

VILNIAUS UNIVERSITETAS

ILONA PETRAITYTĖ

ASMENS DUOMENŲ TEISINĖS APSAUGOS PRINCIPAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2008 – 2013 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Egidijus Šileikis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
teisė – 01 S)

TURINYS

ĮVADAS	4
1. TYRIMO ATSPIRTIES TAŠKAI: ASMENS DUOMENŲ TEISINĖS APSAUGOS PRASMĖS, PASKIRTIES IR OBJEKTO SAMPRATA.....	37
1.1. Asmens duomenų teisinės apsaugos prasmė ir paskirtis	37
1.1.1. Privatumo koncepcija asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste	39
1.1.2. Asmens duomenų teisinės apsaugos prasmės ir paskirties atspindžiai teisiniame reguliavime ir jurisprudencijoje	41
1.1.3. Asmens duomenų teisinės apsaugos esmės išvalgų alternatyvos ir perspektyvos	47
1.2. Asmens duomenų samprata.....	53
1.2.1. Asmens duomenų apibrėžtis	53
1.2.2. Informacija, galinti būti asmens duomenimis	54
1.2.3. Asmens, su kuriuo susijusi informacija laikoma asmens duomenimis, samprata.....	60
1.2.4. Asmens duomenų ir duomenų subjekto tarpusavio ryšio formos	79
1.2.5. Asmens duomenų samprata plačiąja ir siaurąja prasme	87
2. BENDROJI ASMENS DUOMENŲ TEISINĖS APSAUGOS PRINCIPŲ SAMPRATA	96
2.1. Asmens duomenų teisinės apsaugos principų identifikavimo problema	96
2.2. Teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai	106
2.3. Rūpestingumo principas	112
2.4. Skaidrumo principas	130

2.5. Proporcingumo (minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo) principas	140
2.5.1. Proporcingumo reikalavimo specifika asmens duomenų teisinėje apsaugoje.....	140
2.5.2. Principo įtvirtinimo <i>expressis verbis</i> problema	153
2.5.3. Asmens duomenų tvarkymo tikslai minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kontekste.....	158
2.5.4. Asmens duomenų tvarkymo tikslų ir duomenų subjekto interesų santykis	168
2.5.5. Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo adekvatumo elementas.....	176
2.6. Duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas	187
3. ASMENS DUOMENŲ TEISINĖS APSAUGOS PRINCIPŲ DETERMINUOJANČIOS APRAIŠKOS DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ KONSTRUKCIJOSE IR ĮGYVENDINIME	194
3.1. Duomenų subjekto teisės sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, konstrukcija ir įgyvendinimas	195
3.2. Duomenų subjekto teisės atšaukti duotą sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, konstrukcija ir įgyvendinimas	219
3.3. Duomenų subjekto teisės žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą konstrukcija ir įgyvendinimas.....	223
3.3.1. Duomenų subjekto teisės būti informuotu apie jo asmens duomenų tvarkymą konstrukcija ir įgyvendinimas	224
3.3.2. Duomenų subjekto teisės gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją konstrukcija ir įgyvendinimas	235
3.4. Duomenų subjekto teisės prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui konstrukcija ir įgyvendinimas	251

3.5. Duomenų subjekto teisės reikalauti sunaikinti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis konstrukcija ir įgyvendinimas	260
3.6. Duomenų subjekto teisės reikalauti ištaisyti ar papildyti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis konstrukcija ir įgyvendinimas	263
3.7. Duomenų subjekto teisės reikalauti sustabdyti asmens duomenų tvarkymą konstrukcija ir įgyvendinimas.....	268
3.8. Duomenų subjekto teisių, įgyvendinamų atliekant automatinį duomenų subjekto savybių vertinimą, konstrukcija ir įgyvendinimas	270
3.9. Duomenų subjekto teisės gauti valstybės pagalbą, įgyvendinant jam garantuojamas teises asmens duomenų apsaugos srityje, konstrukcija ir įgyvendinimas	274
IŠVADOS	286
LITERATŪRA	289
AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS.....	337

ĮVADAS

Temos aktualumas. Pasirinktos tyrimo tematikos svarba ir aktualumas gali būti atskleisti šiais trimis būdais:

1) pateikiant praktinius pavyzdžius, iliustruojančius konkrečias asmens duomenų tvarkymo problemas, ir parodant šių problemų vertinimo, remiantis asmens duomenų teisinės apsaugos principais, svarbą;

2) nurodant esamo asmens duomenų tvarkymo teisinio reguliavimo nenuoseklumą ir neadekvatumą teisės principų tiesioginio įtvirtinimo požiūriu;

3) atskleidžiant šiuolaikinės informacinės visuomenės¹ ir jos kuriamos valstybės gyvavimo specifiką, tai yra pastaraisiais dešimtmečiais dėl technikos pažangos, globalizacijos, rinkos ekonomikos raidos, globalių grėsmių (ypač teroro išpuolių) nepaliaujamai didėjantį įvairiais tikslais tvarkomų asmens duomenų kiekį viešajame ir privačiame sektoriuje bei augančią viršnacionalinių asmens duomenų tvarkymo teisinių reikalavimų galią².

¹Informacinė visuomenė – tai visuomenė, kuri moka naudotis informacinėmis technologijomis ir turi tam techninių ir finansinių galimybių. Frank Webster skiria informacinės visuomenės sampratą pagal tai, kurie aspektai labiausiai pabrėžiami: 1) technologinė – pabrėžiamas informacinių technologijų paplitimo mastas ir jų eksploatavimo sąnaudų mažėjimo tendencija; 2) ekonominė – pabrėžiama žinių ekonomikos svarba šiuolaikinių visuomenių konkurencingumui; 3) profesinė – pabrėžiamas darbo vietų pasiūlos augimas informacijos sferoje; 4) erdvinė – pabrėžiamas visuotinis informacinių tinklų paplitimas, naikinantis erdvės ir laiko apribojimus; 5) kultūrinė – informacijos kūrimo ir sklaidos procese pabrėžiamas tarpininkų vaidmuo, taip pat informacijos gausėjimo tendencija bei iš to kylančios socialinės tikrovės interpretacijos problemos. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007. p. 53-54.

² Reikia pripažinti, kad viršnacionaliniai su asmens duomenų tvarkymu susiję reikalavimai ne visada besąlygiškai akceptuojami. Paminėtinas 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičiančios Direktyvą 2002/58/EB pavyzdys – Europos Komisija Europos Sąjungos Teisingumo Teisme pareiškė ieškinius septynioms valstybėms (Airijai, Austrijai, Graikijai, Švedijai, Liuksemburgui, Nyderlandams, Vokietijai) dėl direktyvos neperkėlimo nustatytu terminu į nacionalinę teisę ir Teismas pirmąsias tris iš paminėtų valstybių pripažino neįvykdžiusiomis įsipareigojimų pagal direktyvą (Liuksemburgo ir Nyderlandų atžvilgiu Europos Komisija savo reikalavimų atsakė). Airija du kartus kreipėsi į Teisingumo Teismą: pirmą kartą 2006 m. dėl direktyvos, kaip priimtą remiantis netinkamu teisiniu pagrindu, panaikinimo (Teisingumo Teismas šį Airijos ieškinį atmetė), antrą kartą – 2012 m. dėl prejudicinio sprendimo, ar direktyvos nuostatos atitinka Europos Sąjungos sutartį (prejudicinis sprendimas šiuo klausimu kol kas nėra priimtas). Bulgarijos Aukščiausiasis Administracinis Teismas 2008 m. gruodžio 11 d. sprendimu panaikino minėtą direktyvą įgyvendinančias nacionalinio teisės akto nuostatas; Kipro Aukščiausiasis Teismas 2011 m. vasario 1 d. sprendimu direktyvą į nacionalinę teisę perkeliančio teisės akto kai kurias nuostatas pripažino neteisėtomis; Rumunijos Konstitucinis Teismas 2009 m. spalio 7 d.

Prieš detaliau pagrindžiant darbo aktualumą nurodytais būdais, svarbu pažymėti, kad be kertinių teisinių gairių (asmens duomenų tvarkymo taisyklės suponuojančių ir persmelkiančių standartų), kurios šiame darbe laikomos teisės principais, nebūtų galima tinkamai aiškinti ir kaip teisės sistemą (asmens duomenų apsaugos teisę) taikyti įstatymų leidėjo suformuluotas asmens duomenų tvarkymo nuostatas ir jose išreikštas duomenų valdytojo pareigas bei duomenų subjekto teises. Kadangi Lietuvos įstatymų leidėjas tiesiogiai neparodė teisės principų matymo asmens duomenų teisinės apsaugos srityje ir, reguliuodamas asmens duomenų tvarkymą, apsiribojo kategorija „asmens

sprendimu, Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas 2010 m. kovo 2 d. sprendimu, Čekijos Konstitucinis Teismas 2011 m. kovo 22 d. sprendimu konstatavo, kad šią direktyvą į nacionalinę teisę perkeliančių teisės aktų nuostatos prieštarauja minėtų šalių konstitucijoms. Analogiškas konstitucinės justicijos bylas nagrinėja Austrijos, Slovakijos ir Vengrijos konstituciniai teismai, be to, Austrijos Konstitucinis Teismas 2012 m. lapkričio 28 d. nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, ar minėtos direktyvos nuostatos atitinka Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją. Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-301/06, *Airiya v. Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba* (OL C 237, 2006 09 30, p. 5); Constitutional Court of Romania, Decision from 8 October 2009 [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ccr.ro/files/products/ D1258_091.pdf>; Constitutional Court of the Czech Republic, Decision from 22 March 2011 [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.concourt.cz/view/pl-24-10>>; Federal Constitutional Court of Germany, Decision from 24 January 2012 [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.bundesverfassungsgericht.de/en/decisions/rs20120124_1bvr129905en.html>; 2012 m. gruodžio 19 d. *Verfassungsgerichtshof* (Austrija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje *Kärntner Landesregierung ir kt.* (byla C-594/12) [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=2006%252F24%252FEB&docid=134441&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1688745>>; 2012 m. birželio 11 d. *High Court of Ireland* prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje *Digital Rights Ireland Ltd v. Minister for Communications, Marine and Natural Resources, Minister for Justice, Equality and Law Reform, The Commissioner of the Garda Síochána, Ireland and the Attorney General* (byla C-293/12) [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=2006%252F24%252FEB&docid=125859&pageIndex=0&doclang=lt&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1690322#ctx1>>; *Bulgarian Court Annuls a Vague Article of the Data Retention Law* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.edri.org/edri-gram/number6.24/bulgarian-administrative-case-data-retention>>; *Data Retention Law Provisions Declared Unlawful in Cyprus* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.edri.org/edri-gram/number9.3/data-retention-un-lawful-cyprus>>; *Hungarian Data Retention Law - Challenged at the Constitutional Court* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.edri.org/edri-gram/number6.11/hungary-data-retention-constitutional>>; *Slovak Constitutional Court Receives Data Retention Complaint* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.edri.org/edri-gram/number10.19/slovak-constitutional-court-data-retention>>; *Sweden Passes Controversial Data Retention Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.dw.de/sweden-passes-controversial-data-retention-directive/a-15826462-1>>.

duomenų tvarkymo reikalavimai³, asmens duomenų teisinės apsaugos principų identifikavimo trūkumą turėtų kompensuoti oficialioji jurisprudencija ir teisės mokslas. Tačiau nei besiformuojančioje Lietuvos teismų jurisprudencijoje asmens duomenų apsaugos klausimais, nei Lietuvos teisės mokslo darbuose dar nėra išsamesnių nuostatų dėl asmens duomenų apsaugos teisės principų ir per šių teisės principų prizmę pateiktos asmens duomenų tvarkymo taisyklių analizės, todėl svarbu atlikti minėtą analizę, prieš tai išskyrus asmens duomenų teisinės apsaugos principus.

Grižtant prie tyrimo temos aktualumo ir pagrindžiant jį pirmuoju nurodytu būdu, reikėtų paminėti Lietuvos gyventojų skundų dėl jų asmens duomenų tvarkymo statistiką – kasmet augantį asmenų kreipimusi į valstybės įstaigą, atliekančią asmens duomenų apsaugos priežiūros funkciją, tai yra į Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją, skaičių⁴. Asmenys skundžiasi dėl jų asmens duomenų, įskaitant asmens kodą, tvarkymo, nesant tam būtinumo ar duomenų subjekto sutikimo⁵, dėl netinkamo asmens duomenų tvarkymo

³ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio (2011 m. gegužės 12 d. redakcija), kuris įvardintas „Asmens duomenų tvarkymo reikalavimai“, 1 dalyje numatyta, jog duomenų valdytojas privalo užtikrinti, kad asmens duomenys būtų: 1) renkami apibrėžtais ir teisėtais tikslais ir toliau nebūtų tvarkomi tikslais, nesuderinamais su nustatytais prieš renkant asmens duomenis; 2) tvarkomi tiksliai, sąžiningai ir teisėtai; 3) tikslūs ir, jei reikia dėl asmens duomenų tvarkymo, nuolat atnaujinami; netikslūs ar neišsamūs duomenys turi būti ištaisyti, papildyti, sunaikinti arba sustabdytas jų tvarkymas; 4) tapatūs, tinkami ir tik tokios apimties, kuri būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti; 5) saugomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, negu to reikia tiems tikslams, dėl kurių šie duomenys buvo surinkti ir tvarkomi; 6) tvarkomi pagal šiame ir kituose atitinkamą veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatytus aiškius ir skaidrius asmens duomenų tvarkymo reikalavimus. Minėto straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad asmens duomenys, surinkti kitais tikslais, gali būti tvarkomi statistikos, istoriniais ar mokslinio tyrimo tikslais tik įstatymų nustatytais atvejais, kai įstatymuose nustatytos tinkamos duomenų apsaugos priemonės.

⁴ Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija 2007 m. išnaginėjo 129 fizinių asmenų skundus, 2008 m. – 115 skundų, 2009 m. – 166 skundus, 2010 m. – 270 skundų, 2011 m. – 256 skundus, 2012 m. – 324 skundus. Be to, inspekcija duomenų subjektams 2007 m. suteikė 699 konsultacijas, 2008 m. – 724 konsultacijas, 2009 m. – 862 konsultacijas, 2010 m. – 970 konsultacijų, 2011 m. – 958 konsultacijas, 2012 m. – 915 konsultacijų. Žr., <http://www.ada.lt/go.php/lit/Veiklos-ataskaitos/401>.

⁵ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos parengtas apibendrinimas „Dėl asmens kodo tvarkymo pagal pateiktus asmenų skundus“ [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/images/cms/File/naujienu/Apibendrinimas%20pagal%20skundus%20del%20asmens%20kodo20080717.pdf>>; Žmogaus teisių stebėjimo instituto parengta informacinė medžiaga „Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą: asmens kodo naudojimas Lietuvoje“ [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/uploaded/TYRIMAI/Privatus%20gyvenimas_Asmens%20kodas_20110920.pdf>.

tiesioginės rinkodaros tikslais, dėl asmens duomenų tvarkymo skolininkų duomenų bazėse ir pan.

Kad Lietuvoje egzistuoja problemų, susijusių su asmens duomenų apsauga, rodo ir pranešimai visuomenės informavimo priemonėse. Galima priminti spaudoje ir naujienų portaluose⁶ paskelbtą informaciją apie Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Centrinės klientų duomenų bazės neteisėtų kopijų platinimą⁷, banko kortelėmis atsiskaičiusių klientų asmens duomenų vagystes⁸, į šiukšlių konteinerius išmestus valstybės institucijos ir banko tvarkytus dokumentus su asmens duomenimis⁹, valstybės institucijų darbuotojus, asmeniniais tikslais pasinaudojusius institucijų tvarkomomis asmens duomenų bazėmis¹⁰, Respublikos Prezidento patarėjų duotą pavedimą Specialiųjų tyrimų tarnybai surinkti informaciją apie patarėjus dominančius asmenis¹¹.

Šios ir kitos praktinės problemos turėtų būti vertinamos asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo kontekste, šiame reguliavime įžvelgiant kertines asmens duomenų teisinės apsaugos gaires, tai yra asmens

⁶ Terminas „portalas“ vartotinas, jis apibrėžiamas kaip svetainė, teikianti lankytojui įvairią internetui būdingą informaciją ir paslaugas, kad ji galėtų būti laikoma lankymosi internete pradiniu tašku, atveriančiu vartus į internetą. Žr. *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*. Vilnius: TEV, 2008. p. 360.

⁷ Kodėl iš „Sodros“ buvo vagiami Lietuvos piliečių ir įmonių duomenys? *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=12191155>>.

⁸ Panevėžio degalinėje buvo vagiami banko kortelių duomenys. *Lietuvos rytas* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-11812250521179349882-panev%C4%97%C5%BEio-degalin%C4%97je-buvo-vagiama-banko-korteli%C5%B3-duomenys.htm>>.

⁹ DIGRYTĖ, Eglė, ZADARACKAS, Lukas Simonas. Šiukšlių maišuose prie „Hansabanko“ – klientų pasų kopijos. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://verslas.delfi.lt/business/article.php?id=13766972&categoryID=11>>; „Sodros“ turimi gyventojų duomenys – šiukšlių maišuose prie konteinerių [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-09]. Prieiga per internetą: <<http://pilietis.delfi.lt/news/sodros-turimi-gyventoju-duomenys-siuksliau-maisuose-prie-konteineriu.d?id=37881225>>.

¹⁰ STUNDŽIENĖ, Rasa. Teisiamas Panevėžio Kelių policijos biuro viršininkas V. Mačėnas. *Lietuvos rytas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://lrytas.lt/-13351662041334035900-teisiamas-panev%C4%97%C5%BEio-keli%C5%B3-policijos-biuro-vir%C5%A1ininkas-v-ma%C4%8D%C4%97nas-papildyta.htm>>; Varėnos policijos pareigūnei galimai neteisėtai duomenų rinkimas gali liūdnei baigtis. *Varėniškis* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per internetą: <http://vareniskis.balsas.lt/naujienos/_naujienos/varenos-policijos-pareigunei-galimai-neteisetas-duomeniu-rinkimas-gali-liudnai-baigtis-4237/>.

¹¹ Rinkdama informaciją STT pažeidė įstatymus. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/rinkdama-informacija-stt-pazeide-istatymus.d?id=3943871>>.

duomenų teisinės apsaugos principus. Svarbu dar kartą pažymėti, kad neregint duomenų subjekto teises ir duomenų valdytojo pareigas į vieningą sistemą jungiančių pradų (teisės principų), neįmanoma tinkamai įvertinti asmens duomenų tvarkymo taisyklių taikymo praktikos, juo labiau identifikuoti diskutuotinus ar tobulintinus Lietuvoje nustatyto teisinio reguliavimo aspektus.

Perteikiant darbo temos svarbą antruoju aukščiau nurodytu būdu, pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas yra nurodęs ne vienos teisės nuostatomis reguliuojamos socialinių santykių srities principus (pavyzdžiui oficialios statistikos organizavimo, žvalgybos institucijų veiklos, policijos veiklos, vietos savivaldos principus¹²), tačiau analogiškai nėra išskyręs pagrindinių principų, taikytinų asmens duomenų teisinėje apsaugoje.

Tiesa, galima kontrargumentuoti, kad esą nėra jokio įstatymų leidėjo nenuoseklumo ir asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo neišbaigtumo, nes ne mažiau svarbias asmens teisių ir teisėtų interesų apsaugos

¹² Antai Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo 4 straipsnyje (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) nustatyti šie oficialiosios statistikos organizavimo bendrieji principai: 1) objektyvumo ir profesinio nepriklausomumo nuo politinių bei kitų interesų grupių; 2) statistinių rodiklių reikalingumo ir tinkamumo ekonominei, socialinei padėčiai bei dinamikai vertinti; 3) statistinių duomenų naudojimo tik statistikos reikmėms; 4) statistinių duomenų konfidencialumo; 5) statistiniuose stebėjimuose taikomų metodų ir metodikų skaidrumo; 6) statistinių duomenų palyginamumo; 7) tarptautinių klasifikacijų ir standartų, pagal kuriuos tvarkomi statistiniai duomenys, laikymosi; 8) statistikos metodikų tarpusavio suderinamumo. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje (2000 m. spalio 17 d. redakcija) numatyta, kad policijos veikla grindžiama demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms, humanizmo, visuomenės moralės, teisėtumo, veiklos viešumo, taip pat prievartos naudojimo tik būtiniais atvejais ir jos proporcingumo principais. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 4 straipsnyje (2008 m. rugsėjo 15 d. redakcija) įtvirtinta, kad pagrindiniai principai, kuriais grindžiama vietos savivalda, yra: atstovaujamosios demokratijos, savivaldybių savarankiškumo ir veiklos laisvės pagal Konstitucijoje ir įstatymuose apibrėžtą kompetenciją, savivaldybės tarybos viršenybės prieš jai atskaitingas savivaldybės vykdomąsias institucijas, savivaldybės vykdomųjų institucijų atskaitingumo savivaldybės tarybai, atsakingumo savivaldybės bendruomenei, savivaldybės veiklos ir savivaldybės institucijų priimamų sprendimų teisėtumo, savivaldybių ir valstybės interesų derinimo tvarkant viešuosius savivaldybių reikalus, bendruomenės ir atskirų savivaldybės interesų derinimo, savivaldybės gyventojų dalyvavimo tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus, veiklos skaidrumo, viešumo ir reagavimo į savivaldybės gyventojų nuomonę, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo ir gerbimo. Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo 4 straipsnyje (2012 m. spalio 17 d. redakcija) nurodyta, kad žvalgybos institucijų veikla vykdoma laikantis bendrųjų teisiųjų principų – teisėtumo, pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, visuomenės ir valstybės intereso viršenybės, atskaitomybės valstybės aukščiausiosioms vadovujančioms institucijoms, kurios vadovauja nacionalinio saugumo užtikrinimui, o specialiaisiais žvalgybos institucijų veiklos principais yra politinio neutralumo, veiklos metodų neskelbtinumo, savalaikiškumo, objektyvumo, aiškumo principai.

sritis, pavyzdžiui dokumentų ir archyvų tvarkymą ir valdymą¹³, reguliuojančiuose teisės aktuose taip pat nėra tiesiogiai įtvirtintų teisės principų. Be to, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatos (be kita ko, įstatymo 2 straipsnio 15 dalis¹⁴) suponuoja šio įstatymo reguliuojamų visuomeninių santykių sąsajas su viešuoju administravimu, kurio principai nustatyti Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme¹⁵, dėl ko viešojo administravimo principai, įskaitant objektyvumo ir proporcingumo principus, esą savaime laikytini asmens duomenų teisinės apsaugos principais.

Tačiau aukščiau išdėstytas požiūris, bandantis pateisinti asmens duomenų teisinės apsaugos principų tiesioginio įtvirtinimo teisės aktuose nebuvimą, nėra pakankamai įtikinantis, nes asmens duomenis tvarko ne tik viešojo administravimo subjektai, privalantys laikytis viešojo administravimo principų, bet ir viešojo administravimo sistemai nepriklausantys asmenys. Svarbu pažymėti, kad viešojo administravimo įgaliojimų neturintys subjektai (sveikatos priežiūros įstaigos, finansų įstaigos, ūkio subjektai ir pan.) tvarko netgi didesnę kiekį ir neretai jautresnių asmens duomenų nei valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos.

Kaip matyti, Lietuvos įstatymų leidėjas nėra identifikavęs teisės principų, kurių pagrindu turėtų būti konstruojamos ir aiškinamos asmens duomenų tvarkymo taisyklės, kas nėra nuoseklu ir pateisinama viso teisinio reguliavimo požiūriu. Reikėtų pridurti tai, kad Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (toliau vadinama – Asmens duomenų

¹³ Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatyme (2012 m. spalio 2 d. redakcija) nėra tiesiogiai įtvirtintų archyvų veiklos ar dokumentų valdymo ir naudojimo principų. Įstatymo 10 straipsnyje tėra nustatyta, kad valstybės ar savivaldybės institucijos, įstaigos ar įmonės veiklos dokumentai turi būti efektyviai valdomi ir prieinami jos pačios ir kitų asmenų poreikiams tenkinti, apsaugoti nuo sugadinimo, praradimo, neteisėto naudojimo, pakeitimo, sunaikinimo.

¹⁴ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 15 dalyje (2011 m. gegužės 12 d. redakcija) įtvirtinta, kad vidaus administravimas – veikla, kuria užtikrinamas duomenų valdytojo savarankiškas funkcionavimas (struktūros tvarkymas, personalo valdymas, turimų materialinių ir finansinių išteklių valdymas ir naudojimas, raštvedybos tvarkymas).

¹⁵ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnyje (2010 m. gruodžio 23 d. redakcija) nustatyta viešojo administravimo subjektų pareiga savo veikloje vadovautis šiais viešojo administravimo principais: įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, tarnybinės pagalbos, efektyvumo, subsidiarumo, „vieno langelio“.

teisinės apsaugos įstatymas)¹⁶ 3 straipsnyje išdėstyti asmens duomenų tvarkymo reikalavimai, kurių analogai 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo traktuojami principais, tėra teisinė materija, sudaranti atspirtį asmens duomenų teisinės apsaugos principų įžvalgoms, tačiau šie reikalavimai savaime nelaikytini teisės principais.

Galiausiai temos aktualumą atskleidžiant trečiuoju iš įvado pradžioje nurodytų būdų, dėmesys sutelktinas ne tiek į teisinį reguliavimą, kiek į besikeičiančią socialinę tikrovę. Tenka pastebėti, kad žmogaus gyvenimas palieka vis didesnę žymę informacinėje terpėje, tad nuolat augantis asmens duomenų srautas – neišvengiamas žmogaus gyvenimo palydovas ir nekalbėti apie tai reikštų ignoruoti realybę.

Gyvename informacijos amžiuje¹⁷, informacija tampa vis didesnę vertę turinčia preke ir vis galingesniu poveikio instrumentu. Tad ir asmens duomenys, būdami viena iš informacijos kategorijų, susilaukia vis didesnio dėmesio. Be to, tobulėja ir pinga įranga, kurios pagalba informacija, įskaitant ir asmens duomenis, gali būti renkama, apdorojama, kaupiama bei perduodama kitiems. Galima tik pritarti Marc Rotenberg teiginiui, kad naujos technologijos visada reiškia ne tik naujas galimybes, bet ir naujas grėsmes¹⁸.

Vis tobulesni instrumentai, leidžiantys asmens duomenis rinkti ir juos tvarkyti, apie tai net nežinant duomenų subjektui, sukelia asmenų teisėms ir teisėtiems interesams tokią grėsmę, kuriai pasipriešinti vien savo pačių

¹⁶ Darbe remiamasi Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2011 m. gegužės 12 d. redakcija.

¹⁷ PALIULIS, Narimantas, CHLIVICKAS, Eugenijus, PABEDINSKAITĖ, Arnoldina. *Valdymas ir informacija*. Vilnius: Technika, 2004. p. 8; Globalizacija informacijos amžiuje. *Balsas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/172210/globalizacija-informacijos-amziuje>>; Informacija braunasi net į žmogaus vidų. *XXI amžiaus horizontai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20110223/horizontai_03.html>; Leadership in the Information Age. *The Economist* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.economist.com/node/14742618>>; The Free Dictionary [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.thefreedictionary.com/information+age>>.

¹⁸ ROTENBERG, Marc. *Protecting Human Dignity in the Digital Age* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-14]. Prieiga per internetą: <http://webworld.unesco.org/infoethics2000/report_151100.html>. p. 2.

pastangomis asmenys nėra pajėgūs¹⁹. Todėl asmenų ir su jais susijusią informaciją tvarkančių subjektų interesų pusiausvyrai pasiekti ir išlaikyti tapo būtinas valstybės įsikišimas, tai yra su asmeniu susijusios informacijos tvarkymo teisinis reguliavimas. Dėl šios priežasties XX amžiaus 8–9 dešimtmečiais tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu buvo priimti pirmieji asmens duomenų apsaugai skirti teisės aktai²⁰. Lietuvoje reglamentuoti asmens duomenų tvarkymą pradėta neilgai trukus po Nepriklausomybės atkūrimo – 1996 metais priėmus minėtą Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą²¹.

Beje, asmens duomenų teisinės apsaugos atsiradimą ir raidą Lietuvoje paskatino daugiau viešieji (valstybės, visuomenės)²², o ne privatūs (atskirų individų) interesai, kaip antai narystės Europos Sąjungoje siekis. Tačiau šiomis dienomis asmens duomenų apsaugą garantuojančios teisės nuostatos tampa vis aktualesnės patiems individams. Vis labiau suprantama, kad būtent asmens

¹⁹ Technologijų raida laikoma impulsu, paskatinusiu asmens duomenų teisinės apsaugos atsiradimą. Žr. NAWROT, François, SYSKA, Katarzyna, ŚWITALSKI, Przemysław. *Horizontal Application of Fundamental Rights: Right to Privacy on the Internet. 9th Annual European Constitutionalism Seminar. University of Warsaw* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-16]. Prieiga per internetą: <http://en.zpc.wpia.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2010/04/9_Horizontal_Application_of_Fundamental_Rights.pdf>.

²⁰ Nacionaliniai teisės aktai buvo priimti: Vokietijos Heseno žemėje – 1970 m., Švedijoje – 1973 m., Jungtinėse Amerikos Valstijose – 1974 m., Vokietijos Federacijoje – 1977 m., Prancūzijoje, Norvegijoje, Danijoje, Liuksemburge, Austrijoje – 1978 m., Islandijoje, Izraelyje – 1981 m., Kanadoje, Naujojoje Zelandijoje – 1982 m., Jungtinėje Karalystėje – 1984 m., Suomijoje – 1987 m., Australijoje, Japonijoje – 1988 m. Pirmieji tarptautiniai teisės aktai – Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1973 m. rugsėjo 26 d. nutarimas Nr. (73) 22 „Dėl asmenų privatumo apsaugos elektroninių duomenų bankų privačiame sektoriuje atžvilgiu“, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1974 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. (74) 29 „Dėl asmenų privatumo apsaugos elektroninių duomenų bankų viešajame sektoriuje atžvilgiu“, 1981 m. sausio 28 d. Europos Tarybos konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108). Europos Sąjungos lygmeniu priimti teisės aktai – 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, 1997 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/66/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos telekomunikacijų sektoriuje.

²¹ Nors Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas – pirmasis specialusis nacionalinis teisės aktas, reguliuojantis asmens duomenų tvarkymą, tačiau asmens duomenų apsaugos Lietuvoje pradžia sietina su Lietuvos Respublikos Laikinoju Pagrindiniu Įstatymu (šio įstatymo 35 straipsnyje buvo numatyta, kad piliečių asmeninį gyvenimą saugo įstatymas) ir Lietuvos Respublikos Konstitucija (jos 22 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas, o 3 dalyje – kad informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą).

²² Pastebėtina, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas iš pradžių reguliavo asmens duomenų tvarkymą, vykdomą tik valstybės įstaigų informacinėmis sistemomis, vėliau įstatymo veikimo sferai buvo priskirti ir privačių asmenų atliekami asmens duomenų tvarkymo veiksmai.

duomenų teisinė apsauga suteikia priemones asmenims apsiginti nuo per didelio smalsavimo ir nenoro nieko užmiršti, būdingo esamiems ir potencialiems darbdaviams, prekybos centrams, bankams ir kitoms finansų įstaigoms, paslaugų elektroninėje erdvėje teikėjams, valstybės įstaigoms ir kt.

Taigi didėjantis asmens duomenų ir jų teisinės apsaugos vaidmuo²³, gausėjančios su asmens duomenų tvarkymu susijusios problemos negali likti netyrinėtos Lietuvos teisės moksle, kuris, pirmiausia, turėtų pateikti kertinių asmens duomenų teisinės apsaugos gairių (tai yra asmens duomenų apsaugos teisės principų) išvalgas.

Tyrimo objektas. Tyrime analizuojamas su asmens duomenų tvarkymu susijusių visuomeninių santykių teisinis reguliavimas, analizę koncentruojant ties asmens duomenų teisinės apsaugos principais, kuriais, kaip minėta, laikomos duomenų valdytojo pareigas ir duomenų subjekto teises sąlygojančios bei persmelkiančios kertinės asmens duomenų teisinės apsaugos gairės.

Kaip žinia, teisės principai determinuoja teisės normas ir jų taikymą, kreipia teisės sistemos, teisinio reguliavimo ir atskirų teisės institutų turinį²⁴, užtikrina atskiroms teisės sritims priklausančių normų suderinamumą bei nuoseklumą²⁵, sudaro šių teisės sričių karkasą, atspindi jų esmę, pamatines idėjas, formavimo ir raidos kryptis²⁶, išreiškia tūkstančius metų besiformavusią

²³ Įdomu pastebėti, kad jau 2002 metais pripažinta, jog valstybės tarnautojai privalo turėti žinių asmens duomenų teisinės apsaugos klausimais, ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas įtrauktas į sąrašą teisės aktų, iš kurių nuostatų sudaromi egzamino raštu testo klausimai (Žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 966 „Dėl Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos patvirtinimo“ su vėlesniais papildymais ir pakeitimais. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65-2654). Valstybės tarnybos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2007 m. sausio 8 d. įsakymu Nr. 27V-7 patvirtinta pirmoji valstybės tarnautojų mokymo programa, skirta asmens duomenų apsaugai, kurią parengė Lietuvos viešojo administravimo institutas.

²⁴ KŪRIS, Egidijus. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. 1 dalis. *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15). p. 54.

²⁵ DRAKŠAS, Romualdas, Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011. p. 152.

²⁶ BAUBLYS, Linas, et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Mes, 2010. p. 178; ДЕМИЧЕВ, Алексей Андреевич, ИСАЕНКОВА, Оксана Владимировна. Принципы гражданского процессуального права современной России. *Jurisprudencija*. 2008, 2 (104). p. 56.

žmonijos praktiką, kaip sukurti saugią ir patikimą gyvenimo aplinką²⁷. Be to, teisės principai leidžia pažinti teisę²⁸, verifikuoti įstatymų leidėjo ir valstybės pareigūnų veiklos, teisiškai reikšmingų sprendimų teisėtumą²⁹. Todėl pažinus asmens duomenų teisinės apsaugos principus, kartu būtų suvokiama asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo esmė, siekiai, ginamos vertybės, tikrasis duomenų valdytojo pareigų ir duomenų subjekto teisių turinys, pagal kurį turėtų būti vertinama viešųjų ir privačių subjektų veikla asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste.

Teisės sistemos struktūriniam elementui (kaip jis bebūtų vadinamas – posisteme, teisės šaka, pošakiu, teisės institutu, kompleksiniu teisės institutu, subinstitutu ar pan.) būdingų teisės principų analizė Lietuvoje laikoma vienu iš šio elemento pažinimo žingsnių³⁰. Pastebėtina ir tai, jog teisės principų reikšmė vis labiau akcentuojama teisės doktrinoje ir vis dažniau teisės principai tampa savarankiškais tyrinėjimų objektais³¹. Tyrinėti asmens duomenų teisinės

²⁷ LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos. *Jurisprudencija*. 2012, 19 (4). p.1355.

²⁸ ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 15, 124–125; JURKA, Raimundas, et al. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009. p. 9.

²⁹ ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 124; JANKAUSKAS, Kęstutis. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija*. 2004, 59 (51). p. 146; KŪRIS, Egidijus. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. I dalis. *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15). p. 54; MIKELĖNAS, Valentinas. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 119; VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004. p. 156.

³⁰ BAKAVECKAS, Audrius. *Administracinė teisė: teorija ir praktika*. I dalis. Vilnius: MES, 2012. p. 52–129; *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008. p. 25–30; GALGINAITIS, Juozas, STANKEVIČIUS, Rimantas. *Draudimo teisė*. Vilnius: Teisės institutas, 2005. p. 70–72; GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUČONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011. p. 47–69; KAVALNĖ, Salvija, et al. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. p. 117–156; LAUŽIKAS, Egidijus, MIKELĖNAS, Valentinas, NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 132–210; MEDELĖNĖ, Aistė, SUDAVIČIUS, Bronius. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011. p. 104–108; MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 33–35; MIKELĖNAS, Valentinas. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 119–130; MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2008. p. 52–69; PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. p. 99–111; VYSOCKIENĖ, Lyra. *Pabėgėlių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. p. 47–82.

³¹ ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004; DANĖLIENĖ, Ingrida. *Proporcingumo principas administracinėje teisėje*.

apsaugos principus pasirinkta, matant naujai besiformuojančią ir gana sparčiai besivystančią teisinio reguliavimo sritį, nesant mokslinės šios srities analizės ir numanant, kad asmens duomenų teisinės apsaugos sistemos karkasą sudarančių bei šios sistemos turinį determinuojančių teisinių gairių identifikavimas ir analizė gali būti prasmingi tiek moksliniu, tiek ir praktiniu požiūriu.

Darbe nagrinėjant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, atskleidžiamas šių teisės principų turinys, principų suponuojamos duomenų valdytojams ir duomenų subjektams adresuojamos elgesio taisyklės. Be to, asmens duomenų teisinės apsaugos principų kontekste vertinamos teisės aktų nuostatos, Lietuvos teismų jurisprudencija, visuomeninio gyvenimo reiškiniai, nurodoma, kokie įstatymų leidėjo, asmens duomenų apsaugos teisės nuostatas taikančių subjektų veiksmai būtų reikalingi, siekiant kokybiškesnio asmens duomenų teisinės apsaugos principų taikymo.

Daktaro disertacija. Vilnius, 2012; JANKAUSKAS, Kęstutis. *Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2005; JURKA, Raimundas, et al. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009; KARGAUDIENĖ, Aušra. Proporcingumo principas administracinėje teisėje (Taikymo praktika Lietuvos teismuose). *Jurisprudencija*. 2005, 78 (70): 29–38; KLIMAS, Evaldas. *Pareigos bendradarbiauti principas, šio principo taikymas ir reikšmė statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011; KONDRATIENĖ, Virginija. *Subsidiarumo principas ir jo taikymas valstybės valdymui ir vietos savivaldai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011; KŪRIS, Egidijus. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. 1 dalis. *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15): 46–69, 2 dalis. *Jurisprudencija*. 2002, 24 (16): 57–70; KŪRIS, Egidijus. Koordinaciniai ir determinaciniai konstituciniai principai. 1 dalis – *Jurisprudencija*. 2002, 26 (18): 30-55, 2 dalis – *Jurisprudencija*. 2002, 27 (19): 59-74; KŪRIS, Egidijus. Valdžių padalijimo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Konstituciniai valdžių sandaros principai*. Vilnius: Valstybės žinios, 2008: 10–21; LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, 85: 45–60; MACULEVIČIUS, Jurijus. Socialinės apsaugos teisės principų samprata ir jų reikšmė reguliuojant socialinės apsaugos santykius. *Jurisprudencija*. 2004, 56 (48): 5–11; MEDELIENĖ, Aistė. Principai kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012: 321–342; MURAUSKAS, Donatas. Teisinės valstybės principas: sampratos paieškos doktrinoje. *Teisė*. 2011, 78: 168–181; NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002; PAUŽAITĖ – KULVINSKIENĖ, Jurgita. Teisės į gerą administravimą (atsakingo valdymo principo) sampratos doktrininiai aspektai bei įgyvendinimo pavyzdžiai aplinkos apsaugos teisėje. *Teisė*. 2009, 72: 82–95; PETRYLAITĖ, Vida. *Pamatiniai socialinės apsaugos teisės principai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2012; PUKANASYTĖ, Indrė. Rinkimų teisės principai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2013, 5 (1): 215–234; ŠILEIKIS, Egidijus. Teisėtų lūkesčių principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2010, 3(19): 236–255 ir kt.

Disertacijoje analizuojant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, akcentuojamas praktinis aspektas. Tai didina tyrimo rezultatų pritaikomumą, atskleidžia asmens duomenų teisinės apsaugos principų svarbą kasdieninėje duomenų valdytojų ir duomenų subjektų veikloje. Tyrime nėra giliau nagrinėjamos su asmens duomenų teisinės apsaugos principais, juolab bendrai su teisės principais, susijusios teorinės problemos tokios kaip teisės principų samprata, teisės principų ir teisės normų tarpusavio santykis, teisės principų reguliacinė galia, teisės principų turinio neišsemiamumas, teisės principų konkurencija ir pan. Neabejotinai šios problemos aktualios ir asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste, tačiau dėmesį sutelkus į praktinius asmens duomenų teisinės apsaugos principų įtvirtinimo ir veikimo aspektus, kaip teorinis tyrimo pagrindas pasitelkiami kitų mokslininkų pasiūlyti minėtų problemų sprendimo variantai.

Praktinė tyrimo pakraipa nulėmė, kad darbe didesnis dėmesys nėra skiriamas ir asmens duomenų teisinės apsaugos principo sąvokos paieškoms. Suvokiant teisės principų sampratą įvairovę³², tyrimas grindžiamas autorės pozicija, kad asmens duomenų teisinės apsaugos principai:

- įeina į teisės sistemos sudėtį;
- turi reguliacinę galią su asmens duomenų tvarkymu susijusiems visuomeniniams santykiams;
- savo pobūdžiu, struktūra ir funkcijomis skiriasi nuo asmens duomenų tvarkymą reguliuojančių teisės normų, dėl ko negali būti tapatinami su

³² ÁVILA, Humberto. *Theory of Legal Principles*. Springer, 2007; DWORKIN, Ronald. *Rimtas požiūris į teises*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004; HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai, 1997; JANKAUSKAS, Kęstutis. *Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2005; KŪRIS, Egidijus. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. 1 dalis – *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15): 46–69, 2 dalis – *Jurisprudencija*. 2002, 24 (16): 57–70; KŪRIS, Egidijus. Koordinaciniai ir determinaciniai konstituciniai principai. 1 dalis – *Jurisprudencija*. 2002, 26 (18): 30-55, 2 dalis – *Jurisprudencija*. 2002, 27 (19): 59–74; LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, 85: 45–60; VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004. p. 146; ЛИВШИЦ, Роман Зиновьевич. *Теория права*. Москва: БЕК, 1994. p. 195-200; *Общая теория права и государства*. Москва: Юристъ, 2001. p. 134-137; ХРОПАНИЮК, Валентин Николаевич. *Теория государства и права*. Москва: Интерстиль, 1999. p. 215-218 ir kt.

Lietuvos įstatymų leidėjo Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnyje pateiktais asmens duomenų tvarkymo reikalavimais.

Tyrime identifikuotinais asmens duomenų teisinės apsaugos principais, kaip iš dalies jau minėta, laikomos eksplicitinio ir implicitinio teisinio reguliavimo suponuojamos, tinkamo asmens duomenų tvarkymo standartus implikuojančios, abstrahuoto pobūdžio, neturinčios baigtinio turinio pamatinės teisinės gairės, persmelkiančios ir determinuojančios duomenų valdytojo pareigas bei duomenų subjekto teises.

Pažymėtina, kad nors asmens duomenų teisinės apsaugos principai, kaip ir kitų teisinio reguliavimo sričių teisės principai, galėtų būti sąlygiškai skirstomi į bendruosius ir specialiuosius ar į eksplicitiškai ir implicitiškai įtvirtintuosius, tačiau asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvoje, viena vertus, sukoncentruotas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, kita vertus, apsiribojantis ne teisės principų, bet minėtų taip vadinamų asmens duomenų tvarkymo reikalavimų objektyvizavimu, lemia kelis svarbius galimybės klasifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principus aspektus.

Pirmiausia, darbe analizuojami asmens duomenų teisinės apsaugos principai laikytini implicitiškai įtvirtintais, tai yra logikos, sisteminės analizės metodų pagalba išvedamais iš Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo eksplicitinių nuostatų. Antra, minėti principai pripažintini iš dalies įtvirtintais ir eksplicitiškai, bent jau tiek, kiek šie principai siejami su Europos Sąjungos teisėje įvardinamais asmens duomenų teisinės apsaugos principais, su Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme nurodytais viešojo administravimo principais, taikomais viešojo administravimo įgaliojimus turinčių duomenų valdytojų vykdomame asmens duomenų tvarkyme, o taip pat su Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse numatytais civilinių santykių teisinio reguliavimo principais, kurie aktualūs tais asmens duomenų tvarkymo

atvejais, kai duomenų valdytojo ir duomenų subjekto nesieja viešojo administravimo įgaliojimų vykdymas³³.

Galiausiai, asmens duomenų teisinės apsaugos principai negalėtų būti vienareikšmiškai skaidomi į bendruosius ir specialiuosius, nes bandymai identifikuoti specialiuosius asmens duomenų teisinės apsaugos principus galėtų būti kvestionuojami, nurodant juos apimančius bendruosius teisės principus. Antai vadinamasis minimumo principas (reikalavimas tvarkyti asmens duomenis galimai mažiausia apimtimi), kuris galėtų būti vertinamas kaip specialusis asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste, persipina su bendruoju proporcingumo principu. Savo ruožtu, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, taip pat galimai priskirtinas specialiųjų asmens duomenų teisinės apsaugos principų kategorijai, siejasi su bendraisiais skaidrumo, atsakingumo, bendradarbiavimo reikalavimais.

Tyrimo tikslai. Tyrimas pradėtas ir atliktas, siekiant žengti pirmąjį tvirtesnę žingsnį, analizuojant naujai besiformuojančio Lietuvos teisės sistemos struktūrinio elemento – asmens duomenų apsaugos teisės, pamatinės teisinės gaires ir jų determinuojamas elgesio taisykles, bei paskatinti mokslines diskusijas asmens duomenų teisinės apsaugos tematika.

Ižvelgiant ir siūlant tyrinėti naują analizės reikalaujantį objektą, būtina jį pristatyti. Asmens duomenų apsaugos teisės svarbiausi aspektai gali būti perteikti, analizuojant pamatinės nuostatas, kurios atspindi naujo savito teisinio reguliavimo esmę ir tikslus, link kurių kreipiamas tiek pats teisinis reguliavimas, tiek jo taikymas, oficialus teisminis bei mokslinis interpretavimas. Todėl tyrime siekiama identifikuoti ir išnagrinėti asmens duomenų teisinės apsaugos principus, juos atspindinčias taisykles (duomenų subjekto teisės ir duomenų valdytojo pareigas).

Tyrimo keliamas tikslas moksliniame lygmenyje išvesti asmens duomenų teisinės apsaugos principus iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos (konstitucinių asmens teisių ir laisvių), Europos Sąjungos teisės aktų asmens

³³ Reikia pažymėti, kad sąžiningumo principas įtvirtintas eksplicitiškai Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto ir 26 straipsnio 2 dalies nuostatomis.

duomenų apsaugos klausimu, Lietuvos ordinarinės teisės aktų (pirmiausia – Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo) nuostatų, išanalizuoti minėtų teisės principų įžvalgas teisminėje ir mokslinėje jurisprudencijoje, parodyti galimą šių teisės principų realizavimą socialinėje realybėje.

Siekiant nurodytų tikslų, koncentruojamasi į pamatinius bendriausius teisinius aspektus ir nepretenduojama išnagrinėti visus Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktus, reguliuojančius asmens duomenų tvarkymą (pavyzdžiui, vykdant policijos ir teismų bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, tvarkant asmens duomenis elektroninių ryšių sektoriuje, tvarkant su asmens teistumu ar sveikatos būkle susijusią informaciją ir pan.).

Tyrimo uždaviniai. Aukščiau nurodytiems tikslams pasiekti iškelti keli uždaviniai:

1) išnagrinėti Lietuvoje galiojantį asmens duomenų apsaugos teisinį reguliavimą ir nustatyti jame išreiškiamus asmens duomenų teisinės apsaugos principus;

2) atskleisti pagrindinių asmens duomenų teisinės apsaugos principų turinį, be kita ko, analizuojant šių principų determinuojamas duomenų valdytojo pareigas ir duomenų subjekto teises;

3) įvertinti galiojančio nacionalinio asmens duomenų apsaugai skirto teisinio reguliavimo ir nacionalinių teismų jurisprudencijos atitiktį pagrindiniams asmens duomenų teisinės apsaugos principams.

Keliama hipotezė: nors Lietuvos įstatymų leidėjas, reguliuodamas su asmens duomenų apsauga susijusius visuomeninius santykius ir nustatydamas asmens duomenų tvarkymo taisykles, pakankamai veiksmingai minėtų santykių raidą kreipia ir santykių dalyvių padėtį konstruoja, pasitelkdamas vadinamuosius asmens duomenų tvarkymo reikalavimus, tačiau asmens duomenų apsaugos teisiniame reguliavime gali būti identifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principai, kurie determinuoja duomenų valdytojo pareigas ir duomenų subjekto teises, o mokslinio bei oficialaus teismo pripažinimo, juo labiau legislatyvinio įvardijimo, atveju inspiruotų

veiksmingesnę asmens duomenų teisinę apsaugą bei kokybiškesnę su asmens duomenų tvarkymu susijusių ginčų sprendimą.

Darbo mokslinis naujumas. Naujės teisinio reguliavimo srities atsiradimą ir raidą paprastai lydi moksliniai šios srities tyrinėjimai. Kadangi asmens duomenų tvarkymas nacionaliniu lygmeniu užsienio šalyse reguliuojamas apie tris dešimtmečius, o Europos Sąjungos lygmeniu – nepilnus du dešimtmečius, asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo problemas analizuojančių mokslinių darbų santykinai nėra gausu.

Suprantama, kad galima rasti ne vienos šalies teisėtyrininkų darbų, skirtų asmens duomenų teisinės apsaugos problemoms, parašytų tos šalies valstybine kalba³⁴, tačiau šiuose darbuose pateiktų mokslinių išvalgų sklaidą apsunkina lingvistinės kliūtys. Dėl lingvistinių priežasčių šiame darbe taip pat remiamasi tik anglų kalba publikuotais užsienio mokslininkų darbais.

Reikia pažymėti, kad Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (toliau vadinama – Direktyva 95/46/EB) priėmimas 1995 m. spalio 24 d. nulėmė analogiškų asmens duomenų apsaugos taisyklių įtvirtinimą Europos Sąjungos valstybėse narėse, o kartu paskatino šių taisyklių mokslinius tyrinėjimus, kurių rezultatai dėl taisyklių tapatumo ar panašumo gali būti pritaikyti ne tik šalyje, kurios teisinis reguliavimas analizuotas, bet ir kitose Europos Sąjungos valstybėse. Šiame kontekste kaip itin aktualūs paminėtini Peter Carey (Jungtinė Karalystė)³⁵, Christopher Kuner (Belgija)³⁶, Jay Rosemary (Jungtinė Karalystė)³⁷ darbai, skirti asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo analizei.

³⁴ Pavyzdžiui FOREST, David. *Droit des données personnelles*. Gualino Editeur, 2011; SCHATUM, Dag Wiese, BYGRAVE, Lee Andrew. *Personvern i informasjonssamfunnet: En innføring i vern av personopplysninger*. Fagbokforlaget, 2004; SIMITIS, Spiros. *Kommentar zum Bundesdatenschutzgesetz*. Baden-Baden: Nomos, 2006.

³⁵ CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

³⁶ KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

³⁷ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007.

Pabrėžtina tai, kad asmens duomenų apsauga – itin plati sfera. Vykdamas daugelį veiklų tvarkomi asmens duomenys, jie tvarkomi skirtinga apimtimi, skirtingais tikslais, o nevienodas tvarkomų asmens duomenų pobūdis suponuoja skirtingus reikalavimus jų tvarkymui. Asmens duomenų tvarkymo aspektų įvairovė ir sudėtingumas lemia įvairovę šioje srityje kylančių problemų, kurios reikalauja praktinio sprendimo ir sulaukia nemažo mokslininkų susidomėjimo. Tenka pastebėti, kad tarp asmens duomenų apsaugai skirtų mokslinių darbų dominuoja konkrečioms praktinėms problemoms (asmens duomenų tvarkymui elektroninėje erdvėje, vaizdo duomenų tvarkymui, darbdavio vykdomam darbuotojų asmens duomenų tvarkymui ir pan.) analizuoti skirti tyrimai, o bendro pobūdžio, visą asmens duomenų teisinės apsaugos sritį apimantys tyrinėjimai gana reti.

Asmens duomenų teisinės apsaugos principai kaip vienas iš bendrųjų asmens duomenų teisinės apsaugos klausimų užsienio šalių mokslininkus ne itin domina. Kai kurie teoretikai – Serge Gutwirth (Belgija)³⁸, Paul De Hert (Belgija)³⁹, savo darbuose mini šiuos teisės principus, tačiau jų turinio neanalizuoja. Didesnę dėmesį asmens duomenų teisinės apsaugos principams, šio darbo autorės nuomone, yra skyrę vos keli mokslininkai. Antai, Stephen Kabera Karanja (Norvegija)⁴⁰, Christopher Kuner (Belgija)⁴¹, Charlotte Bagger Tranberg (Danija)⁴² yra nagrinėję skaidrumo, proporcingumo principus asmens duomenų teisinės apsaugos srityje.

Reikia pabrėžti, kad Europos Sąjungos lygmeniu galiojantis asmens duomenų tvarkymui skirtas teisinis reguliavimas turėjo įtakos mokslo darbuose

³⁸ GUTWIRTH, Serge. *Short Statement about the Role of Consent in the European Data Protection Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/serge_gutwirth/80>.

³⁹ DE HERT, Paul, GUTWIRTH, Serge. *Data Protection in the Case Law of Strasbourg and Luxembourg: Constitutionalisation in Action. Reinventing data protection?* Dordrecht: Springer, 2009. p. 3–44.

⁴⁰ KARANJA, Stephen Kabera. *Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-operation*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008.

⁴¹ KUNER, Christopher. Proportionality in European Data Protection Law and its Importance for Data Processing by Companies. *Privacy & Security Law Report*. 2008, 7 (44).

⁴² TRANBERG, Charlotte Bagger. Proportionality and Data Protection in the Case Law of the European Court of Justice. *International Data Privacy Law*. 2011, 1 (4): 239-248.

analizuojamų asmens duomenų teisinės apsaugos principų sampratai ir šią įtaką iš mokslo pozicijų sunku būtų vertinti teigiamai. Problema ta, kad Direktyvos 95/46/EB 6 straipsnyje yra išdėstyti reikalavimai asmens duomenų tvarkymui ir šie reikalavimai įvardinti asmens duomenų kokybės principais. Ne vienas mokslininkas, sekdamas Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, joje nurodytas asmens duomenų tvarkymo taisykles taip pat vadina asmens duomenų kokybės ar asmens duomenų apsaugos principais. Deja Direktyvos 95/46/EB 6 straipsnio nuostatos savo forma ir turiniu artimesnės teisės normoms (asmens duomenų tvarkymo taisyklėms), o ne teisės principams, kurie determinuoja ir persmelkia duomenų valdytojo pareigas bei duomenų subjekto teises. Todėl daugumoje mokslinių darbų, kuriuose, kaip nurodoma, nagrinėjami asmens duomenų apsaugos principai, iš tikrųjų analizuojamos tik Direktyvoje 95/46/EB ar nacionaliniuose teisės aktuose principais įvardintos asmens duomenų tvarkymo taisyklės.

Lietuvos doktrinoje asmens duomenų teisinės apsaugos klausimams skiriamas dar mažesnis dėmesys nei užsienio šalyse. Natalija Točickienė yra apžvelgusi pagrindinius Direktyvos 95/46/EB reikalavimus ir palyginusi juos su Lietuvos teisės aktų nuostatomis⁴³, kas buvo aktualu, Lietuvai siekiant narystės Europos Sąjungoje. Toma Birmontienė, nagrinėdama privataus gyvenimo apsaugą, yra užsiminusi apie šios vertybės gynimą Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatomis⁴⁴, taip pat yra aptarusi šio įstatymo nuostatas teisės į informaciją kontekste⁴⁵. Mindaugas Civilka ir Rita Barasnevičiūtė yra pristatę svarbiausias asmens duomenų teisinės apsaugos taisykles bei asmens duomenų apsaugos santykį su kitomis vertybėmis⁴⁶. Kitų

⁴³ TOČICKIENĖ, Natalija. Asmens duomenų apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisėje. *Jurisprudencija*. 2003, 44 (36): 116–125.

⁴⁴ BIRMONTIENĖ, Toma, *et al.* *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001. p. 315, 319.

⁴⁵ BIRMONTIENĖ, Toma. *Teisė į informaciją*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001. p. 53–58.

⁴⁶ CIVILKA, Mindaugas, BARASNEVIČIŪTĖ, Rita. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis. *Justitia*. 2007, 4: 22-38.

išsamesnių darbų, pateikiančių Lietuvoje galiojančio asmens duomenų tvarkymo teisinio reguliavimo bendro pobūdžio apžvalgą ar vertinimą nėra.

Svarbu pažymėti, kad Lietuvos kaip ir užsienio šalių mokslininkus labiau domina praktinės su atskirų asmens duomenų kategorijų tvarkymu ar asmens duomenų tvarkymu atskirais tikslais susijusios problemos. Plačiausiai analizuoti asmens duomenų tvarkymo ir asmens privatumo elektroninių ryšių sektoriuje klausimai. Šią sritį yra nagrinėję Mindaugas Civilka⁴⁷, Vaidotas Gutauskas⁴⁸, Irmantas Jarukaitis⁴⁹, Vaidas Kalpokas⁵⁰, Inga Malinauskaitė⁵¹, Renata Marcinauskaitė⁵², Birutė Pranevičienė⁵³, Marija Prokopčik⁵⁴, Darius Štītīlis⁵⁵, Simonas Toliušis⁵⁶, Rita Vaitkevičienė⁵⁷. Kita Lietuvos mokslininkų ir praktikų (Tomo Bagdanskio⁵⁸, Daivos Petrylaitės⁵⁹, Pauliaus

⁴⁷ CIVILKA, Mindaugas. Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos internete teisinis reguliavimas. *Teisė*. 2003, 47: 7–27; *Europos Sąjungos teisė ir Lietuva*. Vilnius: Justitia, 2002. p. 226–260; CIVILKA, Mindaugas, et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004. p. 102–148.

⁴⁸ ŠTITILIS, Darius, GUTAUSKAS, Vaidotas, MALINAUSKAITĖ, Inga. Asmens duomenų apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose teisinė aplinka. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, 1 (1): 288-308.

⁴⁹ JARUKAITIS, Irmantas, et al. *Elektroninių ryšių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. p. 333–376.

⁵⁰ KALPOKAS, Vaidas, MARCINAUSKAITĖ, Renata. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*. 2012, 3 (77): 30–52.

⁵¹ ŠTITILIS, Darius, GUTAUSKAS, Vaidotas, MALINAUSKAITĖ, Inga. Asmens duomenų apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose teisinė aplinka. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, 1 (1): 288-308.

⁵² KALPOKAS, Vaidas, MARCINAUSKAITĖ, Renata. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*. 2012, 3 (77): 30–52.

⁵³ PRANEVIČIENĖ, Birutė, AMILEVIČIUS, Darius. The Limiting of Privacy in the Cyberspace. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2011, 6: 237-253; PRANEVIČIENĖ, Birutė. The Right to Privacy in the Context of Information Technology Development. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2011, 6: 254-270.

⁵⁴ PROKOPČIK, Marija. Informacinės technologijos ir žmogaus teisės: galimybės ir grėsmės. *Informacijos mokslai*. 2004, 30: 14–28.

⁵⁵ ŠTITILIS, Darius, GUTAUSKAS, Vaidotas, MALINAUSKAITĖ, Inga. Asmens duomenų apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose teisinė aplinka. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, 1 (1): 288-308; ŠTITILIS, Darius, et al. *Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: socialiniai, elektroninio verslo ir teisinio reguliavimo aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

⁵⁶ CIVILKA, Mindaugas, et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004. p. 86–101.

⁵⁷ VAITKEVIČIENĖ, Rita. Dėmesio! Pertekliniai asmens duomenys. *Justitia*. 2008, 1 (67): 14–26.

⁵⁸ BAGDANSKIS, Tomas, SARTATAVIČIUS, Paulius. Workplace Privacy: Different Views and Arising Issues. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2): 697–713.

⁵⁹ PETRYLAITĖ, Daiva, TAMASŠAUSKAITĖ, Gintarė. Informacinių technologijų panaudojimo darbo vietoje reglamentavimo ir taikymo problemos. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2009, 3: 194-230.

Sartatavičiaus⁶⁰, Ritos Vaitkevičienės⁶¹) nagrinėta su asmens duomenų apsauga susijusi problema – tai asmenų privatumas darbe ir darbuotojų asmens duomenų tvarkymas. Reikia pripažinti, kad vienas iš aktualiausių asmens duomenų tvarkymo klausimų Lietuvoje – tai asmens kodo naudojimas. Šis klausimas ne kartą svarstytas visuomenės informavimo priemonėse⁶², sulaukęs žmogaus teises ginančių visuomeninių organizacijų dėmesio⁶³, tačiau teisės mokslo plotmėje nagrinėtas tik Kęstučio Čilinsko⁶⁴.

Paminėtina, kad nagrinėdami asmens duomenų tvarkymo elektroninėje erdvėje problemas, Mindaugas Civilka yra užsiminęs apie asmens duomenų kokybės ir asmens duomenų tvarkymo teisėtumo principus⁶⁵, o Rita Vaitkevičienė yra paminėjusi asmens duomenų ekonomiškumo (minimumo) principą⁶⁶. Plačiau asmens duomenų teisinės apsaugos principai Lietuvos mokslininkų darbuose nėra nagrinėti.

Taigi, šioje disertacijoje pateikiama asmens duomenų teisinės apsaugos srityje identifikuotinių teisės principų analizė neturi analogų Lietuvos teisės moksle. Be to, ši disertacija pretenduoja būti pirmuoju moksliniu darbu,

⁶⁰ BAGDANSKIS, Tomas, SARTATAVIČIUS, Paulius. Workplace Privacy: Different Views and Arising Issues. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2): 697–713.

⁶¹ VAITKEVIČIENĖ, Rita. Darbuotojas taip pat turi teisę į privatumą. *Justitia*. 2008, 2 (68): 51–66.

⁶² *Asmens kodas kaip vienintelis paieškos kriterijus ir identifikatorius duomenų bazėse nėra tinkamas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.teisesforumas.lt/index.php/idomybes-ir-naudinga-informacija/1391-asmens-kodas-kaip-vienintelis-paieškos-kriterijus-ir-identifikatorius-duomen-bazse-nra-tinkamas.html>>; JACKEVIČIUS, Mindaugas. Lietuvoje gali būti 50-200 trasseksualų. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvoje-gali-buti-50-200-transseksualu.d?id=46028685>>; Lydeka susirūpino asmens kodo naudojimo mastais. *Alfa* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/157204/Lydeka.susirupino.asmens.kodo.naudojimo.mastais=2007-11-13_12-08/>.

⁶³ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą: asmens kodo naudojimas Lietuvoje*. Informacinė medžiaga. Vilnius, 2004 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/TYRIMAI/Asmens_kodo_naudojimas_Lietuvoje.pdf>; Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą: asmens kodo naudojimas Lietuvoje. Situacijos įvertinimas*. Vilnius, 2011 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/uploaded/TYRIMAI/Privatus%20gyvenimas_Asmens%20kodas_20110920.pdf>.

⁶⁴ JOČIENĖ, Danutė, ČILINSKAS, Kęstutis. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. p. 102-105.

⁶⁵ *Europos Sąjungos teisė ir Lietuva*. Vilnius: Justitia, 2002. p. 244–247; CIVILKA, Mindaugas, et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004. p. 120–125.

⁶⁶ VAITKEVIČIENĖ, Rita. Dėmesio! Pertekliniai asmens duomenys. *Justitia*. 2008, 1 (67). p. 26.

kuriame analizuojama asmens duomenų samprata siaurąja ir plačiąja prasme, išskiriami galimybės nustatyti duomenų subjekto tapatybę vertinimo kriterijai, plačiau nagrinėjami sąsajų tarp asmens ir informacijos, lemiančių informacijos pripažinimą asmens duomenimis, tipai, atskleidžiami asmens duomenų teisinės apsaugos principų suponuojami duomenų valdytojo pareigų bei duomenų subjekto teisių aspektai.

Tyrimo šaltiniai. Siekis identifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principus lėmė, kad buvo nagrinėjamos Lietuvos ir kitų valstybių konstitucijos, Lietuvos ordinarinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktai, įtvirtinantys bendrąsias asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatas, Lietuvos, užsienio šalių ir viršnacionalinių teismų jurisprudencija, teisės mokslo darbai.

Pagrindinis ordinarinio lygmens teisės aktas, reguliuojantis asmens duomenų tvarkymą Lietuvoje – tai Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. Šiame įstatyme įtvirtintos tiek bendro pobūdžio asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatos (asmens duomenų, asmens duomenų tvarkymo ir kitos sampratos, asmens duomenų tvarkymo pagrindai, duomenų subjekto teisės ir pan.), tiek atskiriems asmens duomenų tvarkymo atvejams (vaizdo stebėjimui, asmens duomenų tvarkymui mokymo įvertinimo, socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais ir pan.) skirtos taisyklės.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatyti pamatiniai asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimai. Kituose įstatymuose, reguliuojančiuose asmens duomenų tvarkymą, numatytos taisyklės turi atitikti minėtuosius reikalavimus. Todėl Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymas⁶⁷, Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas⁶⁸, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas⁶⁹, kiti panašaus pobūdžio įstatymai tam tikra prasme (suprantama, tik sąlygiškai) laikytini įgyvendinamaisiais teisės aktais, nes

⁶⁷ *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 5-78, su vėlesniais papildymais ir pakeitimais.

⁶⁸ *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 50-1197, su vėlesniais papildymais ir pakeitimais.

⁶⁹ *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 67-1659, su vėlesniais papildymais ir pakeitimais.

juose nustatytos asmens duomenų tvarkymo taisyklės negali prieštarauti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymui, laikytinu centriniu asmens duomenų teisinės apsaugos srityje⁷⁰.

Svarbu pažymėti, kad nors Lietuvos Respublikos Konstitucijos požiūriu visi įstatymai vienodos juridinės galios⁷¹, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatos gali būti sąlygiškai traktuojamos viršesnėmis nei kituose įstatymuose (juo labiau kituose teisės aktuose) numatytos asmens duomenų tvarkymo taisyklės ir dėl tos priežasties, kad minėtomis nuostatomis į nacionalinę teisę perkelti Europos Sąjungos lygmeniu nustatyti asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimai, pareiga kurių laikytis pripažįstama konstituciškai⁷².

⁷⁰ Šiame kontekste paminėtinas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. gruodžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-2740/2012, kuriame teismas sprendė Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo ir Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo konkurencijos klausimą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo reglamentuojami elektroninis parašas (saugus elektroninis parašas) ir sertifikatas (kvalifikuotas sertifikatas), kaip elektroninė priemonė, skirta identifikuoti tokį parašą uždėjusį asmenį bei jį susieti su pasirašytais duomenimis, pagal savo pobūdį priskirtini prie Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reglamentuojamų asmens duomenų (tai matyti iš šiuose įstatymuose pateiktų šių sąvokų apibūdinimų), todėl jau vien dėl to darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas yra specialus teisės aktas ir turi prioritetinio taikymo reikšmę Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo atžvilgiu. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nurodė, kad Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 3 punkte specialiai aptarta sertifikavimo paslaugų teikėjo pareiga, sudarant sertifikatą, užtikrinti asmens duomenų apsaugą, reglamentuojamą Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų, kas reiškia, kad Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatos, reglamentuojančios asmens duomenų tvarkymą ir nustatančios su šiuo tvarkymu sietinus draudimus bei ribojimus, tiesiogiai ir be jokių išlygų taikytinos Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo reglamentuojamiems teisiniams santykiams, kai sprendžiami asmens duomenų tvarkymo klausimai, tarp jų ir asmens elektroninio parašo formavimo bei kvalifikuoto sertifikato sudarymo klausimai.

⁷¹ Pastebėtina, kad, vadovaujantis Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Konstitucinis Teismas, nėra įgaliotas tirti, ar vienas įstatymas neprieštaruoja kitam įstatymui, tačiau Konstitucinis Teismas 2005 m. sausio 19 d. nutarime yra konstatavęs, kad jis turi įgaliojimus tirti ir priimti nutarimą, ar įstatymai neprieštaruoja konstituciniams įstatymams. Taip pat žr. ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas, PAŠKEVIČIENĖ, Laura. *Viešojo administravimo teisiniai pagrindai*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011. p. 116–119.

⁷² Lietuvos Respublikos konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ skelbiama, kad Europos Sąjungos teisės normos – sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis ir jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

Taigi, dėl aukščiau išdėstytų aplinkybių, siekiant identifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principus, koncentruotasi į Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtintą teisinį reguliavimą, o kitų įstatymų nuostatos analizuotos, siekiant įvertinti, ar įstatymų leidėjas laikosi minėtų teisės principų, formuluodamas asmens duomenų tvarkymo taisykles.

Tyrimo didesnis dėmesys nebuvo skirtas ir Asmens duomenų, tvarkomų vykdančios policijos ir teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, teisinės apsaugos įstatymo analizei. Šis įstatymas priimtas, įgyvendinant 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinį sprendimą 2008/977/TVR dėl asmens duomenų, tvarkomų vykdančios policijos ir teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, apsaugos, ir reguliuoja klausimus, susijusius su asmens duomenų teikimu kompetentingoms Europos Sąjungos šalių institucijoms nusikalstamų veikų prevencijos ir tyrimo, baudžiamojo persekiojimo, bausmių vykdymo tikslais. Atsižvelgiant į įstatymo reguliavimo sritį, šis įstatymas sąlygiškai laikytinas specialiuoju asmens duomenų teisinės apsaugos srityje ir nuodugniau nenagrinėtas lygiai taip pat, kaip kiti specifinių asmens duomenų tvarkymą (pavyzdžiui duomenų apie asmenims paskirtų bausmių vykdymą, atlikimą ir apie asmenų teistumą⁷³) ar asmens duomenų tvarkymą tam tikrais tikslais (pavyzdžiui viešųjų ryšių tinklų ir viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjų tvarkomų asmens duomenų saugojimą ir teikimą kompetentingoms institucijoms, užtikrinant sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimą, atskleidimą ir baudžiamąjį persekiojimą⁷⁴) reguliuojantys įstatymai.

Atliekant tyrimą, tam tikri, su bendraisiais asmens duomenų teisinės apsaugos aspektais, bet ne su specifiniais klausimais susiję poįstatyminiai teisės aktai analizuoti, siekiant giliau suvokti kai kurias su asmens duomenų tvarkymu susijusias procedūras, o taip pat verifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principų taikymą valstybės institucijų ir įstaigų veikloje. Pirmuoju

⁷³ Lietuvos Respublikos įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 86-4145.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 69-2382, su vėlesniais papildymais ir pakeitimais.

(pažinimo) tikslu aktualiausi buvo Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinti Asmens duomenų valdytojų valstybės registro nuostatai ir Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklės⁷⁵ bei Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus įsakymas dėl išankstinės patikros atlikimo tvarkos⁷⁶. Paminėtina, kad Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktorius taip pat yra nustatęs bendruosius reikalavimus organizacinėms ir techninėms asmens duomenų saugumo priemonėms, inspekcijos vykdomų patikrinimų atlikimo taisyklės, informavimo apie asmens duomenų saugumo pažeidimą tvarką, patvirtinęs pranešimo apie asmens duomenų tvarkymą formas⁷⁷.

Verifikavimo tikslu galimų nagrinėti teisės aktų skaičius labai didelis, tačiau apsiribota keliais pavyzdžiais, iliustruojančiais asmens duomenų teisinės apsaugos principų ignoravimą valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veikloje.

Siekiant identifikuoti asmens duomenų apsaugos srityje veikiančius teisės principus, analizuota Lietuvos bendrosios kompetencijos bei administracinių teismų praktika, kuri, tenka apgailestauti, nėra gausi. Didžiausia dalis teismų nagrinėtų su asmens duomenų tvarkymu susijusių bylų – tai bylos dėl asmenų patraukimo administracinėn atsakomybėn už Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214¹⁴ straipsnyje numatytą veiką – neteisėtą asmens duomenų tvarkymą. Teismai taip pat yra nagrinėję ginčus dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nurodymų nutraukti neteisėtą asmens duomenų tvarkymą bei dėl pareiškėjų netenkinančių Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos atsakymų į jų skundus. Bylų,

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 20 d. nutarimas Nr. 262 „Dėl Asmens duomenų valdytojų valstybės registro nuostatų ir Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklių patvirtinimo“ su vėlesniais papildymais ir pakeitimais. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 20-768.

⁷⁶ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus 2006 m. vasario 2 d. įsakymas Nr. 1T-6 „Dėl Išankstinės patikros atlikimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 18-653.

⁷⁷ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus įsakymai nurodytais ir kitais klausimais skelbiami inspekcijos interneto svetainėje. Priega per internetą: <<http://www.ada.lt/index.php?-72683522>>.

kuriuose būtų nagrinėtas duomenų subjekto ir duomenų valdytojo ginčas dėl duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymo, nepavyko rasti.

Negausi Lietuvos teismų jurisprudencija asmens duomenų teisinės apsaugos klausimais nėra itin vertinga moksliniu požiūriu. Teismai savo sprendimuose paprastai apsiriboja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų pakartojimu, plačiau šių nuostatų neinterpretuodami⁷⁸, arba pasitelkia minėto įstatymo nuostatas, interpretuodami kitus bylose taikomus teisės aktus⁷⁹. Svarbu paminėti ir tai, kad nė viename bendrosios kompetencijos ar administracinio teismo sprendime, kurį pavyko gauti ir analizuoti kaip susijusį su tyrimo tematika, nėra minimi asmens duomenų teisinės apsaugos principai⁸⁰. Todėl tyrime teismų jurisprudencija remtasi, analizuojant asmens duomenų teisinės apsaugos principų turinį, šių principų taikymo galimybes, bet ne identifikuojant pačius teisės principus.

Tyrime neapsiribota vien Lietuvos nacionalinių teisės aktų ir nacionalinių teismų jurisprudencijos analize. Visų pirma dėl to, kad didžioji dalis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų suformuluotos, į nacionalinę teisę perkeltant Direktyvą 95/46/EB. Dėl šios priežasties tyrime remiamasi direktyvos tekstu, jį aiškinančiais Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais ir užsienio šalių mokslininkų darbais, o taip pat asmens duomenų teisinės apsaugos reformą Europos Sąjungos lygmeniu numatančiais

⁷⁸ Kai kurios teismų pateiktos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo interpretacijos, šio darbo autorės nuomone, nedera su asmens duomenų teisinės apsaugos esme, teisės principais ir šioms interpretacijoms tyrime išsakytos kritinės pastabos.

⁷⁹ Antai Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. A⁴⁹²-2809/2011, konstatavo, kad Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybių ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme vartojamos sąvokos „informacija apie asmenį“ turinys aiškintinas, remiantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, kuris apibrėžia asmens duomenų sampratą.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad sąžiningumo principas – vienas iš asmens duomenų tvarkymo reikalavimų. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo kai kurių nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenksčio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos išdinininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 40–1973.

dokumentais. Paminėtina, kad Direktyvos 95/46/EB nuostatų analizė padėjo atskleisti asmens duomenų sampratą, nustatyti vienos iš duomenų subjekto teisės, tai yra teisės duoti sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, teisinio reguliavimo Lietuvoje trūkumus.

Identifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principus bei nagrinėti jų turinį taip pat padėjo užsienio šalių (Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Prancūzijos, Islandijos, Estijos, Slovėnijos ir kt.) teisės aktų nuostatų analizė, šių nuostatų taikymo rekomendacijos, kurias yra pateikusios užsienio šalių asmens duomenų teisinės apsaugos priežiūros institucijos. Itin detalias asmens duomenų tvarkymo taisyklių taikymo rekomendacijas yra parengusi Jungtinės Karalystės Informacijos komisaro tarnyba⁸¹. Šios tarnybos patirtimi remtasi, apibrėžiant asmens duomenų sampratą siaurąja prasme, nustatant rūpestingumo principo suponuojamus reikalavimus asmens duomenų tvarkymui.

Vertingu šaltiniu, atliekant tyrimą, buvo rekomendacijos, priimtose taip vadinamos Direktyvos 29 straipsnio asmens duomenų apsaugos darbo grupės (ang. k. *Article 29 Data Protection Working Party*) (toliau vadinama – Direktyvos darbo grupė). Šios darbo grupės įsteigimas, kaip rodo darbo grupės pavadinimas, numatytas Direktyvos 95/46/EB 29 straipsnyje. Darbo grupę sudaro visų Europos Sąjungos šalių paskirti institucijų, prižiūrinčių pagal Direktyvą 95/46/EB priimtų nacionalinių teisės aktų nuostatų įgyvendinimą, atstovai.

Direktyvos darbo grupė neturi komitologijos komiteto statuso, tačiau yra daugiau negu ekspertų grupė. Ji veikia nepriklausomai, bet kartu jos veikla glaudžiai susijusi su Europos Komisija⁸². Išskiriamos dvi pagrindinės Direktyvos darbo grupės veiklos sritys – tai patarimų Europos Komisijai su asmens duomenų apsauga susijusiais klausimais teikimas ir prisidėjimas prie glaudesnio Europos Sąjungos šalių nacionalinio asmens duomenų apsaugos

⁸¹ <http://www.ico.gov.uk/>

⁸² RENAUDIÈRE, Philippe. Discourse. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 57.

teisinio reguliavimo harmonizavimo, teikiant rekomendacijas bei priimant elgesio kodeksus⁸³. Paminėtina, kad Europos Komisija yra pateikusi siūlymą šią darbo grupę pertvarkyti į Europos duomenų apsaugos valdybą⁸⁴.

Direktyvos darbo grupė yra parengusi ne vieną rekomendaciją asmens duomenų teisinės apsaugos klausimais. Rekomendacijos asmens duomenų sampratos, duomenų subjekto sutikimo dėl asmens duomenų tvarkymo, vaikų asmens duomenų tvarkymo ir kitais klausimais padėjo suprasti Direktyvos 95/46/EB turinį, o taip pat identifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principus, nustatyti šių principų suponuojamus duomenų valdytojo pareigų ir duomenų subjekto teisių aspektus.

Be abejonės, suprasti asmens duomenų teisinės apsaugos esmę, tikslus, saugomas vertybes padėjo užsienio šalių mokslininkų (ypač Peter Carey, Serge Gutwirth, Christopher Kuner, Jay Rosemary) darbai. Šiuose darbuose analizuoti asmens duomenų teisinės apsaugos klausimai vedė prie asmens duomenų teisinės apsaugos principų išvalgų Lietuvos teisiniame reguliavime.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas, vadovaujantis sisteminės analizės, apibendrinimo, logikos, lingvistiniu, lyginamuoju, teleologiniu, istoriniu metodais.

Sisteminės analizės metodas pasitelktas, interpretuojant nacionalinį asmens duomenų apsaugai skirtą teisinį reguliavimą, aiškinant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas, be kita ko, Direktyvos 95/46/EB kontekste.

Lyginamasis metodas leido, lyginant Lietuvos nacionalinių teisės aktų nuostatas su užsienio šalių teisės aktų bei Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, suprasti asmens duomenų teisinės apsaugos esmę, tikslus, identifikuoti Lietuvoje galiojančių teisinių nuostatų, jų formuluočių trūkumus.

⁸³ RENAUDIÈRE, Philippe. Discourse. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 57.

⁸⁴ Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-30]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0011:FIN:LT:PDF>>.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo ir kitų teisės aktų analizė lingvistiniu ir teleologiniu metodais padėjo šių teisės aktų turinį suvokti, nenukrypstant nuo teisės aktų priėmimo tikslų, įvertinti, ar teisės aktų nuostatos pakankamai aiškios, tikslios, o jomis apibrėžti reikalavimai gali būti vienareikšmiškai suvokti su asmens duomenų tvarkymu susijusių visuomeninių santykių dalyvių. Lingvistinis metodas taip pat leido identifikuoti galiojančio teisinio reguliavimo trūkumus ir pateikti siūlymus įstatymų leidėjui, kaip turėtų būti keičiamos atitinkamos teisės aktų nuostatos.

Istorinio metodo pagalba nagrinėta asmens duomenų teisinės apsaugos raida, asmens duomenų apsaugos išsirutuliojimas iš žmogaus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą bei kitų pamatinių žmogaus teisių ir vertybių, taip pat žmogaus teisės į asmens duomenų apsaugą atsiradimas ir šios teisės pripažinimo eiga.

Apibendrinimo ir logikos metodai pasitelkti, apdorojant kitų metodų pagalba surinktą informaciją, išvedant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, šių principų suponuojamus reikalavimus asmens duomenų tvarkymui, formuluojant kitas darbe dėstomas išvalgas bei išvadas.

Praktinė darbo reikšmė. Disertacijoje atlikta asmens duomenų teisinės apsaugos ypatumų ir asmens duomenų teisinės apsaugos principų, determinuojančių duomenų valdytojo pareigas ir duomenų subjekto teises, analizė, neturėdama tokio pobūdžio analogų Lietuvoje:

- galimai sukels teisės mokslininkų kritiką ar pritarimą ir tokiu būdu paskatins teisės doktrinos plėtrą bei asmens duomenų teisinės apsaugos, kaip specifinės teisės principų ir teisės normų grupės, studijas;

- pretenduos prisidėti prie asmens duomenų tvarkymo teisinio reguliavimo tobulinimo: disertacijoje pateikti siūlymai įstatymų leidėjui, kuriuos įgyvendinus, asmens duomenų apsaugos teisinės nuostatos taptų aiškesnės, nuoseklesnės, labiau orientuotos į duomenų subjekto interesų apsaugą;

– galės būti naudojama Lietuvos teismų kaip antrinis šaltinis, nagrinėjant su asmens duomenų tvarkymu susijusius ginčus bei plėtojant oficialiąją asmens duomenų teisinės apsaugos principų sampratą;

– galimai sudomins duomenų valdytojus ir duomenų subjektus, bent ta apimtimi, kiek disertacijoje analizuojama asmens duomenų teisinės apsaugos esmė, asmens duomenų samprata, duomenų valdytojo pareigos ir duomenų subjekto teisės, parodomas specifinis duomenų valdytojui ir duomenų subjektui tenkantis vaidmuo, užtikrinant tinkamą asmens duomenų tvarkymą.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, trys skyriai ir išvados. Disertacijos pabaigoje pateikiami tyrime naudotų šaltinių bei disertacijos autorės mokslinių publikacijų sąrašai.

Disertacija pradedama, pirmajame skyriuje pristatant idėjos saugoti asmens duomenis ištakas, raidą bei apibrėžiant asmens duomenų sampratą. Asmens duomenų teisinės apsaugos prasmei ir paskirčiai skirtame skirsnyje nurodoma, kad poreikį reguliuoti asmens duomenų tvarkymą suponavo būtinumas nuo informacinio pobūdžio grėsmių apginti tokias pamatines vertybes kaip asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, asmens garbę ir orumą, asmens neliečiamumą. Darbe aptariamos asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ir asmens duomenų teisinės apsaugos sąsajos, kurios atsispindi Lietuvos, užsienio šalių ir viršnacionaliniame teisiniame reguliavime, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje.

Darbe parodoma, kaip asmens duomenų teisinė apsauga, pradžioje tebuvo instrumentu ginti atitinkamas žmogaus teises ir teisėtus interesus, ilgainiui tapo atskira vertybe: šiandiniame pasaulyje, ypač Europoje, pripažįstamas (kai kuriuose šalyse netgi konstituciniu lygmeniu) naujōs žmogaus teisės – teisės į asmens duomenų apsaugą, egzistavimas. Analizuojant asmens duomenų teisinės apsaugos sąsajas su žmogaus teisėmis, akcentuojama, kad asmens duomenų teisinė apsauga nėra savitiksli, kad už asmens duomenų slypi pamatinės vertybės, o teisės aktais reguliuojant, kas,

kokius asmens duomenis ir kokiomis sąlygomis gali tvarkyti, užtikrinama pagarba žmogui ir jo teisėms, sudaromos prielaidos vystytis laisvai pilnavertei asmenybei bei darniai brandžiai visuomenei.

Pripažįstant, kad nagrinėti asmens duomenų teisinės apsaugos principus įmanoma, tik suvokiant, kas laikoma asmens duomenimis, disertacijos pirmajame skyriuje taip pat analizuojama asmens duomenų samprata. Nors asmens duomenų sąvoka pateikta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme ir iš pirmo žvilgsnio neatrodo sudėtinga, darbe parodoma, kad praktikoje atskirti, kuri informacija turi būti laikoma asmens duomenimis, nėra lengva, nes, apibrėžiant asmens duomenų sąvoką, vartojami vertinamieji kriterijai: asmens duomenimis laikoma su asmeniu, kurio tapatybė žinoma arba gali būti nustatyta, susijusi informacija. Taigi, kyla klausimai, kaip turėtų būti suprantamas asmens tapatybės nustatymas, kada turėtų būti laikoma, kad asmens tapatybė gali būti nustatyta, kokio tipo sąsajos turėtų egzistuoti tarp informacijos ir fizinio asmens, kad informacija būtų laikoma asmens duomenimis, kaip turėtų būti aiškinama fizinio asmens samprata asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste. Disertacijoje ieškoma atsakymų į šiuos ir panašius klausimus, susijusius su asmens duomenų sąvoka. Darbe taip pat analizuojama su mirusiais asmenimis susijusios informacijos traktavimo asmens duomenimis problema, su nepilnamečių asmenų kaip duomenų subjektų teisiniu statusu susiję klausimai.

Nagrinėjant asmens duomenų sampratą, atkreipiamas dėmesys į šios sampratos dualizmą, kurio nesuvokus gali būti netinkamai interpretuojamos asmens duomenų tvarkymo taisyklės. Nurodoma, kad egzistuoja asmens duomenų samprata plačiąja bei siaurąja prasme ir kad ši samprata asmens duomenų tvarkymą reguliuojančiuose teisės aktuose vartojama abiem prasmėmis, paliekant pačiam teisės nuostatas taikančiam subjektui suprasti, kuria prasme asmens duomenų samprata vartojama konkrečioje nuostatoje. Numanant problemos aktualumą, disertacijoje atskleidžiama asmens duomenų samprata tiek siaurąja, tiek plačiąja prasme, analizuojami šių dviejų prasmų skirtumai ir jų reikšmė teisiniame reguliavime.

Antrajame disertacijos skyriuje nagrinėjamas Lietuvos, užsienio šalių ir Europos Sąjungos lygmeniu galiojantis asmens duomenų tvarkymui skirtas teisinis reguliavimas, Lietuvos ir viršnacionalinių teismų jurisprudencija, šios analizės pagrindu išskiriami asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančys teisės principai (teisingumo, protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo, proporcingumo, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principai), atskleidžiamas šių teisės principų turinys.

Darbe akcentuojamos proporcingumo principo apraiškos asmens duomenų teisinės apsaugos srityje, pateikiama argumentacija, kad asmens duomenų apsaugos teisiniame reguliavime šį principą tikslinga įvardinti minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu, apimančiu tiek adekvatumo aspektą, su kuriuo dažniausiai siejamas proporcingumo principas, tiek ir būtinumo aspektą. Disertacijoje pagrindžiama, kad vadovaujantis minėtu teisės principu, leidžiamas tik toks asmens duomenų tvarkymas, kuris būtinas duomenų valdytojo nustatytiems už duomenų subjekto interesus svarbesniems tikslams pasiekti ir kuris atliekamas mažiausia galima apimtimi. Atskleidžiant minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo esmę, analizuojamos šio teisės principo suponuojamos duomenų valdytojo pareigos, parodomi Lietuvoje nustatyto asmens duomenų tvarkymui skirto teisinio reguliavimo neatitikimai minėtam teisės principui ir pateikiami siūlymai šiems neatitikimams pašalinti.

Iš asmens duomenų teisinės apsaugos principų didžiausia specifika išsiskiria duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, kuriam skiriamas disertacijos antrojo skyriaus paskutinis skirsnis. Jame atskleidžiamas minėto teisės principo turinys ir parodomas asmens duomenų teisinės apsaugos dvejojumas – asmens duomenų apsauga užtikrinama, nustatant ir įgyvendinant ne vien duomenų valdytojo pareigas, bet ir duomenų subjekto teises. Darbe parodoma, kaip duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas išryškina duomenų subjekto vaidmenį, užtikrinant ir individualizuojant asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų taikymą,

tvarkant duomenų subjekto asmens duomenis. Taip pat pažymima, kad minėtas teisės principas transformuoja duomenų subjekto sampratą iš pasyvaus dalyvio (individo, kurio asmens duomenys tvarkomi) į aktyvų dalyvį (asmenį, turintį įgaliojimus kreipti jo asmens duomenų tvarkymą).

Trečiajame disertacijos skyriuje analizuojama, kaip asmens duomenų teisinės apsaugos principai, ypač duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, pasireiškia duomenų subjekto teisėse, tai yra persmelkia ir determinuoja šias teises bei jų realizavimą. Darbe nagrinėjamos teisės principų apraiškos pagrindinėse duomenų subjekto teisėse, tai yra teisėje sutikti, kad būtų tvarkomi asmens duomenys, teisėje atšaukti duotą sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo, teisėje prieštarauti asmens duomenų tvarkymui, teisėje būti informuotu apie asmens duomenų tvarkymą, teisėje reikalauti ištaisyti, papildyti ar sunaikinti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis ir kt.

Analizuojant asmens duomenų teisinės apsaugos principus duomenų subjekto teisių kontekste, atskleidžiami papildomi šių teisės principų aspektai, neaptarti disertacijos antrajame skyriuje, kuriame dėmesys koncentruojamas į duomenų valdytojo pareigas. Antai, nagrinėjant duomenų subjekto teisę duoti sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, parodomas galimas atotrūkis tarp minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo elementų – būtinumo ir adekvatumo, veikimo, o duomenų subjekto teisė gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją analizuojama kaip atsvara skaidrumo principo suponuojamai duomenų valdytojo pareigai informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą.

Disertacijoje nagrinėjant duomenų subjekto teises, taip pat vertinama šių teisių ir jų įgyvendinimo sąlygų įtvirtinimo Lietuvos teisiniame reguliavime atitiktis asmens duomenų teisinės apsaugos principams, o nustačius diskutuotinų ar taisytinių aspektų, pateikiamas šių aspektų vertinimas.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, išdėstytus trijuose disertacijos skyriuose, darbo pabaigoje suformuluotos tyrimo išvados (ginami teiginiai), kuriose, be kita ko, pateikti siūlymai Lietuvos įstatymų leidėjui, kaip turėtų

būti tobulinamas asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas, kad jis labiau derėtų su asmens duomenų teisinės apsaugos principais.

1. TYRIMO ATSPIRTIES TAŠKAI: ASMENS DUOMENŲ TEISINĖS APSAUGOS PRASMĖS, PASKIRTIES IR OBJEKTO SAMPRATA

1.1. Asmens duomenų teisinės apsaugos prasmė ir paskirtis

Gilesnio suvokimo labui asmens duomenų teisinės apsaugos prasmės ir paskirties paieškas verta pradėti sugluminti galinčiu asmens duomenų ir jų teisinės apsaugos sugretinimu su atliekomis bei jų tvarkymo teisiniu reguliavimu⁸⁵.

Nelyginant asmens duomenų ir atliekų ekonominės bei socialinės vertės, tenka pripažinti, kad asmens duomenys ir atliekos turi panašumų. Pirmiausia, tiek asmens duomenų, tiek ir atliekų buvimas praktiškai nėra išvengiamas. Tiek vienu, tiek kitų egzistavimą nulemia žmogaus gyvavimas. Antra, tiek asmens duomenys, tiek atliekos – šalutinis žmogaus būvio rezultatas. Retai kada asmens duomenys, kaip ir atliekos, sąmoningai kuriami (sąmoningai sukurto asmens duomenys pavyzdys gali būti asmens kodas, sąmoningai sukurtos atliekos – konfeti). Trečia, asmens duomenys ir atliekos yra panašaus, nors ir netapataus, pavojingumo. Neatsargus elgesys su vienais (vardu, pavarde, organinėmis atliekomis) gali sukelti mažiau skaudžius padarinius nei su kitais (asmens kodu, cheminėmis atliekomis). Ketvirta, pagrindinė taisyklė, kurios laikantis gali būti užtikrinta tiek asmens duomenų apsauga, tiek ir tinkamas atliekų tvarkymas – tai siekis, kad dėl žmogaus gyvavimo būtų sukurta kaip galima mažiau minėtų objektų. Kuo mažiau egzistuoja asmens duomenų ir atliekų, tuo mažesnėmis pastangomis ir sąnaudomis išvengiama neigiamo jų egzistavimo poveikio. Penkta, pats asmuo, kurio gyvavimas palieka pėdsaką (tai yra asmens duomenis ir atliekas), atsakingas už šių objektų tvarkymą tokiu būdu, kad jie darytų kaip galima mažesnę žalą jam pačiam ir kitiems asmenims.

⁸⁵ Apie atliekų tvarkymo teisinį reguliavimą plačiau žr. VASILIAUSKAS, Martynas. *Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011.

Galiausiai, asmens duomenų ir atliekų panašumas dar ryškesnis, lyginant minėtų objektų tinkamo tvarkymo tikslus, turinčius konstitucinių aspektų⁸⁶. Tvarkant atliekas, siekiama sveikos aplinkos, švarių gamtos išteklių, neužteršto kraštovaizdžio, o tvarkant asmens duomenis – socialinės terpės, kurioje su asmeniu susijusios informacijos cirkuliavimas valdomas paties individo, nedaro žalingo poveikio asmens garbei ir orumui, neliečiamumui, autonomijai, laisvei.

Šie pirminiai samprotavimai leidžia įžvelgti, kad asmens duomenų teisinė apsauga nėra vien tik pačių asmens duomenų apsauga nuo jų netvarkymo ar netinkamo tvarkymo. Tokiu siauru požiūriu suvokiant asmens duomenų teisinę apsaugą, ji būtų savitiksle ir siejama tik su asmens duomenų tvarkymo veiksmais, kuriuos atliekant nedaroma žala asmens duomenims. Neneigiant egzistavimo tam tikrų asmens duomenims žalingų veiksmų, kuriais atsitiktinai, nesant pagrindo ar įgaliojimo sunaikinami asmens duomenys, iškreipiamas ar neleistinai pakeičiamas asmens duomenų turinys, būtina pripažinti, jog įprastais asmens duomenų tvarkymo veiksmais gali būti daroma neigiama įtaka ne tiek asmens duomenims, kiek duomenų subjektui (tai yra asmeniui, su kuriuo susijusi asmens duomenis sudaranti informacija), darniai visuomenei ir teisinei valstybei.

⁸⁶ Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, kurioje galima matyti bendrąją žmogaus teisių apsaugos doktriną, bendrąją natūralios gamtinės aplinkos apsaugos doktriną, suformuluotą aiškinant, be kita ko, Konstitucijos 54 straipsnį, kol kas nėra išsamesnių doktrininių nuostatų, skirtų atliekų tvarkymo ar asmens duomenų teisinės apsaugos konstituciniams pagrindams. Tai galėtų būti aiškinama tuo, kad Konstitucinis Teismas iki šiol nėra nagrinėjęs bylos, kurios dalyko esmę būtų sudarę pamatiniai atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo ar asmens duomenų teisinės apsaugos aspektai. Tiesa, šis argumentas galėtų būti ginčijamas, nurodant Konstitucinio Teismo nagrinėtą bylą Nr. 19/06-20/06, susijusią su netauriųjų metalų atliekų supirkimo teisinio reguliavimo problema. Tačiau vėlgi šios bylos branduolį sudarė ne specifinių atliekų tvarkymo principų, tikslų, o tam tikros su minėtų atliekų tvarkymu susijusios ūkinės veiklos teisinio reguliavimo konstitucinis vertinimas. Konstitucinis Teismas 2008 m. kovo 15 d. nutarime konstatavo, kad nėra ir negali būti jokių teisinių argumentų, kurie leistų teigti, esą skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimas, reikalavimų asmenims, užsiimantiems šia ūkine veikla, nustatymas yra konstituciškai nepagrįstas (*inter alia* - ir ypač - atsižvelgiant į tai, kad gali būti bandoma parduoti supirkėjams ir tokius skirtus realizuoti netauriųjų metalų laužą ir atliekas, kurie buvo įgyti pagrobus svetimą turtą, tai yra padarius nuskalstamą veiką). Anot Teismo, šios licencijuojamos veiklos sąlygų laikymasis ir jo priežiūra yra būtina Konstitucijoje įtvirtintų vertybių, *inter alia* nuosavybės teisių, žmonių sveikatos, viešosios tvarkos, valstybės ūkio sistemos, finansinės tvarkos, taip pat sąžiningos konkurencijos, gynimo prielaida.

Todėl, identifikuojant asmens duomenų teisinės apsaugos prasmę ir paskirtį, svarbu šią apsaugą sieti su tam tikromis vertybėmis.

1.1.1. Privatumo koncepcija asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste

Svarbu pažymėti, kad asmens duomenų teisinės apsaugos atsiradimas siejamas su asmens teisės į privatą gyvenimą doktrinos raida. Šią doktriną inspiravo asmenų siekis apsiginti ne tiek nuo valstybės kišimosi, kiek nuo kitų privačių asmenų per didelio smalsumo. Suerzintas įkyraus žurnalistų dėmesio 1883 m. sausio 25 d. vykusioms jo vestuvėms su Mabel Bayard, Jungtinių Amerikos Valstijų senatoriaus ir buvusio kandidato į šios šalies prezidentus Thomas Francis Bayard dukra⁸⁷, Samuel Warren kartu su Harvardo teisės mokyklos bendramoksliau ir advokatų kontoros bendrasteigėju Louis Dembitz Brandeis parengė ir 1890 metais paskelbė straipsnį⁸⁸, kuriame išdėstė argumentus, pagrindžiančius egzistavimą savarankiškos teisės – teisės į privatą gyvenimą, suprantamos kaip teisė būti paliktam vienam.

Pradžią gavusi Jungtinėse Amerikos Valstijose, privatumo koncepcija buvo plėtojama tiek šioje, tiek ir kitose šalyse⁸⁹. Ilgainiui išryškėjo trys pagrindiniai privatumo aspektai – fizinis, informacinis ir apsisprendimo⁹⁰. Fizinis privatumo aspektas siejamas su erdve, kurioje asmuo gali būti vienas pats ir be jo sutikimo ar žinios nestebimas kitų. Informacinis privatumo aspektas suprantamas kaip asmens galimybė kontroliuoti prieigą prie

⁸⁷ GAJDA, Amy. *What if Samuel D. Warren Hadn't Married a Senator's Daughter?: Uncovering the Press Coverage that Led to „The Right to Privacy“* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: < <http://msulawreview.org/PDFS/2008-1/Gajda.pdf> >.

⁸⁸ WARREN, Samuel, BRANDEIS, Louis Dembitz. *The Right to Privacy*. *Harvard Law Review*. 1890, 4 (5). p. 193, 205.

⁸⁹ Plačiau apie privatumo doktrinos raidą žr. ŽIOBIENĖ, Edita. Informacijos apie privatą asmens gyvenimą apsauga. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2008, 3 (11). p. 141–156.

⁹⁰ *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory*. Malden: Blackwell Publishing, 2005. p. 272. Julija Kiršienė, Birutė Pranevičienė, Karolis Vinciūnas pagrindinėmis privatumo koncepcijomis laiko teisę būti paliktam vienam, riboto priėjimo prie asmens, slaptumo, privačios informacijos valdymo, teisės būti asmeniu, intymumo. Žr. KIRŠIENĖ, Julija, PRANEVIČIENĖ, Birutė, VINCIŪNAS, Karolis. *Teisė į privatumą: privatumo esmė ir iššūkiai privatumo apsaugos įgyvendinimui. Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012. p. 238-241.

informacijos, susijusios su juo pačiu. Apsisprendimo aspektas atspindi asmens galimybę laisvai priimti sprendimus dėl savo elgsenos⁹¹. Be pagrindinių aukščiau paminėtų aspektų su privatumu siejami ir kiti vertybiniai elementai – individualumas, orumas, laisvė, autonomija, socializacija, kūrybingumas, poilsis, psichinė sveikata ir pan.⁹².

Asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste itin svarbus informacinio aspekto atsiradimas privataus gyvenimo sampratoje. Teisės teoretikai, akcentuojantys šį aspektą, teisę į privatumą apibrėžia kaip reiškiančią asmens apsaugą nuo trikdančios informacijos ir iškreiptų faktų apie asmenį paviešinimo⁹³, kaip asmens galimybę nuspręsti, kada, koku būdu ir kokios apimtys informacija apie jį gali būti pateikiama kitiems⁹⁴, kaip būseną, kai kiti neturi ir nežino viešuose dokumentuose nesančios informacijos apie asmenį⁹⁵, kaip asmens interesą kontroliuoti su juo pačiu susijusią informaciją⁹⁶. Paminėtina Charles Fried nuomonė, pasak kurios privatumas – ne tai, kad informacijos apie asmenį neturi kiti, o tai, kad asmuo gali kontroliuoti su juo susijusią informaciją⁹⁷.

Visos šios doktrininės nuostatos reikšmingos identifikuojant asmens duomenų teisinės apsaugos prasmę ir paskirtį: asmens duomenų tvarkymo teisiniai pagrindai ir šios veiklos teisiniai ribojimai gali ir turi būti nustatomi, siekiant apsaugoti ypatingą vertybę – asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Pamatinė vertybinė asmens privatumo apsaugos išvalga neleidžia asmens duomenų tvarkymo teisinio reguliavimo ir jame išreiškiamos asmens duomenų teisinės apsaugos traktuoti savitiksle, juo labiau nustatančia nepagrįstus asmens laisvės rinkti ir skleisti informaciją varžymus.

⁹¹ *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory*. Malden: Blackwell Publishing, 2005. p. 272.

⁹² Ten pat, p. 273.

⁹³ PROSSER, William L. *Handbook of the Law of Torts*. West Publishing, 1971.

⁹⁴ WESTIN, Alan. *Privacy and Freedom*. New York: Atheneum, 1967. p. 7.

⁹⁵ PARENT, William. Privacy, Morality and the Law. *Philosophy and Public Affairs*. 1983, 12 (4): 269–288.

⁹⁶ DECEW, Judith Wagner. *In Pursuit of Privacy: Law, Ethics, and the Rise of Technology*. Ithaca: Cornell University Press, 1997.

⁹⁷ FRIED, Charles. Privacy: a Moral Analysis. *Yale Law Journal*. 1968, 77 (3). p. 482.

1.1.2. Asmens duomenų teisinės apsaugos prasmės ir paskirties atspindžiai teisiniame reguliavime ir jurisprudencijoje

Nuostata, kad reguliuojant asmens duomenų tvarkymą ginama asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, atsispindi viršnacionaliniame ir nacionaliniame teisiniame reguliavime bei jurisprudencijoje.

Antai minėta sąsaja deklaruojama Europos Tarybos Konvencijoje dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108)⁹⁸, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1983 m. rugsėjo 23 d. rekomendacijoje Nr. R (83) 10 dėl asmens duomenų, naudojamų moksliniams tyrimams ir statistikai, apsaugos⁹⁹, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1991 m. rugsėjo 9 d. rekomendacijoje Nr. (91) 10 dėl viešosios valdžios institucijų turimų asmens duomenų perdavimo tretiesiems asmenims¹⁰⁰, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo¹⁰¹, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje¹⁰², kituose asmens duomenų apsaugai skirtuose teisės aktuose.

Europos Sąjungos valstybės narės (Austrija, Belgija, Čekija, Estija, Slovėnija, Suomija, taip pat ir Lietuva), perkėlusios Direktyvos 95/46/EB

⁹⁸ Konvencijos preambulėje nurodyta, kad ji priimta, pripažįstant, kad pageidautina garantuoti kiekvieno žmogaus teises ir pagrindines laisves, o svarbiausia, teisę į privatų gyvenimą, atsižvelgiant į didėjančią automatizuotai tvarkomų asmens duomenų srautą, kuris kerta sienas, kad būtina derinti ir gerbti pagrindines asmens privataus gyvenimo vertybes ir laisvą informacijos srautą.

⁹⁹ Rekomendacijoje minima pareiga laikytis privatumo principo, tai yra garantuoti pagarbą asmenų privatumui bet kurio tyrimo, kuriame reikia naudoti asmens duomenis, metu.

¹⁰⁰ Rekomendacijoje pažymimas būtinumas imtis priemonių, kad viešosios valdžios įstaigoms teikiant jų tvarkomus asmens duomenis tretiesiems asmenims, nebūtų pažeidžiamas duomenų subjektų privatumas.

¹⁰¹ Direktyvos preambulės 2 punkte nurodyta, kad asmens duomenys turi būti tvarkomi, gerbiant žmogaus teises ir laisves, ypač privatumo teisę.

¹⁰² Direktyvos preambulės 12 punkte išreikštas direktyvos siekis apsaugoti fizinių asmenų pagrindines teises, ypač jų teisę į privatumą.

nuostatas į nacionalinius teisės aktus, juose taipogi deklaruoja asmens duomenų apsaugos ir teisės į privatų gyvenimą tarpusavio jungtį¹⁰³.

Europos Žmogaus Teismų Teismo jurisprudencija savo ruožtu iliustruoja, kad net tais atvejais, kai asmens teisių apsaugai skirtame teisiniame reguliavime nėra tiesiogiai įtvirtintas asmens duomenų teisinės apsaugos ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ryšys, šis ryšys gali būti išvedamas, taikant atitinkamus interpretavimo metodus. Kaip žinia, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, garantuojančiame teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, apie asmens duomenų tvarkymą ir reikalavimus šiai veiklai nėra užsimenama, tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje atskleistos sąsajos tarp asmens duomenų teisinės apsaugos ir asmens privataus gyvenimo neliečiamumo.

Tiesa, asmens duomenų teisinės apsaugos aspekto buvimas asmens privataus gyvenimo sampratoje Europos Žmogaus Teisių Teismo buvo konstatuotas ne iš karto, o plėtojant šią sampratą byla po bylos. Atsirasti naujam privataus gyvenimo sąvokos elementui, be kita ko, leido Teismo jurisprudencijos nuostatos, kad nėra nei galimybės, nei būtinybės išsamiai apibrėžti privataus gyvenimo sąvoką¹⁰⁴, kad iš privataus gyvenimo sąvokos negali būti eliminuota asmens profesinė veikla¹⁰⁵.

¹⁰³ Austria Federal Act Concerning the Protection of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1999_1_165/ERV_1999_1_165.pdf>; Belgian Law on Privacy Protection in Relation to the Processing of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-05-17]. Prieiga per internetą: <https://www.law.kuleuven.be/icri/publications/499Consolidated_Belgian_Privacylaw_v200310.pdf>; Czech Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/implementation/czech_republic_act_101_en.pdf>; Estonian Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.eu/pmwiki/pmwiki.php?n=Main.EE>>; Finnish Personal Data Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.tietosuoja.fi/uploads/hopxtvf.HTM>>; Slovenian Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-25]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/dataprotection/National%20laws/SLOVENIA_DP_LAW.pdf>.

¹⁰⁴ *Costello-Roberts v. United Kingdom*, 25 March 1993, §36, Series A no. 247-C; *Niemietz v. Germany*, 16 December 1992, §29, Series A no. 251-B.

¹⁰⁵ *Amann v. Switzerland* [GC], no. 27798/95, § 65, ECHR 2000-II; *Rotaru v. Romania* [GC], no. 28341/95, § 43, ECHR 2000-V.

Europos Žmogaus Teisių Teismas, ilgainiui privataus gyvenimo sferai priskyres asmens fizinį ir psichinį vientisumą¹⁰⁶, asmens teisę į asmenybės vystymąsi, teisę nustatyti ir plėtoti santykius su kitais asmenimis bei išoriniu pasauliu¹⁰⁷, galiausiai konstatavo, kad viešosios valdžios atliekamas su asmens privačiu gyvenimu susijusios informacijos kaupimas¹⁰⁸, taip pat sistemingas su asmeniu susijusios viešos informacijos rinkimas ir kaupimas¹⁰⁹ reiškia kišimąsi į asmens privatų gyvenimą. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat pažymėjo, kad asmens duomenų apsauga turi ypatingą reikšmę, jog asmuo galėtų pasinaudoti teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą¹¹⁰. Sekdamas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, analogišką išvadą yra padaręs ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas¹¹¹.

Šiame kontekste svarbu išskirti nacionalinį konstitucinio reguliavimo lygmenį, pažymint, kad asmens duomenų teisinės apsaugos sąsajų su asmens privataus gyvenimo neliečiamumu konstatavimas leidžia apčiuopti konstitucines asmens duomenų teisinės apsaugos ištakas.

Kai kuriose šalyse asmens duomenų teisinės apsaugos konstitucinė prigimtis ganėtinai akivaizdi. Antai Vengrijos Konstitucijos VI straipsnyje *expressis verbis* įtvirtinta žmogaus teisė į asmens duomenų apsaugą¹¹² (kas, nepaisant kontraversiškų šio teisės akto nuostatų ir priėmimo aplinkybių¹¹³,

¹⁰⁶ *Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, § 61, ECHR 2002-III.

¹⁰⁷ *Burghartz v. Switzerland*, 22 February 1994, § 45, Series A no. 280-B; *Friedl v. Austria*, 31 January 1995, § 45, Series A no. 305-B.

¹⁰⁸ *Amann v. Switzerland* [GC], no. 27798/95, § 69, ECHR 2000-II.

¹⁰⁹ *Rotaru v. Romania* [GC], no. 28341/95, § 43, ECHR 2000-V.

¹¹⁰ *Z v. Finland*, no. 22009/93, § 95, ECHR 1997-I; *Armonienė v. Lithuania*, no. 36919/02, § 40; *L.L. v. France*, no. 7508/02, § 44, ECHR 2006-XI; *S. and Marper v. the United Kingdom*, no. 30562/04, 30566/04, § 103; *Varapnickaitė – Mažylienė v. Lithuania*, no. 20376/05, § 44.

¹¹¹ Bylos C-465/00, C-138/01, C-139/01, *Österreichischer Rundfunk ir kt.*, 2003 I-4989. 68, 70 p.; byla C-101/01, *Bodil Lindqvist*, 2003 I-12971. 97, 99 p.; byla C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU*, 2008 I-271. 63 p.; byla C-73/07, *Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy*, 2008 I-9831. 52 p.; byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889. 47 p.

¹¹² Fundamental Law of Hungary [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.kormany.hu/download/4/c3/30000/THE%20FUNDAMENTAL%20LAW%20OF%20HUNGARY.pdf>>.

¹¹³ ŠILEIKIS, Egidijus. Lietuvos Respublikos Konstitucijos įgyvendinimo įžvalgos praėjus dvidešimtmečiui. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Klaipėda: Druka, 2012. p. 93–94.

laikytina pažangiu elementu), Šveicarijos Federalinės Konstitucijos 13 straipsnio 2 dalyje kiekvienam asmeniui garantuota apsauga nuo netinkamo jo asmens duomenų tvarkymo¹¹⁴, o Lenkijos¹¹⁵ ir Portugalijos¹¹⁶ konstitucijose įtvirtintos ganėtinai detalios asmens duomenų tvarkymui skirtos nuostatos.

Kitų šalių, kaip kad Suomijos¹¹⁷, Ispanijos¹¹⁸, konstitucijose numatyta, kad su asmens duomenų apsauga susiję klausimai turi būti reglamentuoti tam skirtuose įstatymuose. Estijos Konstitucijoje nustatytos garantijos asmenims tik kelių jų asmens duomenų tvarkymo aspektų atžvilgiu – Konstitucijoje

¹¹⁴ Federal Constitution of the Swiss Confederation [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/org/polit/00083/index.html?lang=en>>.

¹¹⁵ Lenkijos Konstitucijos 51 straipsnyje numatyta, kad niekas negali būti įpareigotas atskleisti informacijos, susijusios su jo asmeniu, kitaip, kaip tik remiantis įstatymu; kad viešojo valdžia negali rinkti, kaupti ir padaryti prieinamos kitokios informacijos apie piliečius kaip tik tą, kuri būtina demokratinėje teisinėje valstybėje; kad kiekvienas turi teisę susipažinti su susijusiais su juo pačiu oficialiais dokumentais ir duomenimis, o šios teisės apribojimai gali būti nustatyti tik įstatymu; kad kiekvienas turi teisę reikalauti ištaisyti ar pašalinti melagingą, neišsamią ar įstatymui prieštaraujančią būdu surinktą informaciją; kad informacijos rinkimo ir atskleidimo principus bei tvarką nustato įstatymas. Žr. *Užsienio šalių konstitucijos*, Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 212–267.

¹¹⁶ Portugalijos Konstitucijos 35 straipsnyje įtvirtinta, kad kiekvienas pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka susipažinti su visais savo kompiuterizuotais duomenimis, reikalauti ištaisyti ar atnaujinti šiuos duomenis, taip pat būti informuotas apie šių duomenų tvarkymo tikslus; kad įstatymas apibrėžia asmens duomenų sampratą, asmens duomenų automatizuoto tvarkymo, jungimo, perdavimo, naudojimo terminus ir sąlygas, taip pat užtikrina asmens duomenų apsaugą, įskaitant nepriklausomos valdžios įstaigos pagalbą; kad kompiuteriais negali būti tvarkomi su filosofiniais ir politiniais įsitikinimais, priklausomybe politinei partijai ar profesinei sąjungai, tikėjimu, privačiu gyvenimu ar etnine kilme susiję duomenys, nebent duomenų subjektas davė sutikimą, toks tvarkymas numatytas įstatyme (kartu nustatant priemones apsaugoti nuo diskriminacijos) arba duomenų tvarkymas reikalingas statistikos tikslais (užtikrinant, kad nebus galimybės identifikuoti asmenis); kad tretiesiems asmenims draudžiama susipažinti su asmens duomenimis, išskyrus išimtinis įstatymo numatytus atvejus; kad vieningo nacionalinio numerio suteikimas piliečiams draudžiamas; kad kiekvienam garantuojama laisva prieiga prie viešo kompiuterinio tinklo, o įstatymas reguliuoja sienas kertančių asmens duomenų judėjimą ir nustato tinkamas priemones apsaugoti asmens duomenis bei kitus duomenis, svarbius dėl nacionalinių interesų; kad analogišku lygmeniu, tai numatant įstatyme, turi būti saugomi ir rankiniu būdu tvarkomi asmens duomenys. Žr. *Constitution of the Portuguese Republic* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-08]. Prieiga per internetą: <http://app.parlamento.pt/site_antigo/ingles/cons_leg/Constitution_VII_revisao_definitive.pdf>.

¹¹⁷ Suomijos Konstitucijos 10 straipsnyje, skirtame teisei į privatumą, nurodyta, kad kiekvienam garantuojamas privatus gyvenimas, o detalesnes nuostatas dėl asmens duomenų apsaugos numato įstatymas. Žr. *Užsienio šalių konstitucijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 129–160.

¹¹⁸ Ispanijos Konstitucijos 18 straipsnyje numatyta, kad įstatymas riboja asmens duomenų tvarkymą, kad būtų apsaugota piliečių garbė, asmeninis ir šeimos privatumas bei galimybė naudotis piliečiams priklausančiomis teisėmis. Žr. *Spanish Constitution* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-08]. Prieiga per internetą: <http://www.senado.es/constitu_i/indices/consti_ing.pdf>.

įtvirtintas ribojimas viešojo sektoriaus atstovams rinkti ir kaupti informaciją apie asmenų įsitikinimus bei Estijos piliečiams užtikrinta teisė susipažinti su viešajame sektoriuje tvarkomais jų asmens duomenimis¹¹⁹.

Tačiau daugelio šalių konstitucijose nėra minima asmens duomenų apsauga, dėl ko šios srities teisinio reguliavimo konstitucinis pradas gali būti identifikuotas, nagrinėjant asmens duomenų teisinės apsaugos ir asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą sąsajas¹²⁰.

Lietuvoje asmens privataus gyvenimo neliečiamumas garantuojamas konstituciniu lygmeniu: Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalyje skelbiama, kad asmens privatus gyvenimas neliečiamas, o to paties straipsnio 3 dalyje uždrausta rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą kitaip nei motyvuotu teismo sprendimu ir pagal įstatymą. Konstitucinis Teismas kol kas nėra išsamiai atskleidęs Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalies nuostatų turinio, o Teismo jurisprudencija, aiškinant Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalį, nėra gausi.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teisė į privatumą apima asmeninį, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt.¹²¹. Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad privačiu žmogaus gyvenimu laikytinas individo asmeninis gyvenimas: gyvenimo būdas, šeimyninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais

¹¹⁹ Estijos Konstitucijos 42 straipsnyje numatyta, kad valstybės, savivaldybių įstaigos ir jų pareigūnai neturi teisės prieš Estijos piliečio valią rinkti ar kaupti asmens duomenis apie jo įsitikinimus, o 44 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad Estijos pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka susipažinti su valstybės, savivaldybių įstaigų, valstybės ar savivaldybių archyvų turimais duomenimis apie jį, kad ši teisė gali būti ribojama įstatymu, siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, vaiko kilmės slaptumą, taip pat siekiant užkirsti kelią nusikaltimui, sulaukyti nusikaltėlių ar nustatyti tiesą baudžiamojo tyrimo metu. Žr. *Užsienio šalių konstitucijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 161–195.

¹²⁰ Reikia paminėti, kad kai kurių šalių (Airijos, Austrijos, Prancūzijos, Norvegijos, Indijos, Malaizijos, Singapūro ir kt.) konstitucijose asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą apskritai nėra numatyta. Žr. PANOMARIOVAS, Artūras. Asmens privataus gyvenimo paslaptis ir su ja susijusios problemos baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15). p. 97.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105.

žmonėmis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė bei psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt.¹²².

Kaip matyti, Konstitucinis Teismas ganėtinai plačiai aiškina privataus gyvenimo sampratą, jai priskiria asmens santykius su kitais žmonėmis, asmens garbę ir orumą. Konstitucinio Teismo požiūriu, teisė į privatumą apima ir informacinį aspektą (asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją). Be to, pačioje Konstitucijoje numatytas griežtas ribojimas rinkti itin jautrią su asmeniu susijusią informaciją, tai yra informaciją apie privatų asmens gyvenimą. Visa tai leidžia manyti, kad asmens duomenų apsaugai skirtas teisinis reguliavimas, nustatytas Lietuvoje ordinarinės teisės lygmeniu, turi konstitucines ištakas – gali būti vertinamas kaip kylantis iš Konstitucijos 22 straipsnyje garantuojamos asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Kitaip tariant, nors Konstitucinis Teismas pagal įgaliotų asmenų prašymus dar nėra nagrinėjęs įstatymų leidėjo nustatyto asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo ir šio reguliavimo konstitucinių pagrindų¹²³,

¹²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad orumas – neatimama žmogaus, kaip didžiausios socialinės vertybės, savybė, kad kiekvienas visuomenės narys turi prigimtinį orumą. Anot Teismo, valstybės pareiga užtikrinti žmogaus orumo apsaugą ir gynimą reiškia, kad valstybės institucijos ir pareigūnai negali nepagrįstai riboti žmogaus teisių ir laisvių, žmogaus traktuoti vien kaip subjekto, priklausančio tam tikrai socialinei, ekonominei, profesinei ar kitokiai kategorijai; kad kiekvienu atveju į žmogų turi būti žvelgiama kaip į laisvą asmenybę, kurios žmogiškasis orumas yra gerbtinas; kad valstybės institucijos ir pareigūnai turi pareigą gerbti žmogaus orumą kaip ypatingą vertybę; kad asmens teisių ir laisvių pažeidimais gali būti pakenkta ir asmens orumui.

¹²³ Manytina, kad tinkamos progos išanalizuoti asmens duomenų teisinės apsaugos konstitucinius pagrindus Konstitucinis Teismas iki šiol neturėjo, ir nagrinėdamas kitas konstitucinės justicijos bylas, tik netiesiogiai susijusias su asmens duomenų teisine apsauga. Pavyzdžiui tokia proga vargiai galėtų būti laikoma konstitucinės justicijos byla Nr. 14/98, kurią išnagrinėjus priimtame 1999 m. spalio 21 d. nutarime Konstitucinis Teismas, nurodydamas Lietuvos Respublikos piliečio paso kaip dokumento turinio ypatumus, pažymėjo, kad pase be asmens vardo, pavardės įrašomi ir kiti duomenys. Be to, įvertinus nagrinėjimo dalyką, tinkama konstitucinės justicijos byla asmens duomenų teisinės apsaugos konstituciniams pradams atskleisti, negalėtų būti laikoma ir byla Nr. 27/2009-29/2009-30/2009-31/2010-53/2010-55/2010, kurią iš nagrinėjus priimtame 2011 m. vasario 14 d. nutarime Konstitucinis Teismas aiškumo labai pacitavo, tačiau išsamiai neanalizavo, visą Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 4 straipsnį (ne tik byloje ginčytą šio straipsnio 2 dalies 2 punktą), kurio penktoje dalyje

tačiau galima prognozuoti, kad pasitaikius tinkamam konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo dalykui, iš konstituciškai garantuotos asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą galėtų būti išvesta, be kita ko, konstitucinė teisė į asmens duomenų teisinę apsaugą¹²⁴.

1.1.3. Asmens duomenų teisinės apsaugos esmės išvalgų alternatyvos ir perspektyvos

Reikia pabrėžti, kad ne visose valstybėse asmens duomenų teisinė apsauga kildinama iš asmens privataus gyvenimo neliečiamumo. Antai Švedijoje asmens duomenų teisinė apsauga siejama su asmens integralumo koncepcija, o Vokietijoje – su informaciniu savęs apsprendimu¹²⁵.

Vertinant tokias alternatyvas, svarbu pažymėti, kad paprastai asmens duomenų teisinės apsaugos ir asmens privataus gyvenimo neliečiamumo sąsajos neminimos tose šalyse, kurių konstitucijose *expressis verbis* nėra deklaruojama asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą. Paul de Hert ir Serge Gutwirth¹²⁶ taikliai pastebėjo, kad teisės aktuose, jurisprudencijoje ir doktrinoje deklaruojamas asmens duomenų teisinės apsaugos sąsajas su tam tikromis vertybėmis lemia teisinis reguliavimas.

Taigi, galima teigti, kad asmens duomenų teisinė apsauga kildinama iš savo esme jai artimiausių šalies teisės aktais garantuojamų vertybių. Valstybėse, kurių konstitucijose deklaruojama teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, būtinumas reguliuoti asmens duomenų tvarkymą išvedamas

nurodyta, kad duomenys apie teisėjų atlyginimus yra vieši ir teikiami, vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo nustatyta tvarka.

¹²⁴ Plačiau apie išvestines konstitucines teises žr. BIRMONTIENĖ, Toma. Europos žmogaus teisių konvencija ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojama konstitucinė doktrina. *Regnum est: 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui – 20*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. p. 387–395; BIRMONTIENĖ, Toma. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2007, 1 (5). p. 204–207.

¹²⁵ BYGRAVE, Lee Andrew. Privacy Protection in a Global Context – A Comparative Overview. *Scandinavian Studies in Law*. 2004, 47. p. 323.

¹²⁶ DE HERT, Paul, GUTWIRTH, Serg. Data Protection ir the Case Law of Strasbourg and Luxemburg: Constitutionalisation in Action. *Reinventing data protection?* Dordrecht: Springer, 2009. p. 14.

būtent iš šios teisės. Šalyse, kurių konstitucijose nėra įtvirtinta minėta teisė, asmens duomenų teisinės apsaugos sistema grindžiama kitomis konstitucinėmis vertybėmis, kaip antai Prancūzijoje – teise į laisvę, Vokietijoje – žmogaus orumu¹²⁷.

Atsižvelgiant į išdėstytą, gali būti suabejota anksčiau aptartomis asmens duomenų teisinės apsaugos ir asmens privataus gyvenimo neliečiamumo sąsajomis, remiantis, pavyzdžiui, tokiu kontrargumentu – asmens duomenų teisinė apsauga negalėtų būti siejama su asmens teise į privatumą, nes asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklėmis reguliuojami visuomeniniai santykiai, susiklostantys asmenims veikiant ne namų, šeimos, o viešojoje aplinkoje. Toks požiūris verčia ieškoti papildomų argumentų, pagrindžiančių asmens duomenų teisinės apsaugos ir asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą tarpusavio jungties buvimą.

Pirmiausia, reikia pabrėžti, kad asmens duomenų teisinės apsaugos ir privataus gyvenimo neliečiamumo sąsajos turi būti aiškinamos, tinkamai suvokiant, kas esamu metu laikytina privačiu gyvenimu¹²⁸.

Šiandien privataus gyvenimo sąvoka negali būti aiškinama taip pat kaip XIX amžiuje ir teisė į privatumą, sekant Samuel Warren bei Louis

¹²⁷ Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas iš Pagrindinio Įstatymo nuostatų, garantuojančių asmens orumo neliečiamumą ir asmens teisę laisvai ugdyti asmenybę, yra išvedęs asmens teisę į informacinį apsisprendimą ir, nagrinėdamas su asmens duomenų tvarkymu susijusias konstitucines justicijos bylas, vertina, kiek nustatytas teisinis reguliavimas dera su šia asmens teise. Žr. JÓRI, András. *Data Protection Law – an Introduction* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.eu/pmwiki/pmwiki.php?n=Main.Privacy>>; ROUVROY, Antoinette, POULLET, Yves. The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy. *Reinventing Data Protection?* Dordrecht: Springer, 2009. p. 45; Decision of the German Federal Constitutional Court of 24 January 2012 [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą:<http://www.bundesverfassungsgericht.de/en/decisions/rs20120124_1bvr129905en.html>.

¹²⁸ Tinkamam asmens teisės į privatą gyvenimą suvokimui Lietuvoje kliūčių kelia menkas švietimo žmogaus teisių klausimais lygis, teisės mokslo darbų privatumo apsaugos klausimu stygius. Netgi praėjus dešimtmečiui aktualūs išlieka Valentino Mikelėno žodžiai, kad teisės į privatą gyvenimą sąvoka teisės doktrinai ir praktikai yra *terra incognita*, bei Liudvikos Meškauskaitės pastebėjimas, kad teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą dar nepakankamai suvokiama ir sunkiai identifikuojama šiandieninėje Lietuvos visuomenėje. Žr. MIKELĖNAS, Valentinas. Teisė į privatą gyvenimą ir jos gynimas. *Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas*. Vilnius: Justitia, 2001. p. 52; MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 216.

Dembitz Brandeis, negali būti suprantama kaip teisė būti paliktam vienam. Kaip jau minėta, privataus gyvenimo samprata labai plati ir nėra įmanoma pateikti išsamios galutinės jos apibrėžties¹²⁹. Pritartina Bart Willem Schermer, kuris teigia, kad privatumas nėra nekintamas, kad jis visada susijęs su konkrečia situacija, dėl ko privatumo neįmanoma apibrėžti, kartu nenurodant komplekso socialinių, kultūrinių, religinių bei istorinių veiksnių, sąlygojančių pateikiamą jo sampratą¹³⁰, o taip pat Reijo Aarnio, pasak kurio, visi turi skirtingų idėjų apie privatumą, priklausomai nuo situacijos, kurioje apie jį kalbama¹³¹.

Šio darbo autorės nuomone, sekant Daniel Solove¹³², Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijų nuostatomis¹³³, privataus gyvenimo sampratai turėtų būti priskirtas kūno ir būsto neliečiamumas, minties laisvė, asmeninės informacijos kontrolė, laisvė nebūti sekamu, reputacijos apsauga. Atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, laikytina, kad nuo asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą negalėtų būti atsietos asmens teisė į asmenybės vystymąsi, teisė nustatyti ir plėtoti santykius su kitais asmenimis bei išoriniu pasauliu¹³⁴. Manytina, kad asmuo negali laisvai mąstyti, save ugdyti, savo paties nuožiūra užmegzti ir palaikyti santykius su

¹²⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos *Costello-Roberts v. United Kingdom*, 25 March 1993, §36, Series A no. 247-C; *Niemietz v. Germany*, 16 December 1992, §29, Series A no. 251-B; NAWROT, François, SYSKA, Katarzyna, ŚWITALSKI, Przemysław. Horizontal Application of Fundamental Rights: Right to Privacy on the Internet. *9th Annual European Constitutionalism Seminar. University of Warsaw* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-16]. Prieiga per internetą: <http://en.zpc.wpia.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2010/04/9_Horizontal_Application_of_Fundamental_Rights.pdf>. p. 4.

¹³⁰ SCHERMER, Bart Willem. *Software Agents, Surveillance and the Right to Privacy*. Leiden University Press, 2007. p. 71.

¹³¹ AARNIO, Reijo. Introduction: What Does Data Protection Mean? *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 165.

¹³² SOLOVE, Daniel J. *Understanding Privacy*. Harvard University Press, 2008. p. 1.

¹³³ Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijoje 428 (1970) dėl žiniasklaidos ir žmogaus teisių teisė į privatų gyvenimą apibūdinama kaip žmogaus teisė gyventi savo gyvenimą, esant minimaliam kišimuisi, apimanti šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, nereikšmingų ir nepatogių asmeninių faktų slaptumą, draudimą be leidimo publikuoti asmenines nuotraukas, skelbti konfidencialią informaciją. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijoje 1165 (1998) dėl teisės į privatumą minėta samprata išplėsta ir konstatuota, kad teisė į privatumą apima ir teisę kontroliuoti savo asmens duomenis.

¹³⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos *Burghartz v. Switzerland*, 22 February 1994, § 45, Series A no. 280-B; *Friedl v. Austria*, 31 January 1995, § 45, Series A no. 305-B.

aplinkiniais, jeigu negali būti pakankamai tikras dėl to, kokią informaciją apie jį aplinkiniai turi ar neturi.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuolaikinė privataus gyvenimo samprata nėra ribojama privačios erdvės sąlyga ir apima daug įvairesnius aspektus nei intymus asmens gyvenimas, darytina išvada, kad nėra prieštaravimo teiginyje, jog reguliuojant asmens duomenų, netgi nesusijusių su intymiu asmens gyvenimu, tvarkymą ginama asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Kitas pagrindas nesutikti su abejonėmis dėl asmens duomenų teisinės apsaugos ir asmens privataus gyvenimo neliečiamumo sąsajų buvimo, yra tai, kad teisė į privatumą – ne vienintelė vertybė, kuri ginama, teisinėmis nuostatomis reguliuojant asmens duomenų tvarkymą. Asmens duomenų teisinės apsaugos ryšys su asmens privataus gyvenimo neliečiamumu nedaro negalimų asmens duomenų teisinės apsaugos sąsajų su kitomis vertybėmis. Jau minėta, kad asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą apima ar yra neatsiejamai susijusi su tokiomis vertybėmis kaip asmens orumas, garbė, fizinė ir psichinė neliečiamybė, individualumas, minties laisvė, saviugdos ir saviraiškos laisvė¹³⁵. Pritartina Reijo Aarnio, teigiančiam, kad asmens duomenų teisinės apsaugos sistemos dėka užtikrinama asmens autonomija, lygiateisiškumas, nediskriminavimas¹³⁶. Taigi, asmens privatus gyvenimas – viena iš daugelio, bet ne vienintelė vertybė, kuri ginama, formuluojant ir taikant asmens duomenų tvarkymą reguliuojančias teisės nuostatas.

Todėl nematant pakankamo pagrindo atsieti, ir juo labiau supriešinti, asmens duomenų teisinę apsaugą ir asmens privataus gyvenimo neliečiamumą,

¹³⁵ Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad savavališkai ir neteisėtai kišantis į žmogaus privatų gyvenimą, kartu kėsinamasi į jo garbę bei orumą. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.

¹³⁶ AARNIO, Reijo. Introduction: What Does Data Protection Mean? *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 165; MITROU, Lilian. *DRM and Personal Data Protection in the Context of the EU Law* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-06]. Prieiga per internetą: <http://www.slidefinder.net/d/drm_personal_data_protection_context/789024323/16750051>.

galima daryti prielaidą, kad tarp minėtų kategorijų egzistuoja ryšys, kuris ateityje galimai modifikuosis. Tikėtina, kad šiems pokyčiams turės įtakos ir vis plačiau, ypač Europoje, plintanti tendencija pripažinti egzistuojant naują savarankišką asmens teisę – teisę į asmens duomenų apsaugą.

Manytina, kad ateityje konstitucijų tekstuose bei konstitucinėje jurisprudencijoje greta asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą bus deklaruojama ir asmens teisė į asmens duomenų apsaugą, kaip tai *expressis verbis* jau įtvirtinta Vengrijos Konstitucijoje¹³⁷ ar atlikta Italijoje ordinarinės teisės lygmeniu – šios šalies Asmens duomenų apsaugos kodekse¹³⁸.

Tokią perspektyvą galima sieti ir su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija¹³⁹, kurioje kaip savarankiška teisė minima asmens teisė į asmens duomenų apsaugą. Chartijos 8 straipsnyje skelbiama, kad kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą, kad asmens duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais, kad kiekvienas turi teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei teisę, kad jo asmens duomenys būtų ištaisomi.

Visgi, žvelgiant į konstitucijų ir konstitucinės jurisprudencijos raidą, svarbu pažymėti, kad asmens teisės į asmens duomenų apsaugą norminės raiškos plėtra neturėtų būti atsieta nuo asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, juo labiau priešpastatyta šiai teisei, nes abi minėtos teisės tarpusavy persipynusios ir turi tikslą apsaugoti tas pačias vertybes – žmogaus autonomiją¹⁴⁰, garbę ir orumą, psichinį vientisumą, laisvą asmenybės raidą, nepriklausomą santykių su aplinka užmezgimą ir palaikymą.

¹³⁷ Fundamental Law of Hungary [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.kormany.hu/download/4/c3/30000/THE%20FUNDAMENTAL%20LAW%20OF%20HUNGARY.pdf>>.

¹³⁸ Personal Data Protection Code of Italia [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.garanteprivacy.it/garante/document?ID=1894006>>.

¹³⁹ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją 2000 m. gruodžio 7 d. paskelbė Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija. Lisabonos sutartimi Chartijai pripažinta tokia pat teisinė galia kaip kad Lisabonos sutarties, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo.

¹⁴⁰ Plačiau apie individo autonomijos sampratą, jos ribojimą bei sąsajas su diskrecija kontroliuoti informaciją, susijusią su individu, žr. GUMBIS, Jaunius. Asmens autonomijos privačiuose

Beje, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas minėtoje Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje taip pat išvelgė asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą bei teisės į asmens duomenų apsaugą ryšį: Teismas konstatavo, kad Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 ir 8 straipsniais¹⁴¹ užtikrinama asmens teisė į privataus gyvenimo gerbimą, tvarkant asmens duomenis¹⁴².

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad tvarkant asmens duomenis, tai yra su asmeniu susijusią informaciją, sudaromos prielaidos įsiterpti į asmens privatų gyvenimą, sukelti grėsmę asmens orumui, neliečiamumui. Kad būtų apsaugotos minėtos vertybės, būtina tinkamai teisiškai reglamentuoti, kas, koku būdu ir kokią su asmeniu susijusią informaciją gali tvarkyti. Neribojant su asmeniu susijusios informacijos tvarkymo, nukentėtų ne tik individas, bet ir visa visuomenė. Pastaroji nebūtų darni ir laisva, jeigu susidėtų iš asmenų, negalinčių laisvai vystyti savo individualumo, nepatiriant nesaugumo ir netikrumo jų asmens duomenų atžvilgiu.

Asmens duomenų apsaugos teisė objektyvizuotų taisyklių lygmenyje nėra savitikslių sistema. Būdama šiuolaikiniu žmogaus teisių ir kitų teisinių vertybių įgyvendinimo ir gynybos instrumentu, ji akumuliuoja pasipriešinimo atitinkamoms grėsmėms patirtį, atspindi asmens privatumo koncepcijos plėtrą ir viršnacionalinės (Europos Sąjungos) teisės raidą.

susitarimuose ribojimo priežastys ir apimtis. *Teisė*. 2002, 42: 54–65; GUMBIS, Jaunius. Teisės samprata: teisės ribų nustatymo problematika. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012: 610–625; GUMBIS, Jaunius, BACIANSKAITĖ, Vytautė, RANDAKEVIČIŪTĖ, Jurgita. Human Rights Today. *Jurisprudencija*. 2010, 1 (119): 125–145.

¹⁴¹ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje skelbiama, kad kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas.

¹⁴² Bylos C-92/09, C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR, Hartmut Eifert v. Land Hessen*, 2010 I-11063. 47, 52 p.; bylos C-468/10, C-469/10, *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito, Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo v. Administración del Estado*. 41, 42 p.

1.2. Asmens duomenų samprata

1.2.1. Asmens duomenų apibrėžtis

Nagrinėjant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, be abejonės, reikia suprasti, kas tai yra asmens duomenys. Visų pirma, reikia pažymėti, kad asmens duomenys – tai teisinė kategorija, įtvirtinta Direktyvoje 95/46/EB bei jos nuostatas į Lietuvos nacionalinę teisę perkeliančiame Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme. Šiuose teisės aktuose asmens duomenimis laikoma bet kokia informacija, susijusi su asmeniu, kurio tapatybė nustatyta arba gali būti nustatyta. Taigi, asmens duomenų sąvoka apima bet kokios formos, bet kokio turinio informaciją nepriklausomai nuo jos šaltinio ir valdytojo, jeigu tik šią informaciją galima susieti su konkrečiu fiziniu asmeniu.

Apibrėžiant asmens duomenų sampratą, sąvoka „informacija“ vartojama bendrąja prasme, jai nesuteikiant specifinių bruožų. Asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste informacija laikomi faktai, žinios, duomenys apie konkretų fizinį asmenį, kurie turimi ar perduodami vienu asmenų kitiems¹⁴³.

Vienintelis kriterijus, pagal kurį asmens duomenys išskiriami iš visos likusios informacijos – tai asmens duomenų sąsajos su konkrečiu fiziniu asmeniu. Iš vienos pusės, tik esant šioms sąsajoms, informacija laikoma asmens duomenimis, iš kitos pusės – vien šių sąsajų buvimo pakanka, kad informacija būtų pripažinta asmens duomenimis. Siekiant atskleisti asmens duomenų sampratą, tikslinga išnagrinėti galimus ryšius tarp asmens duomenis sudarančios informacijos ir duomenų subjekto bei aptarti šio ryšio jungiamus elementus – duomenų subjektą ir pačią informaciją.

¹⁴³ *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007. p. 464; Longman Dictionary of Contemporary English [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.ldoceonline.com/dictionary>>; Oxford Dictionaries [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://oxforddictionaries.com>>.

1.2.2. Informacija, galinti būti asmens duomenimis

Atsakant į klausimą, kokia informacija laikoma asmens duomenimis, reikia pabrėžti, kad nėra tokios su fiziniu asmeniu susijusios informacijos, kuri *a priori* negalėtų būti asmens duomenimis. Informacija gali būti bet kokios formos, gali būti kilusi iš bet kokio šaltinio, gali pasižymėti bet kuriomis kitomis informaciją nusakančiomis savybėmis, bet jeigu ši informacija gali būti susieta su konkrečiu fiziniu asmeniu, ji turi būti laikoma asmens duomenimis. Todėl neginčytinai asmens duomenimis pripažįstamas asmens vardas, pavardė¹⁴⁴, asmens pajamų dydis¹⁴⁵, informacija apie įmonių mokamų išmokų gavėjus¹⁴⁶, su asmens pavarde susietas asmens telefono numeris, informacija apie asmens darbo sąlygas ar pomėgius¹⁴⁷, kita su asmeniu susijusi informacija.

Asmens duomenimis gali būti rašytinė, garsinė, vaizdinė, skaitmeninė ar kitokio pobūdžio informacija. Informacijai pripažinti asmens duomenimis netgi nėra būtina, jog ji būtų išreikšta išoriškai. Plačiaja prasme asmens duomenimis laikoma bet kuri su fiziniu asmeniu susijusi informacija – tiek išreikšta išoriškai ir fiksuota koku nors būdu, tiek ir saugoma pavienių individų sąmonėje. Išorinė informacijos išraiškos forma svarbi tik kalbant apie asmens duomenis siaurąja prasme, tai yra apie asmens duomenis, kurių tvarkymas reguliuojamas asmens duomenų apsaugos teisės nuostatomis. Šiai kategorijai asmens duomenų priskiriama su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusi informacija, kuri išreikšta išoriškai, fiksuota ir tvarkoma kitų asmenų nei duomenų subjektas¹⁴⁸.

Informacijos traktavimui asmens duomenimis neturi įtakos ne tik šios informacijos fiksavimo faktas ar būdas, bet ir informacijos šaltinis, informaciją

¹⁴⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889. 42 p.

¹⁴⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-73/07, *Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy*, 2008 I-9831. 35 p.

¹⁴⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-465/00, C-138/01, C-139/01, *Österreichischer Rundfunk ir kt.*, 2003 I-4989. 64 p.

¹⁴⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-101/01, *Bodil Lindqvist*, 2003 I-12971. 24 p.

¹⁴⁸ Asmens duomenų samprata siaurąja ir plačiaja prasme nagrinėjama atskirame skirsnyje, p. 87–95.

fiksavęs ar sukūręs asmuo. Tiek iš paties duomenų subjekto, tiek iš kitų šaltinių gauta su duomenų subjektu susijusi informacija laikoma asmens duomenimis. Asmens duomenis sudarančią informaciją gali fiksuoti pats duomenų subjektas (korespondencijoje, nuotraukose ar pan.), šią informaciją gali fiksuoti ar sukurti ir kiti subjektai – valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, ūkio subjektai, kiti asmenys, įskaitant fizinius. Nepriklausomai nuo to, kas informaciją užfiksavo ar sukūrė, jeigu informacija susijusi su konkrečiu fiziniu asmeniu, ji laikoma asmens duomenimis. Šios informacijos kaip asmens duomenų statuso nekeičia ir tai, kad duomenų subjektas nežino apie su juo susijusios informacijos sukūrimą, fiksavimą arba nesutinka su fiksuotos ar sukurtos informacijos turiniu.

Informacijai pripažinti asmens duomenimis taip pat nėra keliamas teisingumo reikalavimas. Su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusi informacija, neatitinkanti aplinkybių, kurias apibūdina, laikoma neteisingais ar netiksliais asmens duomenimis, tačiau asmens duomenų statuso nepraranda¹⁴⁹. Pažymėtina, kad kai kurių asmens duomenų atžvilgiu taikoma teisingumo prezumpcija. Antai Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 15 straipsnio 5 dalyje¹⁵⁰ numatyta, kad registro duomenys ir registro informacija laikomi teisingais, kol jie nenuginčyti Lietuvos Respublikos įstatymų ar Europos Sąjungos teisės aktų nustatyta tvarka.

Slaptumas taip pat nėra būtinas požymis informacijai traktuoti asmens duomenimis. Jais laikoma tiek ta informacija, kuri žinoma keletui asmenų ar netgi tik pačiam duomenų subjektui, tiek ta informacija, kurią turi platus asmenų ratas. Su asmeniu susijusios informacijos pavišinimas ar platus paplitimas nesąlygoja, kad ši informacija negali būti traktuojama asmens duomenimis. Asmens duomenų pavišinimas neeliminuoja ir šiems asmens duomenims taikomos teisinės apsaugos¹⁵¹. Antai Europos Sąjungos

¹⁴⁹ Asmens duomenų teisingumo ir tikslumo samprata nagrinėjama p. 264.

¹⁵⁰ 2011 m. gruodžio 15 d. redakcija.

¹⁵¹ KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 93; Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 3/99*

Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad aiškinimas, jog Direktyva 95/46/EB netaikoma paskelbtų asmens duomenų atžvilgiu, sumenkintų direktyvos prasmę, nes Europos Sąjungos valstybėms narėms pakaktų paskelbti asmens duomenis, kad jų atžvilgiu nebūtų taikoma Direktyvoje 95/46/EB numatyta apsauga¹⁵².

Kalbant apie viešos informacijos traktavimą asmens duomenimis, svarbu pabrėžti sąvokų „asmens duomenys“ ir „privati informacija“ netapatumą. Privacia informacija laikoma informacija, neatsiejamai susijusi su privačiu asmens gyvenimu¹⁵³. Privati informacija paprastai yra nevieša, tačiau vienareikšmiškai teigti, kad privačios informacijos paviešinimas sąlygoja, jog ši informacija praranda privatumo pobūdį, negalima.

Informacijos pripažinimą privačia informacija lemia ne šią informaciją žinančių asmenų skaičius, bet informacijos ryšys su asmens privačiu gyvenimu. Kol šis ryšys egzistuoja, tol informacija laikytina privačia. Pavyzdžiui informacija apie asmens lytinę orientaciją laikoma informacija, susijusia su asmens privačiu gyvenimu, tai yra privačia informacija. Tretiesiems asmenims paskelbus šią informaciją, nenutrūksta informacijos ryšys su asmens privačiu gyvenimu, nesumažėja asmens suinteresuotumas kontroliuoti šios informacijos sklaidą, todėl ši informacija ir toliau laikytina privačia informacija, kurios tvarkymas ribojamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų. Iš kitos pusės, pritartina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonei, kad tokios privačios informacijos kaip asmens vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas paskelbimas viešuose registruose suponuoja, kad ši informacija tampa vieša ir toliau nebelaikoma asmens privataus gyvenimo dalimi, o kartu privačia informacija¹⁵⁴.

on Public Sector Information and the Protection of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/1999/wp20en.pdf>>.

¹⁵² Byla C-73/07, *Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy*, 2008 I-9831. 48 p.

¹⁵³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁸²²-297/2011.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2007.

Takoskyra tarp asmens duomenų ir privačios informacijos sampratų brėžiama ir viršnacionalinių teismų jurisprudencijoje. Antai Europos Sąjungos Bendrasis Teismas yra nurodęs, kad aplinkybės, jog pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką „privataus gyvenimo“ sąvoka plati ir kad teisė į asmens duomenų apsaugą gali būti vienas iš teisės į privataus gyvenimo gerbimą aspektų, nereiškia, kad visi asmens duomenys patenka į „privataus gyvenimo“ sąvoką. Pasak Europos Sąjungos Bendrojo Teismo, ne visi asmens duomenys dėl savo pobūdžio gali pažeisti duomenų subjekto teisę į privatų gyvenimą¹⁵⁵.

Remiantis aukščiau išdėstytu, galima teigti, kad visa su asmens privačiu gyvenimu susijusi informacija (privati informacija) laikytina asmens duomenimis, tačiau ne visi asmens duomenys laikytini privačia informacija. Gausu informacijos, kuri nors ir nesusijusi su privačiu asmens gyvenimu, visgi susijusi su pačiu asmeniu (informacija apie einamas pareigas, rezervuotus lėktuvo bilietus ir pan.). Tokio pobūdžio informacija turi būti traktuojama asmens duomenimis.

Atskirai paminėtini ypatingi asmens duomenys, tai yra duomenys, susiję su fizinio asmens rasine ar etnine kilme, politiniais, religiniais, filosofiniais ar kitais įsitikinimais, naryste profesinėse sąjungose, sveikata, lytiniu gyvenimu, taip pat duomenys apie asmens teistumą¹⁵⁶. Ši informacija atskleidžia ganėtinai jautrius asmens privataus gyvenimo aspektus, todėl, nors asmens duomenys savaime nelaikomi privačia informacija, galima pritarti Lietuvos įstatymų leidėjo pozicijai ypatingus asmens duomenis *a priori* priskirti privačios informacijos kategorijai¹⁵⁷.

Skirtingai nei privačios informacijos paviešinimas, kuris priklausomai nuo paviešintos informacijos pobūdžio ir informacijos paviešinimo aplinkybių gali lemti, kad nuo paviešinimo momento informacija nebelaikoma privačia,

¹⁵⁵ Byla T-194/04, *The Bavarian Lager Co. Ltd v. Europos Bendrijų Komisija*, 2007 II-4523. 118, 119 p.

¹⁵⁶ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 8 dalis.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 2 straipsnio 9 dalyje (2005 m. lapkričio 10 d. redakcija) numatyta, kad privačia informacija laikomi ypatingi asmens duomenys, informacija apie asmenį ir jo šeimos gyvenimą, su asmens garbe ir orumu susijusi informacija.

asmens duomenų viešas paskelbimas jokiais atvejais nesuponuoja, kad paviešinta informacija praranda asmens duomenų statusą. Todėl registruose esanti, internete ar visuomenės informavimo priemonėse paskelbta, kitokiais būdais paviešinta su fiziniu asmeniu susijusi informacija turi būti laikoma asmens duomenimis. O tuo atveju, jeigu paviešinta informacija priskirtina asmens duomenų siaurąja prasme kategorijai¹⁵⁸, šie asmens duomenys, nepaisant jų viešo paskelbimo, turi būti tvarkomi, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų.

Klaidingai skiriamaisiais asmens duomenų bruožais neretai laikomas ne tik asmens duomenis sudarančios informacijos slaptumas, bet ir šios informacijos svarba. Šią asmens duomenų sampratos aiškinimo klaidą daro netgi teismai. Antai Vilniaus apygardos administracinis teismas, nagrinėdamas pareiškėjos Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos narės skundą dėl Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos atsisakymo suteikti jai informaciją apie savivaldybės gyventojams išmokėtas pašalpas, pašalpų išmokėjimo metus, pašalpų gavėjų seniūnijas, pašalpų gavėjų vardus, pavardes ir adresus, pašalpų paskirtis ir sumas, o taip pat minėtas išmokas patvirtinančių dokumentų kopijas, nurodė, kad Šalčininkų rajono savivaldybės administracija turėjo galimybę atsakyti į savivaldybės tarybos narės paklausimą, neteikiant saugomų asmens duomenų (pavyzdžiui uždengiant asmens kodus ir pan.)¹⁵⁹.

Kaip matyti, pasak teismo, saugomais asmens duomenimis laikytinas tik asmens kodas, bet ne visa kita savivaldybės tarybos narės prašyta pateikti informacija – pašalpų gavėjų vardai, pavardės, gyvenamųjų vietų adresai, gautų pašalpų paskirtis, sumos, išmokėjimo metai, pašalpų gavėjų seniūnijos. Ši informacija akivaizdžiai susijusi su konkrečiais pašalpas gavusiais asmenimis, todėl turi būti laikoma jų asmens duomenimis. Taigi, nepriklausomai nuo informacijos aktualumo ir svarumo, jeigu ši informacija

¹⁵⁸ Asmens duomenų samprata siaurąja prasme nagrinėjama atskirame skirsnyje, p. 87-95.

¹⁵⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. sausio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰-74/2007.

gali būti susieta su konkrečiu fiziniu asmeniu, ji privalo būti laikoma asmens duomenimis.

Daugelio neteisingą suvokimą, pagal kurį asmens duomenimis laikytinos tik išskirtinės su asmeniu susijusios informacijos kategorijos¹⁶⁰, sąlygoja klaidinga nuostata, kad informacijos pripažinimas asmens duomenimis savaime reiškia draudimą arba labai ribotą leidimą tvarkyti šią informaciją. Reikia pabrėžti, kad informacijos pripažinimas asmens duomenimis nesuponuoja, jog ši informacija turi būti tvarkoma, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklių. Kad kiltų duomenų valdytojo pareiga laikytis šių taisyklių, turi egzistuoti ir kitos svarbios aplinkybės – duomenų valdytojas asmens duomenis turi tvarkyti automatiniu būdu arba neautomatiniu būdu tvarkyti susistemintose rinkmenose esančius asmens duomenis, asmens duomenys turi būti tvarkomi kitais tikslais nei tenkinti fizinio asmens poreikius, nesusijusius su verslu ar profesija¹⁶¹. Nesant pastarųjų sąlygų, asmens duomenų tvarkymas nepatenka į asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatų veikimo sferą. Pavyzdžiui šių nuostatų neprivalu laikytis, asmeniui sudarant šeimos genealoginį medį, teismams tvarkant jų žinioje esančias bylas.

¹⁶⁰ Europos Komisijos iniciatyva 2010 metų lapkričio – gruodžio mėnesiais Europos Sąjungos šalyse atlikta reprezentatyvi gyventojų apklausa asmens duomenų apsaugos klausimais. Apklausos duomenimis, lietuviai įvairiai vertina informaciją, kuri pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą laikoma asmens duomenimis: asmens kodą asmens duomeniu laikė 82 procentai apklaustųjų (Europos Sąjungos vidurkis – 73 procentai), finansinę informaciją (duomenis apie darbo užmokestį, banko sąskaitos duomenis, paskolos duomenis) – 70 procentų (75 procentai – čia ir toliau skliausteliuose pateikiama informacija apie Europos Sąjungos šalių gyventojų nuomonių vidurkį), medicininę informaciją (ligos istorijos įrašus, informaciją apie sveikatos būklę) – 66 procentai (74 procentai), pirštų anspaudus – 59 procentai (64 procentai), mobilaus telefono numerį – 52 procentai (53 procentai), jų vardą – 49 procentai (46 procentai), gyvenamosios vietos adresą – 45 procentai (57 procentai), jų pačių nuotrauką – 39 procentai (48 procentai), jų darbo istoriją – 21 procentas (30 procentų), informaciją apie tautybę – 21 procentas (26 procentai), informaciją, kas yra jų draugais – 20 procentų (30 procentų), informaciją apie lankomus interneto puslapius – 12 procentų (25 procentai), informaciją apie veiklas (hobį, sportą, lankomas vietas) – 11 procentų (25 procentai), jų pačių nuomonę – 10 procentų (27 procentai). Žr. *Special Eurobarometer 359. Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union. Report* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-12-11]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm>.

¹⁶¹ Šios sąlygos plačiau nagrinėjamos, analizuojant asmens duomenų sampratą siaurąja prasme, p. 87-95.

Vengimą su fiziniu asmeniu susijusią informaciją laikyti asmens duomenimis lemia ir asmens duomenų teisinės apsaugos traktavimas valstybės dirbtinai sukurtais asmens duomenų laisvo judėjimo trukdžiais. Jeigu asmens duomenų teisinė apsauga būtų tapatinama su duomenų subjekto interesais sukurtu instrumentu, kurio tikslas – ne besąlygiškai riboti asmens duomenų tvarkymą, o apsaugoti duomenų subjektą nuo perteklinių jo asmens duomenų tvarkymo, tiek duomenų subjektai, tiek duomenų valdytojai bei asmens duomenų apsaugos teisinės nuostatos formuojančios ir taikančios valstybės institucijos daug lengviau akceptuotų, jog asmens duomenimis turi būti laikoma bet kuri su fiziniu asmeniu susijusi informacija.

1.2.3. Asmens, su kuriuo susijusi informacija laikoma asmens duomenimis, samprata

Konstatavus, kad asmens duomenimis turi būti pripažįstama bet kuri su fiziniu asmeniu susijusi informacija, seka, jog asmens duomenys – visais atvejais ne abstrakti, o individualizuota informacija. Informacija negali būti tiesiog asmens duomenimis, ji tegali būti kažkurio individo asmens duomenimis. Teigiant, kad informacija yra asmens duomenimis, išreiškiama nuostata, kad ši informacija suteikia žinių apie konkretų asmenį arba yra kitokiu būdu susijusi su šiuo asmeniu.

Lietuvoje duomenų subjektu, tai yra asmeniu, su kuriuo susijusi informacija laikoma asmens duomenimis, pripažįstamas tik fizinis asmuo, bet ne juridinis asmuo ar kita organizacija. Tai reiškia, kad asmens duomenis sudaranti informacija gali būti susijusi tiek su fiziniu asmeniu, tiek ir su organizacija, tačiau realizuoti duomenų subjekto teises šios informacijos atžvilgiu gali tik fizinis asmuo. Pavyzdžiui informacija apie įmonės direktoriui mokamo darbo užmokesčio dydį yra susijusi tiek su įmone, tiek ir su šios įmonės direktoriumi, tačiau Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyta duomenų subjekto interesų apsauga, kiek tai susiję su minėtos informacijos tvarkymu, gali naudotis tik įmonės direktorius.

Daugelyje užsienio šalių asmens duomenų teisinė apsauga taip pat garantuojama tik fiziniams asmenims. Tik fiziniai asmenys duomenų subjektais laikomi Europos Sąjungos lygmeniu galiojančiame teisiniame reguliavime ir ateityje neketinama šios pozicijos atsisakyti¹⁶². Visgi kai kuriose šalyse – Austrijoje, Danijoje, Italijoje, Lichtenšteine, Liuksemburge, Šveicarijoje, teisė į asmens duomenų apsaugą pripažįstama ir juridiniams asmenims¹⁶³. Reikia pažymėti, kad valstybės laisvos pasirinkti, ar duomenų subjektais laikyti tik fizinius asmenis, ar ir juridinius asmenis bei kitas organizacijas, tačiau asmens duomenų teisinę apsaugą siejant su asmens teise į privatumą, asmens garbę ir orumą, asmens neliečiamumu, šio darbo autorė būtų linkusi pritarti pozicijai, kad asmens duomenų teisinė apsauga turėtų būti garantuojama tik su fiziniais asmenimis susijusios informacijos atžvilgiu.

Duomenų subjektu pripažinus fizinį asmenį, kyla klausimas, kas slypi už fizinio asmens sampratos. Asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste fiziniu asmeniu turi būti laikomas asmuo, kuris gali pasinaudoti teisės aktų numatytais duomenų subjekto teisėmis bei kitaip dalyvauti asmens duomenų apsaugos teisiniuose santykiuose. Asmens gebėjimas būti teisinių santykių dalyviu vadinamas teisnumu¹⁶⁴. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnyje¹⁶⁵ nustatyta, kad fizinio asmens civilinis teisnumas atsiranda asmens gimimo momentu ir išnyksta jam mirus. Pagal minėto kodekso 2.3 straipsnio nuostatas fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas, o mirties momentu laikomas kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas.

¹⁶² Europos Komisijos pateiktame Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekte taip pat siūloma duomenų subjektu laikyti tik fizinį asmenį.

¹⁶³ Commission of the European Communities. *Study on the Protection of the Rights and Interests of Legal Persons with Regard to the Processing of Personal Data Relating to such Persons* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-05-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/studies/legal_en.pdf>; KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 77–79.

¹⁶⁴ *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002. p. 15–16.

¹⁶⁵ 2000 m. liepos 18 d. redakcija.

Asmens duomenų apsaugai skirtas teisinis reguliavimas negali būti laikomas nei grynai viešosios, nei grynai privatinės teisės dalimi¹⁶⁶, tačiau sprendžiant asmens teismo klausimą asmens duomenų apsaugos teisinių santykių srityje, turėtų būti taikoma civilinės teisės nuostatų analogija, nes, atsižvelgiant į duomenų subjektui pripažįstamų teisių turinį, jo statusas panašesnis į privataus, o ne viešo pobūdžio teisinių santykių dalyvių statusą¹⁶⁷.

Atsižvelgus į aukščiau nurodytas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas, asmens teismu asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste laikytinas asmens gebėjimas būti duomenų subjektu ir turėti teisės aktais duomenų subjektui suteiktas teises ir pareigas. Šis asmens gebėjimas laikytinas atsirandančiu asmens gimimo momentu ir išnykstančiu, asmeniui mirus. Apibendrinus gali būti daroma išvada, kad asmens duomenų apsaugai skirtuose teisės aktuose minint duomenų subjektą, omeny turimas fizinis asmuo nuo jo gimimo iki mirties momento ir būtent su tokiu asmeniu susijusi informacija laikoma asmens duomenimis. Informacija, susijusi su asmeniu, kuris nėra gimęs arba yra miręs, negali būti traktuojama asmens duomenimis šio asmens atžvilgiu.

Su mirusiais asmenimis susijusios informacijos traktavimo asmens duomenimis problema

Aukščiau pateiktą duomenų subjekto sampratą seka klausimas: ar su mirusiu asmeniu susijusi informacija neturi būti tvarkoma, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų? Prisimenant, kad asmens duomenų teisinės apsaugos sistema skirta ginti asmens teisę į privatumą, asmens orumą ir neliečiamumą, gali būti suabejota, ar su mirusiu asmeniu susijusios

¹⁶⁶ Asmens duomenų apsaugos teisės santykis su viešąja ir private teise plačiau nagrinėjamas šio darbo autorės publikacijoje „Asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos teisės sistemoje“. *Teisė*. 2011, 79: 125-138.

¹⁶⁷ Šiame kontekste paminėtinas Vytauto Mizaro teiginys, kad privatus asmens gyvenimas yra asmens civilinio teisinio statuso dalis. Žr. MIZARAS, Vytautas. Teisė į privatų gyvenimą: tos pačios lyties asmenų teisės į šeimos gyvenimą apsaugos problema. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Klaipėda: Druka, 2012. p. 162.

informacijos nepripažinimas asmens duomenimis nereiškia, kad susiaurinama mirusio asmens privatumo apsauga.

Ieškant atsakymo į pateiktą klausimą ir abejones, pirmiausia reikia pažymėti, kad mirusių asmenų privatumas, garbė turi būti gerbiami ir ginami. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.23 straipsnio 1 dalyje¹⁶⁸ nurodyta, kad fizinio asmens privatus gyvenimas neliečiamas, kad informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu, o po asmens mirties – šio asmens sutuoktinio, tėvų ar vaikų sutikimu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad po asmens mirties paskelbus asmens garbę žeminančias ir tikrovės neatitinkančias žinias ar šias žinias paskelbus asmeniui esant gyvam, bet dėl objektyvių priežasčių pastarajam negalint apginti savo pažeistų teisių, ieškinį dėl mirusiojo garbės gynimo gali pareikšti suinteresuoti asmenys – sutuoktinis, vaikai, kiti artimi giminaičiai¹⁶⁹.

Pripažinus, kad asmens mirtis neatleidžia nuo pareigos gerbti mirusiojo turėtą privatų gyvenimą, susilaikyti nuo veiksmų, pažeidžiančių mirusio asmens garbę, visgi negali būti daroma išvada, kad su mirusiu asmeniu susijusi informacija turi būti laikoma asmens duomenimis. Kaip jau minėta ir dar ne kartą bus pabrėžta toliau, asmens duomenimis laikomos informacijos apsauga sietina ne tiek su informacijos pripažinimo asmens duomenimis faktu, kiek su duomenų subjektui suteiktų teisių dalyvauti jo asmens duomenų tvarkyme realizavimu.

Konstatuoti tam tikrą informaciją esant asmens duomenimis, kurių tvarkymas reguliuojamas teisės aktais, reiškia pripažinti, kad ši informacija turi būti tvarkoma, nepažeidžiant duomenų subjekto interesų (teisės į privatumą, orumo, asmens neliečiamumo ir pan.), ir duomenų subjektui kontroliuojant jo asmens duomenų tvarkymą. Asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklėmis duomenų valdytojas kreipiamas tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis

¹⁶⁸ 2000 m. liepos 18 d. redakcija.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“. *Teismų praktika*. 1998, 9.

taip, kad asmens duomenų tvarkymas atitiktų aukštus nacionaliniu ir viršnacionaliniu lygmeniu nustatytus asmens duomenų teisinės apsaugos standartus. Tiesa, neretai teisės aktuose asmens duomenų tvarkymo taisyklės formuluojamos dispozityviai, sudarant galimybę duomenų valdytojui ir duomenų subjektui tarpusavio sutarimu nustatyti konkrečias asmens duomenų tvarkymo sąlygas. Naudodamasis teisės aktų jam suteiktomis teisėmis, duomenų subjektas gali individualizuoti asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatų taikymą jo asmens duomenų tvarkymo atžvilgiu ir pasiekti, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi, laikantis griežtesnių ar švelnesnių reikalavimų nei nustatyti teisės aktuose. Kuri – griežtesnė ar švelnesnė, kryptis bus pasirinkta priklauso nuo paties duomenų subjekto, nuo to, kokią vertę duomenų subjektas suteikia asmens duomenų teisinės apsaugos sistemos ginamiems jo teisėtiems interesams ir jų apsaugai.

Aptariamame kontekste paminėtina ir tai, kad duomenų valdytojas tvarko asmens duomenis, siekdamas juos panaudoti, priimant sprendimus duomenų subjekto atžvilgiu ar renkantis elgesio, galinčio turėti tiesioginę ar netiesioginę įtaką duomenų subjektui, variantus. Dėl to retai kuris duomenų valdytojas turi interesą tvarkyti su mirusiais asmenimis susijusią informaciją.

Paminėtina ir tai, kad duomenų subjekto mirtis suponuoja, jog tolesnis su duomenų subjektu susijusios informacijos tvarkymas nebedaro įtakos toms vertybėms, kurios ginamos asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatomis. Orumu laikant asmens savęs vertinimą, kurį lemia visuomenės įvertinimas¹⁷⁰, akivaizdu, kad negali būti kalbama apie mirusio asmens orumą ir jo pažeidimą, tvarkant su mirusiu asmeniu susijusią informaciją. Kas susiję su privataus gyvenimo apsauga – gali būti kalbama tik apie mirusio asmens turėtą privatų gyvenimą, kuris negali būti įtakotas po asmens mirties vykdomu su šiuo asmeniu susijusios informacijos tvarkymu.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“. *Teismų praktika*. 1998, 9.

Visos aukščiau išdėstytos aplinkybės (duomenų subjekto būtinas dalyvavimas, individualizuojant jo asmens duomenų apsaugą; duomenų valdytojų interesas tvarkyti asmens duomenis tų asmenų, kurių atžvilgiu bus priimami sprendimai; asmens mirties suponuojamas išnykimas vertybių, kurios ginamos asmens duomenų apsauga) leidžia teigti, kad su mirusiu asmeniu susijusi informacija neturėtų būti traktuojama asmens duomenimis. Su mirusiu asmeniu susijusi informacija turi būti tvarkoma taip, kad nebūtų pažeista mirusio asmens garbė, tačiau tvarkant šią informaciją, neturi būti laikomasi asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklių.

Nuomonei, kad su mirusiu asmeniu susijusi informacija neturi būti laikoma asmens duomenimis, dažnai prieštaraujama ir siūloma minėtą informaciją laikyti asmens duomenimis dėl tos priežasties, kad ši informacija suteikia žinių apie gyvus asmenis. Pavyzdžiui informacija, kad mirusi moteris buvo hemofilijos geno nešioja, reiškia, kad mirusiosios sūnus gali sirgti hemofilija, nes ši liga susijusi su X chromosomoje esančiu genu¹⁷¹. Informacijai suteikiant svarbių žinių apie jautrią palikuonio gyvenimo sritį – sveikatos būklę, siūloma informaciją apie turėtą hemofilijos geną traktuoti mirusiosios asmens duomenimis.

Pateiktu pavyzdžiu iliustruojamas siūlymas asmens duomenimis laikyti su mirusiais asmenimis susijusią informaciją vertintinas kritiškai, nes grindžiamas klaidinga prielaida, kad informacija gali būti susijusi tik su vienu asmeniu ir gali būti laikoma tik vieno individo asmens duomenimis. Iš tikrųjų ta pati informacija gali būti susijusi su daugeliu asmenų, dėl ko turi būti pripažįstama visų jų (su sąlyga, kad asmenys gyvi) asmens duomenimis. Pavyzdyje nurodytu atveju su moterimi susijusi informacija suteikia žinių ir apie šios moters sūnų (leidžia spėti jį sergant hemofilija), todėl minėta informacija laikytina sūnaus asmens duomenimis, tačiau netraktuotina jo mirusios motinos asmens duomenimis.

¹⁷¹ *Ar tvarkant mirusių asmenų duomenis taikomas Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas?* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/images/cms/File/naujienu/Mirusiu_asmenu_AD_tvarkymas.pdf>.

Teigiant, kad su mirusiais asmenimis susijusi informacija nelaikytina asmens duomenimis, pabrėžiama asmens duomenų ir duomenų subjekto ryšio svarba. Informacijos pripažinimas asmens duomenimis reikšmingas dėl to, kad suponuoja duomenų subjekto galimybę kontroliuoti jo asmens duomenų tvarkymą. Jeigu duomenų subjektas negalėtų įtakoti su juo susijusios informacijos tvarkymo, šios informacijos pripažinimas asmens duomenimis būtų mažai vertingas. Vadovaujantis šia logika, nėra racionalu asmens duomenimis laikyti su mirusiu asmeniu susijusią informaciją.

Paminėtina, kad kai kuriose valstybėse – Estijoje, Liuksemburge, Portugalijoje¹⁷², asmens duomenimis laikomi ir su mirusiais asmenimis susijusi informacija. Visgi manytina, kad minėtą informaciją pripažinus asmens duomenimis ir mirusiojo įpėdiniams pavedus įgyvendinti duomenų subjekto teises, didžioji dalis įpėdinių rūpintųsi su mirusiu asmeniu susijusios informacijos tvarkymu tik tais atvejais ir tik tokia apimtimi, kiek informacijos tvarkymas būtų svarbus jų pačių interesais, taigi iš esmės veikdami savo pačių asmens duomenų atžvilgiu. Todėl, šio darbo autorės nuomone, pritartina Lietuvos pasirinktai pozicijai su mirusiais asmenimis susijusios informacijos tvarkymui netaikyti asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų.

Tokią poziciją su mirusiais asmenimis susijusios informacijos tvarkymo atžvilgiu Lietuva pasirinko ne taip seniai – 2011 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pataisa¹⁷³, kuria buvo įtvirtinta, kad minėtas įstatymas netaikomas mirusių asmenų asmens duomenų tvarkymui. Palaikant įstatymų leidėjo siekį iš asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklių veikimo sferos eliminuoti su mirusiais asmenimis susijusią informaciją, visgi kritiškai vertintini šiam siekiui realizuoti pasirinkti teisiniai instrumentai.

¹⁷² V. Reding: *ES valstybės galėtų reglamentuoti mirusių asmenų duomenis internete* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.lsdp.lt/lt/naujienos/3281-v-reding-es-valstybes-galetu-reglamentuoti-mirusiu-asmenu-duomenis-internete-.html>>.

¹⁷³ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 1, 2, 3, 6, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 33, 35, 36, 38, 40, 45, 53 straipsnių, ketvirtojo ir devintojo skirsnių pavadinimų pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 13¹, 15¹, 35¹, 41¹ straipsniais įstatymo 1 straipsnio 1 dalis. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 65-3046.

Minėta, jog Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatyta, kad šis įstatymas netaikomas mirusių asmenų asmens duomenų tvarkymui. Ši nuostata reiškia, kad įstatymų leidėjas su mirusiais asmenimis susijusią informaciją pripažino asmens duomenimis, tačiau leido šiuos asmens duomenis tvarkyti, nesilaikant asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų.

Šio darbo autorės nuomone, kalbant apie informaciją, susijusią su mirusiais asmenimis, neturėtų būti vartojama sąvoka „asmens duomenys“ (asmens duomenimis turėtų būti laikoma tik su gyvais fiziniais asmenimis susijusi informacija), o įstatymų leidėjo iškeltas tikslas galėjo būti pasiektas, pakoregavus įstatyminę asmens duomenų sampratą. Siekiant ištaisyti šį teisinio reguliavimo trūkumą, siūlytina įstatymų leidėjui patikslinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme pateiktą asmens duomenų sampratą, nustatant, kad asmens duomenimis laikoma tik su gyvais asmenimis susijusi informacija, ir atsisakyti įstatymo 1 straipsnio 5 dalies nuostatos, numatančios, kad įstatymas netaikomas mirusių asmenų asmens duomenų tvarkymui.

Sprendimas nelaikyti su mirusiais asmenimis susijusios informacijos asmens duomenimis padeda spręsti šios informacijos tvarkymo metu kylančias problemas, nors vienareikšmių atsakymų į visus klausimus ir nepateikia. Didžiausią rūpestį kelia neaiškumas, kaip duomenų valdytojas turėtų elgtis mirusio duomenų subjekto asmens duomenų atžvilgiu. Europarlamentaras Justas Vincas Paleckis, ieškodamas atsakymo į klausimą, kaip po asmens mirties turėtų būti tvarkomi šio asmens profiliai socialiniuose tinkluose, elektroninio pašto dėžutės ir kita internete paskelbta su asmeniu susijusi informacija, netgi kreipėsi į Europos Komisiją, teiraudamasis, ar ketinama Europos Sąjungos lygmeniu reglamentuoti mirusių asmenų informacijos tvarkymą internete. Europos Komisijos pirmininko pavaduotojos, Europos komisarės teisingumo, pagrindinių teisių ir pilietybės reikalams Viviane

Reding nuomone, šis klausimas turėtų būti sprendžiamas nacionaliniu lygmeniu¹⁷⁴.

Ieškant atsakymo į Europos Parlamento nario iškeltą klausimą, pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad asmens profilis socialiniame tinkle, elektroninio pašto dėžutės – tai instrumentai, kurių pagalba duomenų subjektas platina savo asmens duomenis, tačiau ne asmens duomenys. Asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklės neutralios asmens duomenų tvarkymui naudojamų priemonių ir instrumentų atžvilgiu, todėl atsakymo į klausimus, kas ir ką turėtų daryti su asmens profiliais socialiniuose tinkluose ir elektroninio pašto dėžutėmis po asmens mirties, nederėtų ieškoti asmens duomenų tvarkymui skirtame teisiniame reguliavime.

Jau minėta, kad asmeniui mirus, su juo susijusi duomenų valdytojo tvarkoma informacija praranda asmens duomenų statusą, duomenų valdytojas nebeprivalo, tvarkydamas šią informaciją tiek, kiek tai susiję su mirusiu asmeniu, vadovautis asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklėmis, tačiau duomenų valdytojui išlieka pareiga informacijos tvarkymu nepažeisti mirusio asmens garbės. Kaip bus plačiau nagrinėjama kituose skirsniuose, rūpestingumo, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principai reikalauja, kad duomenų valdytojas netvarkytų tos informacijos, kuri nėra reikalinga jo veiklos tikslams pasiekti. Todėl sužinojęs, kad asmuo, su kuriuo susijusią informaciją jis tvarko, yra miręs, duomenų valdytojas turėtų nutraukti šios informacijos tvarkymą, nebent tolesnis informacijos tvarkymas reikalingas duomenų valdytojo nustatytais asmens duomenų tvarkymo tikslais.

Tačiau iš pareigos nutraukti nebereikalingų mirusio duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą negali būti kildinama duomenų valdytojo pareiga periodiškai domėtis, ar duomenų subjektai, kurių asmens duomenis jis tvarko, nėra mirę. Pareiga rinkti tokią informaciją, iš vienos pusės, suponuotų neproporcingą naštą duomenų valdytojui, iš kitos pusės, nederėtų su duomenų

¹⁷⁴ V. Reding: *ES valstybės galėtų reglamentuoti mirusių asmenų duomenis internete* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.lsdp.lt/lt/naujienos/3281-v-reding-es-valstybes-galetu-reglamentuoti-mirusiu-asmenu-duomenis-internete-.html>>

subjekto interesu, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi kaip galima mažesne apimtimi. Todėl tik gavęs iš trečiųjų asmenų pakankamai pagrįstos informacijos, kad duomenų subjektas, kurio asmens duomenys tvarkomi, yra miręs, duomenų valdytojas turėtų įvertinti tolesnį asmens duomenų tvarkymo būtinumą ir priimti sprendimą dėl asmens duomenų tvarkymo tęsimo ar nutraukimo.

Apibendrinus aukščiau išdėstyta, darytina išvada, kad su mirusiais asmenimis susijusi informacija neturėtų būti laikoma asmens duomenimis, o jos tvarkymui neturėtų būti taikomi asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimai, tačiau kartu duomenų valdytojai neturėtų tvarkyti su mirusiais asmenimis susijusios informacijos, jeigu ji nėra būtina duomenų valdytojų veiklos tikslams pasiekti.

Nepilnamečiai kaip duomenų subjektai

Padarius išvadą, kad duomenų subjektais laikytini fiziniai asmenys jų gyvenimo laikotarpiu, tenka pažymėti, kad duomenų subjektu gali būti bet kurio amžiaus asmuo, taigi ir nepilnamečiai. Su nepilnamečiais susijusi informacija be jokių apribojimų ar papildomų sąlygų dėl duomenų subjekto amžiaus pripažįstama asmens duomenimis.

Su nepilnamečiais susijusios informacijos nuolat daugėja. Vis didesnis skaičius ir vis jaunesnio amžiaus vaikų¹⁷⁵ įsitraukia į visuomeninį, taip pat ir į virtualų gyvenimą. Nepilnamečiai, būdami, iš vienos pusės, plati savarankiška vartotojų grupė, iš kitos pusės, galingas instrumentas paveikti suaugusiųjų vartojimo ypatumus, yra itin patrauklūs verslininkams. Tobulėjančios ir pingančios technologijos, skirtos rinkti, kaupti ir perduoti informaciją, neaplenkia ir vaikų gyvenimo – mokyklose įrengiamos vaizdo stebėjimo

¹⁷⁵ Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 straipsnio, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnio (1996 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2010 m. gruodžio 14 d. redakcija) nuostatas, pagal kurias vaiku laikomas asmuo, neturintis 18 metų, šiame darbe sąvokos „nepilnametis“ ir „vaikas“ vartojamos kaip sinonimai, reiškiantys jaunesnį nei 18 metų asmenį.

kameros, kuriamas mokinio pažymėjimas, kuris, numatoma, bus naudojamas kaip viešojo transporto elektroninis bilietas ir nuolaidų kortelė, leis mokiniui patekti į mokyklos pastatą, atsiskaityti mokyklos valgykloje, pasinaudoti kitomis paslaugomis¹⁷⁶.

Patys vaikai taip pat aktyviai reiškia iniciatyvą tapti socialinės bendruomenės nariais, komunikuoti ir skleisti informaciją apie save. Tyrimų duomenimis, 88 procentai 6–17 metų vaikų Lietuvoje turi mobiliuosius telefonus¹⁷⁷; vidutinis pradedančių naudotis internetu lietuvių amžius – 9 metai; 57 procentai Lietuvos vaikų turi kompiuterį ir internetą savo kambaryje, 44 procentai prisijungimui prie interneto naudoja mobilųjį internetą ar kitas nešiojamas ryšio priemones; kas trečias 9–10 metų vaikas Lietuvoje kasdien naudojasi internetu¹⁷⁸; 65 procentai 9–12 metų lietuvių yra susikūrę socialinio tinklalapio naudotojo profilį (ketvirtadalis šių profilių yra matomi visiems)¹⁷⁹.

Taigi, socialinio gyvenimo pokyčiai sąlygoja, kad su nepilnamečiais asmenimis susijusi informacija renkama ir tvarkoma vis dažniau ir vis didesne apimtimi. Kartu vis aktualesnis tampa klausimas, kas turi įgyvendinti vaikams kaip duomenų subjektams priklausančias teises, ypač susijusias su pažeistų interesų gynyba. Pavyzdžiui vargiai dešimtmetė sugebėtų pasinaudoti jai priklausančiomis teisėmis po to, kai apgaulės būdu sužinojus jos socialinio tinklalapio naudotojo profilio prisijungimo kodą, jos vardu buvo išsiuntinėti nešvankaus turinio ir pornografinio pobūdžio pranešimai¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Lietuvos mokinio pažymėjimas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.moksleiviopazymejimas.lt/>> .

¹⁷⁷ Mokslininkai ragina nepirkti telefonų ikimokyklinio amžiaus vaikams. *Veidas*. 2009, 27 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <<http://archyvas.veidas.lt/leidinys.nrfull/4a4dee1a3a143>>.

¹⁷⁸ MAŽIONIENĖ, Marina, POVILAITIS, Robertas, SUCHODOLSKA, Ivona. *Elektroninės patyčios ir jų prevencija* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www.bepatyciu.lt/static/cms_page_media/4/Leidiny%20Elektronines%20patycios%20ir%20ju%20prevencija.pdf>.

¹⁷⁹ Socialinį profilį turi 65 proc. Lietuvos vaikų. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/socialini-profilu-turi-65-proc-lietuvos-vaiku.d?id=44547385#ixzz2DbNwj9sG>>.

¹⁸⁰ Patyčios “Facebook“ tinkle plinta lyg virusas. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/patycios-facebook-tinkle-plinta-lyg-virusas.d?id=60030911#ixzz2DbUK5PLC>>.

Vaikai apie tai, ką ir kaip daro su savo asmens duomenimis, informuoja tėvus ar kitus atstovus pagal įstatymą paprastai tik tuomet, kai susiduria su problemomis, tačiau kitomis aplinkybėmis yra linkę su savo asmens duomenimis elgtis savo pačių nuožiūra. Tėvai ir kiti atstovai pagal įstatymą, priešingai, suinteresuoti kaip galima didesne apimtimi dalyvauti savo vaikų asmens duomenų tvarkyme. Šis interesų konfliktas ypač išryškėja tuomet, kai duomenų valdytojas vaikų asmens duomenis ketina tvarkyti, remdamasis duomenų subjekto sutikimo pagrindu. Šiuo atveju tenka atsakyti į klausimą, kieno sutikimas – vaikų ar jų atstovų pagal įstatymą, turėtų būti gaunamas.

Rasti atsakymą į iškeltą klausimą nėra lengva. Svarbiausias kriterijus, kuriuo turi būti vadovaujama, – tai maksimali vaiko teisių ir teisėtų interesų apsauga. Vertinant, ar turėtų būti leista pačiam vaikui apsispręsti dėl jo asmens duomenų tvarkymo, negali būti užmiršta Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencija, kuri reikalauja užtikrinti vaiko, sugebančio suformuoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais ir skirti dėmesio vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandumą. Vadovaujantis konvencijos nuostatomis, negali būti ignoruojama vaiko nuomonė jo asmens duomenų tvarkymo klausimais. Iš kitos pusės, paties vaiko interesų neatitiktų tai, jeigu jo nuomonė visais atvejais būtų lemianti.

Pritartina Direktyvos darbo grupės nuomonei, kad vaiko gebėjimas naudotis duomenų subjekto teisėmis turi būti vertinamas pagal vaiko pasiektą brandą¹⁸¹. Be to, turi būti atsižvelgta į pobūdį asmens duomenų, kuriuos tvarkant kyla poreikis realizuoti duomenų subjekto teises, bei į konkrečias asmens duomenų tvarkymo aplinkybes. Įvertinus nurodytus aspektus, gali būti priimtas sprendimas dėl vaikai kaip duomenų subjektui priklausančių teisių įgyvendinimo būdo. Vienais atvejais gali būti nuspręsta leisti pačiam vaikui savarankiškai naudotis duomenų subjekto teisėmis, kitais atvejais gali būti

¹⁸¹ Nuomonė 2/2009 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (Bendrosios gairės ir konkretus mokyklų klausimas) [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_lt.pdf>.

pripažintas būtinumas šių teisių realizavime dalyvauti vaiko atstovui pagal įstatymą.

Vienareikšmiškai nurodyti amžiaus ribą, kurią pasiekęs nepilnametis gali savarankiškai naudotis duomenų subjekto teisėmis, nėra įmanoma. Atsižvelgus į Civilinio kodekso 2.8 straipsnio 2 dalį¹⁸², pagal kurią nepilnamečiai nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų turi teisę savarankiškai disponuoti savo pajamomis bei turtu, įgytu už šias pajamas, įgyvendinti autorių teises į savo kūrinis, išradimus, pramoninį dizainą, taip pat sudaryti smulkius buitinius sandorius, keturiolika metų galėtų būti vertinama kaip amžius, kurio sulaukęs asmuo laikytinas turinčiu dalinį (su įstatymų leidėjo nustatytais apribojimais) veiksnumą asmens duomenų teisinės apsaugos santykiuose.

Tai reikštų, kad sulaukęs keturiolikos metų asmuo galėtų pats duoti sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, galėtų reikalauti, kad duomenų valdytojas nutrauktų jo asmens duomenų tvarkymą, ištaisytų netikslius jo asmens duomenis, galėtų naudotis kitomis duomenų subjekto teisėmis. Vėlg ši taisyklė neturėtų būti absoliuti ir kai kuriais atvejais, tikėtina, būtų reikalinga numatyti šios taisyklės išimtis. Pavyzdžiui, duomenų valdytojui siekiant tvarkyti biometrinius, genetinius ar ypatingus nepilnamečių nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų asmens duomenis, tai yra asmens duomenis, kurių tvarkymas gali turėti itin didelės reikšmės nepilnamečio teisėms ir teisėtiems interesams, turėtų būti gaunamas ne tik nepilnamečio, bet ir jo atstovo pagal įstatymą sutikimas.

Būtina pridurti, kad nepilnamečiai iki keturiolikos metų neturėtų būti besąlygiškai nušalinti nuo klausimų, susijusių su jų asmens duomenų tvarkymu, sprendimu. Jeigu atsižvelgiant į vaikų brandą ir svarstomo klausimo sudėtingumą, vaikai pajėgūs suformuoti savo nuomonę, ji turėtų būti išklaudyta ir įvertinta.

Pavyzdžiui mokykloje ketinant įrengti vaizdo stebėjimo kameras ir tvarkyti mokinių vaizdo duomenis duomenų subjektų sutikimo pagrindu, dėl vaizdo stebėjimo kamerų diegimo galimybės turėtų būti apklausiami

¹⁸² 2000 m. liepos 18 d. redakcija.

keturiolikos metų ir vyresni moksleiviai, o taip pat kiti pagal pagrindinio ugdymo programas besimokantys moksleiviai bei jų atstovai pagal įstatymą. Jeigu būtų renkami ir pagal pradinio ugdymo programas besimokančių moksleivių vaizdo duomenys, dėl vaizdo stebėjimo kamerų įrengimo turėtų būti sužinota minėtų moksleivių atstovų pagal įstatymą nuomonė. Sutikimas tvarkyti vaizdo duomenis turėtų būti laikomas gautu, jeigu tokių asmens duomenų tvarkymui, taigi kartu ir vaizdo stebėjimo kamerų įrengimui, pritarę pagal pradinio ugdymo programas besimokančių moksleivių atstovai pagal įstatymą, keturiolikos metų sulaukę moksleiviai bei jaunesni nei keturiolikos metų pagal pagrindinio ugdymo programą besimokantys moksleiviai ir jų atstovai pagal įstatymą.

Iš to, kas išdėstyta, seka, kad bet kurio amžiaus vaikai turėtų būti laikomi duomenų subjektais, o vaikams kaip duomenų subjektams garantuojamos teisės, priklausomai nuo vaikų brandos ir gebėjimo suvokti susiklosčiusią situaciją bei priimti adekvatų sprendimą, turėtų būti realizuojamos pačių vaikų, vaikų kartu su jų atstovais pagal įstatymą arba vien tik vaikų atstovų pagal įstatymą.

Duomenų subjekto tapatybės nustatymo problema

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti paprasta atskirti, kuri informacija laikytina asmens duomenimis: jeigu informaciją galima susieti su fiziniu asmeniu, ši informacija pripažintina asmens duomenimis, jeigu tokio ryšio nustatyti negalima – informacija nelaikytina asmens duomenimis. Deja informacijos priskyrimas asmens duomenų kategorijai daug sudėtingesnis. Sunkumus kelia tai, kad informaciją susiejus tik su konkrečiu, o ne su numanomu fiziniu asmeniu, ši informacija pripažįstama asmens duomenimis. Pavyzdžiui informacija apie tam tikro dydžio darbo užmokestį, be abejonės, nurodo egzistuojant fizinį asmenį, kuris šį darbo užmokestį gauna, tačiau informacija apie darbo užmokestį galės būti laikoma asmens duomenimis tik tuomet, jeigu galėsime nurodyti konkretų fizinį asmenį, kuriam šis darbo

užmokestis mokamas. Taigi, tik susiejus informaciją su fiziniu asmeniu, kuris gali būti identifikuotas, ši informacija pripažįstama asmens duomenimis. Iš kitos pusės, informacija laikoma asmens duomenimis ne apskritai, o tik konkrečiau, galimo identifikuoti fizinio asmens atžvilgiu.

Asmens identifikavimas negali būti suprantamas siaurai ir negali būti tapatinamas su asmens vardo ir pavardės nurodymu. Asmuo laikomas identifikuotu (jo tapatybė laikoma nustatyta), kai asmuo gali būti išskirtas iš likusių asmenų grupės, ir šiam tikslui pasiekti gali būti pasitelkiama bet kuri su asmeniu susijusi informacija. Nuo informacijos pobūdžio priklausytų, kiek daug jos turėtų būti žinoma, kad asmens tapatybė galėtų būti nustatyta. Kuo individualesnius asmens ypatumus atspindi ar kuo glaudžiau su asmeniu siejasi informacija, tuo mažiau jos reikia asmeniui identifikuoti.

Informacijai pripažinti asmens duomenimis nėra būtina, kad informaciją valdantis subjektas žinotų asmens, su kuriuo susijusi ši informacija, tapatybę. Tiek Direktyvoje 95/46/EB, tiek Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyta, kad asmens duomenimis laikoma informacija, susijusi su asmeniu, kurio tapatybė arba žinoma, arba gali būti nustatyta. Tokia asmens duomenų samprata leidžia maksimaliai užtikrinti duomenų subjekto interesus, nes galimybės susieti duomenų valdytojo tvarkomą informaciją su duomenų subjektu buvimas reiškia, kad šios informacijos tvarkymas gali turėti įtakos duomenų subjektui. Pritartina Europos Komisijos nuomonei, kad teisinis reguliavimas, asmens duomenimis pripažįstantis informaciją, susijusią tiek su asmenimis, kurių tapatybė nustatyta, tiek su asmenimis, kurių tapatybė gali būti nustatyta, pasižymi lankstumu ir gali būti taikomas įvairiose situacijose ir įvairiomis aplinkybėmis¹⁸³.

Paprastai valstybės ir savivaldybių institucijos, ūkio subjektai, kiti asmenys suinteresuoti tvarkyti ir tvarko informaciją, susijusią su tais

¹⁸³ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui KOM (2010) 609 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_lt.pdf>.

individais, kurių tapatybė jiems žinoma. Jeigu informacijos valdytojas negali identifikuoti asmenų, su kuriais susijusią informaciją jis tvarko, sprendžiant šios informacijos priskyrimo asmens duomenims klausimą, turi būti įvertinta, ar apskritai egzistuoja galimybė nustatyti minėtų asmenų tapatybę.

Skirtingai nei asmens tapatybės žinomumas galimybės nustatyti asmens tapatybę buvimas vertinamas ne iš informacijos valdytojo, o iš bet kurio asmens pozicijos. Šią išvadą patvirtina tiek doktrina¹⁸⁴, tiek ir teisinis reguliavimas – Direktyvos 95/46/EB preambulės 26 punkte numatyta, kad analizuojant, ar asmens tapatybė gali būti nustatyta, reikia atsižvelgti į visas priemones, kuriomis galėtų pasinaudoti duomenų valdytojas ar bet kuris kitas asmuo minėto asmens tapatybei nustatyti.

Aplinkybė, kad galimumas nustatyti tapatybę asmens, su kuriuo susijusi tvarkoma informacija, vertinamas ne iš informacijos valdytojo, o iš bet kurio asmens pozicijos, suponuoja kelis svarbius šio vertinimo ypatumus. Pirmiausia, analizuojant asmens tapatybės nustatymo galimybę, negali būti apsiribojama vien informacijos valdytojo turima informacija. Pastebėtina, kad jeigu informacijos valdytojo turimos informacijos pakaktų asmens tapatybei nustatyti, būtų laikoma, kad asmens tapatybė žinoma, ir klausimas dėl asmens tapatybės nustatymo galimybės nebūtų keliamas.

Tais atvejais, kai informacijos valdytojas nežino asmens, su kuriuo susijusią informaciją tvarko, tapatybės, galimumo nustatyti asmens tapatybę klausimas turi būti nagrinėjamas, atsižvelgiant į visą egzistuojančią su asmeniu susijusią ir galinčią padėti šį asmenį identifikuoti informaciją, nepriklausomai nuo to, kas šią informaciją valdo. Vertinant asmens identifikavimo galimybę, neatsižvelgiama tik į tą informaciją, kurią turi pats identifikuojamas asmuo, nes ši informacija objektyviai negali būti panaudota iki asmens tapatybės nustatymo.

Antra, asmens, su kuriuo susijusi informacija tvarkoma, identifikavimo galimybė neturi būti analizuojama iš vieno konkretaus subjekto pozicijos. Tam,

¹⁸⁴ KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 92.

kad būtų konstatuota esant galimybę nustatyti asmens tapatybę, neturi būti įvardinamas subjektas, turintis realią galimybę tai atlikti. Dėl to nėra svarbios ir neprivalo būti vertinamos teisinės, techninės ar kitokios kliūtys, su kuriomis susidurtų kuris nors konkretus subjektas, siekdamas surinkti informaciją, reikalingą asmens tapatybei nustatyti.

Trečia, turi būti konstatuota esant abstrakčią asmens tapatybės nustatymo galimybę. Nustačius, kad egzistuoja papildoma informacija, kuri kartu su informacijos valdytojo turima informacija leistų identifikuoti asmenį, gali būti daroma išvada, jog įmanoma nustatyti asmens tapatybę. Nėra reikalaujama, kad būtų faktiškai surinkta visa reikiama informacija ir nustatyta dominančio asmens tapatybė.

Ketvirta, vertinimas turi būti atliekamas iš pozicijos subjekto, suinteresuoto asmens identifikavimu ir dedančio maksimalias pastangas šiam tikslui pasiekti. Rūpestingumo principas reikalauja, kad galimybės identifikuoti dominantį asmenį vertinimas būtų atliekamas kruopščiai ir rūpestingai.

Penkta, galimumas nustatyti asmens tapatybę negali būti vertinamas tik esamo technologijų lygio kontekste. Aplinkybė, kad šiandien pagal esamą informaciją techniškai neįmanoma identifikuoti dominantį asmenį, neduoda pagrindo vienareikšmiškai teigti, kad asmuo, remiantis ta pačia informacija, negalės būti identifikuotas ateityje. Į šią aplinkybę būtina atsižvelgti tais atvejais, kai svarstoma, ar asmens duomenimis turi būti pripažįstama informacija, kurios tvarkymas gali turėti žymios įtakos asmeniui, su kuriuo ši informacija susijusi, taip pat tuomet, kai planuojama tvarkyti informaciją ganėtinai ilgą laiko tarpą.

Galimybės nustatyti asmens tapatybę vertinimas – sudėtingas procesas. Jį dar labiau apsunkina tai, kad vertinančiajam tenka pareiga nubrėžti vertinimo ribą, kurią pasiekus galima pagrįstai konstatuoti, kad asmens tapatybės nustatymas neįmanomas. Vertinimas negali būti begalinis, negali peržengti protingumo ribų¹⁸⁵. Iš vienos pusės, svarbu, kad galimybė nustatyti

¹⁸⁵ Iš Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų

asmens tapatybę būtų vertinama kruopščiai ir rūpestingai, nes nuo to priklauso, ar informacijos valdytojo turima su asmeniu susijusi informacija bus pripažįstama asmens duomenimis ir, tenkinant papildomas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nustatytas sąlygas, turės būti tvarkoma, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklių. Iš kitos pusės, atliekant vertinimą, negali būti ignoruojamas protingumo principas, taisyklė *ultra posse nemo obligatur* (teisė nereikalauja neįmanomo). Dėl to turi būti laikoma, kad įmanoma nustatyti tapatybę asmens, su kuriuo susijusi informacija tvarkoma, jeigu šį tikslą galima pasiekti protingomis pastangomis ir sąnaudomis.

Kokios pastangos ir sąnaudos laikomos protingomis, priklauso nuo konkrečių faktinių aplinkybių. Jeigu asmens tapatybei nustatyti reikalingi dideli žmogiškieji pajėgumai, plačios specialios žinios, gausus kiekis papildomos informacijos iš skirtingų informacijos šaltinių, skaitlingos loginės operacijos ar kiti informacijos tvarkymo veiksmai, ganėtinai ilgas laiko tarpas, didelės finansinės išlaidos, kitos gausios ar išskirtinės priemonės, tokiais atvejais turėtų būti laikoma, kad asmuo negali būti identifikuotas protingomis pastangomis ir sąnaudomis, o informacijos valdytojo tvarkoma su šiuo asmeniu susijusi informacija neturėtų būti traktuojama asmens duomenimis.

Reikia pabrėžti, kad asmeniui, kurio tapatybė nežinoma, identifikuoti visada bus reikalingos pastangos, finansinės, laiko ir žmogiškųjų išteklių sąnaudos. Sprendžiant dėl pateisinamo pastangų ir sąnaudų masto, turi būti vadovaujama proporcingumo principu: kuo didesnę poveikį asmeniui gali daryti informacijos valdytojo turimos informacijos tvarkymas, tuo didesnės pastangos ir sąnaudos asmens tapatybei nustatyti vertintinos kaip protingos. Asmens tapatybei nustatyti reikalingos pastangos ir sąnaudos gali būti pripažintos neatitinkančiomis protingumo kriterijaus tik išskirtiniais atvejais, rūpestingai ir sąžiningai įvertinus pastangų ir sąnaudų pobūdį bei apimtį.

apsaugos reglamento) projekto 4 straipsnio 1 punkto nuostatų seka, kad vertinant asmens tapatybės nustatymo galimybę, turėtų būti atsižvelgiama tik į tas priemones, kuriomis, tikėtina galėtų naudotis duomenų valdytojas arba kitas fizinis ar juridinis asmuo.

Pavyzdžiui asmeniui, prekybos centre įsigijusiam prekių ir atsiskaičiusiam grynaisiais pinigais, identifikuoti pagal kasos čekį paprastai reikėtų neproporcingai didelių pastangų ir sąnaudų, todėl gali būti daroma išvada, kad aptariamam atveju pirkėjo asmens tapatybė negali būti nustatyta, o pirkėjui išduotame kasos čekyje fiksuota informacija neturi būti laikoma asmens duomenimis. Kitaip vertintina galimybė identifikuoti transporto priemonės savininką, kai žinomi transporto priemonės valstybiniai numeriai. Šio asmens tapatybei nustatyti nėra reikalingos didelės pastangos ar sąnaudos, todėl pritartina Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomonei, kad šiuo atveju asmens tapatybė gali būti nustatyta¹⁸⁶.

Reikia pabrėžti, kad kai kuriais atvejais egzistavimas galimybės nustatyti asmens tapatybę turi būti pripažįstamas, nevertinus pastangų ir sąnaudų, reikalingų šiam tikslui pasiekti. Pritartina Direktyvos darbo grupės nuomonei, kad būtų akivaizdus prieštaravimas teigti, kad negalima nustatyti asmens tapatybės tais atvejais, kai ją nustatyti – asmens duomenų tvarkymo tikslas¹⁸⁷. Todėl tais atvejais, kai su nežinomos tapatybės asmenimis susijusi informacija tvarkoma tikslu šiuos asmenis identifikuoti, turi būti preziumuojama, kad minėtų asmenų tapatybė gali būti nustatyta, o tvarkoma informacija turi būti pripažįstama asmens duomenimis. Tokio pobūdžio prezumpcija, be kita ko, turėtų būti taikoma, kai asmens duomenys renkami, vykdamas vaizdo stebėjimą, nes jo metu informacija fiksuojama ir kaupiama turint tikslą, prireikus identifikuoti tam tikru metu tam tikroje vietoje buvusius asmenis.

Taigi, asmens duomenimis laikoma tik su žinomu fiziniu asmeniu ar asmeniu, kurio tapatybė gali būti nustatyta, susijusi informacija. Jeigu, remiantis duomenų valdytojo turima bei kita egzistuojančia informacija, negali būti nustatyta asmens, su kuriuo susijusi duomenų valdytojo tvarkoma informacija, tapatybė, ši informacija netraktuojama asmens duomenimis ir ją

¹⁸⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁵⁷⁵-827/2012.

¹⁸⁷ Nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf>.

tvarkant neturi būti laikomasi asmens duomenų apsaugos teisinių nuostatų, įskaitant asmens duomenų teisinės apsaugos principus.

1.2.4. Asmens duomenų ir duomenų subjekto tarpusavio ryšio formos

Su duomenų subjekto tapatybės nustatymo problema glaudžiai susijęs kitas klausimas, į kurį privalo būti atsakyta, sprendžiant, ar tam tikra informacija laikytina asmens duomenimis – tai ryšio tarp asmens ir informacijos egzistavimo klausimas. Nesudėtingais atvejais, kai informacijos ryšys su tam tikru asmeniu akivaizdus ir informacija pakankamai aiškiai nurodo arba apibūdina šį asmenį, informacija pripažįstama esanti asmens duomenimis, neskiriant didesnio dėmesio nei galimybės nustatyti duomenų subjekto tapatybę, nei duomenų subjekto ir informacijos tarpusavio ryšio analizei. Pavyzdžiui asmens vardas, pavardė, išsilavinimas, sveikatos būklė be didesnių svarstymų laikomi asmens duomenimis. Tačiau nuspręsti, ar grafičių¹⁸⁸ nuotraukos laikytinos fiksuojančiomis asmens duomenis, ar transporto priemonių kontrolės sistemos pagalba surinkta informacija, susijusi su transporto priemonės buvimo vieta, judėjimo greičiu ir panašiais parametrais, traktuotina asmens duomenimis, daug sudėtingiau. Padėti atsakyti į šiuos klausimus gali išmanymas, kokio pobūdžio ir kaip pasireiškiančių sąsajų tarp informacijos ir fizinio asmens egzistavimas sudaro pagrindą konstatuoti informaciją esant asmens duomenimis.

Nagrinėjant asmens duomenų ir duomenų subjekto tarpusavio ryšį, svarbu pabrėžti, kad informacijai pripažinti asmens duomenimis būtina konstatuoti sąsajų tarp informacijos ir duomenų subjekto egzistavimą, bet ne faktą, kad informacija yra apie duomenų subjektą. Nusakant asmens duomenų esmę vartojama sąvoka „su asmeniu susijusi informacija“, kuri apima platesnio

¹⁸⁸ Vartoti grafičių (vns. grafitis), grafitininko sąvokas siūlo Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Žr. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2010 m. spalio 28 d. protokolinis nutarimas Nr. PN-6 „Dėl Svetimžodžių atitikmenų sąrašo“ [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-25]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=385140&p_query=&p_tr2=>>.

spektro ir įvairesnio turinio informaciją nei sąvoka „informacija apie asmenį“¹⁸⁹.

Visa asmenį apibūdinanti informacija (informacija apie asmenį) priskiriama asmens duomenims, tačiau asmens duomenų kategorijai priklauso ir kita informacija, kuri nenurodo duomenų subjekto charakteristikų, tačiau su duomenų subjektu siejasi kitais būdais. Antai informacija apie mokesčio už asmeniui nuosavybės teise priklausančio būsto šildymą dydis nėra informacija apie asmenį, bet ta aplinkybė, kad ši informacija naudojama, priimant sprendimus asmens atžvilgiu (visų pirma, asmeniui pateikiant sąskaitą už suteiktą paslaugą), lemia, jog informacija laikytina asmens duomenimis.

Dažniausiai informacijos ir asmens tarpusavio ryšio buvimas konstatuojamas, atsižvelgiant į informacijos turinį. Informacija gali apibūdinti asmenį, jo elgseną arba nurodyti asmens tapatybę¹⁹⁰. Neginčijamai asmens duomenimis laikoma informacija, apibūdinanti asmenį, tiesiogiai ar netiesiogiai nusakanti asmens savybes, skiriamuosius bruožus (asmens amžių, sveikatos būklę, šeiminių padėčių, gyvenamosios vietos adresą, pomėgius, einamas pareigas ir pan.).

Asmens elgesį apibūdinanti informacija glaudžiai siejasi su asmens ypatybes išreiškiančia informacija ir ne visada lengva atriboti šias dvi informacijos kategorijas. Pavyzdžiui informacija apie asmens apsipirkimo įpročius, gaunamų pajamų dydį, banko sąskaitos numerį gali būti laikoma tiek

¹⁸⁹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. A⁴⁹²-2809/2011, nurodė, kad įstatymų leidėjo vartojamos sąvokos „informacija apie asmenį“ turinys aiškintinas, remiantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, kurio 2 straipsnio 1 dalis apibrėžia asmens duomenis – tai bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai. Teismas pažymėjo, kad byloje nagrinėjamu atveju asmens einamos konkrečios pareigos, net ir nenurodžius kitų asmenį identifikuojančių duomenų, gali būti pakankamu socialinio pobūdžio požymiu to asmens tapatybei nustatyti, ir jei konkretūs duomenys apie asmens gaunamą darbo užmokestį pripažintini privataus pobūdžio informacija, iškyla būtinybė įvertinti, ar jie gali būti atskleidžiami. Paminėtose nutarties nuostatose galima išvelgti sąvokų „informacija apie asmenį“, „asmens duomenys“, „privataus pobūdžio informacija“ tapatinimą, kas vertintina kritiškai.

¹⁹⁰ Article 29 Data Protection Working Party. *Working Document on Data Protection Issues Related to RFID Technology* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2005/wp105_en.pdf>.

asmens ypatybes, tiek ir jo elgesį nurodančia informacija. Nepriklausomai nuo to, ar informaciją laikysime nusakančia asmens ypatybes ar jo elgseną, ši informacija akivaizdžiai susijusi su asmeniu, todėl turi būti pripažįstama asmens duomenimis, o jos tvarkymas, jeigu atitinka Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatytus kriterijus, turi būti vykdomas, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos principų bei taisyklių.

Klausimas dėl informacijos, apibūdinančios asmenį ar jo elgseną, pripažinimo asmens duomenimis nėra lengvas. Tai patvirtina ir praktiškai susiklostančios konfliktinės situacijos. Antai 2007 metais buvo kilęs ginčas dėl informacijos apie asmens padarytą administracinį teisės pažeidimą (pažeidimo padarymo laiką ir vietą), administracinį teisės pažeidimą padariusio asmens neblaivumo laipsnį, Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnį, numatantį atsakomybę už asmens padarytą administracinį teisės pažeidimą, bei už pažeidimą taikytą sankciją traktavimo asmens duomenimis. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija šią informaciją laikė asmens duomenimis ir pateikė nurodymą Vilniaus miesto vyriausiajam policijos komisariatui laikytis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų bei nutraukti minėtų asmens duomenų skelbimą įstaigos interneto svetainėje. Laikydamas minėtų asmens duomenų skelbimą internete teisėtu, Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas pateikė Vilniaus apygardos administraciniam teismui skundą, kuriame prašė panaikinti Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos duotą nurodymą.

Vilniaus apygardos administracinis teismas, nagrinėdamas skundą, konstatavo, kad Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato interneto svetainėje skelbta informacija apie administracinio teisės pažeidimo padarymo laiką ir vietą, nustatytą asmens neblaivumo laipsnį, Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnį, numatantį atsakomybę už asmens padarytą administracinį teisės pažeidimą, už pažeidimą taikytą sankciją nelaikytina asmens duomenimis, todėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nurodyme minimi asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimai šios informacijos tvarkymo atžvilgiu neturi būti taikomi ir inspekcijos reikalavimas

nutraukti minėtos informacijos skelbimą policijos komisariato interneto svetainėje neteisėtas¹⁹¹.

Nesutikdama su tokiu Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimu, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija pateikė apeliacinį skundą, kuriame nurodė, kad asmens duomenimis turi būti laikoma bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu, kurio tapatybė žinoma arba gali būti nustatyta, todėl Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato interneto svetainėje paskelbta informacija turi būti pripažįstama asmens duomenimis.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, išnagrinėjęs apeliacinį skundą, pripažino, kad Vilniaus apygardos administracinis teismas klydo ir nepagrįstai nepripažino aukščiau minėtos informacijos asmens duomenimis¹⁹². Palaikytina tokia Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pozicija, nes ji, skirtingai nuo Vilniaus apygardos administracinio teismo pateiktos nuomonės, atitinka asmens duomenų sampratą. Informacija apie asmens padarytą administracinį teisės pažeidimą, apie aplinkybę, kad pažeidimo padarymo metu asmuo buvo neblavus, apie asmeniui skirtą administracinę nuobaudą apibūdina asmenį ir jo elgseną, todėl ši informacija laikytina susijusia su asmeniu ir turėtų būti pripažįstama asmens duomenimis.

Greta asmenį bei jo elgseną apibūdinančios informacijos egzistuoja dar viena kategorija informacijos, kurios ryšys su konkrečiu asmeniu pripažįstamas šios informacijos turinio pagrindu. Tai asmens tapatybę nurodanti informacija. Skirtingai nei asmenį ar jo elgseną nusakanti informacija asmens tapatybę nurodanti informacija ne apibūdina asmenį, bet pateikia nuorodą į jį. Antai asmens vardas nepateikia jokių asmens charakteristikų, tačiau leidžia suprasti, koks subjektas turimas omeny. Be vardo asmens tapatybę nurodančia informacija taip pat laikoma asmens pavardė, asmens kodas, pirštų atspaudai, einamos unikalios pareigos (pavyzdžiui Ministro Pirmininko), kita panašaus

¹⁹¹ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. birželio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-7110-5/2007.

¹⁹² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-689/2008.

pobūdžio informacija. Visa ši informacija susijusi su konkrečiu fiziniu asmeniu, todėl laikoma asmens duomenimis.

Duomenų subjekto tapatybę nurodanti ar duomenų subjektą, jo elgseną apibūdinanti informacija gali suteikti žinių ir apie kitus asmenis, tiek fizinius, tiek ir juridinius. Informacijos sąsajų su skirtingais asmenimis gausa ir įvairovė nemenkina ir juo labiau neeliminuoja informacijos ryšio su konkrečiu fiziniu asmeniu. Ta pati informacija tuo pačiu metu gali būti kelių fizinių asmenų asmens duomenimis, o kartu ir juridinį asmenį apibūdinančia informacija. Dėl šios priežasties negalima sutikti su Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos, Vilniaus apygardos administracinio teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomone, kad su juridiniu asmeniu susijusi, tačiau kartu žinių apie fizinį asmenį suteikianti informacija negali būti laikoma asmens duomenimis¹⁹³.

¹⁹³ Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija nagrinėjo fizinio asmens skundą, kuriame buvo prašoma įvertinti asociacijos „Linava“ atliekamo jo asmens duomenų tvarkymo ir duomenų perdavimo dienraščių „Vilniaus diena“ ir „Kauno diena“ žurnalistei teisėtumą. Minėtuose dienraščiuose buvo paskelbta tokio pobūdžio informacija: „Asociacijai skolingi dešimtys vežėjų, vienas ilgamečių skolininkų – judėjimo „Už skaidrumą Linavoje“ lyderis ir kandidatas į asociacijos prezidentus E. M. Jo buvusi įmonė „Vedauta“ 1996-1997 m. Rusijos muitinės net tris kartus pažymėta dėl TIR pažeidimų, kad nepristatyti kroviniai. O uždarius „Vedauta“ po kelerių metų, 1999 m., juoduosiuose sąrašuose dėl tų pačių pažeidimų atsidūrė ir kita jo įmonė – „Vedautos autotransportas“. „Linavos“ sekretoriato duomenimis, dėl šio asmens vadovaujamų įmonių pažeidimų asociacija patyrė apie 100 tūkst. litų nuostolių, jie lig šiol neatlyginti. Pasak asociacijos prezidento A. K., išieškant skolas veiksmų turi imtis sekretoriatas, tačiau ši E. M. skola kaba jau 15 metų ir jos niekas niekada net nebandė išieškoti“. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija priėmė sprendimą, kad asociacija „Linava“ nepažeidė Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo, nes asociacija tvarko duomenis apie juridinį asmenį, o ne apie E. M. kaip apie fizinį asmenį, o toks tvarkymas nepatenka į minėto įstatymo reguliavimo sritį. Inspekcija taip pat nurodė, kad dienraščiuose E. M. minimas tik kaip UAB „Vedauta“ ir UAB „Vedautos autotransportas“ vadovas, straipsniuose pateikiama informacija apie E. M. įmones ir apie jų skolas, tai yra pateikiama informacija apie juridinį asmenį, o ne apie E. M. kaip apie fizinį asmenį. Tokią Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos poziciją palaikė Vilniaus apygardos administracinis teismas, kuris 2012 m. sausio 23 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. I-1310-365/2012, nurodė, kad bendrovės vadovo vardas ir pavardė laikytini juridinio asmens duomenimis, o bendrovės vadovo vardo ir pavardės atskleidimas, pažymint, kad šis asmuo yra konkrečios bendrovės vadovas ir kad ši bendrovė yra asociacijos „Linava“ skolininkė, traktuotina kaip juridinio asmens duomenų paskelbimas ir nepatenka į Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reguliavimo sritį. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. rugpjūčio 16 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-2113/2012, nurodė, kad dienraščiuose pateikti duomenys siejami su E. M. priklausančia ar anksčiau priklausiusia įmone, kuri buvo ar yra asociacijos „Linava“ narė, kad straipsnyje E. M. vardas ir pavardė nurodomi pažymint, jog jis yra konkrečios bendrovės, asociacijos „Linava“ skolininkės, vadovas. Teismas padarė išvadą, kad su E. M. kaip fiziniu asmeniu susijusi informacija straipsniuose nebuvo paviešinta, o straipsniuose paskelbti duomenys laikytini

Iš aukščiau išdėstyto matyti, kad asmens tapatybę nurodančios, asmens ypatybės ar elgesį nusakančios informacijos ir atitinkamo asmens ryšio buvimą lemia informacijos turinys. Informacijos turiniu grindžiamas ryšys tarp informacijos ir asmens pakankamai dažnas, bet ne vienintelis galimas. Informacija gali būti pripažįstama susijusia su asmeniu, atsižvelgiant ir į informacijos tvarkymo tikslą arba padarinius, kuriuos asmeniui gali sukelti ši veikla¹⁹⁴.

Sprendžiant klausimą dėl informacijos pripažinimo asmens duomenimis, informacijos tvarkymo tikslas ar galimi padariniai asmeniui turi būti vertinami tik tais atvejais, kai ryšys tarp informacijos ir asmens negali būti nustatytas, remiantis informacijos turiniu. Jeigu informacija savo turiniu susijusi su konkrečiu fiziniu asmeniu, ji turi būti pripažįstama asmens duomenimis, nepaisant to, kokiais tikslais ši informacija tvarkoma ir ar šios informacijos tvarkymas turės įtakos asmeniui.

Laikoma, kad sąsajos tarp informacijos ir asmens egzistuoja dėl informacijos tvarkymo tikslo, jeigu informacija renkama ir tvarkoma tam, kad jos pagrindu būtų priimami sprendimai asmens atžvilgiu. Pavyzdžiui Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 187 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos (didelės vertės svetimo turto ar didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčių vertybių sunaikinimas ar sugadinimas) ir tikslu išaiškinti padarytą teisės pažeidimą bei patraukti kaltus asmenis baudžiamojon atsakomybėn renka su teisės pažeidimu (užrašų „solomon“ ant statinių Vilniuje darymu) susijusią informaciją – daro užrašų nuotraukas, skaičiuoja šiais užrašais padarytą žalą¹⁹⁵.

juridinio asmens duomenimis, todėl yra vieši bei laisvai prieinami visiems asmenims ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu nėra saugomi.

¹⁹⁴ Direktyvos darbo grupės nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf>.

¹⁹⁵ Policija įsitraukė į Solomono medžioklę. *Valstietis* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Kriminalai-nelaimes/Policija-isitrauke-i-Solomono-medziokle>>.

Grafičiai patys savaime išreiškia per mažai informacijos apie jų autorius, kad turinio pagrindu grafičių nuotraukos galėtų būti laikomos fiksuojančiomis asmens duomenis. Tačiau aptariamam atveju grafičių fotografavimo ir piešiniais padarytos žalos skaičiavimo tikslas (nustatyti grafitininkų tapatybę ir patraukti juos teisiniu atsakomybėn) sąlygoja, kad policijos surinkta ir tvarkoma informacija, susijusi su užrašais „solomon“ ir juos padariusiais asmenimis, laikytina asmens duomenimis.

Trečiasis, paskutinis, aspektas, leidžiantis teigti, kad informacija susijusi su konkrečiu fiziniu asmeniu – tai informacijos tvarkymo galimas poveikis šiam asmeniui. Tokio pobūdžio sąsajos egzistavimo klausimas turi būti analizuojamas tais atvejais, kai ryšys tarp informacijos ir asmens negali būti konstatuotas aukščiau aptartais pagrindais, tai yra atsižvelgiant į informacijos turinį ir informacijos tvarkymo tikslą.

Informacija turi būti pripažįstama asmens duomenimis aptariamam pagrindu, įvertinus potencialų, bet ne realų informacijos tvarkymo poveikį asmeniui. Šitai teigtina, atsižvelgus į tai, kad klausimas dėl informacijos pripažinimo asmens duomenimis ir dėl šios informacijos tvarkymui taikytinų taisyklių turi būti išspręstas iki pradedant tvarkyti informaciją, tai yra dar objektyviai neegzistuojant poveikį asmeniui galinčiam daryti veiksmui – asmens duomenų tvarkymui.

Svarbu pažymėti, jog informacijai pripažinti asmens duomenimis nėra būtina nustatyti, kad informacijos tvarkymas turės esminį poveikį asmeniui. Bet kokio intensyvumo, tačiau realiai tikėtino informacijos tvarkymo poveikio asmeniui buvimas – pakankamas pagrindas daryti išvadą, kad informacija susijusi su asmeniu ir turi būti laikoma asmens duomenimis.

Analizuojant, ar informacijos tvarkymas galimai turės įtakos asmeniui, turėtų būti nagrinėjama, ar tvarkant informaciją, asmuo bus vertinamas taip pat kaip ir tuo atveju, jeigu minėtoji informacija nebūtų tvarkoma. Jeigu tiek tvarkant informaciją, tiek ir jos netvarkant, asmens atžvilgiu būtų priimami analogiški sprendimai, turi būti daroma išvada, kad informacijos tvarkymas neturės įtakos asmeniui. Ir priešingai, jeigu dėl tvarkomos informacijos asmuo

būtų vertinamas kitaip nei šios informacijos neturint, privalu pripažinti, kad informacijos tvarkymas turės įtakos asmeniui.

Konstatavus, kad informacijos tvarkymas tikėtinai darys poveikį asmeniui, ši informacija turi būti pripažįstama asmens duomenimis ir, esant papildomoms Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatytoms sąlygoms, ši informacija turi būti tvarkoma, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų.

Konstatuoti, kad informacijos tvarkymas galimai turės įtakos tam tikriems asmenims, ganėtinai sudėtinga, nes informaciją valdantys subjektai neretai nedeklaruoja visų informacijos tvarkymo tikslų. Pavyzdžiui įmonei diegiant transporto priemonių kontrolės sistemą, gali būti deklaruojama, kad surinkta informacija bus naudojama, siekiant veiksmingiau naudoti turimus išteklius, darbo užduotis skirti tiems darbuotojams, kurių valdomos transporto priemonės yra arčiau užduoties atlikimo vietos. Tačiau praktiškai įdiegta kontrolės sistema gali būti naudojama tikrinti, kada darbuotojai pradeda ir baigia darbą, ar nenukrypsta nuo nustatytų maršrutų, ar neviršija leistino greičio ir pan. Tokio pobūdžio informacija, tikėtina, bus panaudota darbuotojų atžvilgiu, sprendžiant atsakomybės, skatinimo ir panašius su darbo teisiniais santykiais susijusius klausimus. Dėl šios priežasties aptariamam atveju transporto priemonių kontrolės sistemos pagalba surinkta informacija turėtų būti laikoma susijusia su asmeniu, kurio vairuojama transporto priemonė kontroliuojama, ir pripažįstama jo asmens duomenimis.

Apžvelgus galimus informacijos ir asmens ryšius, darytina išvada, kad informacija laikoma susijusia su asmeniu ir pripažįstama asmens duomenimis, jeigu nurodo žinomo ar galimo identifikuoti fizinio asmens tapatybę, suteikia žinių apie šį asmenį ar jo elgseną, jeigu informaciją ketinama naudoti, priimant su asmeniu susijusius sprendimus, arba jeigu informacijos tvarkymas turės įtakos asmeniui. Informacijai pripažinti asmens duomenimis pakanka konstatuoti vieno kurio nors pobūdžio ryšio (turinio, tikslo ar padarinių požūriu) buvimą. Informaciją pripažinus asmens duomenimis ir esant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatytoms sąlygoms, ši informacija turi

būti tvarkoma, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos principų bei taisyklių.

1.2.5. Asmens duomenų samprata plačiaja ir siaurąja prasme

Nagrinėjant asmens duomenų sampratą, ne kartą minėta, kad su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusi informacija turi būti tvarkoma, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos principų ir kitų asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų, jeigu ši veikla vykdoma Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatytais sąlygomis. Taigi, vien pripažinti informaciją esant asmens duomenimis nepakanka, kad kiltų pareiga šią informaciją tvarkyti, laikantis su asmens duomenų teisine apsauga susijusių reikalavimų. Šiai pareigai atsirasti būtinas kompleksas prielaidų, iš kurių pagrindinė, bet ne vienintelė, – tvarkomos informacijos pripažinimas asmens duomenimis.

Tiek Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo, tiek Direktyvos 95/46/EB nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad gali būti išskirtos dvi asmens duomenų sampratos. Lietuvos nacionaliniame ir Europos Sąjungos lygmeniu galiojančiame teisiniame reguliavime sąvoka „asmens duomenys“ vartojama dviem prasmėmis ir, norint tinkamai suprasti teisinių nuostatų turinį, būtina suvokti, kuria prasme minėtoji sąvoka pavartota konkrečioje nuostatoje.

Pagal vieną iš nagrinėjamos sampratos prasmių asmens duomenimis laikoma bet kuri su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusi informacija, pagal kitą prasmę asmens duomenimis pripažįstama tik ta su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusi informacija, kurią tvarkant privalo būti laikomasi asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų. Pirmoji apibrėžtis atskleidžia asmens duomenų sampratą plačiaja prasme, o antroji – siaurąja prasme. Visi asmens duomenys siaurąja prasme patenka į asmens duomenų plačiaja prasme kategoriją, tačiau pastaroji asmens duomenų kategorija neapsiriboja vien asmens duomenimis siaurąja prasme.

Asmens duomenų sampratų plačiaja ir siaurąja prasme išskyrimas pabrėžia, kad ne visi asmens duomenys turi būti tvarkomi, laikantis asmens

duomenų apsaugos teisinių nuostatų. Galimi atvejai (ir jie nėra išimtiniai) kai informacija priskiriama asmens duomenims, tačiau ji gali būti renkama, naudojama ir kitaip tvarkoma be jokių asmens duomenų teisinės apsaugos tikslais nustatytų suvaržymų.

Asmens duomenų teisinės apsaugos principai – sudėtinė teisinio reguliavimo dalis, todėl šių principų privalo laikytis dalyviai tik tų su asmens duomenų tvarkymu susijusių visuomeninių santykių, kurie reguliuojami valstybės nustatytomis asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklėmis. Taigi, asmens duomenų teisinės apsaugos principai aktualūs tik asmens duomenų siaurąja prasme tvarkymo atžvilgiu. Dėl šios priežasties, prieš pradėdant analizuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principų sistemą ir atskirų principų turinį, reikia pažinti šiais teisės principais reguliuojamų teisinių santykių objektą, tai yra asmens duomenis siaurąja prasme.

Asmens duomenų samprata siaurąja prasme išvedama iš Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 1 straipsnio 2 ir 4 dalių, nustatančių įstatymo taikymo sritį¹⁹⁶. Reikia pabrėžti, kad nors minėtose įstatymo nuostatose atskirai nepažymėta, tačiau iš teisinio reguliavimo visumos seka, kad vienas iš skiriamųjų asmens duomenų siaurąja prasme bruožų – tai išorinės išraiškos formos buvimas. Asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklėmis reguliuojamas tik išoriškai išreikštės ir fiksuotos, bet ne asmenų sąmonėje laikomos su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusios informacijos tvarkymas.

Išorinės išraiškos formos buvimas – vienintelė sąlyga, kuri keliami informacijai, kad ji galėtų būti pripažįstama asmens duomenimis siaurąja prasme. Visi kiti kriterijai, pagal kuriuos identifikuojami asmens duomenys siaurąja prasme, susiję su asmens duomenų tvarkymo ypatumais. Taigi, informacijos turinys nevaidina jokio vaidmens, sprendžiant, ar informacija laikytina asmens duomenimis siaurąja prasme, todėl išoriškai išreikšta to paties

¹⁹⁶ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad įstatymas reglamentuoja santykius, kurie atsiranda tvarkant asmens duomenis automatiniu būdu, taip pat neautomatiniu būdu tvarkant asmens duomenų susistemintas rinkmenas: sąrašus, kartotekas, bylas, sąvadus ir kita; įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad įstatymas netaikomas, jeigu asmens duomenis tvarko fizinis asmuo ir tik asmeniniams poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti.

turinio informacija vienais atvejais bus pripažįstama asmens duomenimis siaurąja prasme ir jos tvarkymas turės būti atliekamas, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos principų ir kitų reikalavimų, o kitais atvejais ši informacija nebus priskiriama asmens duomenų siaurąja prasme kategorijai. Išoriškai išreikštos su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusios informacijos traktavimą ar netraktavimą asmens duomenimis lemia tai, koku būdu ir kokiais tikslais ši informacija tvarkoma.

Pirmasis asmens duomenų tvarkymo ypatumas, kuris leidžia identifikuoti asmens duomenis siaurąja prasme, susijęs su šiuos asmens duomenis tvarkančiu subjektu. Į asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų veikimo sferą patenka tik kitų asmenų, bet ne paties duomenų subjekto, atliekamas asmens duomenų tvarkymas. Duomenų subjektas savo asmens duomenis gali tvarkyti savo paties nuožiūra. Asmens duomenų teisinės apsaugos principai bei kitos asmens duomenų apsaugą reguliuojančios teisinės nuostatos nenumato jokių reikalavimų, kaip duomenų subjektas turi tvarkyti savo asmens duomenis¹⁹⁷.

Kitas skiriamasis asmens duomenų siaurąja prasme požymis – tai asmens duomenų tvarkymo būdas ir laikmenų, kuriose kaupiami ir tvarkomi asmens duomenys, rūšis. Asmens duomenų apsaugos teisinėmis nuostatomis reguliuojami santykiai, kurie atsiranda tvarkant asmens duomenis automatiniu būdu, taip pat neautomatiniu būdu tvarkant asmens duomenų susistemintas rinkmenas. Su asmeniu susijusi informacija, kuri tvarkoma kitaip nei automatizuotai ar susistemintose informacijos rinkmenose rankiniu būdu, pripažįstama asmens duomenimis plačiąja prasme, tačiau nelaikoma asmens duomenimis siaurąja prasme.

Sprendžiant, ar informacijai būdingas nagrinėjamas asmens duomenų siaurąja prasme požymis, pirmiausia turi būti įvertintas asmens duomenų tvarkymo būdas (automatinis ar neautomatinis). Tuomet, jeigu asmens

¹⁹⁷ Reikia paminėti, kad teisės aktuose nustatomi reikalavimai fiziniams asmenims pateikti savo asmens duomenis tam tikriems subjektams (valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms ir pan.), tačiau šie įpareigojimai suponuojami ne asmens duomenų teisinės apsaugos siekiu, bet tikslo užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą, viešo ar atskirų subjektų interesų apsaugą.

duomenys nėra tvarkomi automatizuotai, turi būti analizuojamos rinkmenos, kuriose tvarkomi duomenys.

Svarbu pabrėžti, kad sprendžiant klausimą dėl informacijos priskyrimo asmens duomenų siaurąja prasme kategorijai, aktualus informacijos tvarkymo būdas, bet ne informacijos tvarkymui naudojamos technologijos. Tiek Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo, tiek Direktyvos 95/46/EB nuostatos indiferentiškos asmens duomenų tvarkymui naudojamų techninių priemonių atžvilgiu. Tai svarbi asmens duomenų tvarkymui skirta teisinio reguliavimo savybė, užtikrinanti jo ilgaamžiškumą ir universalumą¹⁹⁸.

Vertinimas, ar su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusi informacija tvarkoma automatinio būdu, turi būti atliekamas, analizuojant pagrindinių informacijos tvarkymo operacijų atlikimo tvarką. Tuo atveju, jeigu šios operacijos atliekamos technologijų pagalba, turi būti pripažįstama, kad informacija tvarkoma automatinio būdu. Įrangos, technologijų panaudojimas vien informacijai fiksuoti nereiškia, kad informacija tvarkoma automatinio būdu. Pavyzdžiui, jeigu asmens duomenys renkami naudojant diktofoną, tačiau informacijos laikmenos su garso įrašais toliau tvarkomos rankiniu būdu, nėra pagrindo teigti, kad asmens duomenys tvarkomi automatinio būdu.

Kad informacija būtų pripažinta tvarkoma automatinio būdu, nėra būtina, jog visi informacijos tvarkymo veiksmai būtų atliekami technologijų pagalba. Didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas informacijos apdorojimo ir reikiamos informacijos paieškos tvarkai. Jeigu informacija rūšiuojama, jungiama, loginės ar kitokios operacijos su ja atliekamos, reikiamos informacijos paieška vykdoma techniškai, laikoma, kad informacija tvarkoma automatinio būdu. Įdomu pastebėti, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo

¹⁹⁸ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto preambulės 13 punkte taip pat pabrėžiama, kad asmens duomenų apsauga turėtų būti neutrali technologijų ir taikomų asmens duomenų tvarkymo metodų atžvilgiu, nes priešingu atveju kiltų rimta teisės aktų apėjimo grėsmė.

nuomone, automatiniu asmens duomenų tvarkymu turi būti pripažįstamas asmens duomenų paskelbimas interneto svetainėje¹⁹⁹.

Automatinis asmens duomenų tvarkymo būdas, palyginus su rankiniu būdu, kelia didesnę grėsmę duomenų subjekto interesams, nes sudaro prielaidas rinkti, kaupti, naudoti ir tretiesiems asmenims teikti didelius asmens duomenų kiekius palyginti mažomis sąnaudomis. Dėl to automatiniu būdu tvarkoma su asmeniu susijusi informacija traktuojama asmens duomenimis siaurąja prasme ir jos tvarkymui taikomos asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklės. Taigi, tvarkant asmens duomenis automatiniu būdu privalo būti laikomasi ir asmens duomenų teisinės apsaugos principų.

Su konkrečiu fiziniu asmeniu susijusią informaciją tvarkant ne automatiniu, bet rankiniu būdu, ši informacija laikoma asmens duomenimis siaurąja prasme ir jos tvarkymui taikomi asmens duomenų teisinės apsaugos ribojimai tik tuomet, jeigu ši informacija tvarkoma susistemintose rinkmenose. Susisteminta pripažįstama tokia rinkmena, kurioje asmens duomenys išdėstyti sistemiškai pagal tam tikrus su asmeniu susijusius kriterijus, leidžiančius lengviau surasti asmens duomenis rinkmenoje. Susistemintomis rinkmenomis laikomos kartotekos, sąvadai, kitokie asmens duomenų rinkiniai, kuriuose informacija sugrupuota vieno ar kelių kriterijų pagrindu, o šis grupavimas palengvina reikiamos su asmeniu susijusios informacijos paiešką.

Kaip minėta, skiriamasis susistemintos rinkmenos bruožas – rinkmenoje saugomos informacijos grupavimas, palengvinantis reikiamos informacijos paiešką. Surasti dominančią informaciją rankiniu būdu tvarkomoje rinkmenoje, kurioje saugoma nerūšiuota informacija, ir ją panaudoti ganėtinai sudėtinga. Pirmiausia, kyla sunkumų nustatyti, ar dominantė informacija iš viso yra rinkmenoje. Antra, dominančios informacijos radimas, išskyrimas, tolesnis jos apdirbimas reikalauja didelių laiko ir žmogiškųjų išteklių. Akivaizdu, kad asmens duomenų tvarkymas nesusistemintose rinkmenose kelia mažesnę grėsmę duomenų subjekto interesams negu asmens duomenų tvarkymas susistemintose rinkmenose. Dėl

¹⁹⁹ Byla C-101/01, *Bodil Lindqvist*, 2003 I-12971. 25–27 p.

to asmens duomenimis siaurąja prasme laikomi ir į asmens duomenų apsaugos teisnių nuostatų veikimo sritį patenka tik tie rankiniu būdu tvarkomi asmens duomenys, kurie sukaupti susistemintose rinkmenose.

Rinkmenose informacija gali būti grupuojama įvairiais pagrindais – pagal duomenų subjektų pavardes, einamas pareigas, gyvenamosios vietos adresą ir panašius kriterijus. Informacijos rūšiavimas, remiantis su duomenų subjektais nesusijusiais kriterijais, nepalengvina dominančių asmens duomenų paieškos rinkmenoje, todėl toks rūšiavimas neduoda pagrindo teigti rinkmeną esant susisteminta. Pavyzdžiui informacijos laikmenos sukūrimo data – laikmenoje esančios informacijos aspektas, kuris nėra susijęs su duomenų subjektu, be to, suteikia itin nedaug žinių apie šioje laikmenoje esančią informaciją. Dėl šių priežasčių informacijos laikmenų išdėstymas rinkmenoje chronologine tvarka nėra pagrindas laikyti rinkmeną susisteminta²⁰⁰.

Susistemintomis informacijos rinkmenomis taip pat nelaikytinos teismų bylos, nes bylose informacija dėstoma, remiantis kriterijais, susijusiais ne su konkrečiu fiziniu asmeniu, o su bylos esme ir bylos nagrinėjimo eiga. Netraktuojant teismo bylų susistemintomis informacijos rinkmenomis, seka, kad bylose esančios informacijos tvarkymui neturi būti taikomos asmens duomenų apsaugos teisinės nuostatos, įskaitant asmens duomenų teisinės apsaugos principus. Tai nereiškia, kad teismai, tvarkydami informaciją bylose, neprivalo laikytis jokių reikalavimų. Antai informacijos tvarkymas teismų bylose negali pažeisti asmens teisių, įskaitant Konstitucijos 22 straipsnyje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje garantuojamą asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą²⁰¹.

²⁰⁰ *The „Durant“ Case and its Impact on the Interpretation of the Data Protection Act 1998* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/the_durant_case_and_its_impact_on_the_interpretation_of_the_data_protection_act.pdf>.

²⁰¹ Pavyzdžiui, atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. spalio 10 d. sprendimą byloje *L. L. v Prancūzija*, teismai neturėtų įtraukti į bylą asmens privataus gyvenimo detales atspindinčių dokumentų, kurie nėra būtini teismo sprendimui priimti, ypač kai tokių dokumentų įtraukimui, kaip pažeidžiančiam teisę į privatą gyvenimą, prieštarauja asmuo, su kuriuo susijusi dokumente išdėstyta informacija.

Nustatyti, ar asmens duomenų rinkmena laikytina susisteminta, – nelengvas uždavinys. Sprendžiant jį, vertinga atsižvelgti į užsienio šalių, įskaitant Jungtinės Karalystės, patirtį. Jungtinės Karalystės Apeliacinis teismas byloje *Durant v. Financial Services Authority* yra pažymėjęs, kad susistemintomis informacijos rinkmenomis turi būti laikomos tik tos rinkmenos, kurios pakankamai sofistikuotos, kad suteiktų tokį patį ar panašų informacijos prieinamumą kaip kompiuterizuotos duomenų sistemos. Teismas taip pat nurodė, kad susistemintomis asmens duomenų rinkmenomis pripažintinos tik tos rinkmenos, kuriose esančių informacijos laikmenų struktūra ir išdėstymas leidžia, prieš pradėdant konkrečios informacijos paiešką, neabejotinai nustatyti, ar dominanti su asmeniu susijusi informacija laikoma šiose rinkmenose, o jeigu laikoma – kurioje ar kuriose informacijos laikmenose konkrečiai²⁰².

Atsižvelgdama į Apeliacinio teismo sprendimą minėtoje byloje, Jungtinės Karalystės Informacijos komisaro tarnyba parengė „laikino darbuotojo testą“ (ang. k. *temp test*), kurio pagalba siūlo vertinti, ar asmens duomenų rinkmena laikytina susisteminta²⁰³. Šis testas – nesudėtinga patogi priemonė, kuri galėtų būti taikoma ir Lietuvoje, sprendžiant informacijos rinkmenos traktavimo susisteminta rinkmena klausimą.

„Laikino darbuotojo testas“ grindžiamas analize, ar į darbą priimtas laikinas įstaigos administracijos darbuotojas galėtų surasti testuojamoje asmens duomenų rinkmenoje tam tikrą su konkrečiu asmeniu susijusią informaciją, neturėdamas specifinių žinių apie įstaigos veiklą, rinkmenos turinį ir sudarymo tvarką. Jeigu laikinam darbuotojui įprastomis pastangomis pavyktų surasti reikiamą informaciją asmens duomenų rinkmenoje, ši rinkmena turi būti pripažįstama susisteminta. Tuo atveju, jeigu dominančiai informacijai rinkmenoje surasti nepakaktų įprastos kompetencijos, būtų reikalingos

²⁰² CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004. p. 17.

²⁰³ The „Durant“ Case and its Impact on the Interpretation of the Data Protection Act 1998 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/the_durant_case_and_its_impact_on_the_interpretation_of_the_data_protection_act.pdf>. p. 8–9.

specialios žinios, susijusios su rinkmenos valdytojo veikla, rinkmenos sudarymo ypatumais, tuomet asmens duomenų rinkmena negalėtų būti laikoma susisteminta.

Detaliau „laikino darbuotojo testo“ taikymo metodika gali būti atskleista, analizuojant konkretų pavyzdį. Tarkime, kad norima įvertinti, ar įstaigos darbuotojų asmens duomenų rinkmena laikytina susisteminta. Vadovaujantis „laikino darbuotojo testu“, reikia išnagrinėti, ar naujai priimtas įstaigos administracijos darbuotojas galėtų rasti vertinamoje rinkmenoje tam tikrą informaciją, pavyzdžiui informaciją apie darbuotojo A kasmetines atostogas per paskutinius kalendorinius metus. Tuo atveju, jeigu įstaiga tvarko darbuotojų asmens duomenų rinkmeną (dokumentų segtuvą ar pan.), įvardintą „Kasmetinės atostogos“, kurioje asmens duomenų laikmenos (dokumentai ir kt.) sudėtos abėcėlės tvarka pagal darbuotojų pavardes, nekils sunkumų surasti informaciją apie darbuotojo A kasmetines atostogas. Šiuo atveju darbuotojų asmens duomenų rinkmena turi būti pripažįstama susisteminta.

Susisteminta turi būti laikoma ir tokia įstaigos darbuotojų asmens duomenų rinkmena, kurioje kiekvienam įstaigos darbuotojui skirta atskira skiltis, turinti sritis „Darbo sutartis“, „Vertinimas“, „Nuobaudos“, „Atostogos“ ir pan. Tačiau tais atvejais, kai su visais įstaigos darbuotojais susijusios informacijos laikmenos kaupiamos laikmenų rinkiniuose pavadinimais „Darbo sutartis“, „Komandiruotės“, „Nuobaudos“, „Atostogos“ ir pan., o informacijai apie darbuotojo A kasmetines atostogas surasti reikia peržiūrėti visas informacijos laikmenų rinkinyje „Atostogos“ esančias laikmenas, įstaigos darbuotojų asmens duomenų rinkmena negali būti laikoma susisteminta.

Konstatavus, kad asmens duomenys tvarkomi susistemintoje rinkmenoje, šioje rinkmenoje esantys asmens duomenys privalo būti tvarkomi, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų. Pareigą laikytis šių reikalavimų, tiek rankiniu būdu tvarkant asmens duomenis susistemintose rinkmenose, tiek asmens duomenis tvarkant automatinio būdu, gali eliminuoti nebent tik asmens duomenų tvarkymo tikslas.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad šis įstatymas netaikomas tuomet, kai asmens duomenis tvarko fizinis asmuo savo asmeniniams poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti. Taigi, fiziniai asmenys, užsiimdami veikla, neperžengiančia privataus ar šeimos gyvenimo ribų, gali tvarkyti kitų individų asmens duomenis, nepaisant asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų²⁰⁴. Tiesa, šie asmenys atleidžiami tik nuo pareigos laikytis asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatų, bet ne nuo pareigos gerbti kitų asmenų teises bei teisėtus interesus, be kita ko, teisę į privatumą, asmens garbę ir orumą, asmens neliečiamumą.

Apibendrinus aukščiau išnagrinėtus asmens duomenų siaurąją prasme bruožus, darytina išvada, kad asmens duomenimis siaurąją prasme laikoma ir į asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų veikimo sritį patenka ta informacija, kuri susijusi su konkrečiu žinomu ar galimu identifikuoti fiziniu asmeniu ir kuri tvarkoma automatizuotai arba rankiniu būdu susistemintose rinkmenose, siekiant kitų tikslų nei fizinio asmens asmeninių poreikių tenkinimas. Būtent tokio pobūdžio, tokiu būdu ir tikslais tvarkoma informacija turima omeny, toliau vartojant sąvoką „asmens duomenys“ bei analizuojant asmens duomenų teisinės apsaugos principus.

²⁰⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-101/01, *Bodil Lindqvist*, 2003 I-12971. 47 p.

2. BENDROJI ASMENS DUOMENŲ TEISINĖS APSAUGOS PRINCIPŲ SAMPRATA

2.1. Asmens duomenų teisinės apsaugos principų identifikavimo problema

Poreikį kelti klausimą dėl asmens duomenų teisinės apsaugos principų identifikavimo suponuoja Lietuvoje nustatytas asmens duomenų tvarkymui skirtas teisinis reguliavimas. Kaip minėta šio darbo įvade, Lietuvos įstatymų leidėjas, nustatydamas asmens duomenų teisinės apsaugos pagrindus, eksplicitiškai neįtvirtino šios apsaugos principų, bet pasirinko aptakesnę kategoriją – asmens duomenų tvarkymo reikalavimai²⁰⁵.

Šis tyrimas grindžiamas pozicija, kad įstatymų leidėjui eksplicitiškai nenurodžius tam tikros teisinio reguliavimo srities teisės principų kaip šio teisinio reguliavimo nuostatas persmelkiančių ir determinuojančių pamatinių gairių, kurių aktualumas itin išryškėja aiškinant ir taikant minėtas teisės nuostatas, teisės principus turėtų identifikuoti oficialioji jurisprudencija, o jeigu pastaroji to nėra padariusi, išskirti atitinkamos teisinio reguliavimo srities teisės principus turėtų teisės mokslas.

Lietuvos įstatymų leidėjui nenurodžius asmens duomenų teisinės apsaugos principų ir oficialiajai jurisprudencijai neprisidedant prie šių teisės principų išvedimo, teisės mokslui, kurio dalimi pretenduoja būti šis tyrimas, tenka pareiga pateikti asmens duomenų teisinės apsaugos principų įžvalgą, kad asmens duomenų tvarkymui skirtas teisinis reguliavimas nebūtų traktuojamas tik atskirų taisyklių rinkiniu, neturinčiu bendrų šias taisykles jungiančių ir kreipiančių pradų.

Nagrinėjamame kontekste itin svarbu pažymėti asmens duomenų teisinės apsaugos principų netapatumą teisės normoms, tai yra asmens duomenų tvarkymo taisyklėms. Brėžiant takoskyrą tarp asmens duomenų apsaugos teisės normų ir teisės principų, vadovautinasi kitų mokslininkų, visų

²⁰⁵ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnis.

pirma Herbert Lionel Adolphus Hart ir Ronald Dworkin, padarytomis išvadamis.

H. L. A. Hart teisės normų ir teisės principų skirtumus atskleidžia, nurodydamas, kad principai atlieka aiškinamąjį ir pateisinamąjį vaidmenį normų atžvilgiu ir pasižymi platumo bei pageidaujiamumo tam tikru požiūriu bruožais. Teisės teoretiko požiūriu, principai, palyginti su normomis, yra platūs, bendri ir nekonkretizuoti ta prasme, kad dažnai tai, kas būtų laikoma daugeliu skirtingų normų, gali būti apibūdinama kaip vieno principo išraiškos. Be to, principai daugiau ar mažiau aiškiai nurodo tam tikrą siekį, tikslą, teisės turėjimą arba vertybę, todėl tam tikra prasme manoma, kad pageidautina juos ginti arba jų laikytis²⁰⁶.

Ronald Dworkin yra pažymėjęs, kad skirtumas tarp teisės principų ir teisės normų slypi loginėje perskyroje, kad tiek teisės principai, tiek teisės normos tam tikromis aplinkybėmis kreipia tam tikrų sprendimų dėl juridinės prievolės link, bet jie skiriasi teikiamos krypties pobūdžiu. Pasak teisės filosofo, normos taikomos pagal principą „viskas–arba–nieko“. Jeigu faktai, kurių reikalauja norma, yra, tuomet arba norma galioja, ir tokiu atveju jos pateikiamas atsakymas yra privalomas priimti, arba negalioja, ir tokiu atveju ji nevaizina jokie vaidmens priimant sprendimą. Anot Ronald Dworkin, teisės principai veikia kitaip – jie nenustato teisinių pasekmių, automatiškai kylančių, kai egzistuoja atitikimas numatytoms sąlygoms. Teisės principai veikia išdėsto argumentus, kurie pagrindžia vieną variantą, tačiau iš anksto nedeterminuoja konkretaus sprendimo²⁰⁷.

Egidijus Kūris, analizuodamas konstitucinių teisės principų ir teisės normų skirtumus, pažymėjo, kad teisės normoms priskirtinos tos Konstitucijos nuostatos, kurios konkrečios, griežtai apibrėžtos, kurios ne tiek įtvirtina siekius, kiek sunormina, aiškiai reglamentuoja visuomeninius santykius, kurios ne paaiškina, logiškai pagrindžia ar pateisina kitas normas, o sukonkretina

²⁰⁶ HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai, 1997. p. 401.

²⁰⁷ DWORKIN, Ronald. *Rimtas požiūris į teises*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004. p. 51–53.

bendresnes, neabejotinai principais esančias, nuostatas²⁰⁸. Mokslininko nuomone, teisės principai ir teisės normos skiriasi vieni nuo kitų pagal tai, kiek konkrečiai modeliuojamas socialinių santykių subjektų elgesys, kiek įprasminama atitinkamų socialinių santykių teisinio reglamentavimo visuma (sistema) bei nubrėžiamas šio reglamentavimo kryptingumas²⁰⁹.

Giedrė Lastauskienė yra išskyrusi turininguosius ir formaliuosius teisės principų ir teisės normų skirtumus. Turiningoju požiūriu, teisės principai – tai elgesio standartai, sudarantys teisės pamatus ir karkasą, o formaliuoju požiūriu teisės principai išsiskiria keletu savybių: kryptingumu (teisės principai turi tam tikrą tikslą ir elgesio modelį, kaip to tikslo siekimo priemonę), svorio dimensija ir optimaliu pobūdžiu (teisės principas įgyvendinamas kuo didesne apimtimi), specifiniu realizavimo būdu (teisės principams taikoma nuostata daugiau arba mažiau, o normoms – viskas arba nieko), ypatinga kolizijų sprendimo metodika (susidūrus dviem ar daugiau teisės principų, nėra netaikytino principo, tačiau vienam iš principų konkrečiu atveju suteikiamas prioritetas)²¹⁰.

Raimundas Jurka, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė, Artūras Panomariovas, nagrinėdami teisės principus baudžiamojo proceso kontekste, išskyrė kelis skiriamuosius teisės principų bruožus. Pasak teisėtyrininkų, teisės principas – tai bendro pobūdžio pamatinė teisės norma, atspindinti visuomenines vertybes, siekius ir tikslus, gana abstrakčiai apibrėžianti elgesio modelį, nenustatanti konkrečių teisių ir pareigų, konkretinama kitų detalizuojančių normų. Mokslininkų teigimu, teisės principams būdingas stabilumas, programinis ir sisteminis (priklausymo principų sistemai) pobūdis, normatyvumo savybė (tiesioginis poveikis faktinei socialinei tikrovei)²¹¹. Abstraktumą, universalumą, stabilumą kaip skiriamuosius teisės principų

²⁰⁸ KŪRIS, Egidijus. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. 1 dalis. *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15). p. 59.

²⁰⁹ Ten pat. p. 59, 65.

²¹⁰ LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, 85: 45–60.

²¹¹ JURKA, Raimundas, et al. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009. p. 9–10.

požymius nurodo ir administracinės teisės problemas analizuojantis Audrius Bakaveckas²¹².

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas mokslininkų mintis, asmens duomenų teisinės apsaugos principais, kaip jau buvo užsiminta, laikytinos tos iš asmens duomenų tvarkymui teisės aktuose tiesiogiai nustatytų ar netiesiogiai išvedamų reikalavimų kildintinos pamatinės gairės, kurios bendrais bruožais nusako reikalaujamo elgesio modelį, būdamos giluminės ir abstrakčios, apima įvairius, baigtiniu sąrašu neišreiškiamus asmens duomenų tvarkymo aspektus, persmelkia duomenų valdytojo pareigas, duomenų subjekto teises, šių pareigų ir teisių realizavimą.

Tiesa, tokia asmens duomenų teisinės apsaugos principų samprata, kaip minėta, neatitinka daugelio užsienio mokslininkų darbuose vartojamos asmens duomenų apsaugos teisės principų sąvokos, kas lemia, kad šių mokslininkų darbais remiamasi tik analizuojant asmens duomenų apsaugos teisės principų suponuojamus reikalavimus, bet ne identifikuojant pačius teisės principus.

Prielaidas nevienodoms asmens duomenų apsaugos teisės principų sampratomis teisės doktrinoje sudaro teisinis reguliavimas. Tarptautiniuose, Europos Sąjungos, nacionaliniuose teisės aktuose, reguliuojančiuose asmens duomenų tvarkymą, neretai vartojamas žodis „principas“, šio žodžio prasmę siejant ne su pamatine, abstrakčia, asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo turinį ir šio teisinio reguliavimo taikymą determinuojančia gaire, o su neginčijamai svarbia asmens duomenų tvarkymo taisykle.

Antai Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 1980 m. priimtose Privatumo apsaugos ir asmens duomenų judėjimo tarp valstybių gairėse minimi aštuoni pagrindiniai su asmens duomenų tvarkymu susiję principai: riboto rinkimo, asmens duomenų kokybės, tikslo nustatymo, riboto naudojimo, saugumo užtikrinimo, atvirumo, asmeninio dalyvavimo ir

²¹² BAKAVECKAS, Audrius. *Administracinė teisė: teorija ir praktika. I dalis*. Vilnius: MES, 2012. p. 56.

atskaitomybės principai²¹³. 1981 m. Europos Tarybos priimtoje Konvencijoje dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) pagrindiniais asmens duomenų apsaugos principais nurodomi asmens duomenų rinkimo ir tvarkymo sąžiningumo, teisėtumo ir tikslingumo, duomenų tvarkymo saugumo, duomenų subjekto teisių ir garantijų, duomenų valdytojo atsakomybės, specialios ypatingų asmens duomenų apsaugos principai.

Asmens duomenų apsaugos principai minimi ir Direktyvoje 95/46/EB. Direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje išdėstyti reikalavimai asmens duomenų tvarkymui vadinami asmens duomenų kokybės principais ir pagal juos asmens duomenys turi būti tvarkomi teisingai ir teisėtai; turi būti surinkti įvardintais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais, o po to tvarkomi su šiais tikslais suderintais būdais; turi būti adekvatūs, susiję ir savo apimtimi neviršijantys tikslų, kuriems jie renkami ir vėliau tvarkomi; turi būti tikslūs, ir, jei būtina, nuolat atnaujinami; turi būti laikomi tokiu pavidalu, kad duomenų subjektų

²¹³ Riboto rinkimo principas reikalauja, kad asmens duomenys būtų renkami ribotai, teisėtomis priemonėmis ir, kai tik įmanoma, gaunant duomenų subjekto sutikimą ar informuojant duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą. Vadovaujantis asmens duomenų kokybės principu, asmens duomenys, priklausomai nuo jų tvarkymo tikslų, turi būti tikslūs, išsamūs ir, jeigu reikia, nuolat atnaujinami. Tikslų nustatymo principas reiškia, kad asmens duomenys gali būti renkami tik apibrėžtais tikslais ir toliau gali būti tvarkomi tik tais pačiais tikslais ar tikslais, kurie nėra nesuderinami su tais, dėl kurių asmens duomenys buvo renkami. Pagal riboto naudojimo principą asmens duomenys negali būti atskleisti, padaryti prieinamais ar kitaip naudojami kitais tikslais nei apibrėžti, vadovaujantis tikslo nustatymo principu, nebent būtų gautas duomenų subjekto sutikimas ar toks asmens duomenų tvarkymas būtų nustatytas įstatymais. Saugumo užtikrinimo principas reikalauja naudoti protingas saugumo priemones, kad asmens duomenys nebūtų prarasti, neteisėtai pakeisti, sunaikinti, atskleisti ar kitokiu būdu neteisėtai tvarkomi. Vadovaujantis atvirumo principu, turi būti paskelbtos bendrosios nuostatos dėl asmens duomenų tvarkymo raidos, o taip pat turi būti prieinama informacija apie duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis, jų tvarkymo tikslus bei patį duomenų valdytoją. Asmeninio dalyvavimo principas reiškia, kad asmeniui turi būti garantuojama teisė suprantamu ir priimtiniu būdu gauti iš duomenų valdytojo informaciją, ar pastarasis tvarko jo asmens duomenis, reikalauti pakeisti ar ištrinti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis, duomenų valdytojui atsisakius suteikti prašomą informaciją – gauti motyvuotą paaiškinimą dėl atsisakymo ir šį atsisakymą ginčyti. Remiantis atskaitomybės principu, duomenų valdytojas atskaitingas už priemonių, leidžiančių įgyvendinti aukščiau paminėtus principus, taikymą. Žr. *Recommendation of the Council of the Organisation for Economic Co-operation and Development Concerning Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2009-11-17]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/document/18/0,3746,en_2649_34223_1815186_1_1_1_1,00.html>.

tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, nei tai reikalinga tais tikslais, dėl kurių asmens duomenys buvo surinkti arba po to tvarkomi.

Minėtus reikalavimus Direktyvos darbo grupė vadina ribojimo (tvarkymo tikslingumo), asmens duomenų kokybės, asmens duomenų saugumo, asmens duomenų kiekio mažinimo principais²¹⁴. Direktyvos 95/46/EB 6 straipsnyje išdėstyti asmens duomenų tvarkymo reikalavimai bei 7 straipsnyje nurodyti asmens duomenų tvarkymo pagrindai²¹⁵ asmens duomenų kokybės, asmens duomenų tvarkymo teisėtumo principais vadinami ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje²¹⁶.

Kai kurių Europos Sąjungos šalių (pavyzdžiui Austrijos²¹⁷, Jungtinės Karalystės²¹⁸) teisės aktuose, perkeliančiuose Direktyvos 95/46/EB nuostatas į

²¹⁴ Nuomonė 1/2007 dėl Žaliosios knygos dėl aptikimo technologijų, kurias taiko teisėtvarkos, muitinės ir kitos saugumo institucijos [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp129_lt.pdf>; Working Document on Data Protection Issues Related to RFID Technology [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2005/wp105_en.pdf>.

²¹⁵ Direktyvos 95/46/EB 7 straipsnyje numatyta, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi, jeigu: a) duomenų subjektas yra nedviprasmiškai davęs sutikimą; b) tvarkyti reikia vykdant sutartį, kurią duomenų subjektas yra sudaręs kaip viena iš šalių, arba duomenų subjekto reikalavimu norint imtis priemonių prieš sudarant sutartį; c) tvarkyti reikia vykdant teisinę prievolę, kuri privaloma duomenų valdytojui; d) tvarkyti reikia norint apsaugoti gyvybinius duomenų subjekto interesus; e) tvarkyti reikia vykdant užduotį, atliekamą visuomenės labui, arba įgyvendinant oficialius įgaliojimus, suteiktus duomenų valdytojui arba trečiajai šaliai, kuriai atskleidžiami duomenys; f) tvarkyti reikia dėl teisėtų interesų, kurių siekia duomenų valdytojas arba trečioji šalis (šalys), kurioms atskleidžiami duomenys, išskyrus atvejus, kai duomenų subjekto teisės ir laisvės yra viršesnės nei šie interesai.

²¹⁶ Byla C-465/00, C-138/01, C-139/01, *Österreichischer Rundfunk ir kt.*, 2003 I-4989. 65 p.

²¹⁷ Austria Federal Act Concerning the Protection of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1999_1_165/ERV_1999_1_165.pdf>.

²¹⁸ Jungtinės Karalystės Asmens duomenų apsaugos įstatyme numatyti aštuoni asmens duomenų apsaugos principai, vadinami atitinkamai pirmuoju, antruoju, trečiuoju ir t.t. principais. Pirmasis asmens duomenų apsaugos principas nustato, kad asmens duomenys turi būti tvarkomi sąžiningai, teisėtai ir tik esant įstatyme numatytam pagrindui; antrasis – asmens duomenys gali būti renkami tik apibrėžtais teisėtais tikslais ir negali būti tvarkomi tokiu būdu, kuris nedera su minėtais tikslais; trečiasis – asmens duomenys turi būti adekvatūs, susiję ir nepertekliniai, atsižvelgiant į asmens duomenų tvarkymo tikslus; ketvirtasis – asmens duomenys turi būti tikslūs ir, jeigu būtina, – atnaujinami; penktasis – asmens duomenys negali būti tvarkomi ilgiau nei būtina šių asmens duomenų tvarkymo tikslais; šeštasis – asmens duomenys turi būti tvarkomi daroje su duomenų subjektui įstatymo suteikiamomis teisėmis; septintasis – turi būti taikomos tinkamos techninės ir organizacinės priemonės, kad asmens duomenys būtų apsaugoti nuo neleistino ar neteisėto tvarkymo, atsitiktinio praradimo ar pakeitimo; aštuntasis – asmens duomenys negali būti perduoti į šalį, nesančią Europos ekonominės erdvės valstybę, nebent šioje šalyje užtikrinamas tinkamas duomenų subjekto teisių ir laisvių apsaugos lygis.

nacionalinę teisę, išdėstyti reikalavimai, analogiškai nurodytiems Direktyvos 95/46/EB 6 straipsnyje, taip pat vadinami asmens duomenų apsaugos principais. Tačiau yra šalių, kurios teisės aktuose kaip asmens duomenų apsaugos principus įtvirtino abstraktaus pobūdžio imperatyvus asmens duomenų tvarkymui. Pavyzdžiui Slovėnijos asmens duomenų apsaugos įstatyme numatyti teisėtumo, sąžiningumo ir proporcingumo principai²¹⁹, o Estijos asmens duomenų apsaugos įstatyme nustatyti septyni asmens duomenų tvarkymo principai: teisėtumo, tikslingumo, minimalizmo, riboto naudojimo, aukštos asmens duomenų kokybės, saugumo ir individualaus dalyvavimo principai²²⁰.

Daugelis teisės teoretikų asmens duomenų apsaugos problemoms skirtuose darbuose seka teisiniu reguliavimu ir asmens duomenų teisinės apsaugos principais laiko teisės aktuose nurodytus asmens duomenų tvarkymo reikalavimus²²¹. Kai kurie mokslininkai asmens duomenų apsaugos principus nusako bendresnio pobūdžio formuluotėmis, nors ir ne itin savo turiniu nutolstančiomis nuo atskirų asmens duomenų tvarkymo taisyklių. Antai Jean Philippe Walter pagrindiniais asmens duomenų apsaugos principais laiko asmens duomenų tvarkymo teisėtumą, skaidrumą, tikslingumą, proporcingumą, asmens duomenų tikslumą, asmens duomenų saugumą, proporcingas saugumo priemones, skirtas ypatingų asmens duomenų tvarkymui, duomenų subjekto teises²²².

²¹⁹ Slovenian Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-25]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/dataprotection/National%20laws/SLOVENIA_DP_LAW.pdf>.

²²⁰ Estonian Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.eu/pmwiki/pmwiki.php?n=Main.EE>>.

²²¹ BUTTARELLI, Giovanni. Discourse. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 72, 78; CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004. p. 51–52; DE HERT, Paul, GUTWIRTH, Serge. Data Protection ir the Case Law of Strasbourg and Luxemburg: Constitutionalisation in Action. *Reinventing data protection?* Dordrecht: Springer, 2009. p. 5.

²²² WALTER, Jean-Philippe. Specific Aspects of Data Protection in the Use of Biometric Data in the Private Sector. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 318.

Kaip matyti, tiek aukščiau minėtuose teisės aktuose, tiek teisės doktrinoje asmens duomenų apsaugos teisės principais vadinamos gana konkreta turinio teisės nuostatos, kurios reikalauja, kad asmens duomenys būtų renkami ir tvarkomi iš anksto apibrėžtais tikslais, kad nebūtų tvarkomi ilgiau nei reikalinga minėtais tikslais, kad būtų užtikrinamas tvarkomų asmens duomenų saugumas ir pan.

Šio darbo autorės nuomone, minėtos nuostatos pernelyg siauros veikimo sferos, per daug konkrečiai įvardina reikalaujamo elgesio variantą, kad galėtų būti traktuojamos teisės principais, o ne teisės normomis. Dėl to asmens duomenų teisinės apsaugos principais reikėtų laikyti ne minėtas nuostatas, o jas determinuojančias ir persmelkiančias pamatines gaires, identifikuotinas, analizuojant asmens duomenų tvarkymo taisykles, išreiškiamas per duomenų valdytojo pareigas ir duomenų subjekto teises.

Nagrinėjant asmens duomenų teisinės apsaugos principų identifikavimo problemą, kartu tikslinga aptarti ir šių teisės principų klasifikavimo klausimą. Kaip trumpai užsiminta šio darbo įvade, galimybė klasifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principus sąlygiška ir diskutuotina. Aukščiau minėta, kad asmens duomenų teisinės apsaugos principų skirstymas į eksplicitiškai ir implicitiškai įtvirtintuosius doktrininiu požiūriu neturi didesnės reikšmės, nes įstatymų leidėjas pasirinko Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtinti ne asmens duomenų teisinės apsaugos principus, o asmens duomenų tvarkymo reikalavimus, kurie tarnauja kaip pagrindas išvesti minėtuosius teisės principus.

Kita diskutuotina asmens duomenų teisinės apsaugos principų klasifikacija – tai šių teisės principų skirstymas į bendruosius ir specialiuosius. Iš vienos pusės, asmens duomenų teisinės apsaugos principai į minėtas dvi grupes galėtų būti skirstomi, remiantis jų unikalumu visos teisės sistemos požiūriu, tai yra bendriesiems asmens duomenų teisinės apsaugos principams priskiriant teisės principus, kurie kartu yra viešojo administravimo ar civilinių santykių teisinio reglamentavimo principai, o specialiesiems – tuos teisės principus, kurie neturi atitikmenų viešojoje ar privatinėje teisėje.

Iš kitos pusės, asmens duomenų teisinės apsaugos principai galėtų būti klasifikuojami į bendruosius ir specialiuosius, atsižvelgiant į teisės principų veikimo lauką pačioje asmens duomenų teisinės apsaugos sferoje, tai yra bendraisiais asmens duomenų teisinės apsaugos principais laikant tuos teisės principus, kurie persmelkia bet kuriai asmens duomenų tvarkymo sričiai skirtas taisykles, o specialiaisiais – tuos teisės principus, kurie determinuoja tik atskirų asmens duomenų tvarkymo sričių (pavyzdžiui asmens duomenų tvarkymo elektroninėje erdvėje) teisinį reguliavimą.

Reikia pabrėžti, kad asmens duomenų teisinės apsaugos principų klasifikacija į bendruosius ir specialiuosius principus paminėtu antruoju aspektu būtų galima, tik pripažinus, kad egzistuoja unikalūs, atitikmenų viešojoje ir privatinėje teisėje neturintys asmens duomenų teisinės apsaugos principai, tačiau galimybė identifikuoti tokio pobūdžio teisės principus šio tyrimo autorei kelia abejonių.

Jau minėta, kad kiekvieno ypatingo, esą tik asmens duomenų teisei apsaugai būdingo principo išskyrimas galėtų būti moksliskai kvestionuojamas, įrodinėjant, kad nurodytąjį teisės principą apima tam tikras bendrasis (viešosios ir/ar privatinės teisės) principas, kaip pavyzdžiui teisėtumo, teisingumo, sąžiningumo, rūpestingumo, proporcingumo principas, ar netgi šiuolaikiška viešąjį ir privatų sektorius jungianti socialinės atsakomybės idėja, kuri pripažįstama ne tik teisės mokslininkų, bet ir tokių teisėkūros subjektų kaip Europos Parlamentas²²³, Europos Komisija²²⁴, Lietuvos Respublikos Seimas²²⁵,

²²³ 2011 m. birželio 8 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl socialinės politikos, pagal kurią skatinami darbo ir socialiniai standartai, išorės aspekto ir dėl Europos įmonių socialinės atsakomybės (2010/2205(INI)) (OL C 380 E, 2012 12 11, p. 39), 2007 m. kovo 13 d. Europos Parlamento rezoliucija „Įmonių socialinė atsakomybė: nauja partnerystė“ (OL C 301 E, 2007 12 13, p. 45).

²²⁴ Green Paper. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility (COM(2001) 366) [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0366:FIN:EN:PDF>>.

²²⁵ 2007 m. birželio 28 d. priimtame Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo (*Valstybės žinios*. 2007, Nr. 76-3004) 10 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad nacionaliniu investuotoju laikomas Lietuvos Respublikoje įregistruotas, pagal Lietuvos Respublikos įstatymus neribotam laikui įsteigtas ir veikiantis savarankiškas privatus juridinis asmuo, socialiai atsakingai siekiantis naudoti sau ir visiems akcininkams.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė²²⁶.

Pateiktas argumentas, ginčijantis galimybę išskirti unikalius tik asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančius principus, gali būti plėtojamas, pasitelkiant konkrečius asmens duomenų teisinės apsaugos principus, kurie hipotetiškai galėtų būti traktuojami specialiaisiais teisės principais, kaip antai minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principą ar duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principą. Šių dviejų asmens duomenų teisinės apsaugos principų priskyrimą specialiųjų teisės principų kategorijai nebūtų sunku nuginčyti, nurodant, kad minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principą integruoja bendresnio pobūdžio proporcingumo principas, o duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principą – skaidrumo, proporcingumo, protingumo, sąžiningumo principai, taip pat minėta socialinės atsakomybės idėja²²⁷.

Svarbu pažymėti, kad atsisakius asmens duomenų teisinės apsaugos principų skirstymo į bendruosius ir specialiuosius principus, savaime nesumažėja šio darbo temos aktualumas ar darbo mokslinis naujumas, nes visi toliau nagrinėjami teisės principai, nors ir veikiantys kitose viešosios ar privatinės teisės srityse, šiame darbe analizuojami, dėmesį sutelkiant į specifinius, su asmens duomenų tvarkymu susijusius teisės principų turinio aspektus, kurie iki šiol teisės mokslo nebuvo detaliau nagrinėti.

Pradedant atskirų asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančių teisės principų analizę, reikia pažymėti, kad asmens duomenų apsaugos teisei

²²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 53 „Dėl Nacionalinės įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009-2013 metų programos ir jos įgyvendinimo 2009-2011 metų priemonių plano patvirtinimo“ su vėlesniais papildymais ir pakeitimais. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 8-368.

²²⁷ Siejant socialinės atsakomybės idėją su asmens duomenų teisine apsauga, paminėtinas konkretaus Lietuvos ūkio subjekto, plačiu mastu tvarkančio asmens duomenis, pavyzdys: viena didžiausių telekomunikacijų, informacinių technologijų ir televizijos paslaugų teikėjų Lietuvoje – akcinė bendrovė TEO LT, savo veiklą grindžia socialinės atsakomybės idėja ir kelia sau etiškumo, sąžiningumo bei skaidrumo reikalavimus rinkos, aplinkosaugos, visuomenės ir darbuotojų atžvilgiu. Todėl gali būti daroma prielaida, kad šios bendrovės klientų teisę susipažinti su jų asmens duomenų tvarkymu bendrovėje ir reikalauti, kad jų asmens duomenys būtų tvarkomi sąžiningai ir tinkamai, determinuoja ne tik vienas iš asmens duomenų teisinės apsaugos principų – duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, bet ir socialinės atsakomybės idėja. Plačiau apie akcinės bendrovės TEO LT socialinės atsakomybės politiką žr. <http://www.teo.lt/node/10>.

esant sudėtine Lietuvos teisės sistemos dalimi, tvarkant asmens duomenis, turi būti laikomasi bendrųjų teisės principų. Teisės doktrinoje nėra ir vargu ar galėtų būti pateikiamas baigtinis minėtų teisės principų sąrašas, tačiau šiai teisės principų grupei mažiausiai reikėtų priskirti teisingumo, sąžiningumo, protingumo, rūpestingumo, skaidrumo, proporcingumo principus. Tolesniuose šio darbo skirsniuose, pasitelkiant Lietuvoje nustatytą asmens duomenų tvarkymui skirtą teisinį reguliavimą, Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, Lietuvos ir viršnacionalinių teismų jurisprudenciją, teisės mokslo darbus, pagrindžiamas minėtų bendrųjų teisės principų veikimas asmens duomenų teisinės apsaugos srityje ir atskleidžiami konteksto sąlygoti šių teisės principų turinio ypatumai. Be to, asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančių bendrųjų teisės principų ir Lietuvos įstatymų leidėjo nustatyto teisinio reguliavimo pagrindu išskiriamas duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas ir analizuojamos šio teisės principo apraiškos bei persipynimas su kitais asmens duomenų teisinės apsaugos principais, matomi duomenų subjekto teisėse.

2.2. Teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai

Teisingumo imperatyvas teisiniame reguliavime, teismų jurisprudencijoje ir teisės moksle siejamas su moralinėmis nuostatomis. Atitikimas šiam teisės principui konstatuojamas, vertinant atitiktį kitiems moraliniams kriterijams – gėriui, lygybei, žmoniškumui, sąžiningumui ir pan.²²⁸ Teisingumas išreiškia protingą skirtingų interesų pusiausvyrą²²⁹.

Interesų pusiausvyrą itin aktuali asmens duomenų teisinės apsaugos srityje. Asmens duomenų tvarkymui skirtas teisinis reguliavimas pradėtas formuoti, pripažinus, kad būtinas valstybės įsikišimas, siekiant rasti ir palaikyti pusiausvyrą tarp konkuruojančių teisių ir teisėtų interesų: iš vienos pusės –

²²⁸ Plačiau apie teisingumo sampratą žr. VAIČAITIS, Vaidotas A. Teisingumo samprata ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2009, 1 (13): 206–221.

²²⁹ *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001. p. 75.

asmens teisės į privatų gyvenimą, asmens garbės ir orumo, neliečiamumo apsaugos, iš kitos pusės – laisvės rinkti ir skleisti informaciją, ūkinės veiklos laisvės. Pusiausvyros tarp šių vertybių paieškos ir išlaikymas – tai teisingumo principo apraška asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste.

Patvirtinimą, kad teisingumas – vienas iš asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančių teisės principų, pateikia ir Lietuvoje nustatytas asmens duomenų tvarkymui skirtas teisinis reguliavimas. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnyje, kuriame reglamentuota duomenų valdytojo pareiga informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą, numatyta, kad duomenų valdytojas privalo pateikti duomenų subjektui tiek informacijos apie tvarkomus jo asmens duomenis, kad būtų užtikrintas teisingas asmens duomenų tvarkymas nepažeidžiant duomenų subjekto teisių. Šia nuostata įstatymų leidėjas išreiškė poziciją, kad teisingas asmens duomenų tvarkymas – tai tikslas, kurio turėtų siekti duomenų valdytojas.

Nors teisingas asmens duomenų tvarkymas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme minimas tik kartą, reglamentuojant duomenų valdytojo pareigą pateikti duomenų subjektui informaciją apie pastarojo asmens duomenų tvarkymą, teisingumo asmens duomenų tvarkyme siekis neturėtų apsiriboti vien tik duomenų valdytojui tenkančios informavimo pareigos vykdymu. Teisingas asmens duomenų tvarkymas turėtų būti laikomas gaire visoje duomenų valdytojo veikloje.

Analizuojant minėtą Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio nuostatą, reikia pastebėti, kad įstatymų leidėjas ne tik įpareigojo duomenų valdytoją vadovautis teisingumo principu, tvarkant asmens duomenis, bet ir atskleidė, kaip šis teisės principas turėtų būti suprantamas asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste. Lietuvos įstatymų leidėjo požiūriu, teisingu laikytinas toks asmens duomenų tvarkymas, kuris nepažeidžia duomenų subjekto teisių. Tai dar kartą patvirtina, kad teisingumo principas asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste turi būti aiškinamas kaip pusiausvyra tarp duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesų.

Įpareigojant duomenų valdytoją laikytis teisingumo principo, jam nustatoma pareiga tvarkyti asmens duomenis ne tik siekiant savų, bet ir nepažeidžiant duomenų subjekto interesų.

Kitas bendrasis teisės principas, kuriam turi paklusti asmens duomenų apsaugos teisės nuostatomis reguliuojamų visuomeninių santykių dalyviai – tai protingumo principas. Šis principas reikalauja, kad asmuo elgtųsi apdairiai, rūpestingai, atidžiai, teisingai ir sąžiningai. Protingumu laikomas sąžiningumas objektyviu požiūriu²³⁰. Taikliai pastebėta, kad ne sprendimus priimančio asmens protingumas sąlygoja, kad sprendimas traktuojamas protingu, o sprendimo protingumas leidžia jį priėmusįjį laikyti protingu asmeniu²³¹. Pritartina Aharon Barak teiginiui, kad protingumas pasiekiamas vertinimo procese, kad protingumo esmę sudaro balansas, tai yra susijusių veiksnių tarpusavio santykis, nulemiamas šiems veiksniams suteikiamo svorio²³².

Protingumo standartas toks universalus ir platus, kad neabejotinai taikomas ir subjektams, tvarkantiems asmens duomenis, bei duomenų subjektams, kurių asmens duomenys tvarkomi. Protingumo principas negali būti ignoruojamas nei formuluojant asmens duomenų tvarkymo taisykles, nei jas taikant. Pavyzdžiui šio principo kontekste turi būti aiškinama, kuriais atvejais laikytina, kad duomenų subjekto tapatybė negali būti nustatyta²³³ ar kad pernelyg sunku pateikti duomenų subjektams informaciją apie jų asmens duomenų tvarkymą²³⁴.

²³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. p. 76.

²³¹ BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012. p. 373.

²³² Ten pat, p. 374-375.

²³³ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmens duomenimis laikoma informacija, susijusi su fiziniu asmeniu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai.

²³⁴ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad duomenų valdytojas neprivalo informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą statistikos, istoriniais ar mokslinio tyrimo tikslais, jeigu tokios informacijos pateikti neįmanoma ar pernelyg sunku (dėl didelio duomenų subjekto skaičiaus, duomenų senumo, nepagrįstai didelių sąnaudų).

Svarbu pažymėti, kad protingumo principu privalu vadovautis, siekiant išlaikyti skirtingų interesų pusiausvyrą. Antai Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyta, kad duomenų valdytojas, kuris asmens duomenis gauna ne iš paties duomenų subjekto, o iš kitų asmenų, privalo, pradėdamas tvarkyti asmens duomenis, apie tai informuoti duomenų subjektą. Taigi, paraidžiui vykdant įstatymo nuostatas, verslininkas, sudaręs sutartį su asmeniu A dėl gėlių pristatymo asmeniui B, turėtų nedelsdamas informuoti asmenį B, kad pradėjo tvarkyti jo asmens duomenis, gautus iš asmens A, tuo tikslu, kad galėtų vykdyti asmens A atžvilgiu prisiimtus įsipareigojimus ir įteikti asmeniui B gėlių puokštę. Šiuo atveju informacijos apie asmens duomenų tvarkymą pateikimas asmeniui B nederėtų nei su tikslu, dėl kurio asmens duomenys tvarkomi, nei su asmenų A ir B interesais. Tad vadovaujantis protingumo principu, nagrinėjamu atveju duomenų valdytojas turėtų būti atleidžiamas nuo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą²³⁵.

Analizuojant tiek protingumo, tiek teisingumo principus, buvo paminėtas sąžiningumo kriterijus. Taigi, sąžiningumas glaudžiai susijęs su protingumu, teisingumu ir taip pat kaip pastarieji laikomas vienu iš bendrųjų teisės principų²³⁶.

Sąžiningumo principo turinys tinkamiausiai gali būti atskleistas konkretaus atvejo konkrečių aplinkybių kontekste²³⁷, tačiau bendrais bruožais nusakant šio principo turinį, pažymėtina, kad sąžiningumas reikalauja atidumo, rūpestingumo, draudžia piktnaudžiauti teise, o sąžiningu laikomas asmuo, kuris veikia rūpestingai ir teisingai²³⁸.

²³⁵ CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004. p. 69.

²³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹-355/2004. *Administracinių teismų praktika*. 2005, 6: 128–142; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugpjūčio 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-793/2011.

²³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124/2012.

²³⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁸⁵⁸-150/2011; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-3582/2011.

Lietuvos teismai, nagrinėdami kilusius ginčus, yra konstatavę, kad sąžiningumo principas suponuoja teisinį imperatyvą ginčo šalims aiškiai išreikšti valią ir formuluoti konkrečius reikalavimus ginčijamais klausimais²³⁹, ikisutartinių santykių dalyviams – informuoti vieni kitus apie svarbias tarpusavio santykiams užmegzti bei palaikyti aplinkybes²⁴⁰.

Tiek teismų jurisprudencijoje, tiek teisės doktrinoje pripažįstama, kad atitikimas sąžiningumo matui vertinamas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Analizuojant asmens sąžiningumą pagal objektyvųjį kriterijų, atsakoma į klausimą, ar asmuo privalėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti. Asmens sąžiningumas pagal subjektyvųjį kriterijų konstatuojamas, įvertinus, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti²⁴¹. Objektyvusis kriterijus atspindi vidutinius (tipinius) standartus, o subjektyvusis kriterijus leidžia vertinimą individualizuoti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad objektyviau požiūriu sąžiningu laikomas rūpestingas, apdairus ir atidus, tai yra protingumo ir teisingumo principų reikalavimus atitinkantis, elgesys, o subjektyviau požiūriu sąžiningumas nurodo asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, be kita ko, įtakotą individualių subjekto ypatybių – amžiaus, išsilavinimo, praktinių įgūdžių ir pan. (jeigu tai fizinis asmuo) ar veiklos pobūdžio, verslo patirties ir pan. (jeigu tai juridinis asmuo). Anot Teismo, siekiant nustatyti, ar asmuo elgėsi sąžiningai, turi būti taikomi abu kriterijai, atsižvelgiant į faktinę situaciją ir konkrečias aplinkybes²⁴².

Tai, kad sąžiningumo principas saisto duomenų valdytoją, nekelia diskusijų asmens duomenų teisinės apsaugos klausimams skirtuose

²³⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁵²⁰-361/2012.

²⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2012.

²⁴¹ *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001. p. 77.

²⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2010; *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001. p. 77.

mokslininkų darbuose²⁴³. Be to, sąžiningumo imperatyvas tiesiogiai įtvirtintas ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme: įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta, kad asmens duomenys privalo būti tvarkomi sąžiningai, o įstatymo 26 straipsnio 2 dalis suteikia duomenų subjektui teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas sunaikintų nesąžiningai sukauptus ir tvarkomus jo asmens duomenis. Kad sąžiningumo principas – vienas iš asmens duomenų tvarkymo reikalavimų, yra konstatavęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas²⁴⁴.

Asmens duomenų tvarkymo vertinimas sąžiningumo aspektu parodo, kiek duomenų valdytojas atviras ir paklūstantis asmens duomenų apsaugos reikalavimams. Duomenų valdytojas negali būti laikomas sąžiningu, jeigu nesilaiko asmens duomenų tvarkymo taisyklių, ignoruoja teisėtus duomenų subjekto lūkesčius jo asmens duomenų atžvilgiu. Duomenų subjekto interesas – vienas iš duomenų valdytojo sąžiningumo vertinimo matų²⁴⁵. Sąžiningumas atspindi duomenų valdytojo ir duomenų subjekto interesų ir lūkesčių pusiausvyrą²⁴⁶.

Duomenų valdytojo elgesys laikomas neatitinkančiu sąžiningumo standarto, jeigu konstatuojamas duomenų valdytojo piktnaudžiavimo faktas. Piktnaudžiavimas – sąžiningumo priešingybė, o prielaidų piktnaudžiauti asmens duomenų teisinės apsaugos srityje itin gausu, nes duomenų valdytojas – tai subjektas, kurio žinioje yra asmens duomenys ir kuris vienintelis turi išsamią informaciją apie duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą. Nuo duomenų valdytojo sąžiningumo didžiąja dalimi priklauso, ar asmens

²⁴³ BUTTARELLI, Giovanni. Discourse. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 71.

²⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo kai kurių nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenksčio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos išdininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 40–1973.

²⁴⁵ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 155.

²⁴⁶ KARANJA, Stephen Kabera. *Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-operation*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008. p. 148.

duomenys bus tvarkomi, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų, ir ar duomenų subjektui bus sudarytos tinkamos prielaidos dalyvauti jo asmens duomenų tvarkyme.

Duomenų valdytojas privalo vadovautis sąžiningumo imperatyvu, atlikdamas bet kurį su asmens duomenimis susijusį veiksmą: duomenų valdytojas turi sąžiningai nurodyti kitiems duomenų valdytojams, iš kurių renka asmens duomenis, tikslus, dėl kurių bus tvarkomi gauti asmens duomenys; asmens duomenis rinkti tik iš tų duomenų valdytojų, kurie teisėtai tvarko asmens duomenis ir turi teisę šiuos duomenis teikti tretiesiems asmenims; teikdamas informaciją duomenų subjektui apie jo asmens duomenų tvarkymą, nenuslėpti jokių svarbių šios veiklos aspektų; sąžiningai periodiškai įvertinti, ar jo tvarkomi asmens duomenys vis dar reikalingi nustatytais asmens duomenų tvarkymo tikslais; informuodamas Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją apie ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą, pateikti tikslią ir išsamią informaciją ir pan.

Taigi, teisingumas, protingumas, sąžiningumas – vieni iš asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančių teisinių imperatyvų, atspindinčių asmens duomenų tvarkymo teisiniame reguliavime ir kreipiančių duomenų valdytojo veiklą, tvarkant asmens duomenis.

2.3. Rūpestingumo principas

Bendruoju teisės principu laikomas ir rūpestingumo reikalavimas: visų teisinių santykių dalyviai privalo laikytis bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai²⁴⁷. Rūpestingumo turinį sudaro kiekvieno asmens pareiga elgtis taip, kad nepadarytų žalos kitam asmeniui²⁴⁸. Rūpestingumo samprata neretai siejama su apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus elgesio standartu²⁴⁹.

²⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-215/2012.

²⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-214/2012.

²⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260/2011.

Elgtis rūpestingai privalo ir duomenų valdytojai. Jų veiklos specifika, įtaka duomenų subjektų teisėms ir teisėtiems interesams lemia, kad duomenų valdytojams turėtų būti taikomi didesni atidumo, atsargumo ir rūpestingumo standartai. Paminėtina, kad duomenų subjektas nėra teisiškai įpareigotas laikytis rūpestingumo reikalavimo, jis su savo asmens duomenimis gali elgtis savo nuožiūra, tačiau kartu turi prisiimti atsakomybę už nepakankamai atsakingo jo paties elgesio sukeltus padarinius²⁵⁰.

Rūpestingumo principo laikymasis, tvarkant asmens duomenis – esminė sąlyga, kad asmens duomenų tvarkymas nepažeistų duomenų subjekto interesų. Todėl belieka kritiškai vertinti tą faktą, jog Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nagrinėjamas principas neįtvirtintas *expressis verbis*. Tiesa, minėtas principas atsispindi ne vienoje įstatymo nuostatoje, kas turi tam tikrų privalumų – rūpestingumo principą išreiškiančios Lietuvos įstatymų leidėjo sukonstruotos taisyklės duomenų valdytojams pakankamai aiškiai nurodo, kokio elgesio iš jų tikimasi, o kilus ginčui dėl faktinio duomenų valdytojo elgesio atitikimo minėtam teisės principui, šis elgesys turi būti vertinamas gana konkrečiau kriterijaus (asmens duomenų tvarkymo taisyklės) požiūriu.

Visgi asmens duomenų tvarkymo taisyklių, nurodančių, kaip rūpestingumo reikalavimas turėtų būti įgyvendintas konkrečiais atvejais, formulavimas negali atstoti eksplicitinio rūpestingumo principo įtvirtinimo. Be abejonės, tai, jog bendroji rūpestingumo pareiga tiesiogiai nedeklaruota Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, neatleidžia duomenų valdytojo nuo šios pareigos vykdymo. Tačiau, situaciją vertinant iš duomenų valdytojo ir duomenų subjekto pusės, reikia pažymėti, kad nesant aiškaus rūpestingumo

²⁵⁰ Lietuviai nepasižymi rūpestingu požiūriu į jų asmens duomenis. Kaip parodė Europos Komisijos iniciatyva 2010 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais atlikta apklausa, skirta asmens duomenų apsaugos klausimams, 46 procentams apklaustųjų Lietuvoje asmeninės informacijos atskleidimas nekelia didelių problemų. Labiau nei lietuviai atskleisti savo asmeninę informaciją linkę tik estai ir danai (atitinkamai 47 ir 51 procentas apklaustųjų nurodė, kad asmeninės informacijos atskleidimas jiems nekelia problemų). Mažiausiai linkę dalintis asmenine informacija graikai ir prancūzai (23 procentams apklaustųjų Graikijoje ir Prancūzijoje asmeninės informacijos atskleidimas nekelia problemų). Žr. *Special Eurobarometer 359. Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union. Report* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-12-11]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm>.

principo pripažinimo įstatymo nuostatomis, minėtiems asmenims trūksta patvirtinimo, kad rūpestingumo reikalavimas keliamas ir visiems kitiems asmens duomenų tvarkymo veiksmams, ne tik tiems, kurie reguliuojami, vadovaujantis minėtu teisės principu suformuluotomis asmens duomenų tvarkymo taisyklėmis.

Pabrėžtina, kad rūpestingumo principo neįtvirtinimas *expressis verbis* Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme neužkerta kelio duomenų subjektui juo remtis, ginant savo interesus. Tačiau duomenų subjekto teigimas, kad asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikia rūpestingumo principas, neturi įpareigojančios galios duomenų valdytojui. Netgi teisės doktrinoje išsakyti mintį, kad duomenų valdytojai privalo vadovautis bendruoju rūpestingumo principu, šis principas neįgyja didesnių galių duomenų valdytojų atžvilgiu.

Šiame kontekste paminėtinas Valentino Mikelėno teiginys, kad principas tampa teisiniu, tik kai jo esmė, turinys įtvirtinami konkrečiose teisės normose arba jį pripažįsta teismų praktika²⁵¹, bei Giedrės Lastauskienės išsakyta mintis, kad doktrininės nuostatos tampa autoritetingos, kai jomis realiai vadovaujasi ir jas taiko teismai, sprenddami bylas²⁵². Doktrininis teisės principų identifikavimas kaip ir teisės normų aiškinimas, šio darbo autorės nuomone, leidžia daryti tik prielaidas dėl atitinkamo teisės principo buvimo ar atitinkamo turinio priskyrimo teisės normai. Negalint paneigti Egidijaus Šileikio argumento, kad mokslininkas pajėgus taikyti sisteminį mokslinio aiškinimo metodą ir pasakyti tai, ką išaiškino teismas²⁵³, visgi svaresniu laikytinas Hans Kelsen teiginys, kad teisės mokslas nevykdo teisėkūros funkcijos, kad mokslinis aiškinimas tegali atskleisti galimas teisės normos prasmes, o nuspręsti, kurią iš mokslo atskleistų galimybių pasirinkti – teisinės

²⁵¹ LAUŽIKAS, Egidijus, MIKELĖNAS, Valentinas, NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003. p. 132.

²⁵² LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, 85. p. 56.

²⁵³ ŠILEIKIS, Egidijus. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. p. 95.

politikos funkcija²⁵⁴. Taigi, lyginant mokslinį ir teismų atliekamą teisės aiškinimą bei teisėkūrą, reikėtų pabrėžti tai, kad mokslininkas veikia savo paties, ne valstybės vardu, siekdamas pažinimo, o ne teisinio reguliavimo ar kilusio ginčo išsprendimo, ir pareiškia subjektyvią nuomonę, nesaistomą tų aplinkybių, į kurias būtų atsižvelgta teisėkūros ar teismo proceso metu. Neketinant sumenkinti teisės mokslo reikšmės, jam visgi priskirtinas labiau mokytojo, o ne reguliuotojo vaidmuo.

Kaip matyti, nesant įstatyminio rūpestingumo principo įtvirtinimo asmens duomenų teisinės apsaugos srityje, tik šio principo pripažinimas nacionalinių teismų jurisprudencijoje suteiktų jam teisinę galią. Šiame kontekste paminėtina teisės mokslininkų nuomonė, kad taisyklės nustato teisėkūros subjektai, o principus atranda teismai²⁵⁵. Deja Lietuvoje teismų jurisprudencija asmens duomenų teisinės apsaugos klausimais vangiai plėtojama. Rūpestingumo pripažinimą vienu iš asmens duomenų teisinės apsaugos principų sunkina ir tai, kad šis principas nėra nagrinėtas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ir nėra pripažintas konstituciniu principu, o bendrojo principo statusas šiam reikalavimui suteikiamas tik teisės doktrinoje.

Teisės principus pripažįstant teisinio reguliavimo dalimi, jie patenka į konstitucinių reikalavimų, keliamų teisiniam reguliavimui, veikimo sritį. Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad vienas esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo imperatyvas, suponuojantis tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui: jis privalo būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinamas teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu

²⁵⁴ KELSEN, Hans. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002. p. 282.

²⁵⁵ HESSELINK, Martijn W. The General Principles of Civil Law: their Nature, Roles and Legitimacy. *Centre for the Study of European Contract Law Working Paper*. 2011, 14 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1932146>>. p. 17; SEMMELMANN, Constanze. Legal Principles in EU Law as an Expression of a European Legal Culture between Unity and Diversity. *Working Paper of Maastricht European Private Law Institute*. 2012, 7 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-13]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=2049245>>.

skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius, teisinių santykių subjektai turi žinoti, ko iš jų reikalauja teisė²⁵⁶.

Už teisinio reguliavimo išsamumą, aiškumą atsako teisėkūros subjektai, įskaitant įstatymų leidėją. Jeigu teisės principai ir jų turinys nėra atskleidžiami teismų jurisprudencijoje, siekiant užtikrinti teisinį saugumą²⁵⁷, deklaruoti teisės principus turėtų įstatymų leidėjas. Dėl šios priežasties, turint tikslą, kad rūpestingumas neginčijamai būtų laikomas vienu iš pamatinių asmens duomenų tvarkymo reikalavimų, šis principas turėtų būti *expressis verbis* įtvirtintas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme.

Kaip minėta, šiuo metu rūpestingo duomenų valdytojo standartas gali būti išvestas tik iš pavienių Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų. Šių nuostatų analizė leidžia teigti, kad rūpestingumo imperatyvo laikomasi tuomet, kai duomenų valdytojas deda protingas pastangas,

²⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies (2000 m. liepos 13 d., 2005 m. gegužės 19 d. redakcijos), 11 straipsnio 5 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija), 11 straipsnio 3 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 12 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 150-6106; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo (2004 m. sausio 15 d. redakcija) 22 straipsnio 6 dalies (2006 m. birželio 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimu Nr. 635 „Dėl Detaliojo teritorijų planavimo organizatoriaus teisių ir pareigų perdavimo ir sutarties sudarymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtinto Detaliojo teritorijų planavimo organizatoriaus teisių ir pareigų perdavimo ir sutarties sudarymo tvarkos aprašo 7.2 punkto (2007 m. sausio 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo nuostatomis ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 9 d. nutarimo Nr. 641 „Dėl Miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis tvarkos patvirtinimo“ 1 punktu patvirtintos Miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis tvarkos 7.4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo nuostatomis“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 75-3074; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 34-1620.

²⁵⁷ Plačiau apie teisinį saugumą žr. ŽALTAUSKAITĖ – ŽALIMIENĖ, Skirgailė. Teisinio saugumo principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Klaipėda: Druka, 2012: 136–155.

siekdamas, kad jo atliekamas asmens duomenų tvarkymas darytų kaip galima mažesnę neigiamą poveikį duomenų subjekto teisėms ir teisėtiems interesams.

Lietuvoje nustatytas teisinis reguliavimas numato platų spektrą asmens duomenų tvarkymo reikalavimų, kurių duomenų valdytojas privalo laikytis, prieš pradėdamas asmens duomenų tvarkymą bei vykdydamas šią veiklą. Ateityje rūpestingam asmens duomenų tvarkymui keliami reikalavimai gali tapti dar griežtesni, nes Europos Komisija siūlo įtvirtinti duomenų valdytojo pareigą ne tik užtikrinti asmens duomenų tvarkymo atitikimą asmens duomenų apsaugos taisyklėms, bet ir prireikus įrodyti šią atitiktį²⁵⁸.

Svarbu pabrėžti, kad rūpestingumo principo privalo laikytis ne tik faktiškai asmens duomenis tvarkantys, bet ir šią veiklą ketinantys vykdyti asmenys. Kad asmens duomenų tvarkymas darytų mažiausią poveikį duomenų subjekto teisėms ir teisėtiems interesams (šis tikslas laikytinas ne tik rūpestingumo, bet ir protingumo, proporcingumo principų apraiškomis asmens duomenų teisinės apsaugos srityje), asmens duomenys gali būti tvarkomi, tik iš anksto kruopščiai suplanavus šią veiklą, tai yra aiškiai apibrėžus realius duomenų valdytojo poreikius atitinkančius asmens duomenų tvarkymo tikslus, nustačius šiuos tikslus atitinkančias ketinamų tvarkyti asmens duomenų kategorijas, duomenų subjektų, kurių asmens duomenys bus tvarkomi, grupes, asmens duomenų tvarkymo terminą, ketinamus atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmus, asmens duomenų gavėjus, asmens duomenų teikimo tretiesiems asmenims pagrindus ir apimtis.

Iš rūpestingumo principo taip pat kyla duomenų valdytojo pareiga prieš pradėdant tvarkyti asmens duomenis numatyti, kokie asmens duomenų tvarkymo veiksmai ir koku būdu (automatizuotai ar neautomatizuotai) bus atliekami, kokie konkretūs asmenys bus kompetentingi šiuos veiksmus atlikti. Rūpestingumo principo požiūriu nepateisinamos situacijos, kai sudėtinga

²⁵⁸ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto 5 straipsnio f punktas.

identifikuoti asmenį, atsakingą už tinkamą įstaigos sukauptų asmens duomenų tvarkymą²⁵⁹.

Duomenų valdytojas, planuodamas asmens duomenų tvarkymą, gali nuspręsti, kad asmens duomenų tvarkymo veiksmus atliks ne jis pats, o jo paskirtas duomenų tvarkytojas. Tokio pobūdžio sprendimą duomenų valdytojas turi teisę priimti ir pradėjęs tvarkyti asmens duomenis. Kada bebūtų priimamas sprendimas paskirti duomenų tvarkytoją, rūpestingumo principas reikalauja, kad jis būtų parenkamas kruopščiai ir atsakingai. Rinkdamasis duomenų tvarkytoją, duomenų valdytojas privalo įvertinti jo gebėjimą tvarkyti asmens duomenis, laikantis asmens duomenų apsaugos reikalavimų ir nepažeidžiant duomenų subjekto teisių bei teisėtų interesų. Pabrėžtina, kad atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmus pavedus duomenų tvarkytojui, atsakingas už tinkamą asmens duomenų tvarkymą išlieka duomenų valdytojas, todėl jam tenka pareiga prižiūrėti duomenų tvarkytojo veiklą ir, nustatčius asmens duomenų teisinės apsaugos pažeidimus, reikalauti, kad šie pažeidimai būtų pašalinti.

Intensyviausiai rūpestingumo principo poveikis duomenų valdytojo veiklai pasireiškia, pradėjus tvarkyti asmens duomenis ir atliekant atskirus asmens duomenų tvarkymo veiksmus. Visas asmens duomenų tvarkymo procesas apskritai ir atskiri asmens duomenų tvarkymo veiksmai turi atitikti nagrinėjamą principą, todėl šio principo sąlygojami reikalavimai asmens duomenų tvarkymui gausūs ir įvairūs savo turiniu. Pateikti baigtinį sąrašą reikalavimų, kurių laikytis privalo duomenų valdytojas, kad jo veikla būtų pripažinta nepažeidžiančia rūpestingumo pareigos, nėra įmanoma, tačiau gali

²⁵⁹ Teismai ne kartą nutraukė administracinių teisės pažeidimų bylas dėl tos priežasties, kad administracinio teisės pažeidimo protokolai buvo surašyti ne tiems asmenims, kurie atsakingi už asmens duomenų tvarkymo reikalavimų nesilaikymą. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2011 m. gruodžio 15 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. N⁶²-1988/2011, kurioje pakeitus motyvaciją pirmosios instancijos teismo nutarimas nutraukti administracinio teisės pažeidimo bylą, nenustačius asmens veiksmuose pažeidimo sudėties, buvo paliktas galioti, nurodė, kad už asmens duomenų (vardo, pavardės, gyvenamosios vietos adreso, informacijos apie surašytą protokolą) paskelbimą urėdijos interneto svetainėje atsakingas ne urėdas, kuriam buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas, o urėdijos ryšių su visuomene specialistė, kuri parengė ir urėdijos interneto svetainėje paskelbė informacinį pranešimą, kuriame buvo nurodyti asmens duomenys.

būti išskirtos kelios svarbiausios šių reikalavimų grupės: asmens duomenų kokybės reikalavimai, asmens duomenų saugumo reikalavimai, reikalavimai, teikiant asmens duomenis į užsienio valstybes, bei reikalavimai duomenų valdytojo santykiams su trečiaisiais asmenimis.

Pirmiausia, rūpestingumo principas reikalauja, kad duomenų valdytojas tvarkytų kokybiškus, tai yra tikslus ir išsamius, asmens duomenis. Ši duomenų valdytojo pareiga *expressis verbis* įtvirtinta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 3 punkte. Asmens duomenų tikslumas ir išsamumas vertinami, atsižvelgiant į asmens duomenų tvarkymo tikslus, kurie, vadovaujantis rūpestingumo ir kitais asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančiais principais (įskaitant minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principą), turi būti nustatyti prieš pradėdant rinkti asmens duomenis ir turi atitikti realius duomenų valdytojo poreikius.

Svarbi prielaida duomenų valdytojo tvarkomų asmens duomenų tikslumui užtikrinti – rūpestingas šaltinių, iš kurių bus renkami asmens duomenys, parinkimas. Kuo jautresnius asmens duomenis ketinama tvarkyti, tuo iš patikimesnių šaltinių šie duomenys turi būti renkami. Patikimiausiais asmens duomenų šaltiniais pripažįstami pats duomenų subjektas ir registrai. Pastarųjų duomenys laikomi teisingais tol, kol jie nenuginčyti Lietuvos Respublikos įstatymuose ar Europos Sąjungos teisės aktuose nustatyta tvarka²⁶⁰.

Įgyvendindamas pareigą užtikrinti tvarkomų asmens duomenų kokybę, duomenų valdytojas privalo imtis protingų ir proporcingų priemonių, atsižvelgiant į tvarkomų asmens duomenų pobūdį ir asmens duomenų tvarkymo tikslus. Jeigu duomenų valdytojo apibrėžtais asmens duomenų tvarkymo tikslais reikalinga tvarkyti asmens duomenis, buvusius teisingais jų rinkimo momentu, duomenų valdytojas privalo užtikrinti atidų asmens duomenų surinkimą iš tinkamų asmens duomenų šaltinių, tačiau neturi

²⁶⁰ Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 15 straipsnio 5 dalis (2011 m. gruodžio 15 d. redakcija).

pareigos vėliau savo iniciatyva imtis papildomų priemonių duomenų tikslumui užtikrinti.

Didesni reikalavimai keliami tam duomenų valdytojui, kuris asmens duomenis tvarko tikslais, sąlygojančiais būtinumą tvarkyti esamu momentu tikslius asmens duomenis. Šiuo atveju duomenų valdytojas privalo, prieš pradėdamas tvarkyti asmens duomenis, numatyti, koku būdu ir iš kokių šaltinių bus atnaujinami jo tvarkomi asmens duomenys. Duomenų valdytojui taip pat tenka pareiga užtikrinti, kad asmens duomenys, kuriuos jis tvarko, būtų atnaujinami laiku, o pasenę duomenys nebūtų naudojami, ypač priimant sprendimus duomenų subjekto atžvilgiu, ir nebūtų teikiami duomenų gavėjams.

Užtikrinti asmens duomenų kokybę, be kita ko, padeda rūpestingas duomenų valdytojo elgesys, gavus duomenų subjekto prašymą ištaisyti ar papildyti netikslius ar neišsamius asmens duomenis. Gavus tokį prašymą, nedelsiant turi būti įvertinta duomenų subjekto prašomų ištaisyti ar papildyti asmens duomenų kokybė, o numačius, kad asmens duomenų kokybės vertinimas dėl objektyvių priežasčių gali užtrukti, asmens duomenų tvarkymas turi būti sustabdomas. Patenkinus duomenų subjekto prašymą ir ištaisius ar papildžius asmens duomenis, apie tai turi būti informuoti duomenų gavėjai, kuriems duomenų valdytojas buvo teikęs koreguotus asmens duomenis²⁶¹.

Kita grupė rūpestingumo principo sąlygojamų asmens duomenų tvarkymo reikalavimų – tai reikalavimai, susiję su asmens duomenų saugumu. Duomenų valdytojas turi pareigą užtikrinti, kad jo tvarkomi asmens duomenys nebūtų be pagrindo atskleisti tretiesiems asmenims, pakeisti, sunaikinti ar su jais atlikti kiti atsitiktiniai ar neteisėti tvarkymo veiksmai. Asmens duomenų saugumo užtikrinimas – būtina prielaida garantuoti duomenų subjekto interesų apsaugą, kitų asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančių teisės principų, ypač minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo, realizavimą.

²⁶¹ Plačiau duomenų valdytojo pareigos, gavus duomenų subjekto prašymą ištaisyti ar papildyti netikslius ar neišsamius jo asmens duomenis, nagrinėjamos atskirame skirsnyje, p. 263-268.

Pagrindinėmis grėsmėmis duomenų valdytojo tvarkomų asmens duomenų saugumui laikomi asmens duomenų ar įrangos, kurioje saugomi asmens duomenys, atsitiktinis praradimas ar neteisėtas pasisavinimas; nepakankama prieigos prie asmens duomenų kontrolė, sąlygojusi nepagrįstą asmens duomenų panaudojimą; įrangos gedimai; žmogiškoji klaida; nenumatytos aplinkybės (pavyzdžiui potvynis); programišių²⁶² atakos; prieiga prie asmens duomenų apgaulės būdu²⁶³. Duomenų valdytojas privalo numatyti ir įdiegti priemones, galinčias apsaugoti jo tvarkomus asmens duomenis nuo visų potencialių rizikų. Pasirinktos saugumo priemonės turi būti adekvačios tvarkomų asmens duomenų pobūdžiui ir asmens duomenų tvarkymo keliamai rizikai²⁶⁴.

Asmens duomenų saugumui užtikrinti turi būti pasitelkiamos dvejopo pobūdžio priemonės – techninės ir organizacinės. Techninės priemonės – tai įrengimai, programinė įranga, kitos priemonės, užtikrinančios, kad asmens duomenys būtų prieinami tik tokią teisę turintiems asmenims. Asmens duomenų saugumą užtikrinančių techninių priemonių įvairovė plati: asmens duomenų kodavimas, prieiga prie asmens duomenų bazės slaptažodžio pagalba, patalpų, kuriose saugomi asmens duomenys, fizinė apsauga ir pan.

Asmens duomenis apsaugančios techninės priemonės nėra vienodos diegimo ir taikymo sudėtingumu bei kaštais. Kokias ir kiek šių priemonių įdiegti nusprendžia duomenų valdytojas, atsižvelgdamas į tvarkomų asmens duomenų pobūdį. Duomenų valdytojas, priimdamas sprendimą dėl asmens duomenų techninės apsaugos, privalo atidžiai ir kruopščiai įvertinti potencialią grėsmę asmens duomenims, taip pat žalą, kuri galimai atsirastų, neužtikrinus asmens duomenų saugumo. Kuo jautresni asmens duomenys tvarkomi ir kuo

²⁶² Ši sąvoka numatyta Enciklopediniame kompiuterijos žodyne. Vilnius: TEV, 2008. p. 382.

²⁶³ Data Protection Review Group established by the Minister for Justice, Equality and Law Reform of Ireland. *Consultation Paper* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.justice.ie/en/JELR/DPRG%20Consultation%20Doc%201.1.pdf/Files/DPRG%20Consultation%20Doc%201.1.pdf>>.

²⁶⁴ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 30 straipsnio 1 dalis; FRANGAKIS, Nikolaos. Digital Democracy and Threats to Privacy. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 281.

didesnę žalą duomenų subjektui sukeltų asmens duomenų pakeitimas, sunaikinimas, nepagrįstas atskleidimas tretiesiems asmenims, tuo veiksmingesnės techninės asmens duomenų apsaugos priemonės turi būti diegiamos.

Siekdamas veikti rūpestingai, duomenų valdytojas privalo diegti ne tik technines, bet ir organizacines asmens duomenų apsaugos priemones. Didele reikšmę, užtikrinant tvarkomos informacijos saugumą, turi tinkamas kasdieninės veiklos su šia informacija organizavimas. Kaip žinia, grėsmę asmens duomenims kelia ne tik išoriniai neteisėti veiksniai, bet ir duomenų valdytojo ar duomenų tvarkytojo darbuotojų veikla. Darbuotojai gali tiek tyčia, tiek ir neatsargiai pakeisti, sunaikinti asmens duomenis, padaryti juos prieinamus tam teisės neturintiems tretiesiems asmenims, atlikti kitus asmens duomenų saugumą pažeidžiančius duomenų tvarkymo veiksmus. Todėl rūpestingas asmens duomenų tvarkymo veiksmus atliekančių darbuotojų veiklos planavimas, koordinavimas ir priežiūra – būtina priemonė asmens duomenų saugumui užtikrinti.

Vykdamas rūpestingumo pareigą ir užtikrinant organizacinę asmens duomenų saugą, prieiga prie asmens duomenų turi būti suteikiama tik ribotam ratui asmenų, vykdančių su asmens duomenų tvarkymu susijusias funkcijas. Asmens duomenis tvarkantiems asmenims turi būti sudaryta galimybė atlikti tik griežtai nustatytus asmens duomenų tvarkymo veiksmus ir tik su aiškiai apibrėžtomis asmens duomenų kategorijomis, išskirtomis, atsižvelgiant į asmens vykdomas funkcijas. Nepakankamo rūpestingumo pareigos laikymosi padarinys – kartas nuo karto girdimi atvejai apie tai, kaip įstaigos darbuotojai savo asmeniniais interesais naudojasi įstaigos tvarkomomis asmens duomenų bazėmis²⁶⁵.

²⁶⁵ ALEKSĖJŪNAITĖ, Asta. Slapti VRM Centrinės duomenų bazės duomenys – it vieši. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/slapti-vm-centrines-duomenu-bazes-duomenys-it-viesi.d?id=58880845>>; STUNDŽIENĖ, Rasa. Teisiamas Panevėžio Kelių policijos biuro viršininkas V. Mačėnas. *Lietuvos rytas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://m.lrytas.lt/-13351662041334035900-teisiamas-panev%C4%97%C5%BEio-keli%C5%B3-policijos-biuro-vir%C5%A1ininkas-v-ma%C4%8D%C4%97nas-papildyta.htm>>.

Be to, asmens duomenų organizacinės saugos tikslu duomenų valdytojai turėtų parengti darbo instrukcijas, kuriose būtų detaliai aprašyti leidžiami ir draudžiami atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmai, nustatytos aiškios asmens duomenų tvarkymo taisyklės, darbuotojų atsakomybė už šių taisyklių pažeidimus. Paminėtina ir tai, kad organizacinių asmens duomenų apsaugos priemonių veiksmingumą leidžia padidinti asmens duomenų tvarkymo veiksmus atliekančių darbuotojų mokymai, periodiniai jų veiklos patikrinimai.

Asmens duomenims apsaugoti nepakanka įdiegti technines ir organizacines apsaugos priemones. Šias priemones būtina realiai taikyti, taip pat periodiškai vertinti, ar įdiegtos priemonės pakankamos, ar nereikia atnaujinti, pakeisti apsaugos sistemą, ypač tais atvejais, kai padidėja duomenų valdytojo tvarkomų asmens duomenų apimtis, pradedami tvarkyti jautresni asmens duomenys, buvo kilę grėsmių tvarkomų asmens duomenų saugumui arba praėjo ganėtinai ilgas laiko tarpas po asmens duomenų apsaugos priemonių įdiegimo.

Rūpestingumo principas taip pat reikalauja, kad duomenų valdytojas iš anksto numatytų, kaip turi būti reaguojama į asmens duomenų saugumo pažeidimus. Galimų asmens duomenų saugumo pažeidimų numatymas ir detalus reagavimo į šiuos pažeidimus suplanavimas padeda sumažinti žalą, kurią galimai patirtų duomenų subjektai dėl nepagrįstų jų asmens duomenų tvarkymo veiksmų.

Duomenų valdytojas privalo patvirtinti taisykles, numatančias, kas ir kaip turi elgtis asmens duomenų saugumo pažeidimo atvejais, bei pasirūpinti, kad šių taisyklių turinys būtų žinomas asmenims, kurių darbinė veikla susijusi su asmens duomenų tvarkymu. Minėtose taisyklėse taip pat turi būti numatyta, kokiais atvejais ir koku būdu apie įvykusį asmens duomenų saugumo pažeidimą privalo būti pranešama duomenų subjektams, atitinkamoms valstybės institucijoms, įskaitant Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją²⁶⁶.

²⁶⁶ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, skirtingai nei užsienio šalių teisės aktuose, nėra numatyta duomenų valdytojo pareiga informuoti Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją apie asmens

Paminėtina, kad Europos Komisija yra pateikusi siūlymą Europos Sąjungos teisės aktuose tiesiogiai įtvirtinti duomenų valdytojo pareigą nedelsiant, jeigu įmanoma – per 24 valandas nuo sužinojimo apie tvarkomų asmens duomenų saugumo pažeidimą, apie šį įvykį pranešti priežiūros institucijai, o jeigu asmens duomenų saugumo pažeidimas gali turėti neigiamą poveikį duomenų subjekto privatumui – ir duomenų subjektams²⁶⁷.

Įvykus asmens duomenų saugumo pažeidimui, duomenų valdytojui tenka pareiga įvertinti asmens duomenų saugumo pažeidimo priežastis, įdiegtų techninių ir organizacinių asmens duomenų saugos priemonių pakankamumą. Kruopščiai atliktas vertinimas ir atsakinga vertinimo rezultatų analizė gali paskatinti atnaujinti arba tobulinti duomenų valdytojo naudojamą asmens duomenų apsaugos sistemą.

Nors rūpestingumo pareiga suponuoja aukštus asmens duomenų saugos standartus, pasitaiko atvejų, kai su asmens duomenimis elgiamasi itin nerūpestingai, nesilaikoma elementarių asmens duomenų apsaugos taisyklių. Praktika parodė, kad tokios įstaigos kaip bankai, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kurios tvarko daug svarbios asmeninės informacijos, ne visada pasirūpina tinkamu

duomenų saugumo pažeidimus. Pavyzdžiui Vokietijos federacinio asmens duomenų apsaugos įstatymo 42a straipsnyje nustatyta, kad apie ypatingų asmens duomenų, su profesine paslaptimi, padarytais baudžiamaisiais ar administraciniais teisės pažeidimais, bankų ar kredito kortelių sąskaitomis susijusių asmens duomenų neteisėtą perdavimą ar atskleidimą tretiesiems asmenims, jeigu tai sukelia rimtą grėsmę duomenų subjektų teisėms ir teisėtiems interesams, nedelsiant turi būti pranešta duomenų subjektams ir priežiūros institucijai. Duomenų subjektai turi būti informuojami apie neteisėtus veiksmus jų asmens duomenų atžvilgiu po to, kai imtasi reikiamų priemonių asmens duomenims apsaugoti ir informacijos pateikimas nepakenks padarytos neteisėtos veikos tyrimui. Pranešime duomenų subjektams turi būti išdėstyta neteisėtos veikos esmė bei nurodytos rekomenduojamos priemonės, leidžiančios sumažinti galimą žalą. Priežiūros institucijai pateikiamame pranešime duomenų valdytojas turi nurodyti galimas neigiamas neteisėto asmens duomenų atskleidimo pasekmes bei priemones, kurių buvo imtasi po asmens duomenų saugos pažeidimo. Jeigu individualus duomenų subjektų informavimas reikalautų neproporcingų pastangų, ypač dėl didelio duomenų subjekto skaičiaus, apie neteisėtą asmens duomenų atskleidimą gali būti paskelbta nemažiau kaip dviejuose šalies dienraščiuose ne mažesniu nei pusės puslapio dydžio skelbimu ar kitu vienodai veiksmingu duomenų subjektų informavimo būdu. Žr. German Federal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BDSG.htm>>.

²⁶⁷ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto 31, 32 straipsniai.

neberekalingų dokumentų su asmens duomenimis sunaikinimu, išmeta šiuos dokumentus tiesiog į šiukšlių kontenerius²⁶⁸. Toks elgesys akivaizdžiai neatitinka rūpestingumo principo, pažeidžia duomenų subjektų teises ir teisėtus interesus.

Iš Lietuvoje nustatyto asmens duomenų tvarkymo teisinio reguliavimo matyti, kad rūpestingumo principas suponuoja ir trečią grupę reikalavimų duomenų valdytojui, siejamų su šio subjekto pareiga kruopščiai įvertinti ne tik nacionalinių, bet ir užsienio šalyse esančių duomenų gavėjų galimybes ir gebėjimą tvarkyti jiems perduodamus asmens duomenis, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatų. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 35 straipsnyje numatyta, kad asmens duomenys gali būti teikiami duomenų gavėjams, esantiems tik tose valstybėse, kurios užtikrina tinkamą asmens duomenų teisinės apsaugos lygį.

Tinkamą asmens duomenų teisinės apsaugos lygį užtikrinančiomis laikomos Europos Sąjungos valstybės narės ir kitos Europos ekonominės erdvės valstybės, o jose esantiems duomenų gavėjams leidžiama teikti asmens duomenis tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir nacionaliniams duomenų gavėjams²⁶⁹. Be to, nevertinant užsienio šalyje užtikrinamo asmens duomenų teisinės apsaugos lygio, asmens duomenys gali būti teikiami šioje šalyje esantiems duomenų gavėjams, jeigu asmens duomenų teikimas yra būtinas, siekiant svarbių Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme tiesiogiai nurodytų tikslų, arba jeigu egzistuoja kitos svarios asmens duomenų perdavimą į užsienio šalį pateisinančios aplinkybės²⁷⁰.

²⁶⁸ DIGRYTĖ, Eglė, ZADARACKAS, Lukas Simonas. Šiukšlių maišuose prie „Hansabanko“ – klientų pasų kopijos. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://verslas.delfi.lt/business/article.php?id=13766972&categoryID=11>>; „Sodros“ turimi gyventojų duomenys – šiukšlių maišuose prie kontenerių [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-09]. Prieiga per internetą: <<http://pilietis.delfi.lt/news/sodros-turimi-gyventoju-duomenys-siukšliu-maisuose-prie-konteineriu.d?id=37881225>>.

²⁶⁹ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 35 straipsnio 1 dalis.

²⁷⁰ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 35 straipsnio 5 dalyje leidžiama asmens duomenis teikti į užsienio valstybę ar tarptautinei teisėsaugos organizacijai šiais atvejais: 1) duomenų subjektas davė sutikimą teikti asmens duomenis; 2) asmens duomenis teikti būtina, kad būtų sudaryta ar įvykdyta sutartis tarp duomenų valdytojo ir trečiojo asmens duomenų subjekto interesais; 3) asmens duomenis teikti būtina, kad būtų įvykdyta sutartis tarp duomenų valdytojo ir duomenų subjekto arba būtų įgyvendintos priemonės, kurių prieš sudarant sutartį imamasi duomenų subjekto prašymu; 4) asmens

Visais kitais atvejais duomenų valdytojas privalo kreiptis į Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją, kad pastaroji išduotų leidimą teikti asmens duomenis duomenų gavėjams, esantiems užsienio šalyse. Inspekcija išduoda leidimą teikti asmens duomenis, jeigu konstatuoja, kad šalyje, į kurią ketinama perduoti asmens duomenis, yra tinkamas asmens duomenų teisinės apsaugos lygis. Šis lygis nustatomas, atsižvelgiant į užsienio šalyje galiojančius teisės aktus, duomenų valdytojo parengtus asmens duomenų teisinę apsaugą užtikrinančius dokumentus, teikiamų asmens duomenų kategorijas, ketinamo užsienio šalyje vykdyti asmens duomenų tvarkymo tikslus, būdus, trukmę, numatomas taikyti asmens duomenų saugumo priemonės, kitas svarbias su asmens duomenų teikimu ir numatomu vykdyti asmens duomenų tvarkymu susijusias aplinkybes.

Priimti sprendimą dėl asmens duomenų teisinės apsaugos lygio užsienio šalyje Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai padeda Direktyvos darbo grupės nuomonės šiuo klausimu. Antai darbo grupė yra išreiškusi poziciją, kad Naujojoje Zelandijoje ir Andoroje asmens duomenų teisinė apsauga pakankamo lygio, kad asmens duomenys galėtų būti teikiami šiose šalyse esantiems duomenų gavėjams²⁷¹. Be to, Europos Komisija yra konstatavusi, kad tinkami asmens duomenų teisinės apsaugos standartai taikomi Izraelyje²⁷².

Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai konstatavus, kad šalyje, į kurią ketinama perduoti asmens duomenis, neužtikrinamas tinkamas asmens duomenų teisinės apsaugos lygis, asmens duomenys gali būti perduodami į šią

duomenis teikti būtina (arba įstatymų nustatyta) dėl svarbių visuomenės interesų arba jie yra reikalingi bylai teisme nagrinėti; 5) siekiama apsaugoti duomenų subjekto gyvybinius interesus; 6) būtina užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms arba būtina jas tirti; 7) asmens duomenys įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka teikiami iš viešos duomenų rinkmenos.

²⁷¹ Opinion 11/2011 on the Level of Protection of Personal Data in New Zealand [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp182_en.pdf>; Opinion 7/2009 on the Level of Protection of Personal Data in the Principality of Andora [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp166_en.pdf>.

²⁷² 2011 m. sausio 31 d. Komisijos sprendimas dėl Izraelio valstybės užtikrinamos tinkamos asmens duomenų apsaugos automatizuoto asmens duomenų tvarkymo srityje pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 95/46/EB (OL L 7, 2011 02 01, p. 39.).

šali tik tuomet, jeigu duomenų valdytojas imasi reikiamų priemonių perduodamų asmens duomenų teisinei apsaugai bei duomenų subjektų interesams užtikrinti. Šios priemonės turi būti išdėstytos asmens duomenų teikimo užsienio valstybėje esančiam duomenų gavėjui sutartyje arba kitame rašytiniame dokumente. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, įvertinusi duomenų valdytojo numatytas priemones asmens duomenų teisinei apsaugai ir duomenų subjektų interesams užtikrinti, priima sprendimą išduoti arba atsisakyti išduoti leidimą teikti asmens duomenis į užsienio valstybę.

Aptariant paskutinę grupę rūpestingumo principo suponuojamų reikalavimų, susijusių su duomenų valdytojo santykiais kitų asmenų atžvilgiu, reikia pabrėžti, kad rūpestingumo principas – ne vienintelis principas, veikiantis asmens duomenų teisinės apsaugos srityje, jis koegzistuoja su kitais bendraisiais teisės principais – protingumo, teisingumo, sąžiningumo principais. Rūpestingumo reikalavimas neatsiejamai susijęs ir su pamatine asmens duomenų teisinės apsaugos nuostata, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi tik išskirtiniais atvejais, siekiant tikslų, svarbesnių nei duomenų subjekto interesai (tai yra, su minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu²⁷³). Iš rūpestingumo ir minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principų kyla reikalavimas duomenų valdytojui elgtis taip, kad nebūtų renkami, kaupiami ir tvarkomi, atsižvelgiant į duomenų valdytojo nustatytus asmens duomenų tvarkymo tikslus, pertekliniai asmens duomenys, o prieiga prie tvarkomų asmens duomenų nebūtų suteikiama asmenims, neturintiems teisės ir teisėto intereso juos tvarkyti.

Duomenų valdytojas galimus tvarkomų asmens duomenų gavėjus ir asmens duomenų teikimo pagrindus privalo numatyti prieš pradėdamas tvarkyti asmens duomenis ir apie tai privalo informuoti duomenų subjektus, kurių asmens duomenis ketina teikti, išskyrus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo numatytus atvejus.

²⁷³ Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas nagrinėjamas atskirame šio skyriaus skirsnyje, p. 140-187.

Veikdamas rūpestingai, prieš pateikdamas asmens duomenis duomenų gavėjui ar sudarydamas su juo asmens duomenų teikimo sutartį, duomenų valdytojas privalo (nors šios pareigos ir nėra tiesiogiai nurodytos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme) įvertinti, kokiais tikslais duomenų gavėjas ketina tvarkyti gautus asmens duomenis, ar šie tikslai teisėti ir nėra nesuderinami su tais, dėl kurių asmens duomenis tvarko duomenų valdytojas. Jeigu duomenų gavėjo numatyti asmens duomenų tvarkymo tikslai, duomenų valdytojo nuomone, nedera su jo paties nustatytais asmens duomenų tvarkymo tikslais ar nėra teisėti, vadovaujantis rūpestingumo ir minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principais, asmens duomenys negali būti perduodami duomenų gavėjui. Duomenų valdytojo pareigą įsitikinti, kad duomenų gavėjas turi teisėtą interesą tvarkyti prašomus suteikti asmens duomenis ir kad duomenų gavėjui perduoti asmens duomenys bus tvarkomi apibrėžtais teisėtais tikslais, yra konstatavęs ir Vilniaus apygardos administracinis teismas²⁷⁴.

Nors Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme tokio pobūdžio įpareigojimas nėra tiesiogiai įtvirtintas, tačiau iš rūpestingumo principo kyla pareiga duomenų valdytojui nerinkti tos su fiziniiais asmenimis susijusios informacijos, kuri nėra būtina, siekiant duomenų valdytojo nustatytų asmens duomenų tvarkymo tikslų. Paaiškėjus, kad buvo renkami pertekliniai asmens duomenys, duomenų valdytojas privalo nustatyti tokio nepagrįsto asmens duomenų tvarkymo priežastis ir imtis priemonių šioms priežastims pašalinti bei užkirsti kelią nebūtinų asmens duomenų tvarkymui ateityje. Pastebėtina, kad tokių veiksmų privalėjo imtis ir Specialiųjų tyrimų tarnyba po to, kai šios institucijos darbuotojas vaizdo stebėjimo kamera užfiksavo, kaip netoli institucijos pastato stovinčiame automobilyje policijos pareigūnai tariamai paėmė kyšį²⁷⁵.

²⁷⁴ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2009 m. vasario 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-425-142/2009.

²⁷⁵ Vilniaus kelių patruliai apsižioplino – kyšį iš vairuotojo pareigūnai paėmė tiesiai po STT vaizdo kamera. *15 minučių* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/>

Nevertinant vaizdo stebėjimo kamera Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojo užfiksuotos informacijos reikšmės, būtina pažymėti, kad pastato saugumui užtikrinti skirta vaizdo stebėjimo įranga negalėjo būti naudojama kitais tikslais. Tikėtina, kad apsaugos darbuotojas stebėti, kas vyksta šalia Specialiųjų tyrimų tarnybos pastato stovinčiame policijos automobilyje, pradėjo vedamas smalsumo (taigi, neturėdamas tam teisinio pagrindo) ir tik vėliau paaiškėjo, jog stebima galimai neteisėta policininkų veikla.

Analizuojant nurodytą situaciją rūpestingumo principo kontekste, manytina, kad Specialiųjų tyrimų tarnybos vadovybė turėjo atkreipti dėmesį į tai, kad tarnybai priklausanti vaizdo stebėjimo įranga naudojama ne pagal paskirtį. Nustačius šį faktą, darbuotojai, atliekantys su Specialiųjų tyrimų tarnybos pastato apsauga susijusias funkcijas, privalėjo būti įspėti dėl neleistinumą vaizdo stebėjimo kameras naudoti kitais tikslais nei užtikrinti pastato saugumą. Taip pat turėjo būti pakeista pastato stebėjimui naudojama įranga ar jos techninės galimybės (įdiegtos nevaldomos vaizdo stebėjimo kameros, vaizdo stebėjimo kameros su mažesne priartinimo galimybe ar pan.), kad ateityje nepasikartotų analogiškos situacijos, kai renkami pertekliniai asmens duomenys. Supaprastinti įdiegtą vaizdo stebėjimo sistemą galėjo būti atsisakyta tik tuo atveju, jeigu esami vaizdo stebėjimo kamerų techniniai parametrai būtini, siekiant užtikrinti Specialiųjų tyrimų tarnybos pastato saugumą.

Aukščiau nagrinėti asmens duomenų tvarkymo reikalavimai parodo, koks svarbus rūpestingumo principas, užtikrinant duomenų subjekto interesų nepažeidžiantį asmens duomenų tvarkymą. Dalis aptartų reikalavimų tiesiogiai įtvirtinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, kiti išvesti, analizuojant asmens duomenų tvarkymui skirtą teisinį reguliavimą ir šio reguliavimo kontekste aiškinant rūpestingumo principo turinį. Taigi, rūpestingumo principas neabejotinai veikia asmens duomenų teisinės apsaugos srityje, o siekiant bendrajai pareigai rūpestingai tvarkyti asmens duomenis suteikti

imperatyvumo, rūpestingumo principas turėtų būti eksplicitiškai įtvirtintas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme.

2.4. Skaidrumo principas

Atskleidžiant Lietuvos įstatymų leidėjo implicitiškai įtvirtintą asmens duomenų teisinės apsaugos skaidrumo principą, svarbu pažymėti, kad asmens duomenų tvarkymas nenutraukia duomenų subjekto ryšių su jo asmens duomenimis. Duomenų subjektas išlaiko interesą žinoti, kas, kokiais tikslais ir kokius jo asmens duomenis tvarko, bei valdyti savo asmens duomenų sklaidą. Neginčijama, kad duomenų subjektas gali naudotis teisės aktų jam pripažintomis dalyvavimo tvarkant jo asmens duomenis formomis, o valstybės įgalios institucijos gali vykdyti asmens duomenų tvarkymo teisėtumo ir tinkamumo kontrolę tik tuomet, jeigu turi informacijos apie duomenų valdytojų ketinamą vykdyti bei vykdomą asmens duomenų tvarkymą. Ši aplinkybė verčia kalbėti apie skaidrumo reikalavimą asmens duomenų teisinės apsaugos sistemoje.

Skaidrumas paprastai laikomas vienu iš viešojo sektoriaus subjektų veiklos standartų. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad skaidrumas, kaip viešosios valdžios institucijų ir pareigūnų veiklos principas, suponuoja informacijos sklaidą ir komunikavimą, atvirumą ir viešumą (tiek, kiek tai nekenkia kitoms teisės saugomoms vertybėms), atskaitingumą atitinkamai bendruomenei ir sprendimus priimančių pareigūnų atsakomybę už tuos sprendimus. Pasak Konstitucinio Teismo, skaidrumas sąlygoja ir reikalavimą, kad priimami sprendimai būtų pagrįsti, aiškūs, kad, iškilus reikalui, jie būtų racionaliai motyvuoti, o asmenys turėtų galimybę priimtus sprendimus ginčyti nustatyta tvarka. Teismas pažymėjo, kad skaidrumas sietinas su dalyvaujama demokratija, informacijos laisve, galimybe piliečiams ir kitiems asmenims kritikuoti valdžios įstaigų veiklą²⁷⁶.

²⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Priėmimo į valstybės

Šiame kontekste verta paminėti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją nagrinėjamu klausimu. Teismas yra nurodęs, kad skaidrumo principas leidžia piliečiams artimiau dalyvauti sprendimų priėmimo procese, garantuoja didesnę valdymo teisėtumą ir veiksmingumą, aukštesnę atskaitomybės piliečiams mastą demokratinėje sistemoje²⁷⁷.

Kaip matyti, skaidrumo sąvoka siejama su informacijos prieinamumu ir reiškia reikalavimą užtikrinti galimybę asmenims gauti informaciją apie tam tikrą veiklą ar procesą. Skirtingai nei viešumas, kuris užtikrinamas išimtinai tik informaciją turinčio subjekto iniciatyva bei pastangomis ir adresuojamas neapibrėžtam asmenų ratui, skaidrumas garantuoja prieigą prie informacijos tik tiems asmenims, kurie turi interesą šią informaciją gauti. Skaidrumo principas reikalauja, kad veikla ar procesas būtų aiškus ir suprantamas tiems asmenims, kurie tuo domisi, ir būtent jiems turi būti sudaromos sąlygos gauti paaiškinimus, kas ir kodėl daroma²⁷⁸.

Kalbant apie asmens duomenų tvarkymui keliamą skaidrumo reikalavimą, paneigiamas teiginys, kad skaidrumas – esą išimtinai viešojo sektoriaus subjektų veiklos standartas. Pareiga teikti informaciją apie vykdomą asmens duomenų tvarkymą nustatyta ne tik viešojo administravimo įgaliojimus

tarnautojo pareigas tvarkos patvirtinimo“ (2002 m. birželio 24 d., 2002 m. rugpjūčio 29 d., 2003 m. birželio 3 d., 2003 m. lapkričio 25 d., 2005 m. spalio 28 d. redakcijos) patvirtintos Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d. redakcija) 1 daliai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2006 m. birželio 28 d. redakcija) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) 1 daliai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. gruodžio 12 d. redakcijos) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2007 m. birželio 7 d. redakcija) 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 10-350.

²⁷⁷ Byla C-41/00, *Interporc Im, Export GmbH v. Komisija*, 2003 I-2125. 39 p.; byla C-28/08, *Komisija v. The Bavarian Lager Co*, 2010 I-6055. 54 p.; bylos C-92/09, C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR, Hartmut Eifert v. Land Hessen*, 2010 I-11063. 68 p.

²⁷⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-1453/2011.

turintiems duomenų valdytojams, bet ir ūkio subjektams, kitiems privatiems asmenims, tvarkantiems asmens duomenis.

Prigimties požiūriu skaidrumo reikalavimas asmens duomenų teisinės apsaugos srityje pasižymi tam tikra specifika: šis reikalavimas kyla ne iš dalyvaujamosios demokratijos, asmenų teisės kritikuoti valdžios įstaigų veiklą kaip kad viešajame sektoriuje, bet iš asmenų laisvės rinkti informaciją²⁷⁹, ypač informaciją, susijusią su jais pačiais ir būtiną jų pačių interesams apsaugoti. Kaip pažymėjo Europos Komisija, skaidrumas – būtina sąlyga, kad duomenų subjektai galėtų kontroliuoti savo asmens duomenis ir kad būtų užtikrinta veiksminga asmens duomenų apsauga. Europos Komisijos nuomone, tikslingas eksplicitinis šio principo įtvirtinimas Europos Sąjungos teisėje²⁸⁰.

Asmens duomenų apsaugos teisinių santykių specifika, kuri lemia duomenų subjekto interesą kontroliuoti jo asmens duomenų sklaidą, kartu sąlygoja, kad įgyvendindamas skaidrumo reikalavimą, duomenų valdytojas privalo užtikrinti su asmens duomenų tvarkymu susijusios informacijos prieinamumą ne visiems asmenims, o tik aiškiai apibrėžtai asmenų grupei, tai yra duomenų subjektams, kurių asmens duomenis duomenų valdytojas tvarko, ir asmens duomenų tvarkymo priežiūros institucijai. Tik šie asmenys laikytini turinčiais pagrįstą interesą gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją.

Lyginant skaidrumo ir rūpestingumo principus pagal jų įtvirtinimą asmens duomenų tvarkymui skirtame teisiniame reguliavime, svarbu pažymėti, kad nors skaidrumo, kaip ir rūpestingumo, imperatyvas nėra eksplicitiškai

²⁷⁹ Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog visuotinai pripažįstama, kad šiuolaikinėje visuomenėje informacija yra žmogaus poreikis, jo žinojimo matas. Ji šalina nežinojimą, daro žmogaus elgesį prasmingą. Žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su žmogaus galimybe gauti iš įvairių šaltinių informaciją ir ja naudotis. Tai yra vienas iš pliuralistinės demokratijos laimėjimų, užtikrinančių visuomenės raidą. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 126-2962.

²⁸⁰ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui KOM (2010) 609 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_lt.pdf>. p. 7.

įtvirtintas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, tačiau skirtingai nuo rūpestingumo principo, kurio pasireiškimo asmens duomenų teisinės apsaugos srityje formos gausios ir itin įvairaus turinio, skaidrumo principas, tvarkant asmens duomenis, gali būti realizuotas vos keliais nesunkiai identifikuojamais būdais, kurie tiesiogiai nurodyti įstatymų leidėjo. Todėl manytina, kad praktiniu požiūriu naudingesnis ir pakankamas konkrečių skaidrumo principą leidžiančių realizuoti asmens duomenų tvarkymo taisyklių nustatymas, o ne paties principo tiesioginis deklaravimas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo eksplicitinėmis nuostatomis.

Analizuojant skaidrumo principo suponuojamus ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtintus reikalavimus, pirmiausia paminėtina duomenų valdytojo pareiga užtikrinti duomenų subjektams galimybę gauti su jų asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją. Ši pareiga realizuojama, iš vienos pusės, duomenų valdytojui pateikiant duomenų subjektui teisės aktuose nurodytą informaciją apie tvarkomus duomenų subjekto asmens duomenis, iš kitos pusės, atsakant į duomenų subjekto prašymą informuoti apie jo asmens duomenų tvarkymą²⁸¹.

Minėtos dvi informacijos pateikimo duomenų subjektui formos yra savarankiškos ir turi būti taikomos nepriklausomai viena nuo kitos, tai yra duomenų valdytojas negali atsisakyti suteikti informacijos duomenų subjektui apie jo asmens duomenų tvarkymą tuo pagrindu, kad tokio pobūdžio informacija jau buvo pateikta duomenų subjektui duomenų valdytojo iniciatyva, įgyvendinant jam nustatytus įpareigojimus. Duomenų valdytojas nuo pareigos informuoti duomenų subjektą jo asmens duomenų tvarkymo klausimais gali būti atleidžiamas tik teisingumo, protingumo kriterijus atitinkančiais ir tiesiogiai įstatyme numatytais atvejais. Reikia pabrėžti, kad skaidrumo pareigos realizavimo susiaurinimas pateisinamas tik tuomet, kai tai neišvengiamai būtina svarbesniais nei duomenų subjekto interesas žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą tikslais tokiais kaip valstybės saugumo

²⁸¹ KARANJA, Stephen Kabera. *Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-operation*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008. p. 144.

užtikrinimas, kelio nusikalstamoms veikoms užkirtimas bei šių veikų tyrimas ir pan.

Duomenų valdytojas sprenddamas, kada ir kokia apimtimi privalo pateikti duomenų subjektui informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą, turėtų vadovautis teisės aktais bei asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančiais teisės principais. Skaidrumo, sąžiningumo, protingumo principai reikalauja, kad duomenų valdytojas informuotų duomenų subjektą apie tokius su jo asmens duomenų tvarkymu susijusius veiksmus ar reiškinius, kurių duomenų subjektas negali protingai numatyti, nors įstatyme ir nebūtų tiesiogiai nustatyta duomenų valdytojo pareiga pateikti tokią informaciją. Pavyzdžiui, vadovaujantis minėtais teisės principais, duomenų subjektas turėtų būti informuotas apie neteisėtą ar atsitiktinį jo asmens duomenų sunaikinimą, pakeitimą ar atskleidimą tretiesiems asmenims, nepaisant to, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nėra įtvirtinta duomenų valdytojo pareiga informuoti duomenų subjektą apie neteisėtus ar atsitiktinius jo asmens duomenų tvarkymo veiksmus.

Skaidrumo principas lemia ne tik duomenų valdytojo pareigą pateikti duomenų subjektui informaciją apie tvarkomus jo asmens duomenis, bet ir apsprendžia pateiktinos informacijos apimtį. Duomenų subjektui turi būti pateikiama tiek ir tokio turinio informacijos, kad jam būtų suprantama, kokie jo asmens duomenys, kokiais tikslais, kokį laikotarpį bus tvarkomi, kokiems tretiesiems asmenims buvo ar bus teikiami.

Prieš pradėdant tvarkyti ar tvarkant asmens duomenis privalomos pateikti duomenų subjektui informacijos kategorijos nustatytos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme. Įstatyme nurodyta informacija – tai minimalus duomenų subjekto privalomos gauti informacijos apie jo asmens duomenis ir jų tvarkymą kiekis. Tačiau, užtikrinant asmens duomenų tvarkymo skaidrumą, būtinos pateikti duomenų subjektui informacijos apimtis ir turinys priklauso nuo konkrečių faktinių asmens duomenų tvarkymo aplinkybių.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnyje apibrėžiant duomenų subjektui pateiktinos apie jo asmens duomenų tvarkymą

informacijos kiekį, vartojamas vertinamasis kriterijus: informacijos turi būti pateikta tiek, kiek reikia teisingam, duomenų subjekto teisių nepažeidžiančiam asmens duomenų tvarkymui užtikrinti. Priemonės, kurių imamasi duomenų subjekto teisėms apsaugoti (šiuo atveju – duomenų subjektui apie tvarkomus jo asmens duomenis informuoti), turėtų būti proporcingos tvarkomų asmens duomenų pobūdžiui, kiekiui, su asmens duomenimis atliekamų tvarkymo veiksmų ypatumams.

Pavyzdžiui duomenų valdytojui ketinant tvarkyti duomenų subjektų asmens kodus, duomenų subjektams turėtų būti nurodyta detalesnė informacija apie ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą nei tuo atveju, jeigu būtų tvarkomi tik duomenų subjektų vardai ir pavardės. Nagrinėjamu atveju duomenų subjektai privalėtų būti informuojami ir apie tai, koku teisės aktuose numatytu pagrindu ketinama tvarkyti asmens kodą, kiek laiko ketinama tvarkyti šį asmens duomenį, kokiems duomenų gavėjams ir koku pagrindu ketinama teikti duomenų subjektų asmens kodus ir pan.

Trečiasis iš skaidrumo principo kylantis reikalavimas duomenų valdytojui – tai pareiga pateikti informaciją duomenų subjektui jam suprantamu būdu. Šio reikalavimo svarbą yra pabrėžusi ir Europos Komisija. Jos teigimu, informacija duomenų subjektui turi būti lengvai prieinama, pateikiama aiškia ir suprantama kalba²⁸².

Neginčijama, kad tuo atveju, jeigu duomenų subjektas dėl vartojamų specifinių terminų ar panašių priežasčių protingomis pastangomis negali suprasti jam pateiktos informacijos turinio, nėra pasiekiamas informacijos pateikimo tikslas – padaryti asmens duomenų tvarkymą žinomu ir suprantamu duomenų subjektui. Dėl šios priežasties skaidrumo principas laikomas įgyvendintu tik tuomet, kai duomenų subjektas gauna jam suprantamą informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą.

²⁸² Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui KOM (2010) 609 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_lt.pdf>. p. 7.

Galiausiai, skaidrumo principas reikalauja, kad informacija apie asmens duomenų tvarkymą duomenų subjektui būtų pateikiama laiku. Duomenų subjektui turi būti prieinama aktuali informacija apie tuo metu vykdomą jo asmens duomenų tvarkymą. Jeigu nesudaroma galimybė duomenų subjektui turėti faktinę jo asmens duomenų tvarkymo padėtį atspindinčią informaciją, tokiomis sąlygomis vykdomas asmens duomenų tvarkymas negali būti laikomas skaidriu.

Kaip matyti, didžioji dalis skaidrumo principo suponuojamų reikalavimų nukreipti užtikrinti, kad informacija apie duomenų valdytojo vykdomą asmens duomenų tvarkymą būtų pateikta duomenų subjektui. Tačiau poveikį duomenų valdytojo vykdomam asmens duomenų tvarkymui gali daryti ne tik duomenų subjektas, naudodamasis jam įstatyme pripažįstamomis teisėmis, bet ir Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, įgyvendindama jai nustatytas asmens duomenų tvarkymo priežiūros funkcijas. Dėl šios priežasties svarbu, kad duomenų valdytojo veikla būtų skaidri, vertinant ne tik iš duomenų subjekto, bet ir iš Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos pozicijų.

Skirtingos paskatos duomenų subjektui ir Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai reikalauti, kad duomenų valdytojas pateiktų informaciją apie vykdomą asmens duomenų tvarkymą (duomenų subjektui ši informacija reikalinga savo teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti, o inspekcijai – pavestoms asmens duomenų tvarkymo priežiūros funkcijoms vykdyti), sąlygoja, kad duomenų subjektui ir Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai teikiama ne vienodo turinio ir apimties informacija.

Duomenų subjektui privalo būti prieinama detali informacija apie jo paties asmens duomenų tvarkymą. Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai turi būti pateikiama bendro pobūdžio informacija, nusakanti duomenų valdytojo ketinamą vykdyti ar vykdomą asmens duomenų tvarkymą. Inspekcijai pateikiama informacija turi atspindėti pagrindines duomenų valdytojo vykdomo asmens duomenų tvarkymo charakteristikas – asmens duomenų tvarkymo tikslą, tvarkomų asmens duomenų kategorijas, duomenų gavėjus ir pan.

Svarbu pažymėti, kad informacijos apie vykdomą asmens duomenų tvarkymą pateikimo Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai dėka apie asmens duomenų tvarkymą ne tik tampa žinoma minėtai valstybės įstaigai, bet ir sudaromos galimybės apie jį sužinoti visiems, kam ši informacija įdomi, nes inspekcijai pateiktos informacijos pagrindu duomenų valdytojai registruojami viešame Asmens duomenų valdytojų valstybės registre²⁸³.

Trumpai pristatant Asmens duomenų valdytojų valstybės registrą, paminėtina, kad registre tvarkoma duomenų valdytoją identifikuojanti informacija (pavadinimas, buveinė, telefono numeris ir pan.), asmens duomenų tvarkymo tikslai, duomenų subjektų, kurių asmens duomenys tvarkomi, grupės ir su jomis susijusių asmens duomenų sąrašai, asmens duomenų šaltiniai, asmens duomenų saugojimo terminas, duomenų gavėjai, numatomų teikti asmens duomenų sąrašas bei teikimo tikslas, duomenų tvarkytojai, duomenų apsaugos priemonių aprašo duomenys²⁸⁴.

Reikėtų pastebėti, kad nors minėtas registras leidžia pavišinti informaciją apie Lietuvoje asmens duomenis tvarkančius subjektus, tačiau didesnės praktinės naudos jis neturi. Registro duomenys per daug abstraktūs, kad duomenų subjektas pagal juos galėtų spręsti, ar duomenų valdytojas tvarko būtent jo asmens duomenis, o jeigu tvarko – ar pagrįstai²⁸⁵. Be to, registre kaupiama ir tvarkoma ta informacija, kurią pateikė duomenų valdytojas. Šio registro tvarkytoja – Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, netikrina, ar duomenų valdytojo pateikta informacija atitinka faktinę situaciją. Tad asmuo negali būti tikras, kad jo asmens duomenys faktiškai nėra tvarkomi, nors

²⁸³ Su registro duomenimis galima susipažinti Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos interneto svetainėje, žr. <http://www.ada.lt/go.php/lit/IMG/401>.

²⁸⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 20 d. nutarimas Nr. 262 „Dėl Asmens duomenų valdytojų valstybės registro nuostatų ir Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 20-768 (2008 m. lapkričio 12 d. redakcija).

²⁸⁵ Pavyzdžiui Asmens duomenų valdytojų valstybės registre nurodyta, kad UAB „Gintarinė vaistinė“ tiesioginės rinkodaros tikslu tvarko pirkėjų asmens duomenis – vardą, pavardę, lytį, gimimo datą, elektroninio pašto adresą, gyvenamosios vietos adresą, telefono numerį, informaciją apie pomėgius. Akivaizdu, kad tokios informacijos pagrindu asmuo negali nustatyti, ar minėta įmonė tvarko būtent jo asmens duomenis, taip pat įvertinti galimo faktinio jo asmens duomenų tvarkymo teisėtumą ir pagrįstumą.

Asmens duomenų valdytojų valstybės registro duomenys leistų manyti, kad tokia veikla nėra vykdoma.

Vertinant Asmens duomenų valdytojų valstybės registro tikslingumą, reikėtų paminėti Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymą, kurio 17 straipsnio 1 dalyje²⁸⁶ numatyta, kad registras steigiamas, kai reguliuojant visuomeninius santykius, atsirandančius sprendžiant ekonominius, socialinius, teisėsaugos ar kitus uždavinius, reikalingas registro objekto įregistravimo faktas, siekiant jį prirėikus panaudoti prieš trečiuosius asmenis ar sukelti kitas teises pasekmes. Duomenų valdytojo įregistravimas Asmens duomenų valdytojų valstybės registre teisinių pasekmių duomenų valdytojui ar kitiems asmenims nesukelia, teisės aktuose nėra numatyta atvejų, kai būtų reikalingas duomenų valdytojo įregistravimo faktas. Šios aplinkybės sustiprina nuostatą, kad Asmens duomenų valdytojų valstybės registras nėra būtinas, o jo tvarkymas suponuoja papildomus įpareigojimus asmens duomenis tvarkantiems asmenims.

Pažymėtina, kad steigti registrą, kuriame būtų registruojama duomenų valdytojų teikiama priežiūros institucijai informacija apie ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą, įpareigoja Direktyvos 95/46/EB 21 straipsnis. Tačiau ši direktyvos nuostata sulaukia kritikos Europos Sąjungos valstybėse narėse. Duomenų valdytojais tokį registrą vertina kaip sukuriantį papildomą finansinę ir administracinę našta, bet neduodantį jokios naudos duomenų subjektų asmens duomenų apsaugai²⁸⁷. Direktyvos darbo grupės nuomone, viešas registras nebegali būti laikomas tinkamiausia priemone duomenų subjektams sužinoti, kas daroma su jų asmens duomenimis ir kur kreiptis,

²⁸⁶ 2011 m. gruodžio 15 d. redakcija.

²⁸⁷ Annex to Impact Assessment accompanying the Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation) and Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and the free movement of such data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/dataprotection/document/review2012/sec_2012_72_annexes_en.pdf>. p. 24.

iškilus būtinumui²⁸⁸. Patys duomenų subjektai apie tokio registro egzistavimą nežino arba nėra pajėgūs pasinaudoti registre esančia informacija, sprendžiant, ar jų asmens duomenys tvarkomi²⁸⁹. Reaguodama į tokį skeptišką registro vertinimą, Europos Komisija pateikė siūlymą atsisakyti įpareigojimo duomenų valdytojams teikti priežiūros institucijai informaciją apie ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą, o priežiūros institucijai – šią informaciją registruoti ir viešai skelbti²⁹⁰, todėl ateityje Asmens duomenų valdytojų valstybės registro turėtų nebelikti.

Iš aukščiau išdėstyto seka, kad duomenų subjekto teisė gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją ir duomenų valdytojo pareiga informuoti duomenų subjektą bei Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją apie vykdomą asmens duomenų tvarkymą – tai skaidrumo principo apraiškos asmens duomenų teisinės apsaugos srityje. Šios apraiškos materializuojamos konkrečiuose su asmens duomenų tvarkymu susijusiuose visuomeniniuose santykiuose, veikiant ne tik skaidrumo, bet ir kitiems asmens duomenų teisinės apsaugos principams – teisingumo, protingumo, sąžiningumo principams bei duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principui, reikalaujančiam, kad būtų sudarytos realios prielaidos į asmens duomenų tvarkymo procesą įsitraukti duomenų subjektui.

²⁸⁸ Annex to Impact Assessment accompanying the Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation) and Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and the free movement of such data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/dataprotection/document/review2012/sec_2012_72_annexes_en.pdf>. p. 24.

²⁸⁹ ROBINSON, Neil, *et al. Review of the European Data Protection Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/review_of_eu_dp_directive.pdf>.

²⁹⁰ Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-30]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0011:FIN:LT:PDF>>.

2.5. Proporcingumo (minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo) principas

2.5.1. Proporcingumo reikalavimo specifika asmens duomenų teisinėje apsaugoje

Nagrinėjant teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus, nurodyta, kad šie principai išreiškia skirtingų interesų pusiausvyros siekį. Konstatavus, kad minėti principai veikia ir asmens duomenų teisinės apsaugos srityje, kartu pripažinta, kad asmens duomenų teisinės apsaugos tikslas – subalansuoti skirtingus (duomenų subjekto ir duomenų valdytojo) interesus²⁹¹. Įdomu pastebėti, kad skirtingų interesų pusiausvyros siekis atsispindi netgi asmens duomenų teisinei apsaugai skirto Europos Sąjungos teisės akto pavadinime²⁹².

Teisinio reguliavimo siekio identifikavimas nepaneigiamai svarbus, norint pažinti teisinį reguliavimą ir nuosekliai jį vystyti keliamo tikslo link²⁹³. Tačiau tas pats tikslas gali būti pasiektas skirtingomis priemonėmis. Duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesų pusiausvyrai pasiekti taip pat gali būti pasitelkti įvairūs instrumentai, o į klausimą, kurie iš jų tinkamiausi, galėtų būti atsakyta, tik pažinus pačius konkuruojančius interesus.

Minėta, kad pagrindiniai konfliktuojantys duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesai – tai asmens teisė į privatų gyvenimą, asmens garbė ir orumas, asmens neliečiamumas, iš vienos pusės, ir laisvė rinkti bei

²⁹¹ MICHAEL, Peter. A struggle? Discours. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 44. Asmens duomenų teisinei apsaugai būdinga pusiausvyra įžvelgiama ir Lietuvos teisės doktrinoje, žr. CIVILKA, Mindaugas, BARASNEVIČIŪTĖ, Rita. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis. *Justitia*. 2007, 4. p. 22.

²⁹² 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo.

²⁹³ Teisinio reguliavimo tikslo svarba pripažįstama ir praktikoje. Antai Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. 1R-168 patvirtintose Teisinių išvadų dėl norminių teisės aktų projektų rengimo rekomendacijose numatyta, kad vertinant Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai derinti pateiktą teisės akto projektą, pirmiausia turi būti įvertintas teisės akto projekte numatomo teisinio reguliavimo tikslas, o toliau turi būti vertinama, kiek pasirinktos ir teisės akto projekte numatytos teisinio reguliavimo priemonės leis pasiekti iškeltą teisinio reguliavimo tikslą.

skleisti informaciją²⁹⁴, ūkinės veiklos laisvė, iš kitos pusės. Asmens garbė ir orumas – neliečiamos, pamatinės vertybės. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad orumas – neatimama žmogaus savybė, kad kiekvienas visuomenės narys turi prigimtinių orumą, kad orumas būdingas kiekvienam žmogui – nesvarbu, kaip jis pats save ar kiti žmonės jį vertina²⁹⁵.

Asmens teisė į privatų gyvenimą, asmens neliečiamumas, laisvė rinkti ir skleisti informaciją, ūkinės veiklos laisvė nėra absoliutaus pobūdžio, kiekviena iš šių garantijų gali būti ribojama, tačiau su sąlyga, kad ribojimas atitinka iš Konstitucijos kylančias sąlygas²⁹⁶.

Konstitucinis Teismas ne kartą nurodė, kad įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės ar laisvės paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje nustatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas, kad ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra, nustatyti, ar ribojimo priemonės proporcingos siekiamam teisėtam tikslui. Pasak Teismo, galimi atvejai, kai atitinkamo ribojimo prasmingumas slypi konkrečios teisės ar laisvės prigimtyje arba kai atitinkamais apribojimais siekiama išvengti kolizijos su kitomis pagrindinėmis teisėmis. Minėtais atvejais pagrindinių teisių apribojimų pagrįstumas turėtų būti vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais. Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad dažnai konfliktas kyla iš esmės tarp lygiaverčių

²⁹⁴ Plačiau apie laisvę rinkti ir skleisti informaciją žr. BIRMONTIENĖ, Toma. *Teisė į informaciją*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.

²⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1–7.

²⁹⁶ Plačiau apie absoliučias ir santykinės teises, apie teisių ribojimo sąlygas žr. BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012; BIRMONTIENĖ, Toma. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2007, 1 (5). p. 213–222.

konstitucinių teisinių vertybių, todėl tokiais atvejais atitinkamais apribojimais neturėtų būti smarkiai pažeidžiama buvusi jų pusiausvyra²⁹⁷.

Kad asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą nėra absoliuti, pripažįstama tiek Konstitucinio Teismo, tiek kitų teismų jurisprudencijoje, taip pat tarptautiniuose teisės aktuose²⁹⁸. Galimybė riboti teisę į privatumą numatyta ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje. Pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą gali būti ribojama, esant kelių sąlygų visumai: pirma, galimybė riboti šią teisę nustatyta įstatyme; antra, tokiu ribojimu siekiama teisėto tikslo (valstybės saugumo, viešosios tvarkos, valstybės ekonominės gerovės interesų apsaugos, užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti gyventojų sveikatą ar dorovę arba kitų žmonių teises ir laisves); trečia, toks ribojimas būtinas demokratinėje visuomenėje. Pareiga laikytis nurodytų sąlygų ne kartą konstatuota Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje²⁹⁹.

Nagrinėjamame kontekste reikėtų paminėti Konstitucinio Teismo poziciją, kad privataus gyvenimo teisinė samprata turėtų būti siejama su žmogaus teisėtai privataus gyvenimo neliečiamumo lūkesčiais. Antai, jeigu asmuo daro nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neteisėtais veiksmais pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą ar kelia grėsmę atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei, jis supranta arba turi ir gali suprasti, kad tai sukels atitinkamą valstybės institucijų reakciją, kad už jo

²⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 15-314.

²⁹⁸ Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 165 (1998) Right to privacy [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-03]. Prieiga per internetą: <<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm>>; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylos C-92/09, C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR, Hartmut Eifert v. Land Hessen*, 2010 I-11063. 48 p.; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-543/09, *Deutsche Telekom AG v. Vokietijos Federacinė Respublika*. 51 p.

²⁹⁹ *L. v. Finland*, no. 25651/94; *L. L. v. France*, no. 7508/02, ECHR 2006-XI; *Slivenko v. Latvia*, no. 48321/99, ECHR 2003-X; *Smith and Grady v. the United Kingdom*, no. 33985/96, 33986/96, ECHR 1999-VI, kt.

daromą (ar padarytą) teisės pažeidimą gali būti taikomos valstybės prievartos priemonės, kuriomis bus daromas tam tikras poveikis jo elgesiui. Nusikalstamą veiką padaręs asmuo neturi ir negali tikėtis, kad jo privatus gyvenimas bus saugomas lygiai taip pat, kaip ir asmenų, kurie nepažeidžia įstatymų³⁰⁰.

Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti konstitucinę žmogaus teisę į privatumą galima, jeigu laikomasi iš Konstitucijos kylančių žmogaus teisių ir laisvių ribojimo bendrųjų reikalavimų (tai daroma įstatymu; ribojimai būtini demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis bei jos esmė; laikomasi konstitucinio proporcingumo principo)³⁰¹.

Kita vertybė, kuriai kyla grėsmė tvarkant asmens duomenis, – tai asmens neliečiamumas. Jis suprantamas kaip sistema teisinių, moralinių priemonių, kuriomis garantuojamas asmens autonomiškumas, jo apsauga nuo nepagrįsto valstybės ir kitų asmenų įsikišimo, nuo neteisėto psichinio ar fizinio poveikio³⁰². Taigi, asmens neliečiamumas nėra absoliutus, jis gali būti ribojamas, laikantis iš Konstitucijos kylančių sąlygų.

Absoliučios nėra ir laisvė rinkti bei skleisti informaciją, ūkinės veiklos laisvė. Konstitucinis Teismas yra pripažinęs, kad žmogaus teisė ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti nėra absoliuti, kad teisės į informaciją apribojimus lemia šios konstitucinės vertybės santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei visuomenės būtinus poreikius, o vienas tokių poreikių – būtinybė visuomenės ar individo interesų labai apsaugoti tam tikras žinias (tai yra valstybės, komercinės,

³⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.

³⁰¹ Ten pat.

³⁰² BIRMONTIENĖ, Toma, et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001. p. 305.

profesines, technologijos paslaptis ar žinias apie žmogaus privatą gyvenimą)³⁰³.

Aiškindamas Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalies nuostatų turinį, Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos nuostatomis įtvirtinta asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos sąvoka plati, grindžiama prigimtinė žmogaus asmens laisve ir prigimtinė teise turėti nuosavybę, kad ši sąvoka apima teisę laisvai pasirinkti verslą, teisę laisvai sudaryti sutartis, sąžiningos konkurencijos laisvę, ūkinės veiklos subjektų lygiateisiškumą ir kt., kad asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva – tai teisinių galimybių visuma, sudaranti prielaidas asmeniui savarankiškai priimti jo ūkinei veiklai reikalingus sprendimus. Teismas taip pat pabrėžė, kad ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti, kad asmuo ja naudojasi laikydamasis tam tikrų privalomų reikalavimų, apribojimų, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą derindama asmens ir visuomenės interesus³⁰⁴.

Taigi, asmens duomenų tvarkymo kontekste susiduriančios duomenų subjekto ir duomenų valdytojo teisės bei laisvės yra santykinio pobūdžio, gali būti ribojamos, jeigu konkuruoja su svaresniu interesu. Aharon Barak yra pažymėjęs, kad žmogaus teisės – esminės demokratijos egzistavimui, tačiau demokratija negali egzistuoti vien žmogaus teisių pagrindu, demokratinė visuomenė turi pripažinti žmogaus teisių ribojimo galimybę ir šios teisės gali būti ribojamos vardan kito individo teisių ar viešo intereso³⁰⁵.

³⁰³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 126-2962.

³⁰⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 „Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo“ (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 39-1441; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 3-93.

³⁰⁵ BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012. p. 161-162.

Duomenų subjekto ir duomenų valdytojo teisių konfrontacija reiškia, kad asmens duomenų apsaugos teisiu reguliavimu gali būti ribojami tiek vienos pusės (duomenų subjekto), tiek ir kitos pusės (duomenų valdytojo) interesai. Svarbu pabrėžti, kad bet kurios pusės interesų varžymas reikštų Konstitucijos garantuojamų teisių ir laisvių ribojimą, kuris leidžiamas, tik laikantis proporcingumo principo. Todėl kyla klausimas dėl proporcingumo reikalavimo taikymo, tvarkant asmens duomenis, ir dėl šio reikalavimo traktavimo viena iš pamatinių asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatų, tai yra asmens duomenų teisinės apsaugos principu.

Atsakyti į minėtą klausimą galima, tik suvokiant proporcingumo principo esmę. Proporciumas – sampratų įvairovė ir ilgamete raida bei sklaida išsiskiriantis teisinis imperatyvas³⁰⁶. Šis principas gana gerai žinomas ir Lietuvos jurisprudencijoje bei teisės doktrinoje, minimas ne viename nacionaliniame teisės akte. Antai Konstitucinis Teismas yra išreiškęs poziciją, kad proporcingumo principas – tai konstitucinis principas, konstitucinio teisinės valstybės principo dalis, reiškiantis tai, kad įstatyme numatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir jos neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti³⁰⁷.

Konstitucinio Teismo nuomone, proporcingumo principas, be kita ko, turi būti taikomas, reglamentuojant su teisine atsakomybe susijusius klausimus. Pasak Teismo, konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus; asmens teisės gali būti

³⁰⁶ BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012. p. 175-210.

³⁰⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5, 6 straipsnių, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija), Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 16 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 134-6860.

apribotos tik tiek, kiek yra būtina viešiesiems interesams ginti, ir asmuo neturi būti varžomas akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus, užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas); taip pat turi būti išlaikoma teisinga pusiausvyra tarp visuomenės ir asmens interesų, kad būtų išvengta nepagrįsto asmens teisių ribojimo³⁰⁸.

Be to, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad proporcingumo principu turi būti vadovaujamasi, sprendžiant su žalos atlyginimu susijusius klausimus. Anot Teismo, konstitucinis imperatyvas, jog žala turi būti atlyginta teisingai, yra susijęs ir su konstituciniais žalos atlyginimo proporcingumo, adekvatumo principais, pagal kuriuos reikalaujama, kad teisės aktuose nustatytos ir taikomos priemonės būtų proporcingos siekiamam tikslui, neribotų asmenų teisių labiau negu būtina teisėtam ir visuotinai reikšmingam, konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti, nesudarytų prielaidų piktnaudžiauti teise³⁰⁹.

Aukščiau pateiktos nuostatos leidžia teigti, kad Konstitucinis Teismas savo aktuose proporcingumo sąvoką vartoja tiek plačiąja prasme (apimančia tris elementus – tinkamumą, būtinumą ir proporcingumą *stricto sensu*), tiek ir siaurąja prasme (šią sąvoką siejant tik su adekvatumu, balanso išlaikymu)³¹⁰. Antai cituotame Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarime sudėtinėmis nagrinėjamo principo dalimis laikomi visi trys minėti elementai, o Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarime, taip pat nutarimuose, kuriuose dėstomi iš Konstitucijos kylantys žmogaus teisių ir laisvių ribojimo

³⁰⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.103 straipsnio (2006 m. spalio 17 d. redakcija) 3 dalies ir Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 28 straipsnio (2006 m. spalio 17 d., 2009 m. lapkričio 19 d. redakcijos) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 14-602.

³⁰⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio (2000 m. spalio 10 d. redakcija) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 36-1390.

³¹⁰ Plačiau apie proporcingumą *lato sensu* ir proporcingumą *stricto sensu* žr. DANĖLIENĖ, Ingrida. *Proporcingumo principas administracinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2012.

bendrieji reikalavimai³¹¹, proporcingumas siejamas su adekvatumu, o būtinumas minimas kaip savarankiškas imperatyvas.

Lietuvos bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų jurisprudencijoje taip pat nėra laikomasi nuoseklios pozicijos proporcingumo principo sampratos požiūriu: vienais atvejais būtinumas pripažįstamas proporcingumo principo dalimi, kitais atvejais būtinumas nurodomas kaip papildomas reikalavimas, kuris turi būti taikomas kartu su proporcingumo principu³¹².

Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad proporcingumo principo turinį sudaro siekiamų tikslų ir jiems pasirenkamų priemonių derinimas – šių priemonių adekvatumo tikslams vertinimas; kad paprastai proporcingumo principas kaip kriterijus vertinti priemonių atitiktį tikslams pasireiškia pareigų nustatymo kontekste, kai vieni subjektai turi teisę kitiems subjektams nustatyti tam tikras pareigas, suvaržymus, įpareigojimus ar net draudimus, o priemonių ir tikslų proporcingumo vertinimas privalo būti grindžiamas tinkamumo ir reikalingumo kriterijais³¹³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad proporcingumo principas suponuoja reikalavimus sankcijoms už teisės pažeidimus, reikalauja, kad tarp teisės

³¹¹ Pasak Konstitucinio Teismo iš Konstitucijos kyla šie žmogaus teisių ir laisvių ribojimo bendrieji reikalavimai – tai daroma įstatymu; ribojimai būtini demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis bei jos esmė; laikomasi konstitucinio proporcingumo principo. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.

³¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-2/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-518/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2011; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-268/2011; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N³-1540/2006; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁸⁵⁸-398/2012.

³¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 29 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga Nr. A-3. *Teismų praktika*. 2009, 31.

pažeidimo ir sankcijos nebūtų nepagrįstai didelio neadekvatumo ir disproporcijų³¹⁴.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomone, proporcingumo principas – bendrasis teisės principas³¹⁵. Jis *inter alia* reikalauja, kad valstybės institucijų aktai ir veiksmai neviršytų to, kas tinkama ir būtina nagrinėjamų teisės aktų teisėtiems tikslams pasiekti, todėl kai galima rinktis tarp kelių tinkamų priemonių, reikia taikyti mažiausiai suvaržančią, o sukelti nepatogumai neturi būti neproporcingi nurodytiems tikslams³¹⁶. Pasak teismo, minėtas principas taip pat reiškia, jog administraciniame akte numatytų poveikio priemonių apimtis ir griežtumas turi būti proporcingi administravimo tikslui, atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus, kad proporcingumo principas turėtų apsaugoti, kad tam tikrais atvejais pernelyg griežtas ir mechaniškas įstatymo taikymas neiškreiptų tuo įstatymu siekiamo tikslo ir nenulemtų piktnaudžiavimo administraciniais įgaliojimais³¹⁷.

Itin ryški takoskyra tarp proporcingumo ir būtinumo reikalavimų pastebima Lietuvos įstatymų leidėjo nustatytame teisiniame reguliavime. Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnyje³¹⁸ numatyta, kad viešojo administravimo subjektai savo veikloje turi vadovautis proporcingumo principu, kuris reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus (pastebėtina, kad įstatyme būtinumo reikalavimas keliamas ne administravimo tikslams įgyvendinti skirtų priemonių, bet pačių administravimo tikslų atžvilgiu).

³¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-229/2011.

³¹⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. gegužės 31 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁴⁹²-1570/2012.

³¹⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1429/2009; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-2926-11.

³¹⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2634/2011.

³¹⁸ 2010 m. gruodžio 23 d. redakcija.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 4 straipsnyje³¹⁹ įtvirtinta, kad Seimo kontrolieriai, be kita ko, vadovaujasi proporcingumo principu, kuris išreiškia reikalavimą Seimo kontrolieriams savo veikloje siekti išlaikyti pusiausvyrą tarp asmens privačių ir visuomenės interesų, o ginant konkretaus asmens teises ir laisves – nepažeisti kitų žmonių teisių ir laisvių.

Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymo 4 straipsnyje³²⁰ numatyta, kad teisės aktuose nustatomi reikalavimai teisės teikti paslaugas įgijimui arba paslaugų teikimo veiklos vykdymui turi atitikti tam tikrus principus, įskaitant būtinumo principą, pagal kurį reikalavimai privalo būti pateisinami svarbiais visuomenės interesais, ir proporcingumo principą, pagal kurį reikalavimai privalo būti proporcingi ir tinkami siekiamam tikslui įgyvendinti ir neriboti teisės teikti paslaugas ar paslaugų teikimo veiklos vykdymo daugiau, negu to reikia atitinkamam tikslui pasiekti.

Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 20 straipsnyje³²¹ numatyta, kad asmenims, siekiantiems gauti licenciją, leidimą ar atestatą, numatytą energetikos sektorių reglamentuojančiuose įstatymuose, gali būti taikomi teisinės formos ir (ar) kiti įsisteigimo laisvės ribojimo reikalavimai, jeigu tai yra pagrįsta svarbiais visuomenės interesais ir atitinka būtinumo ir proporcingumo principus.

Lietuvos teisės doktrinoje proporcingumo principas siejamas su adekvatumo reikalavimu, kartais – su protingumo, teisingumo reikalavimais³²², tačiau būtinumo aspektas retai akcentuojamas. Antai Erikos Leonaitės teigimu, proporcingumas pasireiškia kaip apribojimo ir juo siekiamo tikslo pusiausvyrą³²³. Arvydas Andruškevičius nurodo, kad proporcingumo esmę atskleidžia taisyklė, jog asmenų atžvilgiu valstybės taikomos administracinės

³¹⁹ 2004 m. lapkričio 4 d. redakcija.

³²⁰ 2009 m. gruodžio 15 d. redakcija.

³²¹ 2011 m. gruodžio 22 d. redakcija.

³²² BAKAVECKAS, Audrius, *et al.* *Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. p. 245; GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcellis, KUCONIS Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011. p. 54.

³²³ LEONAITĖ, Erika. Proporciningumo principas ir jo taikymas EŽTT bylose prieš Lietuvą pagal EŽTK 8 straipsnį. *Teisė*. 2010, 77. p. 116.

priemonės (viešojo valdymo aktai, atsakomybę reglamentuojančios normos ir pan.) turi atitikti siekiamus tikslus, būti jiems adekvačios³²⁴. Aušra Kargaudienė pažymi, kad proporcingumo principas reikalauja, jog taikomos priemonės nebūtų drastiškesnės ir griežtesnės nei būtina norimam tikslui pasiekti³²⁵. Valentino Mikelėno nuomone, proporcingumo principas reiškia, kad įstatymų leidėjo ir kitų valstybės institucijų veiksmai ir taikomos priemonės (pvz., tam tikrų ribojimų, draudimų įvedimas) turi būti proporcingi siekiamiems tikslams, kad visuomenės gaunama nauda turi būti didesnė už praradimus, patiriamus dėl valdžios veiksmų³²⁶. Gintaras Goda teigia, kad reikalavimas taikyti proporcingas priemones įprastai reiškia reikalavimą taikyti tik būtinas ir tinkamas tikslui pasiekti, ne per griežtas priemones³²⁷.

Užsienio šalių teisės teorijoje ir teismų praktikoje paprastai pripažįstama, kad proporcingumo principas susideda iš trijų elementų: tinkamumo, būtinumo ir proporcingumo *stricto sensu*³²⁸ (Aharon Barak yra išskyręs keturis elementus – tinkamus tikslus, sąsajumą, būtinumą ir proporcingumą *stricto sensu*³²⁹), tačiau galima aptikti pavyzdžių, kai būtinumas nurodomas greta proporcingumo kaip savarankiškas reikalavimas. Antai šie du kriterijai atskirai minimi kai kuriuose Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimuose³³⁰, keliuose Europos Sąjungos teisės aktuose³³¹.

³²⁴ ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2008. p. 287.

³²⁵ KARGAUDIENĖ, Aušra. Proporcingumo principas administracinėje teisėje (Taikymo praktika Lietuvos teismuose). *Jurisprudencija*. 2005, 78 (70). p. 29.

³²⁶ *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001. p. 66–67.

³²⁷ GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUČONIS Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011. p. 55.

³²⁸ DANĖLIENĖ, Ingrida. Proporcingumo principo taikymas administracinėje ir aplinkos teisėje. *Teisė*. 2009, 72. p. 112.

³²⁹ BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012. p. 245-370.

³³⁰ Bylos C-465/00, C-138/01, C-139/01, *Österreichischer Rundfunk ir kt.*, 2003 I-4989. 88 p.; byla C-347/09, *Jochen Dickinger, Franz Ömer*. 83 p.; byla C-508/08, *Europos Komisija v. Maltos Respublika*, 2010 I-10589. 13 p.; byla C-244/06, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH v. Avides Media AG*, 2008 I-505. 49 p.

³³¹ 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius

Tai, kas aukščiau išdėstyta, leidžia teigti, kad Lietuvoje proporcingumo principo samprata dažnai vartojama siaurąja prasme, šio principo turiniui nepriskiriant būtinumo aspekto. Tai yra nacionaliniame teisiniame reguliavime, teismų jurisprudencijoje ir teisės doktrinoje linkstama proporcingumą sieti su adekvatumo reikalavimu, o jeigu norima pažymėti, kad tam tikrame kontekste turėtų būti vertinamas ne tik priemonių ir tikslų adekvatumas, tačiau ir priemonių būtinumas nurodytiems tikslams pasiekti, greta proporcingumo principo taikytinu imperatyvu nurodomas ir būtinumas.

Būtinumo kaip proporcingumo principo sudėtinės dalies klausimas nagrinėtas dėl tos priežasties, kad būtinumo aspektas itin svarbus asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste. Duomenų subjekto teisės ir teisėti interesai, įskaitant teisę į privatą gyvenimą, asmens garbę ir orumą, neliečiamumą, informaciniu lygmeniu būtų apsaugoti maksimaliai tuo atveju, jeigu niekas be paties duomenų subjekto neturėtų informacijos apie jį. Deja asmeniui gyvenant ne izoliuotai, o visuomenėje, juolab šiandieniniame informacinių technologijų laikmetyje, nebelieka galimybės likti nežinomu kitiems asmenims ir nepatenkančiu į kitų subjektų interesų sferą. Dėl šios priežasties individo interesą, kad niekas neturėtų jokios informacijos apie jį, keičia interesas, kad kuo mažesnės apimties informaciją apie jį turėtų kuo mažesnis subjektų ratas, tai yra, kad su asmeniu susijusi informacija būtų tvarkoma tik būtiniais atvejais. Todėl duomenų subjekto teisių ir teisėtų interesų apsaugos tikslu pirmiausia tenka išsiaiškinti, ar duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymas neišvengiamai reikalingas konkrečiu atveju, ir tik konstatavus asmens duomenų tvarkymo būtinumą, sprendžiamas klausimas dėl

ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičiančios Direktyvą 2002/58/EB 4 straipsnyje numatyta, kad atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės ar viešosios tarptautinės teisės ir visų pirma Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kaip ją aiškina Europos Žmogaus Teisių Teismas, atitinkamas nuostatas, kiekviena valstybė narė, laikydamosi būtinumo ir proporcingumo reikalavimų, savo nacionalinėje teisėje nustato tvarką ir sąlygas, kurių turi būti laikomasi siekiant gauti prieigą prie saugomų duomenų. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje preambulės 54 punkte nurodyta, kad paslaugų teikimui galėtų būti reikalaujamas kompetentingų institucijų leidimas tik tuo atveju, jeigu toks sprendimas atitinka nediskriminavimo, būtinumo ir proporcingumo kriterijus.

leistinos tvarkyti asmens duomenų apimties, tai yra vertinamas ketinamo vykdyti asmens duomenų tvarkymo adekvatumas iškeltiems tikslams.

Kaip matyti, asmens duomenų teisinės apsaugos srityje adekvatumo aspektas neatsiejamai susijęs su būtinumu ir vertinimo chronologijoje adekvatumo aspektas seka po būtinumo aspekto. Be to, vien tik proporcingumo imperatyvo (tai yra, proporcingumo *stricto sensu*, siejamo su adekvatumu, balansu) nepakaktų, konstruojant mechanizmą, užtikrinantį duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesų pusiausvyrą. Šis mechanizmas galėtų tinkamai funkcionuoti, tik esant būtinumo elementui. Todėl teigiant, kad asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikia proporcingumo principas, turėtų būti pridedama, kad šis principas veikia neatsiejamai susijęs su būtinumo reikalavimu. Dviejų sudėtinių principo aspektų – adekvatumo ir būtinumo, glaudus tarpusavio ryšys asmens duomenų tvarkymo srityje, šio darbo autorės nuomone, turėtų atsispindėti principo pavadinime, todėl siūlytina, kalbant apie proporcingumo imperatyvą asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste, jį vadinti minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu³³².

Vedami to paties tikslo – pabrėžti būtinumo aspektą ir nuostatą, kad asmens duomenys turi būti tvarkomi mažiausia apimtimi, keletas mokslininkų taip pat yra išskyrę minimumo ar panašiai įvardinamą asmens duomenų teisinės apsaugos principą. Antai Christopher Kuner siekį, kad būtų tvarkomi kaip galima mažesnės (būtinės) apimties asmens duomenys, inkorporavo į asmens duomenų minimizavimo koncepciją³³³. Serge Gutwirth analizavo asmens duomenų minimizavimo principą, kuris, teoretiko nuomone, apima tikslų įvardinimo principą (kurio turinį sudaro Direktyvos 95/46/EB 6

³³² Tinkamas nagrinėjamo principo įvardinimas sudaro savarankišką problemą. Žodžių junginio „asmens duomenų tvarkymas“ minėjimas principo pavadinime leidžia manyti, kad principas kelia reikalavimus tik veiklos (asmens duomenų tvarkymo) vykdymui, nekvestionuodamas šios veiklos leistinumo, tačiau, kaip minėta, šio principo pagrindu turėtų būti verifikuojamas ir galimumas tvarkyti asmens duomenis. Iš kitos pusės, principą įvardinus asmens duomenų netvarkymo principu ar panašiai, būtų susikoncentruota tik ties leidimo tvarkyti asmens duomenis ribojimu, tačiau principo pavadinime neatsispindėtų tai, jog principas suponuoja ribojimus ir vykdomo asmens duomenų tvarkymo apimčiai. Dėl to pasirinkta principo pavadinime vartoti žodžius „asmens duomenų tvarkymas“ kartu su žodžiais „minimalus“ ir „būtinus“, kurie pabrėžia šio principo apimamus adekvatumo ir būtinumo aspektus.

³³³ KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 74.

straipsnio 1 dalies b punkto reikalavimas, kad asmens duomenys būtų renkami įvardintais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais, o po to tvarkomi su šiais tikslais suderintais būdais) ir asmens duomenų kokybės principą (kurio turinį sudaro Direktyvos 95/46/EB 6 straipsnio c ir d punktų reikalavimai, kad asmens duomenys būtų adekvatūs, susiję, savo apimtimi neviršijantys tikslų, kuriems jie renkami ir (arba) vėliau tvarkomi, o taip pat tikslūs ir, jei būtina, nuolat atnaujinami)³³⁴. Rita Vaitkevičienė straipsnyje, skirtame asmens duomenų tvarkymo elektroninėje erdvėje problemoms, yra užsiminusi apie minimumo (duomenų ekonomiškumo) principą³³⁵.

2.5.2. Principo įtvirtinimo expressis verbis problema

Asmens duomenų teisinės apsaugos principo, reikalaujančio tvarkyti asmens duomenis tik būtiniais atvejais ir mažiausia galima apimtimi, identifikavimas nėra tik mokslinio lygmens klausimas. Šis principas išreiškia asmens duomenų teisinės apsaugos esmę ir siekį, atsispindi visame asmens duomenų tvarkymo teisiniame reguliavime.

Didžioji dauguma Lietuvoje galiojančių asmens duomenų tvarkymo taisyklių suformuluotos, konkretizuojant šio principo suponuojamus reikalavimus. Tačiau, būtina pabrėžti, kad į nagrinėjamo principo veikimo sferą patenka visi su asmens duomenų tvarkymu susijusių visuomeninių santykių aspektai, o juos visus reglamentuoti konkrečiomis elgesio taisyklėmis nėra įmanoma ir prasminga. Dėl to suprantama, kodėl kai kurių šalių teisės aktuose tiesiogiai įtvirtintas analizuojamas principas. Antai Estijos asmens duomenų apsaugos įstatymo 6 straipsnyje numatytas asmens duomenų minimalizmo principas, reiškiantis, kad asmens duomenys turi būti renkami tik

³³⁴ GUTWIRTH, Serge. *Short Statement about the Role of Consent in the European Data Protection Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/serge_gutwirth/80>.

³³⁵ VAITKEVIČIENĖ, Rita. Dėmesio! Pertekliniai asmens duomenys. *Justitia*. 2008, 1 (67). p. 14.

ta apimtimi, kuri būtina siekiant nustatyti tikslų³³⁶. Italijos asmens duomenų apsaugos kodekso 3 straipsnyje, įtvirtinančiame asmens duomenų minimizavimo principą, nustatyta, kad asmens duomenys negali būti tvarkomi, jeigu numatyti tikslai gali būti pasiekti, tvarkant anoniminius duomenis arba atlikus pakeitimus, leidžiančius duomenų subjektą identifikuoti tik būtiniais atvejais³³⁷.

Tikslingumą tiesiogiai teisės aktuose numatyti principą, reikalaujanti minimalaus asmens duomenų tvarkymo, pripažįsta ir Europos Komisija. Jos nuomone, būtina įtvirtinti draudimą tvarkyti perteklinius asmens duomenis, atsižvelgiant į duomenų rinkimo ir tolesnio tvarkymo tikslus, o šis draudimas galėtų būti įvardintas asmens duomenų minimizavimo principu³³⁸. Europos Komisija taip pat yra nurodžiusi, kad asmens duomenys galėtų būti tvarkomi tik tuomet, jeigu asmens duomenų tvarkymo tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis³³⁹. Ši Europos Komisijos pozicija, užsienio šalių teisės aktuose įtvirtintas minimalizmo ar panašaus pavadinimo principas skatina svarstyti klausimą dėl nagrinėjamo principo *expressis verbis* nustatymo Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme.

Reikia pažymėti, kad teisės principų deklaravimas teisės aktuose sulaukia nevienodo vertinimo. Be abejo, eksplisitinis teisės principų įtvirtinimas turi teigiamų pusių. Pirmiausia, kaip pastebėjo Giedrė

³³⁶ Estonian Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.eu/pmwiki/pmwiki.php?n=Main.EE>>.

³³⁷ Italian Personal Data Protection Code [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.garanteprivacy.it/garante/document?ID=1894006>>.

³³⁸ Evaluation of the Implementation of the Data Protection Directive. Annex to Impact Assessment Accompanying the Regulation of the European Parliament and of the Council on the Protection of Individuals with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data (General Data Protection Regulation) and Directive of the European Parliament and of the Council on the Protection of Individuals with Regard to the Processing of Personal Data by Competent Authorities for the Purposes of Prevention, Investigation, Detection or Prosecution of Criminal Offences or the Execution of Criminal Penalties, and the Free Movement of such Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/dataprotection/document/review2012/sec_2012_72_annexes_en.pdf>.

³³⁹ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto preambulės 30 punktas.

Lastauskienė³⁴⁰, Alfonsas Vaišvila³⁴¹, teisės principų formalizavimas suteikia jiems daugiau aiškumo, veiksmingumo, privalomumo. Antra, sunku paneigti, kad kai kuriais atvejais principų įtvirtinimas gali būti geresnė išeitis nei detalių nurodymų sąrašo pateikimas, nes kuo taisyklės detalesnės, tuo didesnė rizika, kad jos greitai pasens³⁴². Tai itin aktualu, reguliuojant su informacinėmis technologijomis susijusius visuomeninius santykius, nes šie santykiai pernelyg platūs ir dinamiški, kad valstybė galėtų nustatyti veiksmingas šių santykių taisykles³⁴³. Trečia, teisės principus palikus išvesti teismams, išryškėja jurisprudencinio teisės principų sankcionavimo trūkumas – bylės, kurioje teisės principas išvedamas, šalims pareiga vadovautis šiuo principu konstatuojama *post factum*. Sušvelninti neigiamą staigmenos efektą, kylantį teismui byloje naujai išvedant teisės principą, galėtų padėti nebent teisės doktrina: teisės teoretikams nurodžius tam tikrus socialinius santykius veikiančius teisės principus, šių socialinių santykių dalyviams sudaroma didesnė galimybė pasirinkti tokį elgesio modelį, kuris ateityje mažiau tikėtina bus teismo pripažintas prieštaraujančiu įstatymų leidėjo ar teismo iki tol nedeklaruotiems teisės principams.

Tačiau būtų klaidinga manyti, kad principo eksplisicinis įtvirtinimas leidžia išspręsti visas ar bent didžiąją dalį teisinio reguliavimo problemų. Tam, kad galėtum pritaikyti teisės principą konkrečioje situacijoje, reikalingas didesnis teisinis išprusimas nei taikant teisės normą. Tinkamam teisės principo taikymui būtina ne tik išmanyti šio teisės principo turinį, bet ir žinoti kitus teisės principus, reguliuojančius atitinkamus visuomeninius santykius, gebėti išaiškinti abstrakčių teisės principų turinį konkrečios situacijos kontekste bei prireikus išspręsti teisės principų konkurenciją³⁴⁴. Dėl šios priežasties

³⁴⁰ LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika. *Teisės problemos*. 2005, 1 (47). p. 21.

³⁴¹ VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004. p. 147.

³⁴² MALJEAN–DUBOIS, Sandrine. Bioéthique et droit international. *Annuaire française de droit international*. 2000, 46. p. 100.

³⁴³ GUMBIS, Jaunius. Naujų besiformuojančių visuomeninių santykių valstybinis reguliavimas ir savireguliacija. *Teisė*. 2006, 58. p. 84–85.

³⁴⁴ Apie teisės principų turinio konkretinimo svarbą ir teisės principų taikymo problematiką žr. LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos.

manytina, kad teisės principų tiesioginis įtvirtinimas teisės aktuose gali būti svarbus tik atitinkamos visuomeninių santykių srities profesionalams bei teisininkams, kuriems tektų aiškinti ir taikyti teisės normas minėtų teisės principų kontekste.

Nepaisant sunkumų, su kuriais susiduria gilesnių teisinių žinių neturintys asmenys, taikydami teisės principus, visgi manytina, kad minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas turėtų būti *expressis verbis* įtvirtintas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme. Šiuo metu principas įstatyminiu lygmeniu įtvirtintas tik dalinai – Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta, kad duomenų valdytojo tvarkomi asmens duomenys turi būti tik tokios apimties, kuri būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti. Tai yra įstatyme įtvirtintas tvarkomų asmens duomenų apimties adekvatumo duomenų valdytojo nustatytiems asmens duomenų tvarkymo tikslams reikalavimas, tačiau įstatyme nėra numatyta, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi tik tuomet, kai tai neišvengiamai būtina. Dėl to siūlytina įstatymą papildyti nuostata, draudžiančia tvarkyti asmens duomenis, išskyrus atvejus, kai netvarkant asmens duomenų ar tvarkant anoniminius duomenis negalėtų būti pasiekti teisėti, svarbesni nei duomenų subjekto interesai duomenų valdytojo veiklos tikslai.

Papildžius įstatymą pasiūlytu būdu, vien naujos įstatymo nuostatos formuluotė – bendro pobūdžio draudimas tvarkyti asmens duomenis, kuris netaikomas tik išimtiniais atvejais, skatintų duomenų valdytojus rūpestingiau vertinti savo ketinimus pradėti tvarkyti asmens duomenis, o duomenų subjektus – drąsiau ginčyti jų asmens duomenų tvarkymo pagrįstumą ir teisėtumą.

Jurisprudencija. 2012, 19 (4): 1343-1359; LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, 85: 45–60. Šiame kontekste paminėtina, kad Egidijus Šileikis yra nurodęs, jog atskleidžiant konstitucinio principo sampratą (šio darbo autorės nuomone, tai taikytina, kalbant ir apie kitus teisės principus), nagrinėtini mažiausiai penki aspektai: bendrasis supratimas, optimalus įvardijimas ir išvedimas (kildinimas); turinio elementų supratimas ir formulavimas; atskyrimas nuo kitų principų arba priskyrimas tam tikrų principų grupei; taikymo sritis; taikymo intensyvumas arba ekstensyvumas. Žr. ŠILEIKIS, Egidijus. Teisėtų lūkesčių principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2010, 3(19). p. 236.

Be to, nagrinėjamo principo įtvirtinimas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme suteiktų papildomą argumentą Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai grįsti duomenų valdytojams teikiamus nurodymus nutraukti perteklinių asmens duomenų tvarkymą³⁴⁵. Manytina, kad minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo deklaravimas įstatyme taip pat paskatintų nacionalinių teismų jurisprudencijos asmens duomenų teisinės apsaugos klausimais raidą, asmens duomenų tvarkymą reguliuojančių nuostatų aiškinimą minėto principo kontekste ir labiau palankų duomenų subjekto atžvilgiu.

Šiuo metu, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nesant ribojimo pradėti tvarkyti asmens duomenis tik neišvengiamai būtinais atvejais, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo apraiškos gali būti įžvelgiamos tik atskirose įstatymo nuostatose, keliančiose reikalavimus asmens duomenų tvarkymui. Tokių nuostatų įstatyme ganėtinai daug³⁴⁶. Išnagrinėti jas visas nėra šio tyrimo tikslas, tačiau pagrindinių principo apraiškų analizė tikslinga, nes leistų atskleisti minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo turinio daugiasluoksniškumą.

³⁴⁵ Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija neretai kaltinama be pagrindo ribojanti verslo subjektų galimybes tvarkyti asmens duomenis, o tokiems kaltinimams pagrindą, be kita ko, teikia teisinių nuostatų, draudžiančių tvarkyti asmens duomenis, išskyrus būtinus atvejus, nebuvimas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme.

³⁴⁶ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyta, kad asmens duomenys turi būti renkami apibrėžtais, teisėtais tikslais ir toliau negali būti tvarkomi tikslais, nesuderinamais su nustatytaisiais prieš renkant asmens duomenis (3 straipsnio 1 dalies 1 punktas), kad asmens duomenys turi būti tik tokios apimties, kuri būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti (3 straipsnio 1 dalies 4 punktas), kad asmens duomenys turi būti saugomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, negu to reikia tiems tikslams, dėl kurių šie duomenys buvo surinkti ir tvarkomi (3 straipsnio 1 dalies 5 punktas), kad asmens duomenys gali būti saugomi ne ilgiau, negu to reikalauja duomenų tvarkymo tikslai (4 straipsnis), kad draudžiama tvarkyti ypatingus asmens duomenis, išskyrus įstatyme tiesiogiai nurodytus atvejus (5 straipsnio 2 dalis), kad vaizdo stebėjimas gali būti vykdomas siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, apginti asmenų gyvybę, sveikatą, turtą ir kitas asmenų teises ir laisves, tačiau tik tais atvejais, kai kiti būdai ar priemonės yra nepakankamos ir (arba) netinkamos siekiant išvardytų tikslų ir jeigu duomenų subjekto interesai nėra svarbesni (16 straipsnis) ir pan.

2.5.3. Asmens duomenų tvarkymo tikslai minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kontekste

Kaip minėta, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas apima tiek būtinumo, tiek adekvatumo aspektus. Įvertinti konkretaus duomenų valdytojo vykdomo asmens duomenų tvarkymo būtinumą ir adekvatumą galima, tik žinant, kokiais tikslais asmens duomenys tvarkomi. Dėl šios priežasties asmens duomenų tvarkymo tikslai itin svarbūs minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kontekste ir teisės doktrinoje jiems skiriamas didelis dėmesys.

Pirmiausia, paminėtinas nagrinėjamo principo suponuojamas reikalavimas, kad asmens duomenų tvarkymo tikslai būtų aiškiai identifikuoti. Kai kurie asmens duomenų teisinės apsaugos srities teoretikai netgi išskiria tikslų detalizavimo, tikslų ribojimo principą³⁴⁷. Asmens duomenų tvarkymo tikslų nustatymas – neabejotinai pirmasis žingsnis, atribojant būtinus tvarkyti asmens duomenis nuo perteklinių asmens duomenų.

Reikalavimas detalizuoti asmens duomenų tvarkymo tikslus atsispindi ir teisiniame reguliavime. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad asmens duomenys turi būti renkami apibrėžtais ir teisėtais tikslais ir toliau neturi būti tvarkomi tikslais, nesuderinamais su nustatytaisiais prieš renkant asmens duomenis.

Tikslai laikomi apibrėžtais, jeigu aiškiai ir konkrečiai įvardina siekius, dėl kurių ketinama rinkti ir toliau tvarkyti asmens duomenis. Duomenų valdytojas privalo pats tiesiogiai nurodyti ketinamo vykdyti asmens duomenų tvarkymo tikslus, negali palikti duomenų subjektams iš faktinių asmens

³⁴⁷ BUTTARELLI, Giovanni. Discourse. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 71; KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 99–101.

duomenų rinkimo ir tolesnio tvarkymo aplinkybių spręsti, kokiais tikslais tvarkomi jų asmens duomenys³⁴⁸.

Apibrėžiant asmens duomenų tvarkymo tikslus, turi būti pateikiamas baigtinis tikslų sąrašas, o turiniu aiškiai besiskiriantys tikslai privalo būti įvardinami atskirai³⁴⁹. Visi asmens duomenų tvarkymo tikslai privalo būti fiksuojami. Privačioje sferoje atliekamo asmens duomenų tvarkymo tikslai turėtų būti išdėstomi duomenų valdytojo parengtame dokumente (asmens duomenų tvarkymo strategijoje) ar duomenų valdytojo ir duomenų subjekto susitarime dėl asmens duomenų tvarkymo, o viešajame sektoriuje asmens duomenų tvarkymo tikslai turėtų būti nurodomi šiais tikslais vykdomą asmens duomenų tvarkymą reguliuojančiame teisės akte.

Duomenų valdytojo deklaruojami asmens duomenų tvarkymo tikslai privalo būti ne tik aiškūs, konkretūs, bet ir teisėti. Negali būti toleruojamas asmens duomenų tvarkymas, vykdomas, siekiant teisės požiūriu neleistinų tikslų – pažeisti kitų asmenų teises ar laisves, viešąją tvarką, valstybės konstitucinę santvarką, atlikti nusikalstamo pobūdžio veikas ir pan. Reikia pažymėti, kad teisėtais nelaikomi tikslai, kurie ne tik pažeidžia bendro gyvenimo taisykles, bet ir išeina už subjekto, ketinančio tvarkyti asmens duomenis (ypač turinčio viešojo administravimo įgaliojimus), kompetencijos ribų.

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu nepakanka, kad duomenų valdytojas tik deklaruotų kokius nors asmens duomenų tvarkymo tikslus. Būtina, kad deklaruojami asmens duomenų tvarkymo tikslai atitiktų duomenų valdytojo realius poreikius, sąlygojamus jo

³⁴⁸ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2011 m. gruodžio 14 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-3236/2011, pripažino nepagrįstu pareiškėjo – partijos Tvarka ir teisingumas, argumentą, kad asmenims, užpildžiusiems partijos platinamą anketą su programiniais šūkais: „Už tvarką ir teisingumą! Pritariu siekiiui įtvirtinti tvarką ir teisingumą Telšiuose! Pritariu siekiiui kurti gerovės valstybę, vienodai teisingą visiems!“ ir anketoje nurodžiusiems savo vardą, pavardę, deklaruojamos gyvenamosios vietos adresą, telefono numerį ir parašą, iš esmės turėjo būti žinoma, kam renkami ir bus naudojami jų asmens duomenys.

³⁴⁹ Direktyvos darbo grupės nuomonė 12/2011 dėl pažangiųjų skaitiklių naudojimo [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp183_lt.pdf>.

vykdomos ar ketinamos vykdyti veiklos. Tik tuomet, kai nurodyti asmens duomenų tvarkymo tikslai atitinka realius duomenų valdytojo poreikius, galima teigti, kad egzistuoja su duomenų subjekto interesais konkuruojantis duomenų valdytojo interesas ir kyla būtinumas spręsti interesų konfliktą.

Aplinkybės, kad minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas *expressis verbis* nėra įtvirtintas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme ir įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte nėra numatytas reikalavimas, kad asmens duomenys būtų renkami apibrėžtais teisėtais tikslais, lemia, jog nustatant asmens duomenų tvarkymo tikslus, retai vertinama šių asmens duomenų tvarkymo tikslų atitiktis realioms duomenų valdytojo poreikiams.

Rasti praktinių pavyzdžių, iliustruojančių asmens duomenų tvarkymą tikslais, neatitinkančiais realių duomenų valdytojo poreikių, nėra sudėtinga. Antai vienas prekybos centras Lietuvoje 2011 metų viduryje, platindamas lojalumo korteles, prašė pirkėjų pateikti savo asmens duomenis, nurodydamas, kad šie duomenys bus tvarkomi tiesioginės rinkodaros tikslais. Anketoje lojalumo kortelei gauti asmuo turėjo nurodyti vardą, pavardę, gimimo datą, lytį, gyvenamosios vietos adresą, o norėdamas gauti laikiną slaptažodį, reikalingą prisijungti prie lojalumo kortelių turėtojams skirtos prekybos centro interneto svetainės skilties, taip pat turėjo nurodyti savo elektroninio pašto adresą ir telefono numerį.

Prekybos centro renkamų asmens duomenų pobūdis verčia abejoti, kad prekybos centras ketina šiuos asmens duomenis naudoti tiesioginei rinkodarai. Privalomų anketoje nurodyti asmens duomenų pagrindu tiesioginė rinkodara galėtų būti vykdoma tik paštu. Toks tiesioginės rinkodaros būdas brangus ir mažai populiarus. Šiandieniniame pasaulyje komunikacija elektroninių ryšių priemonėmis išstumia kitus susižinojimo būdus, ypač pašto siuntas. Elektroninių ryšių priemonės įsigali netgi viešajame sektoriuje: susirašinėjimas tarp valstybės institucijų ir įstaigų vyksta elektroniniu paštu, teisės aktų projektai derinami elektroninėje erdvėje³⁵⁰, netgi teismo šaukimai įteikiami

³⁵⁰ Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų informacinės sistemos Projektų registravimo posistemė [interaktyvus] [žiūrėta 2011-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/tais_tapis/>.

elektroniniu paštu, o nepavykus nustatyti šalies gyvenamosios ar darbo vietos, šaukimas ar kitas procesinis dokumentas gali būti įteikiamas viešo paskelbimo būdu, tai yra apie šį dokumentą paskelbiant specialiame interneto puslapyje³⁵¹.

Tiesioginė rinkodara taip pat paprastai vykdoma elektroninių ryšių priemonėmis. Prekybos centrui nerenkant asmens duomenų, reikalingų vykdyti tiesioginę rinkodarą greičiausiu ir pigiausiu būdu – elektroninio ryšio priemonėmis, galima abejoti, kad minėta veikla iš viso bus vykdoma. Surinkus papildomos informacijos ir pasitvirtinus prielaidai, kad minėtas prekybos centras neketino renkami asmens duomenis naudoti tiesioginės rinkodaros tikslu, turėtų būti konstatuota, kad prekybos centro deklaruoti asmens duomenų tvarkymo tikslai nebuvo grindžiami realiais prekybos centro poreikiais ir ketinimais, o taip pat, kad prekybos centras rinko ir tvarkė perteklinius asmens duomenis, tai yra pažeidė minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principą.

Kitas paminėtinas atvejis, kai kyla abejonių dėl deklaruojamų asmens duomenų tvarkymo tikslų atitikties realiems poreikiams – tai Vilniaus miesto savivaldybės administracijos ketinimas viešajame transporte diegti vaizdo stebėjimo kameras. Reikalingumą rinkti ir tvarkyti keleivių vaizdo duomenis Vilniaus miesto savivaldybės administracija aiškina keleivių saugumo tikslu³⁵². Tačiau visuomenės iniciatyva atliktas eksperimentas parodė, kad viešajame transporte įrengtų bandomųjų vaizdo stebėjimo kamerų fiksuojama informacija nėra naudojama tuo tikslu, kuris deklaruojamas – nebuvo sureaguota į troleibuse, kuriame sumontuotos vaizdo stebėjimo kameros, imituotus viešosios tvarkos pažeidimus³⁵³. Neužtikrinant viešajame transporte fiksuotų vaizdo duomenų panaudojimo tais tikslais, dėl kurių jie renkami, šie asmens

³⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 130 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija). Informacija apie procesinius dokumentus skelbiama adresu: http://pranesimai.teismai.lt/teismu_pranesimai/.

³⁵² *Vilniaus troleibusuose – „WiMAX“ ryšys ir vaizdo stebėjimo kameros* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/503386/vilniaus-troleibusuose-wimax-ryšys-ir-vaizdo-stebėjimo-kameros/rubrika:naujienos-mokslasirit-technologijos>>.

³⁵³ *Socialinis eksperimentas: ar Vilniaus troleibusuose stebėjimo kameros tikrai jus stebi?* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://tv.delfi.lt/video/JzYVHydY/>>.

duomenys iš viso neturėtų būti renkami ir kaupiami. Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu neleistinas rinkimas ir kaupimas tų asmens duomenų, kurie nėra faktiškai naudojami duomenų valdytojo deklaruotiems tikslams pasiekti³⁵⁴.

Reikalavimas, kad asmens duomenų tvarkymo tikslai atitiktų realius poreikius, keliamas tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuje veikiantiems duomenų valdytojams. Viešojo sektoriaus duomenų valdytojų veikla, įskaitant jų vykdomą asmens duomenų tvarkymą, reguliuojama teisės aktais, todėl juose nurodomi ir viešojo administravimo įgaliojimus turinčių subjektų atliekamo asmens duomenų tvarkymo tikslai.

Svarbu pabrėžti, kad teisės aktuose reglamentuojant viešojo administravimo subjektų vykdomą asmens duomenų tvarkymą, privalo būti laikomasi iš minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kylančių reikalavimų, tai yra turi būti nurodomi aiškūs, konkretūs, viešojo administravimo subjekto, o kartu ir valstybės (savivaldybės), realius poreikius atitinkantys asmens duomenų tvarkymo tikslai. Teisės aktuose nustatius realiais poreikiais pagrįstus asmens duomenų tvarkymo tikslus, toks teisinis reguliavimas vertintinas kaip įteisinantis perteklinių asmens duomenų tvarkymą, o kartu ir neatitinkantis minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo.

Tenka pastebėti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas ganėtinai atsainiai formuluoja asmens duomenų tvarkymo, kurią pavedama vykdyti viešojo administravimo subjektams, tikslus. Tai leidžia teigti netgi tų teisės aktų, kurie reglamentuoja didelės apimties ar jautrių asmens duomenų tvarkymą, analizė. Dėmesį į šį įstatymų leidėjo veiklos trūkumą atkreipė ir Lietuvos Respublikos

³⁵⁴ Reikia pastebėti, kad Lietuvos gyventojams vaizdo duomenų rinkimas nekelia didesnio susirūpinimo. Europos Komisijos iniciatyva 2010 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais atliktos apklausos duomenimis, tik 19 procentų respondentų Lietuvoje išreiškė susirūpinimą viešose erdvėse (gatvėse, transporte, oro uostuose ir pan.) ir 24 procentai – privačiose erdvėse (restoranuose, baruose, klubuose, įstaigose ir pan.) vykdomu vaizdo stebėjimu. Europos Sąjungos šalių gyventojų nuomonių vidurkis – 34 procentai apklaustųjų pareiškė susirūpinimą vaizdo stebėjimu viešose erdvėse, 41 procentas apklaustųjų – privačiose erdvėse. Žr. *Special Eurobarometer 359. Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union. Report* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-12-11]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm>. p. 70, 72.

valstybės kontrolė. Ji, atlikusi gyventojų turto ir pajamų deklaravimo valstybinį auditą, pažymėjo, kad Lietuvoje nėra aiškios vizijos, kokių tikslų siekiama gyventojų turto ir pajamų deklaravimu, kad nei Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatyme, nei Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme nėra nustatyti deklaravimui keliami tikslai³⁵⁵. Įstatymuose neapibrėžus gyventojų turto ir pajamų deklaravimo tikslų, šie tikslai tegali būti numanomi, o spėjamų tikslų pagrindu atliekamas asmens duomenų tvarkymas vargiai galėtų būti vertinamas kaip būtinas.

Iš teisės aktų nuostatų negali būti vienareikšmiškai nustatytas ir Lietuvos gyventojų registravimo tikslas. Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje³⁵⁶ nurodyta, kad Gyventojų registro paskirtis – rinkti, kaupti, apdoroti ir saugoti įstatyme išvardytus duomenis (asmens kodą, vardą, pavardę, lytį, gimimo datą, pilietybę, gimimo vietą, gyvenamąją vietą, šeiminę padėtį, veido atvaizdą, pirštų atspaudus, parašą ir kt.) apie Lietuvos Respublikos piliečius, taip pat asmenis be pilietybės ir kitų valstybių piliečius, kurie deklaruoja gyvenamąją vietą Lietuvoje ar registruoja asmens civilinės būklės pasikeitimus Lietuvos Respublikos institucijose; teikti šiuos duomenis Lietuvos Respublikos valdžios ir valdymo institucijoms, vietos savivaldos institucijoms, valstybės registrams bei kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

Pabrėžtina, kad Gyventojų registro įstatyme nėra nurodyti registre kaupiamų asmens duomenų tvarkymo tikslai. Šie tikslai negali būti nedviprasmiškai nustatyti ir iš įstatyme numatytos Gyventojų registro paskirties, kuria laikomas pats registro tvarkymas. Gyventojų registre kaupiamų asmens duomenų tvarkymo tikslų nedeklaravimas registro veiklą reglamentuojančiame įstatyme neatitinka minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo, nes nėra nubrėžiamos ribos, kokiais siekiais leistinas registre sukauptų ganėtinai jautrių asmens duomenų tvarkymas. Nenustačius

³⁵⁵ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012 m. spalio 25 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-60-11-14 „Gyventojų turto ir pajamų deklaravimas“ [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-16]. Prieiga per internetą: <http://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2>. p. 9-12.

³⁵⁶ 2012 m. birželio 28 d. redakcija.

Gyventojų registre kaupiamų asmens duomenų tvarkymo tikslų, atveriamas kelias šiuos asmens duomenis gauti ir tvarkyti bet kokiais tikslais tiek viešojo, tiek privataus sektoriaus subjektams. Taigi, esamas teisinis reguliavimas nedera su minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu, sudaro prielaidas pažeisti duomenų subjekto interesą, kad su juo susijusi informacija būtų tvarkoma teisėtai, sąžiningai ir mažiausia apimtimi, todėl siūlytina, Gyventojų registro įstatyme nustatyti aiškius registre kaupiamų asmens duomenų tvarkymo tikslus.

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu kritiškai vertintinas ir 2011 metų kovo – gegužės mėnesiais vykdyto visuotinio Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo teisinis reguliavimas. Surašymas buvo atliekamas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 80 „Dėl Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo“. Nutarime buvo nustatyta, kad surašymas atliekamas, apklausiant gyventojus bei naudojant Gyventojų registro, Nekilnojamojo turto registro, Adresų registro, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenų bazės ir kitus administracinius duomenis. Minėtu Vyriausybės nutarimu Statistikos departamentui prie Vyriausybės buvo pavesta atlikti surašymą, apdoroti ir pateikti Europos Bendrijų statistikos tarnybai surinktus statistinius duomenis bei paskelbti surašymo rezultatus.

Deja Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarime Nr. 80 nebuvo nurodytas visuotinio gyventojų ir būstų surašymo, o kartu ir šio surašymo metu renkamų asmens duomenų tvarkymo, tikslas. Pastarasis tebuvo numatytas institucijos, kuriai pavesta atlikti surašymą, 2010 metų rugsėjo pabaigoje priimtame teisės akte³⁵⁷. Taigi, asmens duomenų tvarkymo tikslas buvo suformuluotas po to, kai nustatytas įpareigojimas rinkti asmens duomenis, ir šį tikslą suformulavo ne ta institucija, kuri nustatė pareigą tvarkyti asmens

³⁵⁷ Statistikos departamento generalinio direktoriaus 2010 m. rugsėjo 29 d. įsakymas Nr. DĮ-183 „Dėl Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo lapo (vienkartinio) formos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 117-5988.

duomenis. Tokios asmens duomenų tvarkymo tikslo nustatymo aplinkybės sukuria prielaidas manyti, kad asmens duomenų rinkimo tikslas buvo suformuluotas, siekiant pateisinti duotą nurodymą tvarkyti asmens duomenis, bet ne išreikšti esamą realų valstybės poreikį surinkti ir tvarkyti tam tikrus gyventojų asmens duomenis.

Statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakyme 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo tikslu nurodytas siekis nustatyti gyventojų pasiskirstymą gyvenamosiose vietovėse ir administraciniuose teritoriniuose vienetuose bei gauti statistinę informaciją apie gyventojų demografinę, socialinę – ekonominę sudėtį, duomenis apie būstus ir jų kokybę. Visuotinio surašymo metu buvo atliekami dviejų savarankiškų objektų (gyventojų ir būstų) surašymai, kuriems buvo keliami skirtingi tikslai. Gyventojų visuotinio surašymo metu buvo siekiama gauti statistinę informaciją, kuri privalėjo būti pateikta Europos Bendrijų statistikos tarnybai³⁵⁸ ir kuri gali būti pripažinta esanti reikalinga valstybei, vykdančiam tam tikros srities politiką (įvertinant migracijos mastą, išskiriant vystytinus šalies regionus ir pan.).

Būstų visuotinio surašymo tikslu Statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakyme nurodytas duomenų apie būstus ir jų kokybę surinkimas. Taigi, su asmens būstu susijusių asmens duomenų tvarkymo tikslu deklaruotas pats šių duomenų tvarkymas. Toks asmens duomenų tvarkymo tikslas neatitinka minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo, nes nėra nei pakankamai aiškus ir konkretus, nei leidžia manyti, kad su asmens būstu susijusių asmens duomenų rinkimas ir tolesnis tvarkymas grindžiamas realiu valstybės poreikiu šiuos asmens duomenis turėti ir naudoti. Atsižvelgus į tai, kad būstų visuotinio surašymo metu buvo numatyta rinkti itin plačios apimties asmens duomenis³⁵⁹, tinkamų asmens duomenų rinkimo ir tolesnio tvarkymo

³⁵⁸ Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarimo Nr. 80 „Dėl Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo“ 2 punkte pavesta Lietuvos statistikos departamentui pateikti Europos Bendrijų statistikos tarnybai visuotinio surašymo metu surinktus statistinius duomenis.

³⁵⁹ Statistikos departamento generalinio direktoriaus 2010 m. rugsėjo 29 d. įsakymu Nr. DĮ-183 „Dėl Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo lapo (vienkartinio) formos

tikslų nenustatymas itin kritiškai vertintinas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu.

Iš nagrinėjamo principo kylantys reikalavimai asmens duomenų tvarkymo tikslams ignoruojami ne tik įstatymų leidėjo, bet ir teismų. Antai Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo bylą pagal pareiškėjos – savivaldybės tarybos narės, apeliacinį skundą³⁶⁰. Pareiškėja buvo pateikusi Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos direktoriui prašymą suteikti jai informaciją apie gyventojams iš Šalčininkų rajono savivaldybės biudžeto lėšų išmokėtas pašalpas, pašalpų išmokėjimo metus, pašalpų gavėjų seniūnijas, pašalpų gavėjų vardus, pavardes ir adresus, pašalpų paskirtis ir sumas bei minėtas išmokas patvirtinančių dokumentų (žiniaraščių, mokėjimo pavedimų ir kt.) kopijas.

Šalčininkų rajono savivaldybės administracija atsisakė pareiškėjai pateikti jos prašomą informaciją, be kita ko, motyvuodama, kad ją pateikiant būtų pažeistos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatos. Pareiškėja Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos sprendimą apskundė Vilniaus apygardos administraciniam teismui, kuris pareiškėjos skundą tenkino ir įpareigojo Šalčininkų rajono savivaldybės administraciją pateikti savivaldybės tarybos narei jos prašomą informaciją. Teismas pripažino Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos argumentus, kad asmens duomenų pateikimas prieštarautų Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymui, nepagrįstais ir nurodė, kad Šalčininkų rajono savivaldybės administracija turėjo galimybę atsakyti į paklausimą, neteikiant saugomų asmens duomenų (pavyzdžiui, uždengiant asmens kodus ir pan.).

patvirtinimo“ patvirtintoje 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo lapo (vienkartinio) formoje numatyta, kad respondentai turi nurodyti būsto adresą, būsto pastatymo metus, būsto tipą (vieno buto namas, butas daugiabučiame name ir pan.), būsto apgyvendinimą (gyvenama nuolat, sezono metu, neapgyvendintas), būsto nuosavybę, būsto naudingąjį plotą, gyvenamųjų kambarių skaičių, informaciją apie virtuvę (kambarys, kambario dalyje, kitoje patalpoje, nėra), patogumus, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo būdą, būsto šildymo būdą.

³⁶⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. sausio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰-74/2007.

Šalčininkų rajono savivaldybės administracija pateikė apeliacinį skundą Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui. Pastarasis atsakovės apeliacinį skundą atmetė ir nurodė, kad vienas iš pagrindinių vietos savivaldos principų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 4 straipsnyje, – atsakingumas rinkėjams. Savivaldybės tarybos nariai atsakingi ir atskaitingi rinkėjams, todėl pareiškėja, gavusi gyventojų nusiskundimų dėl savivaldybės skirstomų pašalpų pagrįstumo ir skaidrumo, turėjo teisę gauti duomenis apie pašalpų paskirstymą. Toks pareiškėjos paklausimas, teismo nuomone, neprieštarauja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio nuostatomis, nes duomenų buvo prašoma apibrėžtais ir teisėtais tikslais, pareiškėjai vykdant įstatymo jai patikėtas funkcijas.

Kaip matyti, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo nuostatas, įtvirtinančias savivaldybės tarybos narių atskaitingumą rinkėjams, interpretavo kaip sudarančias pagrindą savivaldybės tarybos nariams rinkti savivaldybės gyventojų asmens duomenis. Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kontekste tokia interpretacija vertintina kritiškai. Savivaldybės tarybos narių atskaitingumas rinkėjams pasireiškia, informuojant rinkėjus, ką savivaldybės tarybos narys atliko, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus. Pavienių savivaldybės gyventojų interesų gynimas nelaikomas savivaldybės tarybos nario funkcija, todėl savivaldybės tarybos narys neprivalo teikti ataskaitų rinkėjams, kaip jo iniciatyva buvo ginami atskirų rinkėjų interesai. Kartu savivaldybės tarybos narys neturi teisinio pagrindo rinkti informacijos apie savivaldybės gyventojų teisių ar teisėtų interesų pažeidimą.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo nuostatos dėl savivaldybės tarybos nario atskaitingumo rinkėjams negali būti aiškinamos kaip nustatančios tokias savivaldybės tarybos nario pareigas, kurioms vykdyti būtina tvarkyti savivaldybės gyventojų asmens duomenis. Dėl šios priežasties darytina išvada, kad pareiškėja – savivaldybės tarybos narė, neturėjo realaus teisėto poreikio tvarkyti savivaldybės gyventojų asmens duomenis, susijusius su pašalpų skyrimu, o Šalčininkų rajono savivaldybės administracija,

vadovaujantis minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu, neturėjo nei teisės, nei pareigos suteikti pareiškėjai informaciją apie tai, kam ir kokio dydžio pašalpos buvo skirtos. Tačiau konstatavus, kad savivaldybės tarybos narei neturėjo būti pateikti su pašalpų skyrimu susiję asmens duomenys, neginčijama savivaldybės tarybos narės teisė gauti tokią informaciją apie išmokėtas pašalpas, kuri neleistų identifikuoti konkrečius pašalpų gavėjus bei jų gautų pašalpų dydžius, tačiau sudarytų galimybę nustatyti pašalpoms skirtas lėšų sumas ir pan.

Aukščiau pateikti pavyzdžiai rodo, kad minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo suponuojamų reikalavimų asmens duomenų tvarkymo tikslų nustatymui neretai nepaiso nei įstatymų leidėjas, nei teismai, nei duomenų valdytojai. Manytina, kad minėtų reikalavimų būtų griežčiau laikomasi, jeigu nagrinėjamas principas eksplicitiškai būtų įtvirtintas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, o jurisprudencijoje ir teisės doktrinoje būtų plėtojamas ir aiškinamas šio principo turinys.

2.5.4. Asmens duomenų tvarkymo tikslų ir duomenų subjekto interesų santykis

Asmens duomenų tvarkymo tikslų nustatymas – pirmasis žingsnis, siekiant įvertinti asmens duomenų tvarkymo būtinumą. Antrasis žingsnis – tai duomenų valdytojo nustatytų asmens duomenų tvarkymo tikslų ir šiuo asmens duomenų tvarkymu ribojamų duomenų subjekto interesų tarpusavio santykio analizė.

Vadovaujantis minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu, asmens duomenys gali būti tvarkomi tik tuomet, kai asmens duomenų tvarkymo tikslai akivaizdžiai svarbesni nei duomenų subjekto interesas išlaikyti jo asmens duomenis kuo mažiau žinomus ir naudojamus. Šiame kontekste paminėtinas Aharon Barak teiginys, kad konstitucinių teisių ribojimą (o asmens duomenų tvarkymas, kaip ne kartą minėta, savo esme reiškia

konstitucinių teisių suvaržymą) gali pateisinti ne bet kokie tikslai, o tik kylantys iš vertybių, kuriomis grindžiama visuomenė³⁶¹.

Reikia pabrėžti, kad ne visuomet asmens duomenys tvarkomi duomenų valdytojo ar trečiųjų asmenų interesais. Galimi atvejai, kai asmens duomenų tvarkymu siekiama apsaugoti paties duomenų subjekto interesus. Pastariesiems esant svarbesniems nei duomenų subjekto suinteresuotumas riboti su juo susijusios informacijos rinkimą ir naudojimą, asmens duomenų tvarkymas pateisinamas nagrinėjamo principo požiūriu.

Galimybė riboti asmens duomenų apsaugos interesą, siekiant užtikrinti kitus duomenų subjekto interesus, įtvirtinta įstatyminiu lygmeniu. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi, jeigu siekiama apsaugoti duomenų subjekto esminius interesus. Šiame kontekste esminiais duomenų subjekto interesais laikytina gyvybė, sveikata, asmens saugumas ir pan.

Negali likti nepastebėta, kad duomenų subjekto esminio intereso kriterijus taikomas tik tuomet, kai asmens duomenų tvarkymas inicijuojamas nepriklausomai nuo duomenų subjekto valios. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostata, pagal kurią asmens duomenys gali būti tvarkomi, duomenų subjektui davus sutikimą, įteisina galimybę pačiam duomenų subjektui vertinti savo interesų (įskaitant tuos, kurie nelaikytini esminiais) svarbą. Nusprendęs, kad duomenų valdytojo ketinamas vykdyti asmens duomenų tvarkymas patenkins jo poreikius, aktualesnius nei asmens duomenų apsauga (socialinės integracijos, komunikacijos, poilsio ar panašius poreikius), duomenų subjektas gali leisti duomenų valdytojui tvarkyti jo asmens duomenis. Taigi, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas riboja tik trečiųjų asmenų atliekamą duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą, tačiau nevaržo duomenų subjekto laisvės skleisti ar kitaip naudoti savo paties asmens duomenis.

³⁶¹ BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012. p. 245.

Visgi dažniau asmens duomenų tvarkymas inicijuojamas, siekiant ne duomenų subjektui, o kitiems asmenims aktualių tikslų. Priklausomai nuo faktinių aplinkybių duomenų valdytojo, kitų pavienių asmenų, visuomenės, savivaldybės ar valstybės siekiai, palyginus su duomenų subjekto suinteresuotumu minimalia jo asmens duomenų sklaida, gali būti laikomi svarbesniais ir gali pateisinti asmens duomenų tvarkymą, reikalingą minėtiems siekiams realizuoti.

Kai kurie asmens duomenų tvarkymo tikslai *a priori* Lietuvos įstatymų leidėjo pripažinti svarbesniais nei duomenų subjekto interesai ir šiais tikslais leistas asmens duomenų tvarkymas. Antai įstatymų leidėjo nuomone, valstybės saugumo ir gynybos tikslai³⁶² viršesni nei duomenų subjekto suinteresuotumas riboti su juo susijusios informacijos sklaidą ir pateisina asmens duomenų tvarkymą šiais tikslais, nesilaikant asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų³⁶³.

Kitas pavyzdys, iliustruojantis išankstinį įstatymų leidėjo atliktą duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesų tarpusavio santykio vertinimą, aptinkamas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje. Joje nurodyta, kad bendro pobūdžio draudimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis netaikomas tais atvejais, kai asmens duomenys reikalingi bylai nagrinėti teisme, neteisėtoms veikoms tirti ar užkirsti joms kelią, duomenų valdytojo kaip darbdavio teisėms ir pareigoms įgyvendinti, ne pelno organizacijos veiklos tikslais, kiek tai susiję su organizacijos nariais ar kitais organizacijos veikloje dalyvaujančiais asmenimis. Be to, svarbesniu nei duomenų subjekto interesai Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 16 straipsnyje pripažintas siekis užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, asmenų gyvybę, sveikatą, turtą, kai svarstomas klausimas dėl galimybės tvarkyti vaizdo duomenis, o įstatymo 17 straipsnyje – siekis užtikrinti asmenų,

³⁶² Plačiau apie žmogaus teisės į privatą gyvenimą ribojimą nacionalinio saugumo tikslu žr. PRANEVIČIENĖ, Birutė. Limiting of the Right to Privacy in the Context of Protection of National Security. *Jurisprudencija*. 2011, 18 (4): 1609-1622.

³⁶³ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 1 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad tvarkant asmens duomenis valstybės saugumo, gynybos tikslais, minėtas įstatymas taikomas tiek, kiek kiti įstatymai nenustato kitaip.

turto ar visuomenės saugumą, kai kalba eina apie vaizdo duomenų rinkimą darbo vietoje.

Dėl keleto asmens duomenų tvarkymo tikslų ir duomenų subjekto interesų tarpusavio santykio įstatymų leidėjo pozicija ne tokia kategoriška, tai yra įtvirtinta prezumpcija, kad kai kurie tiesiogiai įstatyme nurodyti asmens duomenų tvarkymo tikslai svarbesni nei duomenų subjekto interesai, tačiau duomenų subjektui suteikta galimybė šią prezumpciją paneigti.

Antai Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatyta, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi, kai įgyvendinami įstatymais ar kitais teisės aktais valstybės ar savivaldybės institucijai, įstaigai, įmonei ar duomenų gavėjui suteikti oficialūs įgaliojimai. Tokios prezumpcijos nustatymas pateisinamas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu, o kelias piktnaudžiauti įstatyme įtvirtintu leidimu tvarkyti asmens duomenis užkirstas, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 2 dalyje įtvirtinus duomenų subjekto teisę prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, vykdomam įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 5 punkto pagrindu. Duomenų valdytojas, gavęs motyvuotą duomenų subjekto prieštaravimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo, privalo, atsižvelgdamas į duomenų subjekto nurodytus argumentus, įvertinti asmens duomenų tvarkymo tikslų ir duomenų subjekto interesų santykį ir, jeigu asmens duomenų tvarkymo tikslai nėra akivaizdžiai svarbesni nei duomenų subjekto interesai, nutraukti asmens duomenų tvarkymą³⁶⁴.

Įstatymų leidėjo nuostata dėl tam tikrų asmens duomenų tvarkymo tikslų prioriteto duomenų subjekto intereso kontroliuoti su juo susijusios informacijos sklaidą atžvilgiu (o kartu ir dėl asmens duomenų tvarkymo leistinumo minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu) išreiškiama ne tik asmens duomenų teisinės apsaugos pagrindus nustatančiame, bet ir kituose įstatymuose.

³⁶⁴ Duomenų subjekto teisė prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui nagrinėjama atskirame skirsnyje, p. 251-260.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi, kai duomenų valdytojas įstatymais įpareigotas juos tvarkyti. Ši nuostata suteikia teisę įstatymų leidėjui spręsti, kokiais atvejais asmens duomenys gali (ir turi) būti tvarkomi, tačiau priimdamas sprendimą dėl asmens duomenų tvarkymo, įstatymų leidėjas negali veikti vien savo nuožiūra, yra saistomas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo. Dėl šios priežasties įpareigojimas tvarkyti asmens duomenis įstatyme gali būti nustatomas tik tais atvejais, kai asmens duomenų tvarkymo tikslas akivaizdžiai svarbesnis nei duomenų subjekto interesai. Šiame kontekste paminėtina, kad konstitucinis reikalavimas, jog žmogaus teisių įgyvendinimo ribojimai būtų nustatomi tik įstatymu³⁶⁵, lemia, kad tvarkyti asmens duomenis (asmens duomenų tvarkymas visada reiškia duomenų subjekto teisių ir teisėtų interesų ribojimą) gali būti pavedama išskirtinai tik įstatymu.

Kaip matyti, įstatymų leidėjas ne vienu atveju yra išreiškęs poziciją, kad asmens duomenų tvarkymo tikslai svarbesni nei duomenų subjekto interesai ir davęs leidimą tvarkyti asmens duomenis minėtais tikslais. Tačiau Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme galima rasti ir priešingą įstatymų leidėjo nuostatą, suteikiančią prioritetą duomenų subjekto, o ne duomenų valdytojo interesams. Pavyzdžiui įstatyme pripažįstama, kad duomenų subjekto interesai svarbesni nei siekis tvarkyti asmens duomenis tiesioginės rinkodaros (įstatymo 14 straipsnis), socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo (įstatymo 13¹ straipsnis), mokslinio tyrimo (įstatymo 12 straipsnis) tikslais. Šiais tikslais

³⁶⁵ Šį reikalavimą ne kartą akcentavo Konstitucinis Teismas savo nutarimuose. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 126-2962; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 „Dėl Nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7405.

tvarkyti asmens duomenis draudžiama, nebent būtų gautas duomenų subjekto sutikimas.

Įstatymų leidėjas, konstatavęs duomenų subjekto interesų prioritetą kai kurių duomenų valdytojo interesų atžvilgiu, nenustatė absoliutaus draudimo tvarkyti asmens duomenis šiais duomenų valdytojo interesais. Duomenų subjektas gali nesinaudoti įstatymo numatoma jo interesų apsauga ir leisti (duoti sutikimą) duomenų valdytojui tvarkyti jo asmens duomenis tiesioginės rinkodaros, socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo, mokslinio tyrimo tikslais. Tai yra šiais atvejais pats duomenų subjektas kompetentingas spręsti, ar su jo interesais suderinamas duomenų valdytojo ketinimas tvarkyti jo asmens duomenis³⁶⁶.

Įstatyme nesant įtvirtintos išankstinės įstatymų leidėjo pozicijos dėl duomenų valdytojo intereso tvarkyti asmens duomenis tam tikru tikslu ir duomenų subjekto suinteresuotumo riboti jo asmens duomenų sklaidą santykio, turi būti atliekamas šio santykio *ad hoc* vertinimas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kontekste. Kaip minėta, vadovaujantis šiuo principu, asmens duomenys gali būti tvarkomi, jeigu duomenų valdytojo interesai neabejotinai svarbesni už duomenų subjekto interesus.

Sprendimą dėl to, kieno interesai – duomenų valdytojo ar duomenų subjekto, svarbesni, nulemia ketinamų tvarkyti asmens duomenų pobūdis ir apimtis. Pateikti vienareikšmių taisyklių, kokie asmens duomenų tvarkymo tikslai minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu pateisintų ar nepateisintų tam tikrų asmens duomenų tvarkymo, nėra įmanoma, tačiau gali būti paminėti keli gerosios praktikos pavyzdžiai, iliustruojantys nagrinėjamo principo taikymą.

Antai Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja yra nurodžiusi, kad itin dideli asmens duomenų kiekiai gali būti tvarkomi (gali būti kuriami asmens duomenų bankai) tik išskirtiniais atvejais, kai tai reikalinga mokesčių,

³⁶⁶ Reikia pridurti, kad asmens kodo naudojimo klausimu įstatymų leidėjo nuomonė daug griežtesnė – Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 5 dalyje numatytas draudimas rinkti ir naudoti asmens kodą tiesioginės rinkodaros tikslais. Šis draudimas, kaip numatyta įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje, negali būti įveiktas duomenų subjekto sutikimu.

socialinio draudimo, pensijinio aprūpinimo ir panašiais tikslais³⁶⁷. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad automatiškai teikti pirmenybę skaidrumo tikslui, palyginti su teise į asmens duomenų apsaugą, negalima, net jeigu tai susiję su svarbiais ekonominiais interesais³⁶⁸.

Lietuvos nacionaliniai teismai taip pat yra ne kartą pareiškę nuomonę, kaip spręstini skirtingų interesų konfliktai. Nors teismai susiduriančius interesus vertino kitame nei asmens duomenų apsauga kontekste, tai nelaikytina kliūtimi vadovautis teismų pateikta interesų vertinimo logika tuomet, kai prireikia analizuoti duomenų valdytojo ir duomenų subjekto interesų tarpusavio santykį.

Pavyzdžiui Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad skelbiant privataus pobūdžio informaciją, turi būti realus socialinis interesas žinoti tam tikro asmens privataus gyvenimo faktus. Teismo teigimu, teisėto ir pagrįsto visuomenės intereso žinoti tam tikrą informaciją apie kitą asmenį negalima sutapatinti su visuomenės interesu patenkinti savo smalsumą. Dėl to kiekvienu konkrečiu atveju būtina atriboti visuomenės norą žinoti sensacijas ir teisėtą bei pagrįstą visuomenės interesą. Teismas pažymėjo, kad informacijos apie asmens privatų gyvenimą paskelbimas tam, kad publikacija įgytų sensacingą atspalvį, negali būti kvalifikuojamas kaip teisėto ir pagrįsto visuomenės intereso patenkinimas³⁶⁹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra nurodęs, kad kilus konfliktui tarp teisės saugomų vertybių, kiekvienu atveju būtina ieškoti protingos ir sąžiningos šių vertybių pusiausvyros, atsižvelgiant į konkrečios bylos faktus³⁷⁰.

Analizuojant duomenų valdytojo ir duomenų subjekto interesų tarpusavio santykį, priklausomai nuo faktinių aplinkybių, gali būti konstatuotas

³⁶⁷ Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 428 (1970) Containing a Declaration on Mass Communication Media and Human Rights [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-03]. Prieiga per internetą: <<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta70/eres428.htm>>.

³⁶⁸ Bylos C-92/09, C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR, Hartmut Eifert v. Land Hessen*, 2010 I-11063.

³⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2008.

³⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008.

ties vienų, tiek kitų interesų prioritetas. Pripažinus duomenų subjekto interesus esant svarbesnius nei duomenų valdytojo interesai, asmens duomenų tvarkymas duomenų valdytojo nurodytais tikslais negalėtų būti pradėtas. Tačiau tai nereiškia, kad duomenų valdytojas negalėtų tvarkyti jokios su duomenų subjektu susijusios informacijos. Esamoje situacijoje minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu būtų draudžiamas tik asmens duomenų tvarkymas, tai yra informacijos tvarkymas tokiu pavidalu, kuris leistų identifikuoti asmenį, su kuriuo susijusi tvarkoma informacija. Tvarkymas tokios informacijos, kuri nei informaciją tvarkančio subjekto, nei kitų subjektų negalėtų būti susieta su konkrečiu fiziniu asmeniu, tai yra anoniminių duomenų tvarkymas, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principui neprieštarautų.

Anonimiškumas – idealus privatumo apsaugos instrumentas, nes leidžia išsiversti be asmenis identifikuojančios informacijos rinkimo ir naudojimo³⁷¹. Tvarkant anoniminius duomenis, kurie dėl savo esmės nelaikomi asmens duomenimis, nėra daromas poveikis duomenų subjekto teisėms ir teisėtiems interesams. Taigi, anoniminių duomenų tvarkymas atitinka asmens duomenų teisinės apsaugos siekį kaip galima labiau riboti su asmeniu susijusios informacijos tvarkymą ir sumažinti šios veiklos įtaką duomenų subjekto interesams, o kartu leidžia realizuoti duomenų valdytojo veiklos tikslus³⁷².

Kaip matyti, lyginant duomenų valdytojo ir duomenų subjekto interesus, nustatoma, ar duomenų valdytojo interesai tiek svarbūs, kad būtų leista vardan jų riboti duomenų subjekto interesus, tai yra, kad būtų leista tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis. Vertinant duomenų valdytojo ir duomenų subjekto interesų tarpusavio santykį, nepriklausomai nuo to, ar

³⁷¹ ROTENBERG, Marc. *Protecting Human Dignity in the Digital Age* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-14]. Prieiga per internetą: <http://webworld.unesco.org/infoethics2000/report_151100.html>. p. 10.

³⁷² Vokietijos federaliniame asmens duomenų apsaugos įstatyme netgi tiesiogiai įtvirtintas įpareigojimas tvarkyti anoniminius duomenis ar pseudoniminius asmens duomenis, kiek tai suderinama su asmens duomenų tvarkymo tikslais ir nereikalauja neproporcingų pastangų. Žr. German Federal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BDSG.htm>>.

vertinimą atlieka įstatymų leidėjas, ar duomenų valdytojas (vienas ar kartu su duomenų subjektu), įgyvendinamas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo būtinumo aspektas – lyginant duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesus, atsakoma į klausimą, ar duomenų valdytojo ketinamas vykdyti asmens duomenų tvarkymas laikytinas būtinu ir jo atžvilgiu gali būti taikoma išimtis iš bendro pobūdžio draudimo tvarkyti asmens duomenis. Aukščiau minėta, kad konstatavus, jog asmens duomenų tvarkymas atitinka būtinumo aspektą, toliau turi būti vertinama asmens duomenų tvarkymo atitiktis adekvatumo aspektui.

2.5.5. Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo adekvatumo elementas

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo dualumas suponuoja, kad įveikus vieną šio principo sąlygojamą ribojimą – asmens duomenų tvarkymą pripažinus būtinu, kyla pareiga laikytis kitų iš nagrinėjamo principo (konkrečiai – iš šio principo adekvatumo aspekto) kylančių reikalavimų. Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo adekvatumo aspekto realizavimas iš esmės reiškia proporcingumo siaurąją prasme taikymą asmens duomenų teisinės apsaugos srityje.

Proporcingumo reikalavimas apima visus asmens duomenų tvarkymo niuansus – asmens duomenų tvarkymo trukmę, duomenų subjektų, kurių asmens duomenys tvarkomi, grupes, tvarkomų asmens duomenų kategorijas, asmens duomenų tvarkymo būdus, atskirus asmens duomenų tvarkymo veiksmus. Kaip žinia, proporcingumas reiškia atitiktį, o asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste atitiktis turi būti siekiama tarp asmens duomenų tvarkymo (apibūdinamo visais aukščiau paminėtais niuansais) ir duomenų valdytojo nustatytų asmens duomenų tvarkymo tikslų, kurie pripažinti svarbesniais nei duomenų subjekto interesai ir pateisinančiais asmens duomenų tvarkymą.

Pirmiausia, proporcingumo reikalavimas keliamas ratui duomenų subjektų, kurių asmens duomenys gali būti tvarkomi, ir leidžiamų tvarkyti asmens duomenų kategorijoms. Duomenų valdytojas gali rinkti ir toliau tvarkyti asmens duomenis tik tų fizinių asmenų, kurie patenka į sferą realių ir būtinų duomenų valdytojo interesų, kuriems tenkinti tvarkomi asmens duomenys.

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas draudžia rinkti ir kaupti asmens duomenis tų asmenų, su kuriais duomenų rinkimo metu duomenų valdytojo interesai nėra siejami, nors duomenų valdytojas ir manytų, kad sukauptus asmens duomenis ateityje jis galimai panaudotų. Būsimos duomenų valdytojo veiklos tikslais asmens duomenys galėtų būti renkami tik tuomet, jeigu šios veiklos planai tiek realūs ir konkretūs, kad gali būti nustatyti šiai veiklai vykdyti būtini asmens duomenys, ir egzistuoja realus poreikis jau esamu metu pradėti rinkti su konkrečiais fiziniiais asmenimis susijusią informaciją.

Reikia pabrėžti, kad pakitus duomenų subjekto statusui, jeigu šie pokyčiai lemia duomenų subjekto pasitraukimą iš duomenų valdytojo poreikių sferos, nagrinėjamas principas reikalauja, kad asmens duomenų tvarkymas būtų nedelsiant nutrauktas.

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu leidžiama tvarkyti tik tuos asmens duomenis, kurie neišvengiamai reikalingi asmens duomenų tvarkymo tikslams pasiekti. Ketinamų tvarkyti asmens duomenų kategorijos privalo būti duomenų valdytojo identifikuotos prieš pradedant rinkti asmens duomenis. Asmens duomenys, kurie nėra būtini asmens duomenų tvarkymo tikslams pasiekti, laikomi pertekliniais šių tikslų požiūriu, o jų rinkimas, kaupimas, kitoks tvarkymas – pažeidžiančiais duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesų pusiausvyrą. Duomenų valdytojui negalint tinkamai pagrįsti tam tikros kategorijos asmens duomenų tvarkymo reikalingumo jo deklaruotais asmens duomenų tvarkymo tikslais,

turėtų būti laikoma, kad šių asmens duomenų tvarkymas nėra būtinas ir neatitinka adekvatumo reikalavimo³⁷³.

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu gali būti tvarkomi tokie asmens duomenys ir tokiu būdu, kad būtų daromas mažiausias neigiamas poveikis duomenų subjekto interesams. Todėl prioritetas turėtų būti teikiamas mažiau jautrių asmens duomenų tvarkymui neautomatiniu būdu. Tik tais atvejais, kai toks asmens duomenų tvarkymas neleistų pasiekti asmens duomenų tvarkymo tikslų ar itin apsunkintų šių tikslų realizavimą, būtų pateisinamas jautrių asmens duomenų (tai yra tų asmens duomenų, kurių tvarkymas daro didesnę įtaką duomenų subjekto teisėms ir teisėtiems interesams) tvarkymas ar automatizuotas asmens duomenų tvarkymas³⁷⁴.

Reikia paminėti, kad įstatymų leidėjas kategorijai jautrių asmens duomenų, kurie gali būti tvarkomi tik išskirtiniais atvejais, priskiria ypatingus asmens duomenis, įskaitant su asmens teistumu susijusią informaciją, asmens kodą, taip pat vaizdo stebėjimo metu surinktus asmens duomenis.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnyje numatyta, kad tvarkyti asmens kodą galima, gavus duomenų subjekto sutikimą, o be šio sutikimo – tik įstatyme nurodytais atvejais³⁷⁵. Minėtame straipsnyje taip pat įtvirtintas absoliutus draudimas viešai skelbti asmens kodą bei tvarkyti šį asmens duomenį tiesioginės rinkodaros tikslu.

³⁷³ KERR, Ian, STEEVES, Valerie, LUCOCK, Carole. *Lessons from the Identity Trail: Anonymity, Privacy and Identity in a Networked Society*. Oxford: Oxford University Press, 2009. p. 35.

³⁷⁴ Kad skirtingų asmens duomenų tvarkymas daro skirtingą įtaką asmens teisei į privatų gyvenimą, yra pripažinęs ir Europos Žmogaus Teisių Teismas. Teismas 2008 m. gruodžio 4 d. sprendime byloje *S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę* (Nr. 30562/04, 30566/04, §78-86) konstatavo, kad pirštų atspaudų tvarkymas daro mažesnę įtaką privačiam gyvenimui nei informacijos apie DNR tvarkymas, tačiau didesnę įtaką nei asmens balso įrašo ar nuotraukos tvarkymas.

³⁷⁵ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad be duomenų subjekto sutikimo asmens kodą galima naudoti tik tuomet, jeigu tokia teisė nustatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos arba kitame įstatyme; jeigu atliekamas mokslinis arba statistinis tyrimas; jeigu įstatymų nustatytais atvejais tvarkomi įslaptinti duomenys. Asmens kodas taip pat gali būti tvarkomas įteisintuose valstybės ir žinybiniuose registruose bei įteisintose informacinėse sistemose, juridinių asmenų, kurių veikla susijusi su paskolų teikimu ir skolų išieškojimu, draudimu ar lizingo verslu, taip pat sveikatos apsaugos ir socialinio draudimo bei kitų socialinę paramą teikiančių ir administruojančių institucijų ir švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų veikloje.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 4 dalyje, reglamentuojančioje su asmens padarytomis nusikalstamomis veikomis susijusių asmens duomenų tvarkymą, kaupti ir tvarkyti išsamius duomenis apie asmenų teistumą leidžiama tik Lietuvos Respublikos valstybės registrų įstatymo nustatyta tvarka³⁷⁶. Taigi, realizuojant minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principą, įstatyme numatyta, kad su asmens teistumu susijusią informaciją tvarkyti gali tik ribotas duomenų valdytojų ratas (pagal Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 2 straipsnio 12 dalį³⁷⁷ registro valdytoju, o kartu ir registre tvarkomų asmens duomenų valdytoju, gali būti tik ministerija, kita valstybės institucija ar valstybės įstaiga, kurios valdymo ar veiklos sričiai priskirtas registras) ir tik išskirtine informacijos tvarkymo forma – registre.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 4 dalyje taip pat numatyta, kad kitus asmens duomenis, susijusius su asmens padarytomis nusikalstamomis veikomis, tvarkyti leidžiama tik valstybės institucijoms ir įstaigoms, vykdant nusikalstamų veikų prevenciją, tyrimą, kitais įstatymų nustatytais atvejais, o kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims – tik įstatymų nustatytais atvejais, su sąlyga, kad tinkamai įgyvendintos teisės aktuose nustatytos priemonės duomenų subjekto teisėtiems interesams apsaugoti.

Įstatymų leidėjo nuomone, jautriais asmens duomenimis, nusipelnančiais išskirtinės apsaugos, yra ir vaizdo stebėjimo metu surinkti asmens duomenys. Vykdyti vaizdo stebėjimą Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme leidžiama tik tuomet, jeigu asmens duomenų tvarkymo tikslai negali būti pasiekti kitais būdais³⁷⁸.

³⁷⁶ Ši Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostata ateityje turėtų būti koreguojama, nes 2011 m. gruodžio 15 d. priimtu Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymu Lietuvos Respublikos valstybės registrų įstatymas buvo pripažintas netekusiu galios nuo 2012 m. sausio 1 d.

³⁷⁷ 2011 m. gruodžio 15 d. redakcija.

³⁷⁸ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 16 straipsnyje numatyta, kad vaizdo stebėjimas gali būti vykdomas siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, apginti asmenų gyvybę, sveikatą, turtą ir kitas asmenų teises ir laisves, tačiau tik tais atvejais, kai kiti būdai ar priemonės yra nepakankamos ir (arba) netinkamos siekiant išvardytų tikslų ir jeigu duomenų subjekto interesai nėra svarbesni.

Reikėtų pabrėžti, kad vadovaujantis minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu ir atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją³⁷⁹, egzistuojant poreikiui vykdyti vaizdo stebėjimą, prioritetas turėtų būti teikiamas tokiam stebėjimui, kurio metu nėra daromas vaizdo įrašas. Vaizdo įrašų darymas atitiktų proporcingumo reikalavimą tik tuo atveju, jeigu nedarant šių įrašų nebūtų pasiekti asmens duomenų tvarkymo tikslai. Pavyzdžiui proporcingumo kriterijus nebūtų pažeidžiamas, vaizdo įrašus darant bankomatų stebėjimo metu, nes vaizdo kameromis renkamos informacijos svarba gali paaiškėti ne informacijos rinkimo metu, o vėliau.

Reglamentuojant su automatizuotu asmens duomenų tvarkymu susijusius klausimus, sektinas Vokietijos įstatymų leidėjo parodytas pavyzdys. Šios šalies Federaliniame asmens duomenų apsaugos įstatyme numatyta duomenų valdytojų pareiga diegti tokias asmens duomenų tvarkymo sistemas, kurios leidžia rinkti, tvarkyti ir naudoti kaip galima mažesnę asmens duomenų kiekį (šis reikalavimas įstatyme įvardintas asmens duomenų sumažinimu)³⁸⁰.

Iš minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo taip pat kyla reikalavimas, kad asmens duomenys būtų tvarkomi tais tikslais, dėl kurių jie buvo surinkti. Netgi geriausios duomenų valdytojo intencijos negali pateisinti šio reikalavimo nesilaikymo. Pavyzdžiui sporto klube saugumo tikslais atliekamo vaizdo stebėjimo metu padarytas vaizdo įrašas negali būti naudojamas, nagrinėjant sporto klubo lankytojo skundą dėl nepakankamos švaros klube ir siekiant įrodyti, kad skundas pareikštas nepagrįstai³⁸¹.

Reikia pažymėti, kad asmens duomenų tvarkymu laikomas bet kuris su asmens duomenimis atliekamas veiksmas: rinkimas, užrašymas, kaupimas, saugojimas, klasifikavimas, grupavimas, jungimas, papildymas, taisymas,

³⁷⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad vaizdo stebėjimas, nedarant vaizdo įrašų, mažiau kišasi į privatų asmens gyvenimą nei tas, kuris atliekamas, darant vaizdo įrašus. Žr. *Peck v. The United Kingdom*, no. 44647/98, §59, ECHR 2003-I.

³⁸⁰ KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 74.

³⁸¹ *Inappropriate Use of CCTV Footage by West Wood Club* [interaktyvus] [žiūrėta 2009-11-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.ie/ViewDoc.asp?fn=/documents/casestudies/CaseStudies2007.htm&CatID=91&m=c#3>>.

teikimas, skelbimas, naudojimas, loginės ir (arba) aritmetinės operacijos, paieška, skleidimas, naikinimas ir pan. Visi šie asmens duomenų tvarkymo veiksmai turi būti atliekami tais pačiais prieš renkant asmens duomenis nustatytais asmens duomenų tvarkymo tikslais arba tikslais, kurie nėra nesuderinami su minėtaisiais.

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas suponuoja (priklausomai nuo asmens duomenų tvarkymo tikslo, o kai kuriais atvejais – ir nuo tvarkomų asmens duomenų pobūdžio) ribojimą ar draudimą atlikti su tam tikrais asmens duomenimis atitinkamus asmens duomenų tvarkymo veiksmus. Pavyzdžiui skirtingais statistikos tikslais surinkti asmens duomenys gali būti lyginami ir jungiami tik tuo atveju, jeigu užtikrinama asmens duomenų apsauga nuo neteisėto jų naudojimo ne statistikos tikslais (Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 13 straipsnio 4 dalis), o jungtinės skolininkų rinkmenos negali būti jungiamos su asmens duomenimis iš kitų asmens duomenų rinkmenų, kurios sudarytos ir tvarkomos kitais negu mokumo vertinimo ir įsiskolinimo valdymo tikslais (to paties įstatymo 21 straipsnio 5 dalis).

Paminėtina, kad nagrinėjamas principas kelia griežtus reikalavimus asmens duomenų perdavimui tretiesiems asmenims ir asmens duomenų paskelbimui, tai yra tiems asmens duomenų tvarkymo veiksams, kuriuos atlikus asmens duomenys tampa žinomi platesniam nei iki tol subjektų ratui. Duomenų valdytojas gali teikti jo tvarkomus asmens duomenis tretiesiems asmenims tik tuomet, kai tai reikalinga asmens duomenų tvarkymo tikslais, o asmens duomenų gavėjų apibrėžti asmens duomenų tvarkymo tikslai nėra nesuderinami su duomenų valdytojo nustatytais asmens duomenų tvarkymo tikslais.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurių asmens duomenų prigimtis sąlygoja didesnius duomenų subjekto konfidencialumo lūkesčius, pateisinamus minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu. Antai duomenų subjektui suteikus asmeninės informacijos gydymo ar finansų įstaigai, tarp duomenų subjekto ir įstaigos susiklosto konfidencialumo

santykiai ir duomenų subjektas tikisi, kad įstaigai suteikta informacija bus tvarkoma tik pačios įstaigos ir tik tais tikslais, dėl kurių ji buvo perduota³⁸².

Nagrinėjamame kontekste paminėtina, kad asmens duomenų viešas paskelbimas adekvatumo kriterijaus požiūriu galėtų būti pateisintas tik duomenų valdytojo apibrėžtais realius poreikius atitinkančiais asmens duomenų tvarkymo tikslais. Nors ne visi tą nori pripažinti, tačiau adekvatumo reikalavimas saisto ne tik duomenų valdytoją, bet ir asmenis, ketinančius pasinaudoti viešai paskelbtais asmens duomenimis. Viešai paskelbti asmens duomenys gali būti naudojami tik tais tikslais, dėl kurių jie buvo paviešinti. Pavyzdžiui įstaigai interneto svetainėje nurodžius darbuotojų telefonų numerius, šie duomenys gali būti naudojami tik susisiekti su darbuotojais įstaigos veiklos klausimais. Minėtų asmens duomenų rinkimas ir naudojimas kitais tikslais, tokiais kaip tiesioginė rinkodara, draudžiamas³⁸³.

Tenka pastebėti, kad ypač dažnai minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo Lietuvoje nepaisoma, naudojant viešai paskelbtus turto deklaracijų duomenis. Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymo 10 straipsnio 2 ir 3 dalyse³⁸⁴ numatyta, kad valstybės politikų, valstybės pareigūnų, teisėjų, kitas nurodytas pareigas einančių asmenų turto deklaracijų duomenys skelbiami „Valstybės žinių“ specialiame priede.

Minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principas sąlygoja, kad viešai paskelbti turto deklaracijų duomenys gali būti naudojami tik tuo tikslu, dėl kurio jie paviešinti. Jau aukščiau užsiminta apie gyventojų turto deklaravimo teisinio reguliavimo trūkumą, kurį yra pažymėjusi ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, – teisės aktuose nėra aiškiai apibrėžti nei gyventojų turto, nei gyventojų pajamų deklaravimo tikslai. Visgi manytina, kad įstatyme nustatytų kategorijų asmenys privalo deklaruoti pajamas ir turta, o kai kurių asmenų turto deklaracijų duomenys turi būti skelbiami viešai, siekiant užtikrinti „gyvenimo pagal pajamas“ principą. Dėl to viešai paskelbtų turto

³⁸² ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 151.

³⁸³ KUNER Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 94.

³⁸⁴ 2010 m. kovo 30 d. redakcija.

deklaracijų duomenų naudojimas kitais tikslais, pavyzdžiui sudaryti turtingiausių asmenų sąrašus³⁸⁵, neleistinas.

Neabejotina, kad „Valstybės žinių“ priede informacijos apie tam tikro asmens turtą ieško daug mažesnis asmenų kiekis, nei kad šią informaciją sužino, perskaitę publikaciją intriguojančiu pavadinimu. Taigi pavišintų turto deklaracijų duomenų pagrindu parengta publikacija suponuoja daug didesnę intervenciją į asmens privatų gyvenimą, didesnius šio asmens interesų ribojimus nei pats turto deklaracijų pavišinimas. Dėl to, nors kai kurių asmenų turto deklaracijų duomenų paskelbimas viešai pateisinamas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu, iš šio principo kylančio adekvatumo reikalavimo neatitinka minėtų duomenų naudojimas kitais tikslais nei siekis užtikrinti tam tikras pareigas einančių asmenų turto įsigijimo skaidrumą.

Analizuojant iš minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo adekvatumo aspekto kylančius reikalavimus asmens duomenų tvarkymo veiklai, būtina paminėti apribojimus šios veiklos trukmei. Šie apribojimai ganėtinai aiškiai išreikšti asmens duomenų apsaugos teisiniame reguliavime: Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtintas reikalavimas duomenų valdytojams saugoti asmens duomenis tokia forma, kuri leistų nustatyti duomenų subjektų tapatybę ne ilgiau, negu to reikia asmens duomenų tvarkymo tikslais, o įstatymo 4 straipsnyje numatyta, kad asmens duomenys gali būti saugomi ne ilgiau, negu to reikalauja duomenų tvarkymo tikslai. Asmens duomenų tvarkymo tikslais nebereikalingi asmens duomenys privalo būti sunaikinti. Šią iš minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kylančią asmens duomenų tvarkymo taisyklę yra pabrėžęs ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas³⁸⁶.

³⁸⁵ A. Zuokas – turtingiausias iš didmiesčių merų. *Balsas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/m/naujiena/558423>>; MOCKUVIENĖ, Jūratė. Valstybės tarnyboje knibžda milijonierių. *Veidas*. 2008, 42: 22-23; SINKEVIČIUS, Dainius. Lietuvos teismuose – 7 milijonieriai. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=14743638>>.

³⁸⁶ *Byla C-553/07, College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-03889. 33 p.

Asmens duomenų tvarkymas tik tiek laiko, kiek to reikia asmens duomenų tvarkymo tikslais, užtikrina realizavimą asmens duomenų teisinės apsaugos siekio, kad asmens duomenų tvarkymas būtų ribojamas ir vykdomas tik būtiniais atvejais pagrįstai reikalinga apimtimi. Iš kitos pusės, asmens duomenų tvarkymo trukmės ribojimas leidžia įgyvendinti vis dažniau minimą asmens teisę būti pamirštam. Šios teisės egzistavimas pripažįstamas Europos Sąjungos lygmeniu³⁸⁷, tačiau Lietuvoje, kaip teisingai pastebėjo Liudvika Meškauskaitė, ši teisė sunkiai skinasi kelią³⁸⁸.

Asmens duomenų tvarkymo trukmę, atsižvelgdamas į asmens duomenų pobūdį ir duomenų tvarkymo tikslus, turi nustatyti duomenų valdytojas ir tai atlikti jis privalo iki pradėdamas tvarkyti asmens duomenis. Šias duomenų valdytojo pareigas suponuoja ne tik minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo, bet ir rūpestingumo principas. Asmens duomenų teisinės apsaugos principų besilaikantis duomenų valdytojas turėtų parengti asmens duomenų apsaugos strategiją, kurioje turėtų numatyti atskirų jo tvarkomų asmens duomenų grupių saugojimo terminus³⁸⁹. Asmens duomenų tvarkymo, o kartu ir saugojimo, terminas turėtų būti proporcingas asmens duomenų pobūdžiui ir asmens duomenų tvarkymo keliamai rizikai³⁹⁰.

Svarbu pažymėti, kad duomenų valdytojo nustatyti asmens duomenų tvarkymo terminai tėra orientaciniai. Jų nustatymas, vadovaujantis minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo ir rūpestingumo principais, privalomas,

³⁸⁷ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui KOM (2010) 609 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_lt.pdf>. p. 9; Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto preambulės 53 punktas; Direktyvos darbo grupės nuomonė 2/2009 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (Bendrosios gairės ir konkretus mokyklų klausimas) [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_lt.pdf>. p. 8.

³⁸⁸ MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 255.

³⁸⁹ CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004. p. 58.

³⁹⁰ FRANGAKIS, Nikolaos. Digital Democracy and Threats to Privacy. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 281.

tačiau tų pačių principų požiūriu negali būti pateisintas asmens duomenų tvarkymas, išnykus duomenų valdytojo poreikiui juos tvarkyti, nors planuotas asmens duomenų tvarkymo terminas ir nebūtų pasibaigęs. Duomenų valdytojas turi galimybę koreguoti jo paties nustatytus asmens duomenų tvarkymo terminus, kiek tai leidžia deklaruoti asmens duomenų tvarkymo tikslai bei sąlygoja realus asmens duomenų tvarkymo poreikis.

Aplinkybė, kad leistina asmens duomenų tvarkymo trukmė turi atitikti asmens duomenų tvarkymo tikslus, sąlygoja, kad tik pats duomenų valdytojas gali nustatyti optimalų su nagrinėjamo principo adekvatumo aspektu derantį asmens duomenų tvarkymo terminą. Šios duomenų valdytojo teisės, o kartu ir pareigos, susiaurinimas, asmens duomenų tvarkymo terminą nustatant teisės aktuose, gali būti pateisinamas tik išskirtiniais atvejais, atsižvelgiant į asmens duomenų ypatumus ir įvertinus grėsmę, jog duomenų valdytojai nesiels pakankamai sąžiningai ir rūpestingai, nustatydami asmens duomenų tvarkymo terminą. Teisės aktuose nustatomas asmens duomenų tvarkymo terminas besąlygiškai turi atitikti minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principą. Pavyzdžiui darančia su šiuo principu laikytina Belgijoje galiojanti taisyklė, kuri leidžia vaizdo kameromis stebint viešąsias erdves surinktus asmens duomenis saugoti tik vieną dieną, nebent buvo padarytas teisės pažeidimas³⁹¹.

Tačiau kitaip minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu turėtų būti vertinama Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 21 straipsnio 7 dalies nuostata, leidžianti informaciją apie tai, kad duomenų subjektas laiku ir tinkamai neįvykdė savo finansinių ir (arba) turtinių įsipareigojimų, tvarkyti ne ilgiau negu dešimt metų nuo įsiskolinimo padengimo dienos. Ši nuostata laikytina neatitinkančia nagrinėjamo principo keliais aspektais.

³⁹¹ British Institute of International & Comparative Law. *The Implementation of Directive 95/46/EC to the Processing of Sound and Image Data. Report* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/lawreport/consultation/biiclstudy-soundimage>>.

Pirmiausia, minėta įstatymo nuostata sudaro prielaidas duomenų valdytojams mažiau rūpestingai vertinti savo realius asmens duomenų tvarkymo poreikius ir skatina nustatyti tokį asmens duomenų tvarkymo terminą, kurį nurodė įstatymų leidėjas – dešimt metų po įsiskolinimo padengimo dienos. Antra, informacijos apie neįvykdytus įsipareigojimus tvarkymas po jų įvykdymo galėtų būti leidžiamas tik išimtiniais, konkrečiu duomenų valdytojo poreikiu grindžiamais tikslais, o ne visais atvejais, kaip numatyta įstatyme. Trečia, dešimties metų terminas tvarkyti informaciją apie įsipareigojimus, kurie nors ir nesilaikant įvykdymo sąlygų, bet visgi buvo įvykdyti, laikytinas nepagrįstai ilgu. Todėl siūlytina atsisakyti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 21 straipsnio 7 dalies nuostatų, kas reikštų, kad duomenų valdytojas informaciją apie įvykdytus duomenų subjekto turtinius ir finansinius įsipareigojimus galėtų tvarkyti tik tais atvejais ir tik tokia apimtimi, kiek tai būtų būtina, atsižvelgiant į konkrečius asmens duomenų tvarkymo tikslus.

Nagrinėjant iš minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kylantį asmens duomenų tvarkymo trukmės ribojimą, negalima nepaminėti, kad išnykus duomenų valdytojo poreikiui tvarkyti tam tikrus asmens duomenis, šių asmens duomenų tvarkymas privalo būti nutraukiamas. Pareiga nutraukti asmens duomenų tvarkymą gali būti realizuota vienu iš dviejų būdų: sunaikinant tvarkomus asmens duomenis arba asmens duomenis modifikuojant taip, kad duomenų subjekto tapatybė nebegalėtų būti nustatyta nei duomenų valdytojo, nei kitų asmenų. Asmens duomenų tvarkymas nelaikomas nutrauktu, jeigu nebereikalingi asmens duomenys tėra atskiriami nuo reikalingų asmens duomenų ir saugomi toliau. Saugojimas – vienas iš asmens duomenų tvarkymo veiksmy, todėl jeigu asmens duomenys saugomi, negalima teigti, kad šie duomenys toliau nebetvarkomi.

Aukščiau pateikta asmens duomenų tvarkymui skirta teisinio reguliavimo analizė leidžia teigti, kad asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikia bendrasis teisės principas – proporcingumo principas, tačiau šio principo taikymas su asmens duomenų tvarkymu susijusiems visuomeniniams

santykiams pasižymi tam tikra specifika: šio principo turinį sudarantis adekvatumo elementas asmens duomenų teisinės apsaugos srityje taikomas tik kartu su būtinumo elementu. Tai yra tvarkyti asmens duomenis leidžiama tik tuomet, kai tai būtina (duomenų valdytojo nustatyti asmens duomenų tvarkymo tikslai akivaizdžiai svarbesni nei duomenų subjekto interesai), ir tik adekvačia apimtimi (tokių duomenų subjektų, tokias asmens duomenų kategorijas, tokį terminą, atliekant tokius asmens duomenų tvarkymo veiksmus, kurie atitinka duomenų valdytojo nustatytus asmens duomenų tvarkymo tikslus).

2.6. Duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas

Ankstesniuose skirsniuose nagrinėjant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, buvo analizuojami šių principų suponuojami reikalavimai duomenų valdytojo atliekamam asmens duomenų tvarkymui. Dėmesio koncentravimas ties duomenų valdytojo veikla, tyrinėjant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, visai suprantamas – juk asmens duomenys yra būtent duomenų valdytojo žinioje ir duomenų valdytojas atlieka su asmens duomenimis tvarkymo veiksmus. Be to, asmens duomenų tvarkymo kokybė didžiąja dalimi priklauso nuo to, kiek duomenų valdytojas laikosi asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų.

Tačiau būtų klaidinga suabsoliutinti duomenų valdytojo vaidmenį, užtikrinant asmens duomenų teisinės apsaugos principus atitinkantį asmens duomenų tvarkymą, o duomenų subjektą traktuoti tik antraeile, neturinčia įtakos asmens duomenų tvarkymo eigai persona. Toks duomenų valdytojo ir duomenų subjekto indėlio asmens duomenų teisinėje apsaugoje suvokimas galimai paskatintų skubotą išvadą, kad į asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo sferą patenka tik duomenų valdytojo veikla, o asmens duomenų teisinės apsaugos principai determinuoja tik duomenų valdytojui adresuotas teisės nuostatas.

Minėta, kad teisinėmis nuostatomis reguliuojant asmens duomenų tvarkymą, ginama duomenų subjekto teisė į privatų gyvenimą, asmens orumas,

neliečiamumas, taip pat kitos asmens teisės ir teisėti interesai. Asmeniui pripažįstant tam tikras teises atitinkamoje socialinio gyvenimo sferoje, turi būti suteikiamos priemonės šioms teisėms realizuoti bei ginti, nes priešingu atveju minėtos teisės liktų deklaratyvios. Dėl šios priežasties, siekiant apsaugoti duomenų subjekto teises ir teisėtus interesus, reikalingi instrumentai, leidžiantys duomenų subjektui kontroliuoti, kad duomenų valdytojo atliekamas asmens duomenų tvarkymas atitiktų asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimus. Kitaip sakant, iš asmens duomenų teisinės apsaugos sąsajų su asmens teise į privatų gyvenimą, asmens orumu, neliečiamumu, kitomis asmens teisėmis, kyla duomenų subjekto įgaliojimai kontroliuoti jo asmens duomenų tvarkymą.

Taigi, asmens duomenų apsaugos teisė – tai ne vien duomenų valdytojo veiklą kreipiančios teisinės nuostatos, bet ir nuostatos, įgalinančios duomenų subjektą paveikti duomenų valdytojo atliekamą asmens duomenų tvarkymą. Toks asmens duomenų teisinės apsaugos dvilypumas atsispindi ir teisiniame reguliavime: Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatytos tiek duomenų valdytojo pareigos, tvarkant asmens duomenis, tiek ir duomenų subjekto teisės, kurioms skirtas visas minėto įstatymo penktasis skirsnis.

Suteikti duomenų subjektui galias paveikti jo asmens duomenų tvarkymą nėra išskirtinis Lietuvoje nustatyto teisinio reguliavimo ypatumas. Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Direktyvoje 95/46/EB, užsienio šalių teisės aktuose, skirtuose asmens duomenų apsaugai. Eksplicitinis duomenų subjekto teisių nustatymas teisės aktuose sudaro prielaidas apibrėžti asmens duomenų teisinę apsaugą, pasitelkiant ne vien negatyviąją konstrukciją (tai yra kaip sistemą ribojimų ir draudimų, kurių privalo laikytis duomenų valdytojas, tvarkydamas asmens duomenis), bet ir pozityviąją konstrukciją (tai yra kaip kompleksą kiekvienam asmeniui priklausančių teisių, susijusių su jo asmens duomenų tvarkymu³⁹²).

³⁹² AARNIO, Reijo. Introduction: What Does Data Protection Mean? *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 165.

Be to, duomenų subjekto teisių deklaravimas teisės aktuose paskatino doktrinoje išskirti dar vieną asmens duomenų teisinės apsaugos principą, Stephen Kabera Karanja, Fred H. Cate įvardintą individualaus dalyvavimo, individualios kontrolės, savęs apsprendimo principu³⁹³. Atsižvelgus į Lietuvos įstatymų leidėjo numatytus būdus, leidžiančius duomenų subjektui įtakoti jo asmens duomenų tvarkymą, šio darbo autorės nuomone, nagrinėjamo principo turinį geriausiai atitiktų jo įvardinimas duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principu.

Minėta, kad analizuojamas teisės principas dėl kontekstinių ypatumų galėtų pretenduoti būti laikomas specialiuoju asmens duomenų teisinės apsaugos principu, tačiau panašaus turinio gairių buvimas kitose teisinio reguliavimo srityse sulaiko nuo šio principo priskyrimo specialiųjų asmens duomenų teisinės apsaugos principų kategorijai.

Ginčijant duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo traktavimo specialiuoju teisės principu pagrįstumą, be kita ko, galėtų būti nurodytas vienas iš civilinio proceso principų, tai yra teisės būti išklaustam principas, kuris kyla iš tinkamo proceso bei procesinio šalių lygiateisiškumo principų ir reikalauja, kad abiemis ginčo šalims būtų suteiktos lygios puolimo ir gynybos galimybės bei priemonės, kad sprendimas būtų priimtas tik teismui išklausius abi ginčo šalis³⁹⁴. Be to, galėtų būti paminėti ir teisės principai (tinkamo proceso principas³⁹⁵, proceso teisingumo (sąžiningumo) principas³⁹⁶), suponuojantys reikalavimą, kad administracinis,

³⁹³ KARANJA, Stephen Kabera. *Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-operation*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008. p. 145.; CATE, Fred H. The Failure of Fair Information Practice Principles. *Consumer Protection in the Age of the „Information Economy“*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2006. p. 347.

³⁹⁴ LAUŽIKAS, Egidijus, MIKELĖNAS, Valentinas, NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. p. 186.

³⁹⁵ ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2008. p. 304; ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 208-209.

³⁹⁶ GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUČONIS Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011. p. 52-55.

baudžiamasis procesai nevyktų, apie jį nežinant asmeniui, kurio teisinei padėčiai turės įtakos minėtų procesų baigtis.

Reikia pažymėti, kad nepaisant duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo ir kitose teisinio reguliavimo srityse veikiančių teisės principų, užtikrinančių galimybę asmeniui dalyvauti su jo interesais susijusiuose procesuose, panašumų, egzistuoja ir minėtų teisės principų skirtumų. Šiuos skirtumus iš dalies lemia tai, kad asmens duomenų tvarkymas, kitaip nei teismo procesas, administracinė procedūra³⁹⁷, paprastai trunka ilgą laiko tarpą, kartais netgi ilgiau nei duomenų subjekto gyvenimas. Be to, teismo procesas, administracinė procedūra orientuoti į tikslą – išspręsti kilusį konfliktą, o asmens duomenys dažniausiai tvarkomi, neturint galutinio siekio, nes duomenų valdytojui vertingas pats asmens duomenų tvarkymas ir galimybė panaudoti tvarkomus asmens duomenis jam aktualiais tikslais.

Nurodyti procesų skirtumai lemia, kad asmuo intensyviau traukiamas dalyvauti teismo procese, administracinėje procedūroje (jam siunčiami teismo šaukimai į teismo posėdžius, jis išpėjamas apie pasekmes, kiliančias neatvykus į teismo posėdį ar nepateikus teismui turimų įrodymų, jis informuojamas apie galimybę dalyvauti administracinėje procedūroje, kurios sprendimas gali pakeisti asmens teisinį statusą ir pan.), tačiau norėdamas dalyvauti savo asmens duomenų tvarkyme, asmuo pats turi rodyti iniciatyvą.

Tiesa, duomenų subjektas privalo būti informuojamas apie tai, kad duomenų valdytojas pradeda tvarkyti jo asmens duomenis (su sąlyga, kad ši aplinkybė duomenų subjektui nėra žinoma), tačiau vėliau duomenų valdytojas neturi pareigos duomenų subjektui priminti apie atliekamą jo asmens duomenų tvarkymą ar raginti duomenų subjektą pasinaudoti jam priklausančiomis teisėmis, tokiomis kaip teisė gauti informaciją apie asmens duomenų tvarkymą, susipažinti su tvarkomais asmens duomenimis, reikalauti nutraukti ar

³⁹⁷ Administracinės procedūros sąvoka apibrėžta Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje (2006 m. birželio 27 d. redakcija) ir ja laikomi pagal minėtą įstatymą viešojo administravimo subjekto atliekami privalomi veiksmai nagrinėjant asmens skundą ar pranešimą apie viešojo administravimo subjekto veiksmais, neveikimu ar administraciniais sprendimais galimai padarytą asmens, nurodyto skunde ar pranešime, teisių ir teisėtų interesų pažeidimą ir priimant dėl to administracinės procedūros sprendimą.

sustabdyti asmens duomenų tvarkymą, ištaisyti ar papildyti tvarkomus asmens duomenis ir pan.

Duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo panašumai ir skirtumai, lyginant su teisės būti išklaustytam, tinkamo proceso, proceso teisingumo (sąžiningumo) principais, nors, iš vienos pusės, kvestionuoja galimybę minėtą principą traktuoti specialiuoju asmens duomenų teisinės apsaugos principu, iš kitos pusės, sustiprina prielaidas išvesti šį principą iš asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo.

Reikia pastebėti, kad nagrinėjamas principas kyla ne tik iš atskirų Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų, bet ir iš aukščiau analizuotų asmens duomenų teisinės apsaugos principų. Antai sąžiningumo, proporcingumo principai suponuoja duomenų subjekto teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas sunaikintų nesąžiningai surinktus ir tvarkomus asmens duomenis, nutrauktų asmens duomenų tvarkymą, kuriuo neadekvačiai, peržengiant įstatymų leidėjo nustatytas ribas kišamasi į duomenų subjekto privatų gyvenimą, neproporcingai ribojamos kitos duomenų subjekto teisės. Iš rūpestingumo principo kyla duomenų subjekto teisė reaguoti į duomenų valdytojo nepakankami kruopščiai atliekamą asmens duomenų tvarkymą ir reikalauti, kad duomenų valdytojas ištaisytų ar papildytų netikslis ar neišsamius asmens duomenis. Savo ruožtu, skaidrumo principas sąlygoja duomenų subjekto teisę gauti iš duomenų valdytojo informaciją apie atliekamą jo asmens duomenų tvarkymą. Šiame kontekste paminėtinas ir bendrasis teisėtumo imperatyvas, įgalinantis duomenų subjektą reaguoti į asmens duomenų tvarkymą, atliekamą nesilaikant teisės aktais nustatytų taisyklių.

Atskleidžiant duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo esmę, svarbu pabrėžti šio teisės principo svarbą asmens duomenų teisinės apsaugos sistemoje. Pirmiausia, nagrinėjamas principas išryškina duomenų subjekto vaidmenį, užtikrinant jo asmens duomenų apsaugą.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyta keliolika duomenų subjekto dalyvavimo jo asmens duomenų tvarkyme formų (duomenų

subjekto teisių)³⁹⁸, besiskiriančių turiniu, duomenų subjekto galimybės įtakoti jo asmens duomenų tvarkymą prigimtimi, duomenų subjekto dalyvavimo jo asmens duomenų tvarkyme iniciatyvos šaltiniais. Duomenų subjektui suteikiamos plačios galimybės susipažinti su jo asmens duomenų tvarkymu ir daryti šiam procesui ženkliai įtaką. Įstatymų leidėjo intencija suteikti duomenų subjektui įvairiapusių instrumentus paveikti jo asmens duomenų tvarkymą negali būti vertinama kaip savitikslių ar neturinti gilesnės prasmės. Tokiame teisiniame reguliavime turėtų būti išvengiama nuostata, kad duomenų subjektas taip pat laikytinas iš dalies atsakingu už asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimus atitinkantį jo asmens duomenų tvarkymą. Taigi, duomenų subjekto statusas neapsiriboja pasyviu individo, kurio asmens duomenys tvarkomi, vaidmeniu, bet išplečiamas į aktyvų vaidmenį subjekto, galinčio kaupti duomenų valdytojo atliekamą asmens duomenų tvarkymą.

Antra, nagrinėjamas principas padeda pažinti asmens duomenų apsaugos teisinio mechanizmo esmę. Duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, iš vienos pusės, atspindi svarų duomenų subjekto indėlį, užtikrinant veiksmingą jo asmens duomenų apsaugą, iš kitos pusės, pabrėžia antraeilį valstybės vaidmenį, realizuojant asmens duomenų tvarkymą reguliuojančias teisės nuostatas. Asmens duomenų apsaugos srityje veikianti valstybės institucija – Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, negali atstoti duomenų subjekto. Inspekcija neturi įgaliojimų vietoj duomenų subjekto taikyti pastarajam suteiktas poveikio jo asmens duomenų tvarkymui priemones. Minėta valstybės institucija tegali teisės aktų nustatytais būdais padėti duomenų subjektui kontroliuoti jo asmens duomenų tvarkymą.

³⁹⁸ Įstatymo nuostatų pagrindu gali būti išskirtos šios duomenų subjekto teisės: teisė sutikti, kad būtų tvarkomi asmens duomenys; teisė atšaukti duotą sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo; teisė būti informuotu apie asmens duomenų tvarkymą; teisė gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją; teisė prieštarauti asmens duomenų tvarkymui; teisė reikalauti, kad asmens duomenys būtų ištaisyti ar papildyti; teisė reikalauti, kad asmens duomenys būtų sunaikinti; teisė reikalauti sustabdyti asmens duomenų tvarkymą; teisė susipažinti su automatiniu būdu atliekamo savybių vertinimo kriterijais ir principais; teisė susipažinti su automatiniu būdu atlikto savybių vertinimo rezultatais ir pareikšti nuomonę dėl jų; teisė gauti valstybės pagalbą, įgyvendinant kitas duomenų subjekto teises.

Galiausiai, analizuojamas principas išreiškia ne tik duomenų subjektui tenkančią naštą prisidėti prie tinkamo jo asmens duomenų tvarkymo, bet ir priemonę individualizuoti šį procesą. Teisiniu reguliavimu visų duomenų subjektų atžvilgiu sukuriama prielaidos tapačius gana aukštus standartus atitinkančiam asmens duomenų tvarkymui. Faktinis duomenų subjekto asmens duomenų apsaugos lygmuo priklauso nuo to, kaip intensyviai duomenų subjektas naudojami jam suteiktomis dalyvavimo asmens duomenų tvarkyme formomis. Duomenų subjektas, domėdamasis jo asmens duomenų tvarkymu ir sprendamas, kaip reaguoti į su jo asmens duomenų tvarkymu susijusias aplinkybes, nulemia, kaip griežtai, tvarkant jo asmens duomenis, laikomasi valstybės nustatytų asmens duomenų teisinės apsaugos standartų. Visgi svarbu pabrėžti, kad ir kokios bebūtų duomenų subjekto pastangos užtikrinti jo asmens duomenų tvarkymo kokybę, duomenų valdytojas neatleidžiamas nuo pareigos rūpestingai ir sąžiningai vykdyti asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimus.

Grįžtant prie duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo turinio, reikia pastebėti, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatytos duomenų subjekto dalyvavimo, tvarkant jo asmens duomenis, formos, nors ir jungiamos bendro tikslo – kontroliuoti duomenų valdytojo vykdomą asmens duomenų tvarkymą, aiškiai skiriasi savo turiniu ir poveikio asmens duomenų tvarkymui aspektais. Vieni formų pagalba duomenų subjektas gauna informacijos apie jo asmens duomenų tvarkymą, o naudodamasis kitomis kreipia minėtą procesą. Siekiant giliau suvokti analizuojamo principo turinį ir reikšmę, o kartu ir duomenų subjekto vaidmenį asmens duomenų tvarkyme, tikslinga išnagrinėti atskiras duomenų subjekto dalyvavimo jo asmens duomenų tvarkyme formas, tai yra pagrindines Lietuvos įstatymų leidėjo nustatytas duomenų subjekto teises, kam ir bus skirtas tolesnis šio darbo skyrius.

3. ASMENS DUOMENŲ TEISINĖS APSAUGOS PRINCIPŲ DETERMINUOJANČIOS APRAIŠKOS DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ KONSTRUKCIJOSE IR ĮGYVENDINIME

Analizuoti atskirų duomenų subjekto teisių ir šių teisių įgyvendinimo tvarką, kaip minėta, skatina siekis giliau suvokti duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo turinį. Tačiau duomenų subjekto teisėse turėtų būti išvelgiamas ne vien minėtas teisės principas, šios teisės turėtų būti vertinamos kaip visų aukščiau nagrinėtų asmens duomenų teisinės apsaugos principų apraiška bei išdava.

Asmens duomenų teisinės apsaugos principai, įskaitant ir duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principą, tarpusavyje persipynę ir susiję. Minėta, kad duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas išvedamas ne tik iš Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų, bet ir iš kitų asmens duomenų teisinės apsaugos principų, todėl duomenų subjekto teisės atspindi tiek duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principą, tiek ir kitus asmens duomenų teisinės apsaugos principus – teisingumo, protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principus. Be to, minėti asmens duomenų teisinės apsaugos principai suponuoja reikalavimus ne tik duomenų valdytojo, bet ir duomenų subjekto elgesiui. Pavyzdžiui iš rūpestingumo principo kyla reikalavimas, kad duomenų subjektas, pasikeitus jo valiai ir jam nebesutinkant, kad duomenų valdytojas toliau tvarkytų jo asmens duomenis, informuotų duomenų valdytoją apie jo valios pasikeitimą, atšaukdamas anksčiau duotą sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis.

Detaliau asmens duomenų teisinės apsaugos principų įtaka duomenų subjekto teisių turiniui ir jų realizavimui atskleidžiama toliau, analizuojant atskirų duomenų subjekto teisių konstrukcijas ir jų įgyvendinimo sąlygas.

3.1. Duomenų subjekto teisės sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, konstrukcija ir įgyvendinimas

Duomenų subjekto teisė sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, – viena dažniausiai įgyvendinamų duomenų subjekto teisių³⁹⁹. Praktinę šios teisės reikšmę ir taikymo dažnumą lemia tai, jog duomenų subjekto pritarimas, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, – pagrindas pradėti tvarkyti su duomenų subjektu susijusią informaciją.

Asmens duomenų tvarkymo pagrindų sąrašas pateiktas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnyje⁴⁰⁰ ir pradedamas būtent duomenų subjekto sutikimu. Duomenų subjekto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, paminėjimas pirmuoju teisėtu asmens duomenų tvarkymo pagrindu nesuteikia duomenų subjekto valios pareiškimui išskirtinio statuso kitų asmens duomenų tvarkymo pagrindų atžvilgiu⁴⁰¹. Tačiau įstatymų leidėjo pasirinkta asmens duomenų tvarkymo pagrindų išdėstymo seka (ši seka identiška nustatytai Direktyvoje 95/46/EB) kelia teisės normų aiškinimo problemų: duomenų valdytojai linkę teigti, kad duomenų subjekto sutikimas – prioritetas asmens duomenų tvarkymo pagrindas, kad asmens duomenys turėtų būti tvarkomi kuriuo nors kitu Asmens duomenų teisinės apsaugos

³⁹⁹ Reikia pažymėti, kad duomenų subjektas turi teisę ir nesutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys. Tačiau šios duomenų subjekto teisės realizavimas nedaro įtakos jo asmens duomenų tvarkymui: duomenų subjektui nesutikus, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, *status quo* nesikeičia – asmens duomenys nepradedami tvarkyti. Todėl šiame darbe nagrinėjama tik duomenų subjekto teisė sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys.

⁴⁰⁰ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi, jeigu: 1) duomenų subjektas duoda sutikimą; 2) sudaroma arba vykdoma sutartis, kai viena iš šalių yra duomenų subjektas; 3) pagal įstatymus duomenų valdytojas yra įpareigotas tvarkyti asmens duomenis; 4) siekiama apsaugoti duomenų subjekto esminius interesus; 5) įgyvendinami oficialūs įgaliojimai, įstatymais ir kitais teisės aktais suteikti valstybės bei savivaldybių institucijoms, įstaigoms ir įmonėms arba trečiajam asmeniui, kuriam teikiami asmens duomenys; 6) reikia tvarkyti dėl teisėto intereso, kurio siekia duomenų valdytojas arba trečiasis asmuo, kuriam teikiami asmens duomenys, ir jei duomenų subjekto interesai nėra svarbesni.

⁴⁰¹ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>; GUTWIRTH, Serge. *Short Statement about the Role of Consent in the European Data Protection Directive*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/serge_gutwirth/80>. p. 3.

įstatymo 5 straipsnyje numatytu pagrindu tik tuomet, kai duomenų subjektas nesutinka, kad duomenų valdytojas tvarkytų jo asmens duomenis.

Prioriteto suteikimas duomenų subjekto sutikimui, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, nepagrįstas ir neatitinka minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo. Priešingai nei teigia kai kurie duomenų valdytojai, asmens duomenys gali būti tvarkomi, remiantis duomenų subjekto sutikimu, tik išimtiniais atvejais, kai tvarkyti asmens duomenis reikalinga duomenų valdytojo veiklos tikslais, tačiau neegzistuoja joks kitas teisės aktuose numatytas asmens duomenų tvarkymo pagrindas⁴⁰². Tokia išvada seka iš to, jog kiti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyti asmens duomenų tvarkymo pagrindai siejami su aplinkybėmis, patvirtinančiomis, kad duomenų valdytojo nustatyti asmens duomenų tvarkymo tikslai svarbesni nei duomenų subjekto interesai, todėl asmens duomenų tvarkymas pateisinamas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu. Nenumačius duomenų subjekto sutikimo kaip savarankiško asmens duomenų tvarkymo pagrindo⁴⁰³, tais atvejais, kai duomenų valdytojo nustatyti asmens duomenų tvarkymo tikslai nebūtų svarbesni nei duomenų subjekto interesai, asmens duomenys negalėtų būti tvarkomi.

Taigi, duomenų subjekto teisė sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, išreiškia minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo veikimo ribas: nors duomenų valdytojo numatyti asmens duomenų tvarkymo tikslai nėra tokie svarbūs, kad pateisintų duomenų subjekto teisėtų interesų ribojimą, pats duomenų subjektas gali laisva valia tokiam ribojimui pritarti ir leisti tvarkyti jo asmens duomenis.

⁴⁰² KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 68.

⁴⁰³ Įdomu pastebėti, kad kai kurių šalių (Prancūzijos, Belgijos ir kt.) teisės aktuose, reguliuojančiuose asmens duomenų tvarkymą, duomenų subjekto sutikimas nebuvo laikomas pagrindu tvarkyti asmens duomenis iki Direktyvos 95/46/EB nuostatų, numatančių galimybę tvarkyti asmens duomenis, gavus duomenų subjekto sutikimą, perkėlimo į nacionalinę teisę. Žr. GUTWIRTH, Serge. *Short Statement about the Role of Consent in the European Data Protection Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/serge_gutwirth/80>. p. 2.

Pastebėtina, kad įstatymų leidėjas yra išskyręs kelis atvejus, kai asmens duomenų tvarkymas negalimas jokių kitų pagrindų kaip tik gavus duomenų subjekto sutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo. Tai atspindi įstatymų leidėjo įsitikinimą, kad nurodytais atvejais minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu neegzistuoja neginčijamas būtinumas tvarkyti asmens duomenis ir tik duomenų subjektas, atsižvelgdamas į savo paties interesus, galėtų leisti vykdyti šią veiklą.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyta, kad gauti duomenų subjekto sutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo būtina, kai asmens duomenis ketinama tvarkyti mokslinio tyrimo (įstatymo 12 straipsnio 1 dalis), socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo (įstatymo 13¹ straipsnio 1 dalis), tiesioginės rinkodaros (įstatymo 14 straipsnio 1 dalis), asmens mokumo ir finansinės rizikos vertinimo, įsiskolinimo valdymo (įstatymo 22 straipsnio 1 dalis) tikslais.

Kaip matyti, duomenų subjekto teisė sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys – veiksminga priemonė, leidžianti individualizuoti asmens duomenų apsaugą, pritaikyti asmens duomenų tvarkymo taisykles sparčiai kintantiems socialiniams santykiams. Paminėtina ir tai, kad negali būti atsisakyta duomenų subjekto sutikimą laikyti pagrindu tvarkyti asmens duomenis ar suvaržyti galimybes naudotis šiuo pagrindu, nes duomenų subjekto sutikimas kaip pagrindas tvarkyti asmens duomenis numatytas Direktyvos 95/46/EB 7 straipsnyje, o Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad Direktyvoje 95/46/EB nustačius asmens duomenų tvarkymo pagrindus, Europos Sąjungos valstybės narės negali nei numatyti naujų asmens duomenų tvarkymo pagrindų, nei Direktyvoje 95/46/EB numatytų pagrindų įgyvendinimą riboti papildomais Direktyvoje nenustatytais reikalavimais⁴⁰⁴.

⁴⁰⁴ Bylos C-468/10, C-469/10, *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito, Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo v. Administración del Estado*. 32 p.

Duomenų subjekto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, samprata

Duomenų subjekto sutikimu, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, kaip numatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje, laikomas savanoriškas duomenų subjekto valios pareiškimas tvarkyti jo asmens duomenis jam žinomą tikslu. Įstatyme atskiru sakiniu pažymėta, kad sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią.

Savo esme duomenų subjekto sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo – tai duomenų subjekto valios pareiškimas. Šiuo pareiškimu nusakoma duomenų subjekto nuomonė jo asmens duomenų tvarkymo klausimu.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas nenustato jokių konkretizuotų reikalavimų formai, kaip duomenų subjektas turėtų pareikšti nuomonę dėl jo asmens duomenų tvarkymo. Esamu teisiniu reguliavimu nėra uždraustas nė vienas duomenų subjekto valios pareiškimo būdas, taip pat nė vienam iš jų nėra suteiktas prioritetas. Taigi, nėra nustatytas ir reikalavimas, kad duomenų subjektas visais atvejais raštu pareikštų sutinkantis ar prieštaraujantis, kad duomenų valdytojas tvarkytų jo asmens duomenis.

Tiesa, Lietuvos įstatymų leidėjas nustatė, kad duomenų subjektas sutikimą ar nesutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais ne tiesioginio kontakto su tyrėju metu gali pareikšti tik rašytine ar jai prilyginta forma⁴⁰⁵. Reikia paminėti ir tai, kad rengiant Direktyvą 95/46/EB, buvo siūloma įtvirtinti privalomą rašytinę duomenų subjekto sutikimo formą, tačiau galutiniam direktyvos tekste tokio pobūdžio reikalavimas nekeliamas⁴⁰⁶.

⁴⁰⁵ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 13¹ straipsnio 1 dalis.

⁴⁰⁶ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>.

Įstatyme nenustačius leistinų duomenų subjekto sutikimo pareiškimo formų, nuo konkrečių faktinių aplinkybių priklauso, ar tas duomenų subjekto elgesys, kuris laikomas duomenų subjekto sutikimu, gali būti pripažintas išreiškiančiu duomenų subjekto valią dėl jo asmens duomenų tvarkymo.

Teisingumo, protingumo, sąžiningumo principai suponuoja, kad duomenų subjekto elgesys turėtų būti laikomas išreiškiančiu duomenų subjekto nuomonę jo asmens duomenų tvarkymo klausimu, jeigu, pirmiausia, pats duomenų subjektas supranta ir akceptuoja, kad šiuo elgesiu pareiškia savo poziciją dėl jo asmens duomenų tvarkymo⁴⁰⁷.

Antra, vertinant duomenų subjekto elgesį, neturi kilti abejonių dėl duomenų subjekto valios turinio, tai yra, ar duomenų subjektas sutinka, ar prieštarauja, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi. Duomenų subjekto valia turi būti akivaizdžiai matoma iš duomenų subjekto elgesio, ji negali būti numanoma. Duomenų subjekto pozicijos jo asmens duomenų tvarkymo klausimu aiškumas – būtina duomenų subjekto sutikimo savybė ir esminė sąlyga teigti, kad duomenų subjekto sutikimas buvo duotas. Kilus abejonių dėl duomenų subjekto valios turinio, turėtų būti laikoma, kad sutikimas tvarkyti asmens duomenis nebuvo duotas.

Neveikimas (neatsakymas į duomenų valdytojo elektroninį laišką ar pan.) negali būti laikomas duomenų subjekto sutikimu, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys: duomenų subjektui nereagavus į duomenų valdytojo siūlymą sutikti su savo asmens duomenų tvarkymu, duomenų valdytojas neturi aiškių įrodymų dėl duomenų subjekto valios pateikto siūlymo atžvilgiu⁴⁰⁸. Pastebėtina, kad Europos Komisija taip pat laikosi nuomonės, jog tylėjimas ar kitoks neveikimas neturėtų būti traktuojamas duomenų subjekto sutikimu dėl

⁴⁰⁷ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui KOM (2010) 609 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_lt.pdf>.

⁴⁰⁸ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>.

jo asmens duomenų tvarkymo⁴⁰⁹, jog duomenų subjekto sutikimas turėtų būti išreikštas⁴¹⁰.

Išvada, kad duomenų subjekto sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo gali būti pareiškiamas tik aktyviais veiksmais, darytina ir pasitelkus gramatinį Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies aiškinimą. Pagal šią įstatymo nuostatą duomenų subjekto sutikimu laikomas duomenų subjekto valios pareiškimas, o sąvoka „pareiškimas“ reiškia aktyvaus pobūdžio veiką⁴¹¹. Užsienio šalių teoretikai ir praktikai taip pat pripažįsta, kad sutikimas dėl asmens duomenų tvarkymo gali būti išreiškiamas tik aktyviais duomenų subjekto ir duomenų valdytojo tarpusavio komunikavimo veiksmais⁴¹².

Konstatavus, kad duomenų subjekto valios aiškumas – būtina duomenų subjekto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, savybė, kritiškai vertintina Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies antrojo sakinio nuostata, pagal kurią sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią.

Tiesa, reikalavimas, kad sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis būtų aiškiai išreikštas, įtvirtintas ir Direktyvoje 95/46/EB, tačiau ne apibrėžiant teisės akte vartojamas sąvokas, bet nustatant ypatingų asmens duomenų tvarkymo pagrindus⁴¹³. Direktyvos 95/46/EB nuostatos, kad

⁴⁰⁹ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto preambulės 25 punktas.

⁴¹⁰ *The Speech of Viviane Reding, the vice president of the European Commission and the justice commissioner of the European Union, at the 2nd Annual Cloud Computing Conference, 7 March 2013* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-15]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-197_de.htm>.

⁴¹¹ Lietuvių kalbos žodyne pateikiama žodžio „pareikšti“ prasmė: „tam tikru būdu atskleisti kokį nors turinį“, „perduoti žodžiais, pasakyti, viešai paskelbti“. Žr. *Lietuvių kalbos žodynas*. T. 11. Vilnius: Mokslas, 1978. p. 393.

⁴¹² *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 29.

⁴¹³ Direktyvos 95/46/EB 8 straipsnio 2 dalies a punkte numatyta, kad draudimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis netaikomas, kai duomenų subjektas duoda aiškų sutikimą tvarkyti tokius duomenis.

duomenų subjekto sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti aiškiai išreikštas, perkėlimas į Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalį, kurioje pateikiama duomenų subjekto sutikimo samprata, suponuoja klaidingą šios įstatymo nuostatos interpretaciją, kad esą aiškumo reikalavimas keliamas išskirtinai tik duomenų subjekto duodamam sutikimui tvarkyti ypatingus jo asmens duomenis.

Prielaidas klaidingam interpretavimui kuria ir tai, kad į įstatymą nebuvo preciziškai perkeltos Direktyvos 95/46/EB 7 straipsnio a punkto nuostatos, reikalaujančios, kad duomenų subjekto sutikimas dėl asmens duomenų, nepriskiriamų ypatingų asmens duomenų kategorijai, tvarkymo būtų duotas nedviprasmiškai. Todėl Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, šio darbo autorės nuomone, turėtų būti tikslinama, atsisakant antrojo sakinio, o pirmajame sakinyje nurodant, kad duomenų subjekto valia leisti tvarkyti jo asmens duomenis turi būti pareiškiami aiškiai.

Įstatyme nesant nurodymo, kokia forma duomenų subjektas privalo pareikšti valią dėl jo asmens duomenų tvarkymo, valios pareiškimo formą turi parinkti duomenų valdytojas ir apie ją informuoti duomenų subjektą. Duomenų valdytojui tenka pareiga parinkti tokią duomenų subjekto sutikimo dėl jo asmens duomenų tvarkymo pateikimo formą, kuri atitiktų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus, tai yra užfiksuotų duomenų subjekto valios pareiškimo faktą, aiškiai atspindėtų duomenų subjekto valios turinį ir neabejotinai patvirtintų, kad valią dėl asmens duomenų tvarkymo pareiškė pats duomenų subjektas.

Parentant duomenų subjekto valios pareiškimo formą, turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, kad kilus abejonių dėl asmens duomenų tvarkymo teisėtumo, duomenų valdytojui teks pareiga įrodyti, kad buvo gautas duomenų subjekto sutikimas ir duomenų subjektas pritarė būtent tokiam jo asmens duomenų tvarkymui, kurį vykdo duomenų valdytojas.

Duomenų subjektas sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, turi duoti laisva valia, tai yra faktiškai turėdamas laisvą pasirinkimą,

nepatiriant žalos, duoti tokį sutikimą ar jo neduoti⁴¹⁴. Sutikimas, išgautas iš realios pasirinkimo laisvės neturinčio duomenų subjekto, laikomas negaliojančiu ir juo negali būti grindžiamas asmens duomenų tvarkymas.

Duomenų subjekto sutikimas nelaikomas savanorišku ir tais atvejais, jeigu gautas apgaulės, grasinimo ar prievartos pagalba, duomenų subjektui suteiktos klaidinančios informacijos pagrindu, taip pat jeigu sutikimas duotas, duomenų subjektui siekiant išvengti neigiamų pasekmių, kurios galimai kiltų sutikimo nedavus⁴¹⁵.

Negatyviomis pasekmėmis, verčiančiomis duomenų subjektą sutikti su jo asmens duomenų tvarkymu ir eliminuojančiomis pareikšto sutikimo savanoriškumą, laikomi ne visi nedavus sutikimo galintys kilti duomenų subjektui nepalankūs padariniai, o tik tie, kurie reiškia akivaizdų duomenų subjekto padėties pablogėjimą, žymiai prastesnį duomenų subjekto vertinimą, lyginant su sutikimą tvarkyti jų asmens duomenis davusiais duomenų subjektais. Antai savanorišku negali būti laikomas duomenų subjekto sutikimas, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, reikalingi išduoti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, kuris užtikrina galimybę naudotis elektroninėmis paslaugomis, jeigu dalis viešųjų paslaugų perkeltos į elektroninę erdvę ir minėto dokumento neturėjimas reiškia, kad šios paslaugos duomenų subjektui bus neprieinamos arba sunkiai prieinamos⁴¹⁶.

Priešingai nei duomenų subjekto padėties pablogėjimas tam tikrų privilegijų nesuteikimas duomenų subjektui, nedavusiam sutikimo tvarkyti jo asmens duomenis, nelaikomas spaudimu, eliminuojančiu duomenų subjekto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, savanoriškumą. Antai

⁴¹⁴ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto preambulės 33 punktas.

⁴¹⁵ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 12; *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 29.

⁴¹⁶ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 16.

duomenų subjektas laikytinas laisva valia duodančiu sutikimą prekybos centrui tiesioginės rinkodaros tikslu tvarkyti jo asmens duomenis mainais už gaunamą lojalumo kortelę, suteikiančią galimybę prekybos centre įsigyti prekių ar paslaugų palankesnėmis sąlygomis. Duomenų subjektas turi nevaržomą laisvę pasirinkti, ar vardan finansinės bei kitokios naudos sutikti su jo asmens duomenų tvarkymu prekybos centro nurodytais tikslais, ar visgi išsaugoti didesnę informacinę privatumą ir neduoti sutikimo dėl jo asmens duomenų tvarkymo.

Nagrinėjamos problemos kontekste paminėtina Direktyvos darbo grupės nuomonė, kad tam tikrais atvejais tarp duomenų valdytojo ir duomenų subjekto susiklostančių santykių pobūdis (pavyzdžiui darbo teisiniai santykiai, viešojo administravimo teisiniai santykiai) suponuoja, kad duomenų subjekto sutikimas tvarkyti jo asmens duomenis negali būti laikomas duodamu laisva valia. Darbo grupė teigia, kad minėtais atvejais asmens duomenų tvarkymas turėtų būti grindžiamas ne duomenų subjekto sutikimu, o kitais teisės aktuose numatytais asmens duomenų tvarkymo pagrindais⁴¹⁷. Europos Komisija taip pat laikosi pozicijos, kad duomenų subjekto sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo neturėtų būti laikomas asmens duomenų tvarkymo pagrindu, kai yra aiškus duomenų subjekto ir duomenų valdytojo padėties disbalansas, visų pirma tuomet, kai duomenų subjektas yra priklausomas nuo duomenų valdytojo⁴¹⁸.

Be abejonės, darbo, viešojo administravimo teisinių santykių kontekste kalbėti apie duomenų subjekto (darbuotojo, mokesčio mokėtojo, pašalpos gavėjo ir pan.) laisvą valią, duodant sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, sudėtinga, tačiau to nepakanka teigti, kad egzistuoja sritys, kuriose asmens duomenų tvarkymas jokiais atvejais negali būti grindžiamas duomenų subjekto sutikimu. Duomenų valdytojui pasitelkus papildomas priemones, duomenų

⁴¹⁷ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 13–16.

⁴¹⁸ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto preambulės 34 punktas, 7 straipsnio 4 dalis.

subjektui gali būti sudaryta reali pasirinkimo sutikti ar nesutikti su jo asmens duomenų tvarkymu laisvė, kas reikštų, kad duomenų subjektui sutikus su jo asmens duomenų tvarkymu, sutikimas turėtų būti laikomas duotu laisva valia. Antai darbdaviui diegiant leidimų patekti į darbo patalpas sistemą ir sudarant galimybę darbuotojui pasirinkti vieną iš alternatyvų – naudoti elektroninę kortelę ir identifikavimo kodą arba daktiloskopinius asmens duomenis, jeigu darbuotojas pasirenka antrąjį variantą, turi būti laikoma, kad jis laisva valia davė sutikimą tvarkyti jo pirštų atspaudų duomenis (žinoma, su sąlyga, kad darbuotojo pasirinkimas neturi įtakos kitoms darbuotojo teisėms, nekeičia teisiniu ar socialiniu požiūriu reikšmingo darbuotojo vertinimo iš darbdavio pusės ir pan.).

Duomenų subjekto sutikimo savanoriškumo problema kyla ne tik tais atvejais, kai duomenų subjektas pavaldus duomenų valdytojui ar kitaip nuo jo priklausomas, bet ir tuomet, kai nedavęs sutikimo tvarkyti jo asmens duomenis, duomenų subjektas patirtų nepatogumų, būtų priverstas keisti įprastą elgseną. Jeigu galimi nepatogumai neproporcingai dideli, tokiomis aplinkybėmis gautas sutikimas negali būti laikomas pareikštu laisva valia ir juo negali būti grindžiamas asmens duomenų tvarkymas.

Pavyzdžiui vaizdo stebėjimas viešose vietose negali būti atliekamas, remiantis duomenų subjekto sutikimu, kuriuo laikomas duomenų subjekto įžengimas į stebimą erdvę po to, kai asmuo buvo informuotas apie atliekamą vaizdo stebėjimą. Siekis nepatekti į vaizdo kamerų stebėjimo lauką gali reikalauti neproporcingai didelių pastangų, be to, šios pastangos gali neduoti rezultatų – objektyviai gali nebūti galimybės pasiekti pageidaujamą tikslą ir likti nepastebėtu vaizdo kamerų. Todėl pagrįstai Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 16 straipsnyje numatyta, kad vaizdo stebėjimas turi būti vykdomas ne duomenų subjekto sutikimo, o kitu to paties įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje nurodytu pagrindu – esant reikalingumui tvarkyti asmens duomenis

dėl duomenų valdytojo siekiamo teisėto intereso, kai duomenų subjekto interesai nėra svarbesni⁴¹⁹.

Pabrėžtina, kad aukščiau pateiktas pavyzdys nepaneigia, jog galimi atvejai, kai įžengdamas į tam tikrą erdvę, asmuo išreiškia laisvą sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys. Pavyzdžiui tuo atveju, jeigu prieš įeinant į parduotuvę asmuo informuojamas, kad kelias valandas prekybos salėje bus fotografuojama tikslu nuotraukas paskelbti prekybininko interneto svetainėje, asmuo įeidamas į parduotuvę išreiškia sutikimą, kad jo vaizdo duomenys būtų renkami ir tvarkomi jam nurodytu tikslu ir būdu. Taigi, sutikimas dėl asmens duomenų tvarkymo gali būti išreiškiamas ir konkludentiniais veiksmais, jeigu duomenų subjektas turėjo realią galimybę pasirinkti atlikti ar neatlikti šiuos veiksmus.

Kaip numatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje, sutikimas turi išreikšti duomenų subjekto valią, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi jam žinomą tikslu. Vadinasi, duomenų subjektas turi pareikšti sutinkantis, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi ne apskritai, bet tik tam tikrais jam žinomais tikslais.

Įstatyme pateikiant duomenų subjekto sutikimo sampratą, vartojamas žodžių junginys „žinomą tikslu“. Reikia pabrėžti, kad ši žodžių konstrukcija negali būti aiškinama kaip reiškianti, kad duomenų subjektas gali duoti sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis tik vienu tikslu ar kad dėl kiekvieno atskiro asmens duomenų tvarkymo tikslo turi būti gaunamas atskiras duomenų subjekto sutikimas.

Sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo principai reikalauja, jog duomenų valdytojas, kreipdamasis į duomenų subjektą, kad šis duotų sutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo, nurodytų visus tikslus, kuriais ketina tvarkyti asmens duomenis. Tais atvejais, kai asmens duomenis numatoma tvarkyti keliais iš esmės skirtingais tikslais, duomenų subjekto sutikimas turėtų

⁴¹⁹ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 16 straipsnyje vykdyti vaizdo stebėjimą leidžiama, siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, apginti asmenų gyvybę, sveikatą, turtą ir kitas asmenų teises ir laisves, tačiau tik tais atvejais, kai kiti būdai ar priemonės yra nepakankamos ir (arba) netinkamos siekiant išvardytų tikslų ir jeigu duomenų subjekto interesai nėra svarbesni.

būti konkretizuotas ir apimti kiekvieną iš savarankiškų asmens duomenų tvarkymo tikslų⁴²⁰. Bendro pobūdžio, nekonkretizuotas duomenų subjekto sutikimas, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, negalioja ir juo negali būti grindžiamas asmens duomenų tvarkymas.

Duomenų subjekto sutikimui keliamas konkretumo reikalavimas suponuoja ir tai, kad duoto sutikimo pagrindu tvarkyti asmens duomenis gali tik tas duomenų valdytojas, kuris kreipėsi į duomenų subjektą, kad pastarasis pareikštų valią dėl jo asmens duomenų tvarkymo.

Kaip žinia, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje pateikta duomenų subjekto sutikimo apibrėžtis suformuluota, perkeliant į nacionalinę teisę Direktyvos 95/46/EB 2 straipsnio h punkte įtvirtintą duomenų subjekto sutikimo sampratą. Lyginant įstatymo ir Direktyvos 95/46/EB nuostatas, matyti, jog direktyvoje numatyta daugiau reikalavimų duomenų subjekto sutikimui, kad jis būtų laikomas galiojančiu⁴²¹. Europos Sąjungos teisės akte reikalaujama, kad sutikimas ne tik išreikštų duomenų subjekto valią, būtų pareikštas savanoriškai, bet ir kad būtų konkretus bei žinomai duotas⁴²². Reikalavimai, kad duomenų subjektas sutikimą duotų laisva valia, konkrečiai ir būdamas informuotas, – pamatinės duomenų subjekto sutikimo galiojimo sąlygos. Jų svarbą yra pabrėžęs ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas⁴²³.

Duomenų subjekto sutikimas laikomas konkrečiu, jeigu duotas individualizuoto asmens duomenų tvarkymo atžvilgiu. Konkretus sutikimas atspindi duomenų subjekto valią, kokie asmens duomenys, kokiais tikslais,

⁴²⁰ Direktyvos darbo grupės nuomonė 12/2011 dėl pažangiųjų skaitiklių naudojimo [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp183_lt.pdf>. p. 8.

⁴²¹ Direktyvos 2 straipsnio h punkte nurodyta, kad duomenų subjekto sutikimas reikia bet kurį savanoriškai ir žinomai duotą konkretų duomenų subjekto pareiškimą, kuriuo duomenų subjektas nurodo savo sutikimą, kad būtų tvarkomi su juo susiję duomenys.

⁴²² Direktyvos tekste anglų kalba vartojamos sąvokos „specific“, „informed“, prancūzų kalba – „spécifique“, „informée“, vokiečių kalba – „für den konkreten Fall“, „in Kenntnis der Sachlage“.

⁴²³ Byla C-543/09, *Deutsche Telekom AG v. Vokietijos Federacinė Respublika*. 58 p.

kokio duomenų valdytojo gali būti tvarkomi⁴²⁴. Individuálios asmens duomenų tvarkymo aplinkybės sąlygoja, kokio turinio duomenų subjekto sutikimas gali būti pripažįstamas konkrečiu. Antai, jeigu asmens duomenis ketinama tvarkyti ilgiau nei truks duomenų subjekto ir duomenų valdytojo tarpusavio santykiai, duomenų subjekto sutikimas turi apimti ir šį asmens duomenų tvarkymo ypatumą⁴²⁵.

Direktyvos 95/46/EB reikalavimas, kad duomenų subjekto sutikimas būtų žinomai duotas⁴²⁶, reiškia, kad duomenų subjektas valią dėl jo asmens duomenų tvarkymo turi pareikšti, žinodamas, kas, kokia apimtimi ir kokiais tikslais siekia tvarkyti jo asmens duomenis. Galiojančiu laikomas tik toks duomenų subjekto sutikimas, kuris duotas, turint visą informaciją, reikalingą pagrįstam sprendimui dėl asmens duomenų tvarkymo priimti⁴²⁷.

Duomenų valdytojas, siekdamas gauti duomenų subjekto sutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo, privalo duomenų subjektui nurodyti ketinamą tvarkyti asmens duomenų kategorijas, asmens duomenų tvarkymo tikslus ir trukmę, galimus asmens duomenų gavėjus, taip pat teises, kuriomis duomenų subjektas galės pasinaudoti, duomenų valdytojui tvarkant jo asmens duomenis⁴²⁸.

⁴²⁴ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 17; GERSDORF, Małgorzata. New Techniques for the Collection and Processing of Employees' Personal Data and their Privacy Protection. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005. p. 208

⁴²⁵ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 29

⁴²⁶ Įdomu pastebėti, kad su žinomai duoto sutikimo problema susiduriama ne tik asmens duomenų teisinės apsaugos, bet ir medicinos srityje, žr. KABIŠAITIS, Andrius. Paciento informuotas sutikimas: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisė*. 2004, 50: 1-16; KUČINSKAS, Vaidutis, STEPONAVIČIŪTĖ, Danguolė, ANDRULIONIS, Gytis. The Value of Free and Informed Consent in Personalising Medicine. *Acta Medica Lituanica*. 2005, 4: 1-12.

⁴²⁷ Direktyvos 29 straipsnio asmens duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė 12/2011 dėl pažangiųjų skaitiklių naudojimo [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp183_lt.pdf>. p. 8.

⁴²⁸ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 19.

Ketinamo vykdyti asmens duomenų tvarkymo ypatumai gali lemti, kad duomenų subjektui privalės būti pateikta papildoma informacija (pavyzdžiui informacija apie asmens duomenų viešinimą), kad duomenų subjektas galėtų tinkamai įvertinti asmens duomenų tvarkymo pobūdį, šios veiklos galimą įtaką jo teisėms ir teisėtiems interesams bei priimti protingą sprendimą dėl galimybės duomenų valdytojui tvarkyti jo asmens duomenis.

Duomenų subjektui pateikiama informacija apie duomenų valdytojo ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą privalo būti kokybiška – atspindėti svarbiausius ir specifinius asmens duomenų tvarkymo aspektus, būti išdėstyta aiškiu suprantamu tekstu, jame nevartojant sudėtingų terminų ar žargono. Duomenų valdytojo pateikiamą informaciją turi būti pajėgus suprasti vidutinių gebėjimų asmuo, priklausantis grupei duomenų subjektų, kurių asmens duomenis duomenų valdytojas ketina tvarkyti. Duomenų subjektui pateikiamos informacijos kokybės reikalavimas gali sąlygoti duomenų valdytojo pareigą šią informaciją itin kruopščiai ir rūpestingai parengti. Pavyzdžiui duomenų valdytojui siekiant gauti nepilnamečių sutikimą dėl jų asmens duomenų tvarkymo, potencialiam duomenų subjektui pateikiama informacija apie ketinamus tvarkyti asmens duomenis turi būti adaptuota atitinkamo amžiaus vaikų gebėjimui ją suprasti.

Kita būtina prielaida duomenų subjektui suvokti duomenų valdytojo ketinamo vykdyti asmens duomenų tvarkymo esmę ir priimti apmąstytą sprendimą dėl leidimo tvarkyti asmens duomenis – tai duomenų valdytojo parengtos informacijos prieinamumas ir matomumas. Minėta informacija privalo būti tiesiogiai pateikta duomenų subjektui. Prieiga prie šios informacijos negali reikalauti neproporcingų duomenų subjekto pastangų. Antai, kad gautų informaciją apie duomenų valdytojo ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą, duomenų subjektas negali būti įpareigotas kreiptis į duomenų valdytojo įgaliotą asmenį ar minėtos informacijos ieškoti duomenų

valdytojo nurodytoje interneto svetainėje. Be to, duomenų subjektui pateikiama informacija turi būti pastebima, surašyta tinkamo tipo ir dydžio raidėmis⁴²⁹.

Itin dažnai grėsmė, kad duomenų subjektui nebus pateikta kokybiška informacija apie numatomą jo asmens duomenų tvarkymą ar nebus sudarytos tinkamos galimybės su šia informacija susipažinti, kyla tais atvejais, kai asmens duomenis ketinama tvarkyti elektroninės prekybos tikslu. Neretai tokiais atvejais duomenų valdytojo nurodomos asmens duomenų tvarkymo sąlygos būna neproporcingai didelės apimties, neaiškiai surašytos, duomenų subjektui pasiekiamos, tik aktyvavus kelias interneto puslapyje ar netgi skirtinguose puslapiuose esančias nuorodas. Tokiais atvejais turėtų būti laikoma, kad duomenų subjektui nebuvo sudarytos protingos galimybės susipažinti ir suprasti duomenų valdytojo pateiktą informaciją apie ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą, ir duomenų subjekto duotas sutikimas, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, turėtų būti pripažįstamas negaliojančiu⁴³⁰.

Kaip matyti, lyginant su Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, Direktyvoje 95/46/EB nustatyta daugiau reikalavimų, kuriuos atitinkantis valios pareiškimas laikomas duomenų subjekto sutikimu dėl jo asmens duomenų tvarkymo. Pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, duodančiam duomenų subjektui privalo būti žinomas tik asmens duomenų tvarkymo tikslas, o Direktyva 95/46/EB reikalauja, kad duomenų subjektas būtų informuotas apie visus svarbiausius ir specifinius numatomo jo asmens duomenų tvarkymo aspektus – ketinamą tvarkyti asmens duomenų kategorijas, asmens duomenų tvarkymo tikslus ir trukmę, galimus asmens duomenų gavėjus ir pan. Be to, vadovaujantis įstatymu, duomenų subjektas privalo pareikšti valią tik dėl duomenų valdytojo planuojamo asmens duomenų tvarkymo tikslų, o remiantis

⁴²⁹ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 20.

⁴³⁰ KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 68.

Direktyva 95/46/EB, duomenų subjekto duotas sutikimas turi apimti tuos pačius asmens duomenų tvarkymo aspektus, apie kuriuos duomenų subjektą privalo informuoti duomenų valdytojas.

Direktyvoje 95/46/EB nustatyti, tačiau Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nenumatyti reikalavimai duomenų subjekto valios dėl jo asmens duomenų tvarkymo pareiškimui – svarbios prielaidos, kad asmens duomenys būtų tvarkomi tinkamai, tai yra laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos principų (teisingumo, sąžiningumo, skaidrumo, rūpestingumo, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principų). Kilus ginčui, teismai turėtų aiškinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatas kaip galima labiau atsižvelgiant į Direktyvos 95/46/EB tekstą ir tikslą⁴³¹. Todėl siekiant užtikrinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų atitikimą Direktyvai 95/46/EB ir asmens duomenų teisinės apsaugos principams, reikėtų patikslinti minėto įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje pateiktą duomenų subjekto sutikimo sampratą ir numatyti, kad duomenų subjekto sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo turi būti aiškus, konkretus, duotas laisva valia ir žinant pagrindines bei specifines planuojamo asmens duomenų tvarkymo charakteristikas⁴³².

Duomenų subjekto sutikimu laikant žinomai duotą konkretų duomenų subjekto valios pareiškimą, gali būti rastas atsakymas į dažnai keliamą klausimą, ar duomenų subjektui paviešinus jo asmens duomenis, gali būti konstatuojama, kad duomenų subjektas realizavo savo teisę sutikti, kad būtų tvarkomi paviešinti jo asmens duomenys.

⁴³¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-106/89, *Marleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentacion SA*, 1990 I-4135. 8 p.; bylos C-465/00, C-138/01, C-139/01, *Österreichischer Rundfunk ir kt.*, 2003 I-4989. 93 p.

⁴³² Įstatymų leidėjui siūlytina ieškoti aiškesnių Direktyvoje 95/46/EB vartojamos sąvokos „žinomai duotas“ atitikmenų. Šiuo tikslu galėtų būti pasinaudota užsienio šalių teisinio reguliavimo patirtimi. Pavyzdžiui Islandijos Privatumo apsaugos ryšium su asmens duomenų tvarkymu įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad sutikimu laikomas konkretus aiškus laisvai duotas pareiškimas, pažymintis, kad asmuo sutinka dėl konkrečių jo asmens duomenų tvarkymo ir kad jam žinoma, kokiais tikslais ir kaip šie asmens duomenys bus tvarkomi, kaip bus užtikrintas asmens duomenų saugumas, kad jis turi teisę atšaukti duotą sutikimą ir kt. Žr. Icelandic Act on the Protection of Privacy as Regards the Processing of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-05-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.personuvernd.is/information-in-english/greinar/nr/438>>.

Asmuo su juo susijusią informaciją paprastai paviešina kitais tikslais nei siekdamas, kad šią informaciją tvarkytų tam tikras duomenų valdytojas. Viešai paskelbdamas savo asmens duomenis, duomenų subjektas nenurodo jokių sąlygų, kurių laikantis paskelbti asmens duomenys gali būti tvarkomi toliau. Taigi, asmens duomenų paviešinimas neatitinka pagrindinių duomenų subjekto sutikimo sampratos aspektų – neišreiškia asmens, viešai paskelbusio savo asmens duomenis, valios, kad konkretus duomenų valdytojas tvarkytų paskelbtus asmens duomenis jam žinomais tikslais ir sąlygomis. Todėl viešas asmens duomenų paskelbimas negali būti laikomas duomenų subjekto teisės sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, realizavimu ir negali būti traktuojamas pagrindu pradėti šių asmens duomenų tvarkymą⁴³³.

Reikia pabrėžti, kad asmens duomenų paviešinimas turi nevienodą reikšmę duomenų valdytojui, jau tvarkančių kitus asmeninio pobūdžio informaciją paviešinusio duomenų subjekto asmens duomenis, ir šio duomenų subjekto asmens duomenų netvarkančių duomenų valdytojui atžvilgiu.

Aplinkybė, kad viešas asmens duomenų paskelbimas nėra pagrindas tvarkyti asmens duomenis, lemia, kad tie duomenų valdytojai, kurie netvarko ir neturi teisėto pagrindo tvarkyti su asmens duomenis paskelbusiu duomenų subjektu susijusią informaciją, neįgyja teisės rinkti, naudoti ar kitaip tvarkyti paviešintus asmens duomenis. Tačiau tie duomenų valdytojai, kurie turi teisėtą pagrindą tvarkyti asmeninio pobūdžio informaciją paviešinusio duomenų subjekto asmens duomenis, gali pradėti tvarkyti viešai paskelbtus asmens duomenis, jeigu šių asmens duomenų tvarkymas reikalingas, atsižvelgiant į duomenų valdytojo nustatytus asmens duomenų tvarkymo tikslus. Pastarųjų duomenų valdytojui atžvilgiu turi būti sprendžiamas ne galimybės pradėti

⁴³³ Direktyvos 95/46/EB 8 straipsnio 2 dalies e punkte, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 5 punkte įtvirtinta, kad ypatingi asmens duomenys gali būti tvarkomi, jeigu duomenų subjektas juos yra paskelbęs viešai. Pritartina Christopher Kuner nuomonei, kad leidimas tvarkyti viešai paskelbtus asmens duomenis nereiškia bendro pagrindo tvarkyti šiuos asmens duomenis, o tik išreiškia apsaugos išimtį, skirtą tam tikrai asmens duomenų kategorijai, dėl ko viešu paskelbimu turėtų būti laikomas tik aukštesnis apsaugos standartus atitinkantis ypatingų asmens duomenų paviešinimas, pavyzdžiui minėtų duomenų paskelbimas viešuose registruose. Žr. KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 93.

tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis klausimas, o klausimas dėl paviešintų asmens duomenų priskyrimo kategorijai asmens duomenų, kuriuos duomenų valdytojas turi teisę tvarkyti. Pavyzdžiui asmeniui paviešinus informaciją apie jam skirtą administracinę nuobaudą – teisės vairuoti transporto priemonės atėmimą, šia informacija galėtų pasinaudoti asmens darbdavys, jeigu asmens darbo funkcijos susijusios su transporto priemonės vairavimu.

Kaip matyti, asmens duomenų paviešinimas neturi didelės svarbos asmens duomenų teisinės apsaugos požiūriu, tačiau šis veiksmas daro žymų poveikį socialiniams santykiams, kurie nepatenka į asmens duomenų apsaugos teisės nuostatų veikimo sferą: viešai paskelbta informacija, nors ir nepradedama tvarkyti duomenų bazėse, įsimenama atskirų asmenų ir jų naudojama, priimant sprendimus, įskaitant nepalankius, atžvilgiu asmens, su kuriuo susijusi paskelbta informacija.

Duomenų subjekto sutikimo galiojimo trukmė

Duomenų subjekto duoto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, galiojimo trukmės klausimas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nereglamentuotas, tačiau iš duomenų subjekto teisės sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, esmės ir teisingumo, protingumo principų seka, kad šis sutikimas galioja tą laikotarpį, kuris buvo nurodytas duomenų subjektui, kreipiantis į jį dėl sutikimo davimo.

Taigi, nors ir kaip tai būtų neparanku duomenų valdytojui, duomenų subjekto sutikimas nesuteikia pagrindo tvarkyti jo asmens duomenis neterminuotai. Duomenų valdytojas, kreipdamasis į duomenų subjektą dėl sutikimo tvarkyti jo asmens duomenis, privalo nurodyti planuojamą asmens duomenų tvarkymo terminą ir duomenų subjektas, pareikšdamas sutinkantis su jo asmens duomenų tvarkymu, išreiškia pritarimą, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi duomenų valdytojo nurodytu periodu. Pasibaigus šiam periodui, asmens duomenys gali būti tvarkomi toliau, jeigu egzistuoja duomenų

valdytojo poreikis tokiam asmens duomenų tvarkymui ir jeigu duomenų subjektas davė sutikimą tolesniam apibrėžtos trukmės jo asmens duomenų tvarkymui.

Konkrečios su asmens duomenų tvarkymu susijusios aplinkybės gali lemti, kad duomenų subjekto duotas sutikimas tvarkyti jo asmens duomenis nustoja galioti, nepasibaigus duomenų valdytojo nurodytam asmens duomenų tvarkymo terminui. Tokiu atveju duomenų valdytojas, nesant kitų Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnyje numatytų asmens duomenų tvarkymo pagrindų, privalo pakartotinai gauti duomenų subjekto sutikimą tvarkyti asmens duomenis arba nutraukti asmens duomenų tvarkymą. Pavyzdžiui asmens duomenis tvarkant tėvų už jaunesnį nei 18 metų vaiką duoto sutikimo pagrindu, vaikui sulaukus pilnametystės, tolesnis jo asmens duomenų tvarkymas galimas, tik gavus jo paties sutikimą⁴³⁴.

Egzistuoja nuomonė, kad praėjus tam tikram laiko tarpui po to, kai gautas duomenų subjekto sutikimas tvarkyti jo asmens duomenis, turėtų būti patikrinama, ar nepasikeitė duomenų subjekto valia dėl jo asmens duomenų tvarkymo⁴³⁵. Ši teiginį sunku suderinti su nagrinėjamos duomenų subjekto teisės esme, taip pat su teisingumo principu.

Duomenų subjekto duotas sutikimas, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, saisto tiek duomenų valdytoją, tiek ir duomenų subjektą. Duomenų valdytojas, prieš pradėdamas rinkti asmens duomenis užtikrinęs teisinio pagrindo asmens duomenų tvarkymui buvimą – gavęs duomenų subjekto sutikimą, toliau teturi pareigą asmens duomenis tvarkyti taip, kaip buvo nurodęs duomenų subjektui, ir nepažeisdamas asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų. Duomenų subjektas, davęs sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, turi elgtis kaip sąžiningas, rūpestingas teisinių santykių dalyvis ir, pasikeitus jo valiai dėl asmens duomenų tvarkymo, apie tai informuoti

⁴³⁴ Direktyvos darbo grupės nuomonė 2/2009 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (Bendrosios gairės ir konkretus mokyklų klausimas) [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_lt.pdf>. p. 5.

⁴³⁵ Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 20.

duomenų valdytoją, tai yra atšaukti duotą sutikimą tvarkyti asmens duomenis. Todėl darytina išvada, kad duomenų valdytojas gali tvarkyti asmens duomenis visą laikotarpį, kuriam gautas duomenų subjekto sutikimas, pakartotinai nesikreipdamas į duomenų subjektą tikslu patikrinti, ar nepasikeitė jo valia dėl galimumo tvarkyti asmens duomenis.

Sąlyginis duomenų subjekto sutikimas dėl asmens duomenų tvarkymo

Analizuojant duomenų subjekto teisės sutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, turinį, kyla klausimas, ar duomenų subjekto sutikimas gali būti sąlyginis, pavyzdžiui, ar duomenų subjektas gali duoti sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis tik tam tikrą terminą arba su sąlyga, kad jo asmens duomenys nebūtų teikiami tretiesiems asmenims. Nei Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, nei Direktyva 95/46/EB atsakymo į šį klausimą nepateikia. Teisės srities mokslininkai nuomonės dėl sąlyginio duomenų subjekto sutikimo taip pat nėra pareiškę. Atsakyti į šį klausimą padeda asmens duomenų teisinės apsaugos principai.

Atsižvelgiant į tai, kad duomenų subjekto sutikimo pagrindu asmens duomenys tvarkomi kraštutiniais atvejais, kai duomenų valdytojo nustatyti asmens duomenų tvarkymo tikslai nėra akivaizdžiai svarbesni už duomenų subjekto interesus ir dėl to galutinį sprendimą dėl galimybės tvarkyti asmens duomenis palikta priimti pačiam duomenų subjektui, teisingumo, protingumo, sąžiningumo principų požiūriu, būtų pateisinama, kad duomenų subjektas galėtų duoti sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis tik jam priimtinomis sąlygomis, taigi, ir siūlydamas korekcijas duomenų valdytojo planuojamam asmens duomenų tvarkymui. Tačiau duomenų subjekto keliami reikalavimai turėtų būti pakankamai aiškūs ir konkretūs, kad duomenų valdytojas galėtų pagal juos pakeisti ketinamo vykdyti asmens duomenų tvarkymo sąlygas.

Gavęs sąlyginį duomenų subjekto sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo, duomenų valdytojas turėtų dvi galimybes – tvarkyti asmens duomenis, laikydamasis duomenų subjekto nurodytų sąlygų, arba atsisakyti

asmens duomenų tvarkymo. Duomenų valdytojas galėtų pradėti asmens duomenų tvarkymą, nepaisydamas duomenų subjekto keliamų reikalavimų, tik tuo atveju, jeigu nustatytų egzistuojant nors vieną kitą Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnyje numatytą asmens duomenų tvarkymo pagrindą.

Duomenų subjekto sutikimo legalizuojanti galia

Teoretikai ir praktikai pabrėžia, kad duomenų subjekto sutikimas tvarkyti jo asmens duomenis nelegalizuoja neteisėto ar nepagrįsto asmens duomenų tvarkymo, neatleidžia duomenų valdytojo nuo pareigos laikytis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų, įskaitant reikalavimą tvarkyti asmens duomenis apibrėžtais tikslais ir ne didesne apimtimi nei būtina⁴³⁶. Šiam teiginiui, atsižvelgiant į asmens duomenų teisinės apsaugos principus, negalima nei besąlygiškai pritarti, nei jį besąlygiškai atmesti.

Reikia pažymėti, kad duomenų valdytojui kreipiantis į duomenų subjektą dėl sutikimo tvarkyti jo asmens duomenis, abu asmenys (duomenų valdytojas ir duomenų subjektas) – lygiaverčiai socialinių santykių dalyviai, kurie laisvai savo nuožiūra sprendžia dėl tarpusavio teisių ir pareigų turinio. Dėl šios priežasties tarp duomenų valdytojo ir duomenų subjekto nagrinėjamu atveju susiklostantys santykiai laikytini privatinio pobūdžio santykiais, kurie turėtų būti grindžiami civilinės teisės principais, įskaitant šalių valios autonomijos ir sutarčių laisvės principus.

Sutarčių laisvės principas reiškia, kad šalys turi teisę sudaryti sutartį, susitarti dėl jos sąlygų, kurios sutarties šalims turės įstatymo galią⁴³⁷. Šalių valios autonomijos bei sutarčių sudarymo laisvės principai lemia teisinių santykių dalyvių pareigą, įgyvendinant pasiektus abipusius susitarimus, laikytis

⁴³⁶ GUTWIRTH, Serge. *Short Statement about the Role of Consent in the European Data Protection Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/serge_gutwirth/80>. p. 2; Article 29 Data Protection Working Party. *Opinion 15/2011 on the Definition of Consent* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>. p. 20.

⁴³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-119/2009.

sulygtų sutarties sąlygų⁴³⁸. Be to, sutarčių laisvės principas siejamas su principu, kad sutarčių reikia laikytis (lot. *pacta sunt servanda*), kuris reiškia, jog asmeniui privalomi sutartimi prisiimti konkretūs įsipareigojimai, kaip ir tai, kas sutartyje tiesiogiai nenustatyta, tačiau išplaukia iš jos esmės ar įstatymų⁴³⁹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad asmenys, siekdami tam tikrų tikslų ir sudarydami sandorius, laisvai sprendžia dėl savo teisių ir pareigų, tačiau sutarties laisvės principas, kaip ir kiti bendrieji teisės principai, nėra absoliutus. Teismas pažymėjo, kad teisės normos draudžia sudaryti sandorius, prieštaraujančius imperatyviosiems įstatymų nuostatomis, valstybėje susiformavusiai viešajai tvarkai ar gerai moralei, taip pat sandorius, neatitinkančius tikrosios juos sudariusių asmenų valios⁴⁴⁰.

Atsižvelgiant į šalių valios autonomijos ir sutarčių laisvės principus, darytina išvada, kad duomenų valdytojas gali kreiptis į duomenų subjektą, kad šis duotų sutikimą, ir duomenų subjektas gali pareikšti sutinkantis, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi tokiais tikslais, apimtimi ir būdu, kurie nepažeidžia imperatyvių įstatymų nuostatų, neprieštaruoja šalyje susiformavusiai viešajai tvarkai ir gerai moralei. Jeigu šie reikalavimai tenkinami, o taip pat jeigu planuojamo asmens duomenų tvarkymo sąlygos priimtinos duomenų valdytojui ir duomenų subjektui, jeigu duomenų subjekto pareikštas sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo atitinka teisės aktų keliamus reikalavimus (yra savanoriškas, konkretus ir žinomai duotas), duomenų subjekto sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo negalėtų būti pripažįstamas negaliojančiu vien dėl to, kad duomenų subjektas nusprendė apriboti savo interesus labiau nei rekomenduoja įstatymų leidėjas. Duomenų subjektui neturėtų būti draudžiama atsisakyti savo informacinio privatumo mainais į duomenų valdytojo siūlomą finansinę ar kitokią naudą, taip pat dėl kitų sumetimų.

⁴³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2010.

⁴³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2012.

⁴⁴⁰ Ten pat.

Reikia pridurti, kad duomenų valdytojas ir duomenų subjektas negali susitarti dėl bet kokių nukrypimų nuo įstatymų leidėjo nustatytų asmens duomenų tvarkymo standartų. Vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, leistinų nukrypimų amplitudė turėtų priklausyti nuo to, kiek duomenų subjektas, duodamas sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, galėjo paveikti duomenų valdytojo numatomo vykdyti asmens duomenų tvarkymo turinį. Kuo didesnes galimybes kreipti duomenų valdytojo planuojamą asmens duomenų tvarkymą turi duomenų subjektas, tuo labiau jo teises ir teisėtus interesus ribojančiam asmens duomenų tvarkymui pareikštas sutikimas turėtų būti vertinamas kaip leistinas. Ir priešingai, kuo mažesnės duomenų subjekto galios, duodant sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo, paveikti, kaip ir kokia apimtimi duomenų valdytojas turėtų tvarkyti jo asmens duomenis, tuo mažiau žymius nukrypimus nuo asmens duomenų teisinės apsaugos standartų galėtų legalizuoti duomenų subjekto sutikimas.

Visgi imperatyvios įstatymo nuostatos laikytinos vienodai saistančiomis tiek duomenų valdytoją, tiek ir duomenų subjektą. Jos negalėtų būti įveiktos duomenų subjekto sutikimu. Todėl negaliojančiu turėtų būti laikomas duomenų subjekto sutikimas tvarkyti jo asmens duomenis neteisėtais tikslais, atlikti su asmens duomenimis įstatymo draudžiamus asmens duomenų tvarkymo veiksmus, tvarkyti perteklinius asmens duomenis. Šis argumentas, be kita ko, paaiškina Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 2, 4 ir 5 dalių nuostatas, pagal kurias, net esant duomenų subjekto sutikimui, asmens kodas negali būti skelbiamas viešai ar tvarkomas tiesioginės rinkodaros tikslais.

Taigi, duomenų subjekto sutikimas neatleidžia duomenų valdytojo nuo pareigos laikytis imperatyvių asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų ir, priešingai nei nurodė Vilniaus apygardos administracinis teismas, nesuponuoja besąlygiškos duomenų subjekto atsakomybės už pasekmes,

kylančias iš duomenų subjekto sutikimo pagrindu vykdomo asmens duomenų tvarkymo⁴⁴¹.

Galiausiai reikia pažymėti, jog klaidingą nuomonę, kad duomenų subjekto sutikimas gali legalizuoti įstatymo imperatyvių reikalavimų neatitinkantį asmens duomenų tvarkymą, neretai sąlygoja tai, jog duomenų subjekto sutikimas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytas pirmuoju asmens duomenų tvarkymo pagrindu ir nėra aiškių įstatymo 5 straipsnio nuostatų sąsajų su įstatymo 3 straipsnyje pateiktais asmens duomenų tvarkymo reikalavimais⁴⁴². Siekiant, kad duomenų subjekto sutikimas nebūtų klaidingai laikomas prioritetiniu asmens duomenų tvarkymo pagrindu, pateisinančiu bet kokiomis sąlygomis atliekamą asmens duomenų tvarkymą, siūlytina pakeisti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalyse dėstomų asmens duomenų tvarkymo pagrindų seką, duomenų subjekto sutikimo nebenurodyti pirmuoju pagrindu ir įtvirtinti, kad asmens duomenis tvarkant bet kuriuo iš Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 ar 2 dalyje nurodytų pagrindų, privalo būti laikomasi įstatymo 3 straipsnyje numatytų reikalavimų.

Kaip matyti, asmens duomenų teisinės apsaugos principai determinuoja duomenų subjekto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, sampratą ir sąlygas, kurioms esant duomenų subjekto duotas

⁴⁴¹ Vilniaus apygardos administracinis teismas 2011 m. balandžio 6 d. sprendime nurodė, kad politinei partijai platinus anketą, kurioje buvo išdėstyti programiniai šūkių ir šiems šūkiams pritarantys asmenys buvo kviečiami pateikti anketoje savo vardą, pavardę, gyvenamosios vietos adresą, telefono numerį ir anketą pasirašyti, šią anketą pasirašę ir prašomus asmens duomenis pateikę asmenys sąmoningai prisiima atsakomybę ir pasekmes, susijusias su prašytų asmens duomenų pateikimu. Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-3236/2011.

⁴⁴² Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog duomenų valdytojas privalo užtikrinti, kad asmens duomenys būtų: 1) renkami apibrėžtais ir teisėtais tikslais ir toliau nebūtų tvarkomi tikslais, nesuderinamais su nustatytais prieš renkant asmens duomenis; 2) tvarkomi tiksliai, sąžiningai ir teisėtai; 3) tikslūs ir, jei reikia dėl asmens duomenų tvarkymo, nuolat atnaujinami; netikslūs ar neišsamūs duomenys turi būti ištaisyti, papildyti, sunaikinti arba sustabdytas jų tvarkymas; 4) tapatūs, tinkami ir tik tokios apimties, kuri būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti; 5) saugomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, negu to reikia tiems tikslams, dėl kurių šie duomenys buvo surinkti ir tvarkomi; 6) tvarkomi pagal šiame ir kituose atitinkamą veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatytus aiškius ir skaidrius asmens duomenų tvarkymo reikalavimus.

sutikimas laikomas galiojančiu ir pateisinančiu asmens duomenų tvarkymą. Šiame kontekste ypač išsiskiria duomenų subjekto teisės sutikti su jo asmens duomenų tvarkymu ir minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo santykis: iš vienos pusės, duomenų valdytojas kreipiasi į duomenų subjektą, prašydamas duoti sutikimą vykdyti jo asmens duomenų tvarkymą, kuris nėra neišvengiamai reikalingas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo požiūriu (tai yra duomenų subjekto sutikimas eliminuoja minėto teisės principo būtinumo aspekto taikymą), iš kitos pusės, duomenų subjekto duodamas sutikimas tvarkyti asmens duomenis negali pateisinti perteklinių asmens duomenų tvarkymo (tai yra duomenų subjekto sutikimas negali eliminuoti minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo adekvatumo aspekto taikymo).

3.2. Duomenų subjekto teisės atšaukti duotą sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, konstrukcija ir įgyvendinimas

Ši duomenų subjekto teisė nėra minima nei Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, nei Direktyvoje 95/46/EB, tačiau galimybę atšaukti duotą sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo suponuoja sutikimo savanoriškumas⁴⁴³, teisingumo, protingumo principai. Duomenų subjektui laisva valia apribojus savo teises ir teisėtus interesus, įskaitant informacinį privatumą, negali būti draudžiama šiuos ribojimus panaikinti.

Duomenų subjekto teisė pakeisti valią dėl jo asmens duomenų tvarkymo pripažįstama užsienio šalyse (Jungtinėje Karalystėje⁴⁴⁴, Vengrijoje⁴⁴⁵, Lenkijoje⁴⁴⁶ ir kt.). Europos Komisija siūlo šią duomenų

⁴⁴³ Direktyvos 29 straipsnio asmens duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė 12/2011 dėl pažangiųjų skaitiklių naudojimo [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp183_lt.pdf>. p. 8.

⁴⁴⁴ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 29.

⁴⁴⁵ VARGA, János Tamás, TARJÁN, Zoltán. *Data Protection: Hungary* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-10]. Prieiga per internetą: <<http://ipandit.practicallaw.com/3-502-4056#a769938>>.

subjekto teisę eksplicitiškai įtvirtinti teisės akte, Europos Sąjungos lygmeniu reguliuojančiame asmens duomenų tvarkymą⁴⁴⁷.

Siekiant, kad teisinis reguliavimas būtų aiškus, kad duomenų subjektas neabejotų egzistuojant galimybę atšaukti duotą sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, o duomenų valdytojas nepuoselėtų nepagrįstos vilties, kad asmens duomenis duomenų subjekto sutikimo pagrindu galės tvarkyti tiek, kiek jam tai bus reikalinga, siūlytina Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme tiesiogiai įtvirtinti duomenų subjekto teisę atšaukti duotą sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis.

Pažymėtina, kad duomenų subjektui atšaukiant duotą sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, nėra pažeidžiami duomenų valdytojo teisėti lūkesčiai. Minėta, kad dėl duomenų subjekto sutikimo, jog būtų tvarkomi jo asmens duomenys, duomenų valdytojas kreipiasi tuomet, kai planuojamas asmens duomenų tvarkymas negali būti grindžiamas jokių kitu Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnyje numatytu asmens duomenų tvarkymo pagrindu. Tokiu atveju teisėto pagrindo rinkti ir toliau tvarkyti asmens duomenis atsiradimas priklauso išimtinai tik nuo duomenų subjekto valios, todėl nuo šio asmens valios priklauso ir tai, kaip ilgai minėtas pagrindas egzistuos. Taigi, duomenų valdytojui kreipiantis į duomenų subjektą dėl sutikimo tvarkyti jo asmens duomenis, neegzistuoja jokių objektyvių prielaidų duomenų valdytojui realiai tikėtis, kad jis įgis ir turės galimybę tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis tiek laiko, kiek jam pačiam, tai yra duomenų valdytojui, tai atrodys reikalinga⁴⁴⁸.

⁴⁴⁶ BALICKI, Michał, STEPIEŃ, Emilia. Polish Data Protection Act Amendment in Detail. *The Privacy Advisor*. April 1, 2011 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-07]. Prieiga per internetą: <https://www.privacyassociation.org/publications/2011_04_01_polish_data_protection_act_amendment_in_detail/>.

⁴⁴⁷ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto 7 straipsnio 3 dalis.

⁴⁴⁸ Plačiau apie teisėtų lūkesčių sampratą žr. ŠILEIKIS, Egidijus. Teisėtų lūkesčių principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2010, 3(19): 236–255.

Duomenų subjekto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, savanoriškumas sąlygoja, kad duomenų subjektas neprivalo motyvuoti, kodėl atšaukia duotą sutikimą. Duomenų subjekto valios pasikeitimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo gali paskatinti tiek su duomenų valdytojo elgesiu susijusios, tiek ir nesusijusios aplinkybės, tokios kaip neteisėtų asmens duomenų tvarkymo veiksmų atlikimas, duomenų valdytojo atsisakymas pakeisti asmens duomenų tvarkymo sąlygas pagal duomenų subjekto pateiktą prašymą, sumažėjęs duomenų subjekto suinteresuotumas jo asmens duomenų tvarkymo grįžtamąja nauda ir pan.

Protingumo, sąžiningumo principai suponuoja, kad duomenų subjekto pareiškiamas sutikimo atšaukimas turi aiškiai išreikšti duomenų subjekto valią, kad jo asmens duomenys, kuriems tvarkyti buvo duotas sutikimas, toliau nebūtų tvarkomi. Siekiant išvengti ginčų dėl duomenų subjekto valios jo asmens duomenų tvarkymo klausimu, sutikimas tvarkyti asmens duomenis turėtų būti atšaukimas tokia pačia forma, kokia buvo duotas, o jeigu tai neįmanoma (pavyzdžiui sutikimas buvo duotas, užpildant anketą duomenų valdytojo interneto svetainėje) arba jeigu sutikimas duotas žodžiu, duomenų subjektas turėtų raštu informuoti duomenų valdytoją apie sutikimo atšaukimą.

Duomenų subjekto sutikimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, atšaukimas yra imperatyvaus pobūdžio – duomenų valdytojas privalo į jį atsižvelgti ir nedelsdamas nutraukti duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą. Asmens duomenų tvarkymo nutraukimas reiškia, kad negalimi ne tik aktyvūs asmens duomenų tvarkymo veiksmai (naudojimas, perdavimas tretiesiems asmenims ir pan.), bet ir pasyvaus pobūdžio asmens duomenų tvarkymas (kaupimas, saugojimas). Duomenų subjektui atšaukus sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, duomenų valdytojas privalo sunaikinti sukauptus duomenų subjekto asmens duomenis arba juos modifikuoti taip, kad nebūtų galima nustatyti duomenų subjekto tapatybės. Tęsti asmens duomenų tvarkymą duomenų valdytojas galėtų tik tuo atveju, jeigu nustatytų esant kurį nors kitą Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnyje numatytą asmens duomenų tvarkymo pagrindą.

Svarbu paminėti, kad sutikimo tvarkyti asmens duomenis atšaukimas galioja tik į ateitį ir neturi įtakos iki tol atliktiems asmens duomenų tvarkymo veiksams. Pastarieji laikomi atliktais, esant teisėtam asmens duomenų tvarkymo pagrindui.

Be to, sutikimo atšaukimas teisinius padarinius sukelia tik tam duomenų valdytojui, kuriam buvo duotas sutikimas tvarkyti asmens duomenis. Ta aplinkybė, kad duomenų subjektas atšaukė sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, neturi reikšmės asmens duomenų tvarkymui, kurį atlieka kiti duomenų valdytojai, įskaitant tuos, kurie asmens duomenis gavo iš duomenų valdytojo, grindusio asmens duomenų tvarkymą atšauktuoju duomenų subjekto sutikimu. Jeigu duomenų valdytojas perdavė duomenų subjekto asmens duomenis duomenų gavėjui tuomet, kai duomenų subjektas dar nebuvo atšaukęs sutikimo dėl jo asmens duomenų tvarkymo, ir asmens duomenų perdavimas buvo teisėtas, duomenų gavėjas laikytinas teisėtai surinkusiu duomenų subjekto asmens duomenis ir gali toliau tvarkyti šiuos duomenis, nepriklausomai nuo asmens duomenis pateikusio duomenų valdytojo ir duomenų subjekto tarpusavio santykių kaitos.

Taigi, duomenų subjekto teisės atšaukti duotą sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, konstrukcijoje ir įgyvendinime tiesiogiai matoma asmens duomenų teisinės apsaugos principų įtaka. Duomenų subjekto sutikimo dėl jo asmens duomenų tvarkymo savanoriškumas bei duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesų pusiausvyros siekis, išreiškiamas teisingumo, protingumo, sąžiningumo principų, suponuoja nagrinėjamos duomenų subjekto teisės egzistavimą ir šios teisės realizavimo imperatyvų pobūdį duomenų valdytojo atžvilgiu, nepaisant to, kad nagrinėjama duomenų subjekto teisė nėra eksplicitiškai įtvirtinta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme.

3.3. Duomenų subjekto teisės žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą konstrukcija ir įgyvendinimas

Minėta, kad asmens duomenų teisinės apsaugos sąsajos su asmens teise į privatų gyvenimą, asmens orumu, neliečiamumu, kitomis asmens teisėmis suponuoja duomenų subjekto teisę žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą ir galimybę ištraukti į šį procesą. Nagrinėjama duomenų subjekto teisė kyla ir iš asmens duomenų teisinės apsaugos principų: skaidrumo principas lemia ne tik pareigą duomenų valdytojui informuoti duomenų subjektą apie vykdomą jo asmens duomenų tvarkymą, bet ir duomenų subjekto teisę gauti minėtą informaciją; sąžiningumo, rūpestingumo, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principai greta duomenų valdytojui adresuotų įpareigojimų, susijusių su asmens duomenų tvarkymu, suteikia galimybę duomenų subjektui tikrinti, kaip minėti įpareigojimai vykdomi; iš duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo seka, kad dalyvauti asmens duomenų tvarkyme, kaip ir bet kuriame kitame procese, įmanoma, tik turint informacijos apie šį procesą.

Reikia pažymėti, kad duomenų subjekto teisė žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą nėra savitikslė: turėdamas informacijos apie tai, kas, kokiais tikslais ir kokiomis sąlygomis tvarko jo asmens duomenis, duomenų subjektas gali kontroliuoti jo asmens duomenų tvarkymo teisėtumą ir tinkamumą, pasinaudoti kitomis jam garantuojamomis teisėmis, tokiomis kaip teise reikalauti ištaisyti asmens duomenis, prieštarauti asmens duomenų tvarkymui⁴⁴⁹.

Nagrinėjant duomenų subjekto teisę žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą, svarbu tai, kad ji ne tik išvedama iš asmens duomenų teisinės apsaugos esmės ir asmens duomenų teisinės apsaugos principų, bet ir tiesiogiai deklaruota Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme. Lietuvos įstatymų leidėjas, sekdamas Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, pasirinko dvipakopį

⁴⁴⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889. 49, 51, 52 p.

nagrinėjamos teisės įtvirtinimą. Pirmiausia, įstatymų leidėjas įpareigojo duomenų valdytoją pranešti duomenų subjektui apie pradedamą jo asmens duomenų tvarkymą, o taip pat suteikė teisę pačiam duomenų subjektui kreiptis į duomenų valdytoją, kad pastarasis suteiktų informacijos apie tai, ar jis tvarko duomenų subjekto asmens duomenis, o jeigu tvarko – tai kokius, kokiomis sąlygomis ir tikslais, iš kokių šaltinių gautus ir kokiems duomenų gavėjams teikiamus. Siekiant atskleisti duomenų subjekto teisės žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą turinį, be kita ko, atspindintį asmens duomenų teisinės apsaugos principus, toliau analizuojamos minėtos dvi duomenų subjekto teisės įtvirtinimo Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme formos.

3.3.1. Duomenų subjekto teisės būti informuotu apie jo asmens duomenų tvarkymą konstrukcija ir įgyvendinimas

Sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principai suponuoja, kad duomenų subjektui turėtų būti suteikta galimybė ištraukti į jo asmens duomenų tvarkymą nuo pirmųjų šio proceso veiksmų, todėl informacija apie duomenų valdytojo vykdomą ar ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą privalo būti pateikta duomenų subjektui kaip galima anksčiau. Dėl šios priežasties Lietuvos įstatymų leidėjas įpareigojo duomenų valdytoją pateikti duomenų subjektui informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą šių asmens duomenų rinkimo metu, o jeigu duomenų valdytojas ketina teikti tretiesiems asmenims ne iš duomenų subjekto gautus jo asmens duomenis – ne vėliau kaip iki pirmojo asmens duomenų teikimo duomenų gavėjams⁴⁵⁰.

Reikia pabrėžti, kad duomenų valdytojo prievolę informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą sąlygoja pats faktas, kad duomenų valdytojas tvarko ar ketina tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis. Šiai duomenų valdytojo pareigai atsirasti nėra reikalingas duomenų subjekto prašymas suteikti informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą. Iš duomenų

⁴⁵⁰ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 1 ir 2 dalys.

subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis ir kitų asmens duomenų teisinės apsaugos principų kylančios informacinės pareigos įgyvendinimą inicijuoja pats duomenų valdytojas, jis parenka ir šios pareigos įgyvendinimo momentą, kuris turi maksimaliai derėti su duomenų subjekto interesais.

Informacija, kurią duomenų valdytojas privalo pateikti duomenų subjektui, pradėdamas tvarkyti jo asmens duomenis, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme skirstoma į dvi kategorijas – privalomą pateikti informaciją ir papildomą informaciją⁴⁵¹.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta, kad visais atvejais duomenų subjektas privalo būti informuotas apie duomenų valdytoją ir apie numatomo vykdyti asmens duomenų tvarkymo tikslus⁴⁵². Asmens duomenis ketinant tvarkyti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 1 dalyje nurodytais pagrindais ar tikslais (įgyvendinant teisės aktais valstybės ir savivaldybių institucijoms, įstaigoms, įmonėms ar duomenų gavėjui suteiktus oficialius

⁴⁵¹ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta, kad duomenų valdytojas privalo suteikti duomenų subjektui šią informaciją: 1) savo (duomenų valdytojo) ir savo atstovo, jeigu šis yra, tapatybę ir nuolatinę gyvenamąją vietą (jeigu duomenų valdytojas ar jo atstovas yra fizinis asmuo) arba nurodyti pavadinimą, juridinio asmens kodą ir buveinę (jeigu duomenų valdytojas ar jo atstovas yra juridinis asmuo); 2) kokiais tikslais tvarkomi ar ketinami tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenys; 3) kitą papildomą informaciją (iš kokių šaltinių ir kokie duomenų subjekto asmens duomenys renkami ar ketinami rinkti; kokius savo asmens duomenis duomenų subjektas privalo pateikti ir kokios yra duomenų nepateikimo pasekmės; kam ir kokiais tikslais teikiami duomenų subjekto asmens duomenys; apie duomenų subjekto teisę susipažinti su savo asmens duomenimis ir teisę reikalauti ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslus savo asmens duomenis), kiek jos reikia, kad būtų užtikrintas teisingas asmens duomenų tvarkymas nepažeidžiant duomenų subjekto teisių.

⁴⁵² Paminėtina, kad vykdant vaizdo stebėjimą, vadovaujantis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 20 straipsnio 1 ir 2 dalimis, duomenų valdytojui tenka pareiga užtikrinti, kad prieš patenkant į patalpas ar teritoriją, kurioje vykdomas vaizdo stebėjimas, duomenų subjektui būtų aiškiai ir tinkamai pateikiama informacija apie vykdomą vaizdo stebėjimą, taip pat duomenų valdytojo duomenys ir jo kontaktinė informacija, o kita su vykdomu vaizdo stebėjimu susijusi informacija (įskaitant informaciją apie vaizdo stebėjimo tikslą) gali būti pateikiama duomenų valdytojo nuožiūra. Nors vaizdo stebėjimą vykdančiam duomenų valdytojui nustatyta informavimo pareiga siauresnės apimties nei kitiems duomenų valdytojams, tai nėra veiksminga priemonė, siekiant užtikrinti, kad duomenų subjektai būtų tinkamai informuojami apie vykdomą vaizdo stebėjimą. Savitai atkreipti dėmesį į šią problemą pamėgino keli estų tautybės asmenys, sąmoningai siekę būti nufilmuotais įėjimą į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą stebinčiomis vaizdo kameromis, o paskui pateikę prašymą leisti susipažinti su jų vaizdo duomenimis (informacija gauta iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, tarpininkaujant šio teismo teisėjui ir darbo vadovui Egidijui Šileikiui).

įgaliojimus, siekiant teisėtų už duomenų subjekto interesus svarbesnių tikslų ar tiesioginės rinkodaros tikslais), duomenų subjektas privalo būti supažindintas ir su jo teise prieštarauti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys.

Papildomos duomenų subjektui pateiktinos informacijos turinys Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nėra griežtai apibrėžtas, pateiktas tik pavyzdinis šios informacijos sąrašas. Numatyta, kad duomenų subjektas gali būti informuojamas apie asmens duomenų gavėjus, apie jo teises susipažinti su savo asmens duomenimis, reikalauti ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslius savo asmens duomenis. Ar reikalinga duomenų subjektui suteikti papildomos informacijos apie jo asmens duomenų tvarkymą ir kokio pobūdžio informacija turėtų būti suteikta, paliekama spręsti duomenų valdytojui. Spręsdamas šį klausimą, duomenų valdytojas privalo vadovautis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nurodytu kriterijumi – duomenų subjektui turi būti suteikta tiek informacijos, kad būtų užtikrintas teisingas, duomenų subjekto teisių nepažeidžiantis asmens duomenų tvarkymas.

Kaip minėta, informacija apie asmens duomenų gavėjus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme laikoma papildoma informacija, kuri duomenų subjektui turėtų būti pateikiama tik tuomet, kai duomenų valdytojas mano, kad šios informacijos pateikimas svarbus, užtikrinant teisingą ir tinkamą asmens duomenų tvarkymą. Tačiau reikia pabrėžti, kad informacija apie potencialius asmens duomenų gavėjus itin svarbi asmens duomenų teisinės apsaugos požiūriu. Ši informacija atspindi, kaip plačiai gali paplisti duomenų valdytojo tvarkomi asmens duomenys, padeda duomenų subjektui tiksliau įvertinti asmens duomenų tvarkymo poveikį jo teisėms ir teisėtiems interesams bei gali paskatinti duomenų subjektą įsitraukti į asmens duomenų tvarkymą, realizuojant jam priklausančias teises. Todėl atsižvelgiant į informacijos apie numatomus asmens duomenų gavėjus svarbą ir vadovaujantis rūpestingumo, skaidrumo, sąžiningumo, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principais, informacija apie potencialius asmens duomenų gavėjus turėtų būti laikoma ne papildoma, o privaloma pateikti duomenų subjektui. Dėl šios priežasties siūlytina įstatymų leidėjui pakeisti Asmens duomenų teisinės

apsaugos įstatymo 24 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas ir numatyti, kad duomenų subjektui privalo būti pateikta informacija apie asmens duomenų gavėjus.

Šiame kontekste atskirai reikėtų paminėti informaciją apie numatomą asmens duomenų tvarkymo trukmę. Jau buvo pažymėta, kad iš minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo kyla duomenų valdytojo pareiga numatyti asmens duomenų tvarkymo laikotarpį, o rūpestingumo principas reikalauja, kad šis laikotarpis būtų apibrėžtas, prieš pradėdant tvarkyti asmens duomenis.

Asmens duomenų tvarkymo trukmė – viena iš svarbiausių asmens duomenų tvarkymo charakteristikų, kurias duomenų valdytojas privalo nustatyti prieš pradėdamas tvarkyti asmens duomenis, todėl iš sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo principų gali būti išvestas reikalavimas, kad duomenų subjektas būtų informuojamas apie numatomą jo asmens duomenų tvarkymo trukmę.

Reikia pabrėžti, kad Europos Komisija taip pat laikosi pozicijos, jog duomenų subjektas turėtų būti informuojamas apie asmens duomenų tvarkymo trukmę⁴⁵³. Deja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnyje informacija apie asmens duomenų tvarkymo trukmę neminima nei kaip privaloma, nei kaip papildoma informacija duomenų subjektui. Duomenų subjekto interesų apsaugos ir asmens duomenų teisinės apsaugos principų gilesnio implementavimo tikslu siūlytina įstatymų leidėjui praplėsti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 1 ir 2 dalyse išdėstytus duomenų subjektui pateikti privalomos informacijos sąrašus ir į juos įtraukti informaciją apie numatomą asmens duomenų tvarkymo trukmę.

Kaip matyti, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme reglamentuota (nors ir su kai kuriais trūkumais) duomenų valdytojo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą apimtis,

⁴⁵³ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto 14 straipsnio 1 dalies c punktas, 15 straipsnio 1 dalies d punktas.

tačiau įstatyme nėra nurodyta, kokia forma ši pareiga turėtų būti įgyvendinama. Todėl parinkti informacijos pateikimo duomenų subjektui būdą privalo duomenų valdytojas, įvertinęs asmens duomenų tvarkymo ypatumus, tvarkomų ar ketinamų tvarkyti asmens duomenų kategorijas.

Pažymėtina, kad duomenų valdytojui nėra draudžiama informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą žodžiu, tačiau kilus abejonių dėl informacijos pateikimo fakto ar dėl pateiktos informacijos turinio, įrodyti, kad duomenų valdytojas tinkamai įvykdė informavimo pareigą, būtų sudėtinga. Dėl to rekomenduojama duomenų subjektui informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą pateikti raštu arba panašia forma (elektroniniu laišku, trumpąja žinute ir t.t.).

Be to, ketindamas tvarkyti jautrius asmens duomenis, duomenų valdytojas turėtų įdėti didesnes pastangas, kad jo teikiama informacija apie asmens duomenų tvarkymą pasiektų duomenų subjektą (pavyzdžiui informaciją siųsti registruotu laišku). Antai Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje netgi numatyta, kad darbuotojai apie vaizdo stebėjimą darbo vietoje turi būti informuojami pasirašytinai.

Minėta, kad duomenų valdytojas, įgyvendindamas jam nustatytą informavimo pareigą, privalo veikti sąžiningai ir rūpestingai, tačiau kartu reikia pabrėžti, kad duomenų valdytojui keliami reikalavimai negali peržengti protingumo ribų. Protingumo principas turėtų būti taikomas ir informacijos apie ketinamą vykdyti ar vykdomą asmens duomenų tvarkymą pateikimo duomenų subjektui formai. Todėl duomenų valdytojas turėtų būti laikomas tinkamai įvykdžiusiu informavimo pareigą, jeigu informaciją apie asmens duomenų tvarkymą duomenų subjektui pateikė tokia forma (pavyzdžiui trumpąja žinute), kuria pasinaudoti jam leidžia tvarkomi duomenų subjekto asmens duomenys. Duomenų valdytojas negalėtų būti įpareigojamas rinkti ir toliau tvarkyti tuos asmens duomenis, kurie būtų reikalingi išskirtinai tik duomenų subjektui informuoti apie jo asmens duomenų tvarkymą tam tikra forma, pavyzdžiui laišku, nes toks įpareigojimas neatitiktų protingumo, o taip pat ir minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principų.

Duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis, rūpestingumo, protingumo principų sąveika matoma ne tik analizuojant informacijos apie asmens duomenų tvarkymą pateikimo duomenų subjektui formą, bet ir nagrinėjant duomenų valdytojo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą ribas. Kaip žinia, ši duomenų valdytojo pareiga nėra absoliuti. Reikalavimas, kad duomenų valdytojas besąlygiškai visais atvejais, prieš pradėdamas tvarkyti asmens duomenis, informuotų duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą, neatitiktų protingumo kriterijaus. Dėl to Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnyje numatyti keli atvejai, kai duomenų subjektui neprivalo būti pateikta informacija apie jo asmens duomenų tvarkymą.

Pirmiausia, duomenų subjektui neteikiama informacija apie jo asmens duomenų tvarkymą tuomet, kai šią informaciją duomenų subjektas jau turi. Jeigu duomenų subjektui žinoma tik dalis informacijos, susijusios su jo asmens duomenų tvarkymu (pavyzdžiui informacija apie duomenų valdytoją), jam privalo būti suteikta visa kita pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 1 ar 2 dalies nuostatas privalanti būti pateikta informacija (informacija apie asmens duomenų tvarkymo tikslus, asmens duomenų gavėjus, duomenų subjekto teises ir pan.).

Aukščiau nurodytas duomenų valdytojo atleidimo nuo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą pagrindas vienintelis iš nustatytų Lietuvos įstatymų leidėjo, kai duomenų valdytojas nuo nagrinėjamos pareigos atleidžiamas pavienių duomenų subjektų atžvilgiu. Kitais įstatyme nurodytais atvejais duomenų valdytojas nuo informavimo pareigos atleidžiamas visų duomenų subjektų, kurių asmens duomenis tvarko įstatyme nurodytu tikslu ar būdu, atžvilgiu.

Nuo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą, kaip numatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 2 dalyje, atleidžiamas duomenų valdytojas, renkantis asmens duomenis ne iš duomenų subjektų arba ketinantis ne iš duomenų subjektų surinktus asmens duomenis teikti tretiesiems asmenims, kai asmens duomenų

rinkimo ir teikimo tvarka bei asmens duomenų gavėjai nustatyti įstatymuose ar kituose teisės aktuose. Taigi, duomenų valdytojo atleidimo nuo informavimo pareigos pagrindu laikomas taisyklių, reguliuojančių asmens duomenų rinkimą ir teikimą, buvimo faktas. Šis pagrindas atleisti duomenų valdytoją nuo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą, šio darbo autorės nuomone, vertintinas kritiškai, nes neproporcingai apriboja duomenų subjekto teisę žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą.

Vertinant aukščiau nurodytą duomenų valdytojo atleidimo nuo informavimo pareigos pagrindą, paminėtina Konstitucinio Teismo jurisprudencija, pagal kurią viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis (žmogaus teisių ir laisvių patvirtinimas, jų turinio apibrėžimas, apsaugos bei gynimo teisinės garantijos, leistinas jų apribojimas ir kt.), reguliuojama įstatymais, kurie turi atitikti Konstituciją⁴⁵⁴. Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą pažymėjo, kad žmogaus teisės ar laisvės gali būti ribojamos, jeigu tai daroma įstatymu; ribojimai būtini demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; laikomasi konstitucinio proporcingumo principo⁴⁵⁵.

⁴⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 126-2962; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 „Dėl Nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7405.

⁴⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.

Neginčytina, kad duomenų valdytojo atleidimas nuo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą yra duomenų subjekto teisės žinoti, kas, kokius jo asmens duomenis ir kokiais tikslais tvarko, ribojimas. Dėl šios priežasties, atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, duomenų valdytojai galėtų būti atleidžiami nuo informavimo pareigos tik įstatymu ir tik įstatyme nurodant tą informaciją, kurią duomenų valdytojas turi pateikti duomenų subjektui, informuodamas apie jo asmens duomenų tvarkymą, tai yra tvarkomų asmens duomenų kategorijas, asmens duomenų tvarkymo tikslus ir trukmę, duomenų gavėjus ir pan.

Atleidus duomenų valdytoją nuo pareigos pranešti duomenų subjektui apie jo asmens duomenų tvarkymą, duomenų subjektas įpareigojamas pats išsiaiškinti, kas, kokia apimtimi ir kokiais tikslais gali tvarkyti jo asmens duomenis. Lietuvoje gana dažnai asmens duomenų rinkimo ir teikimo tvarka, asmens duomenų gavėjai nustatomi ne įstatymais, o poįstatyminiais teisės aktais⁴⁵⁶, todėl atleidus duomenų valdytoją nuo informavimo pareigos poįstatyminiu teisės aktu, duomenų subjektui reikėtų įdėti daug pastangų, kad surinktų informaciją apie galimus jo asmens duomenų valdytojus. Be to, teisės aktų analizė duomenų subjektui leistų sužinoti, kas turi teisę tvarkyti jo asmens duomenis, bet ne kas realiai juos tvarko. Tai yra pagal teisės aktus duomenų subjektas ne visada galėtų identifikuoti faktinius duomenų valdytojus, kurių atžvilgiu jis gali pasinaudoti jam suteiktomis teisėmis.

Kad duomenų subjektui būtų sudarytos tinkamos prielaidos žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą ir dalyvauti šiame procese, o taip pat kad teisinis reguliavimas atitiktų protingumo, sąžiningumo, skaidrumo, duomenų subjekto

⁴⁵⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarimas Nr. 80 „Dėl Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 11-535; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimas Nr. 1504 „Dėl Už studijas sumokėtos kainos kompensavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 125-6426; Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. V-78 „Dėl Kraujo ir kraujo komponentų įvežimo į Lietuvos Respubliką ir išvežimo iš jos sąlygų bei tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 30-1000; Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. 5-V-266 „Dėl Ginklų, šaudmenų, jų dalių kolekcijų sudarymo, laikymo, eksponavimo, likvidavimo, ginklų, šaudmenų perdurbimo kolekcijoms, imitacinių ginklų naudojimo ir ginklų, šaudmenų, jų dalių, ginklų priedėlių parodų organizavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 42-2021 ir kt.

dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principus, nuo informavimo pareigos galėtų būti atleidžiami tik tie duomenų valdytojai, kurie asmens duomenis renka ir teikia įstatymuose numatytiems duomenų gavėjams įstatymuose nustatyta tvarka. Dėl šios priežasties siūlytina įstatymų leidėjui pakoreguoti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 2 dalies nuostatas ir nebenumatyti, kad nuo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą atleidžiami duomenų valdytojai, kurie asmens duomenis renka ir teikia poįstatyminiuose teisės aktuose numatytais sąlygomis ir tvarka.

Tęsiant duomenų valdytojo atleidimo nuo informavimo pareigos pagrindų analizę, paminėtini dar du pagrindai, įtvirtinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 4 dalyje. Vadovaujantis įstatymu, duomenų valdytojas neprivalo pateikti duomenų subjektui informacijos apie jo asmens duomenų tvarkymą, kai asmens duomenys tvarkomi statistikos, istoriniais ar mokslinio tyrimo tikslais ir neįmanoma ar pernelyg sunku informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą arba asmens duomenų rinkimo ir teikimo tvarka nustatyta įstatymais, o taip pat tuomet, kai socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais iki pirmojo tiesioginio kontakto su duomenų subjektu tvarkomi duomenų subjekto kontaktiniai duomenys (adresas, telefono ryšio numeris).

Duomenų subjekto kontaktiniai duomenys, kaip numatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 13¹ straipsnio 1 dalyje, atliekant socialinį ar viešosios nuomonės tyrimą, gali būti tvarkomi be duomenų subjekto sutikimo ir duomenų subjekto neinformavus apie ketinamą vykdyti asmens duomenų tvarkymą, tik turint tikslą susisiekti su duomenų subjektu ir ne ilgiau kaip iki pirmojo tiesioginio kontakto su juo. Taigi, pirmojo tiesioginio kontakto su duomenų subjektu metu duomenų subjektas turi būti informuojamas apie ketinimą tvarkyti jo asmens duomenis ir turi būti gaunamas duomenų subjekto sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo. Duomenų subjektui nedavus sutikimo, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi socialinio ar viešosios

nuomonės tyrimo tikslu, duomenų valdytojo tvarkomi duomenų subjekto kontaktiniai duomenys turi būti nedelsiant sunaikinti.

Duomenų valdytojas, tvarkantis duomenų subjekto kontaktinius duomenis socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais iki pirmojo tiesioginio kontakto su duomenų subjektu, besąlygiškai atleidžiamas nuo pareigos informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą. Kiek kitaip reglamentuotas duomenų valdytojo, ketinančio tvarkyti asmens duomenis statistikos, istoriniais ar mokslinio tyrimo tikslais, atleidimas nuo minėtos pareigos. Nurodytais tikslais asmens duomenis tvarkantis duomenų valdytojas atleidžiamas nuo pareigos informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą, jeigu asmens duomenų rinkimo ir teikimo tvarka reglamentuota įstatymais (duomenų valdytojas nuo informavimo pareigos atleidžiamas *a priori*) arba jeigu pateikti reikiama informaciją duomenų subjektams neįmanoma ar pernelyg sunku (duomenų valdytojas nuo informavimo pareigos atleidžiamas, atsižvelgiant į faktines aplinkybes ir vadovaujantis protingumo principu bei nuostata *lex non cogit ad impossibilia*).

Sprendžiant, ar įmanoma informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą, turėtų būti įvertintas laikas, žmogiškieji ir finansiniai ištekliai, kuriuos duomenų valdytojas turėtų skirti, suteikdamas duomenų subjektams informaciją apie jų asmens duomenų tvarkymą, taip pat žala, kurią duomenų subjektai galimai patirtų, negavę informacijos apie jų asmens duomenų tvarkymą⁴⁵⁷.

Galimos žalos duomenų subjektams dydis turėtų būti apskaičiuojamas, atsižvelgiant į numatomų tvarkyti asmens duomenų kategorijas, asmens duomenų tvarkymo trukmę, ketinamų atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmų pobūdį. Tuomet, jeigu tikėtinos duomenų valdytojo sąnaudos, informuojant duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą, būtų akivaizdžiai didesnės nei žala, kurią duomenų subjektai galimai patirtų, negavę informacijos apie jų asmens duomenų tvarkymą, remiantis teisingumo,

⁴⁵⁷ CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004. p. 69.

protingumo, sąžiningumo principais, galėtų būti teigiama, kad informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą nėra įmanoma, ir duomenų valdytojas galėtų būti atleidžiamas nuo informavimo pareigos.

Vertinant sąnaudų, kurias duomenų valdytojas patirtų, pateikdamas duomenų subjektams informaciją apie jų asmens duomenų tvarkymą, dydį, reikia turėti omeny, kad informavimo pareigai įgyvendinti visuomet būtina skirti laiko, žmogiškųjų ir finansinių išteklių. Atskirais atvejais, atsižvelgiant į numatomų tvarkyti asmens duomenų kategorijas, netgi palyginus didelės duomenų valdytojo sąnaudos turėtų būti laikomos galimai numatomomis, proporcingomis ir negalėtų būti pagrindas atleisti duomenų valdytoją nuo pareigos informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą⁴⁵⁸.

Reikia paminėti, kad įstatymų leidėjas, atleisdamas tam tikrais tikslais asmens duomenis ketinančius tvarkyti duomenų valdytojus nuo pareigos informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą, kartu nustatė šiems duomenų valdytojams kitą pareigą, padedančią apsaugoti duomenų subjektų interesus. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad tais atvejais, kai nuo pareigos informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą atleidžiami duomenų valdytojai, ketinantys tvarkyti asmens duomenis statistikos, istoriniais ar mokslinio tyrimo tikslais arba ketinantys socialinio, viešosios nuomonės tyrimo tikslais iki pirmojo tiesioginio kontakto su duomenų subjektu tvarkyti duomenų subjektų kontaktinius duomenis, apie numatomą vykdyti asmens duomenų tvarkymą privalo būti pranešta Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, kuri atlieka numatomo vykdyti asmens duomenų tvarkymo išankstinę patikrą ir išduoda duomenų valdytojui leidimą tvarkyti asmens duomenis arba atsisako tokį leidimą išduoti.

Nagrinėjamu atveju nuo pareigos informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą atleistas duomenų valdytojas gali pradėti tvarkyti asmens duomenis, tik gavęs Valstybinės duomenų apsaugos

⁴⁵⁸ CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004. p. 70.

inspekcijos leidimą. Inspekcija atsisako išduoti leidimą, jeigu, atlikusi išankstinę patikrą, konstatuoja, kad asmens duomenys bus tvarkomi neteisėtai, pažeidžiant asmens duomenų tvarkymo reikalavimus ar duomenų subjektų teises, taip pat jeigu duomenų valdytojo numatomos įgyvendinti organizacinės ir techninės asmens duomenų saugumo priemonės nėra pakankamos.

Taigi, kai kuriuos duomenų valdytojus atleidus nuo pareigos informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą ir taip susiaurinus duomenų subjektų galimybę kontroliuoti, kad jų asmens duomenys būtų tvarkomi tinkamai, numatyta valstybės įstaigos pareiga patikrinti minėtų duomenų valdytojų ketinamo vykdyti asmens duomenų tvarkymo teisėtumą ir atitiktį asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimams. Tai leidžia užtikrinti, kad bus išlaikyta duomenų valdytojo ir duomenų subjekto interesų pusiausvyra.

3.3.2. Duomenų subjekto teisės gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją konstrukcija ir įgyvendinimas

Minėta, kad duomenų subjekto teisė žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą užtikrinama, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, iš vienos pusės, reikalaujant, kad duomenų valdytojas informuotų duomenų subjektą apie vykdomą ar ketinamą vykdyti jo asmens duomenų tvarkymą, iš kitos pusės, pripažįstant duomenų subjektui galimybę savo paties iniciatyva rinkti jį dominančią, su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją iš duomenų valdytojo. Svarbu pabrėžti, kad minėtos dvi įstatyme numatytos duomenų subjekto teisės žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą realizavimo formos savarankiškos, viena kitą papildo, bet ne eliminuoja. Tai yra aplinkybė, kad duomenų valdytojas informavo duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą, neriboja duomenų subjekto teisės pačiam rinkti informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą⁴⁵⁹.

⁴⁵⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889. 64, 69 p.

Teisės įvardinimo ir turinio probleminiai aspektai

Analizuojant duomenų subjekto teisės gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją teisinį reguliavimą, matyti, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje duomenų subjektui, be kita ko, garantuojama teisė susipažinti su savo asmens duomenimis ir kaip jie tvarkomi. Detalesnės šiai duomenų subjekto teisei skirtos nuostatos išdėstytos įstatymo 25 straipsnyje, kuriame ši teisė įvardinama teise susipažinti su savo asmens duomenimis, o jos turinys aiškinamas kaip apimantis duomenų subjekto teisę gauti informaciją iš duomenų valdytojo ar duomenų tvarkytojo apie tai, iš kokių šaltinių ir kokie jo asmens duomenys surinkti, koku tikslu jie tvarkomi, kokiems duomenų gavėjams teikiami ar buvo teikti bent per paskutinius 1 metus. Taip pat reikia paminėti, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 25 straipsnio 2 dalyje duomenų valdytojas įpareigojamas, gavus duomenų subjekto paklausimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo, nurodyti duomenų subjektui, ar su juo susiję asmens duomenys tvarkomi, ir pateikti jam prašomus asmens duomenis.

Reikia pastebėti, kad iš Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 25 straipsnio nuostatų negali būti nedviprasmiškai nustatytas šiame straipsnyje minimos duomenų subjekto teisės turinys. Teisės turinio aiškinimą apsunkina ir jos įvardinimas teise susipažinti su savo asmens duomenimis, nors duomenų subjektui suteikiama galimybė teirautis duomenų valdytojo, ar pastarasis apskritai tvarko duomenų subjekto asmens duomenis.

Lietuvoje nustatytą teisinį reguliavimą lyginant su Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, matyti, kad direktyvos 12 straipsnio, skirto duomenų subjekto teisei gauti informaciją, a punkte minima duomenų subjekto teisė gauti iš duomenų valdytojo dvejopo pobūdžio informaciją – patvirtinimą, ar tvarkomi su duomenų subjektu susiję asmens duomenys, ir informaciją apie tvarkomus asmens duomenis (asmens duomenų tvarkymo tikslus, tvarkomų asmens duomenų kategorijas, duomenų gavėjus).

Taigi, iš Direktyvos 95/46/EB nuostatų seka, kad duomenų subjektas turi teisę gauti daugiau informacijos nei tik apie pačius duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis: jau minėta, kad duomenų subjektas turi teisę gauti patvirtinimą, kad duomenų valdytojas netvarko duomenų subjekto asmens duomenų. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, nebūtų tikslu nagrinėjamą teisę vadinti teise susipažinti su savo asmens duomenimis, nes šis pavadinimas neatspindėtų visų teisės turinį sudarančių aspektų. Šio darbo autorės nuomone, analizuojamos teisės turinį labiau atitiktų jos įvardinimas teise gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją.

Kaip trumpai užsiminta, Direktyvos 95/46/EB 12 straipsnio nuostatos leidžia teigti, kad naudodamasis nagrinėjama teise, duomenų subjektas gali iš duomenų valdytojo reikalauti trejopo pobūdžio informacijos: informacijos, ar duomenų valdytojas tvarko duomenų subjekto asmens duomenis; duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą apibūdinančios informacijos (informacijos apie tvarkomų asmens duomenų kategorijas, asmens duomenų tvarkymo tikslus, trukmę, asmens duomenų gavėjus ir pan.); pačių asmens duomenų. Kad teisinio reguliavimo netikslumai nebūtų kliūtis duomenų subjektui gauti jam aktualią, su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, siūlytina įstatymų leidėjui patikslinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 2 punkte ir 25 straipsnyje minimos duomenų subjekto teisės pavadinimą ir turinį, kad juose atsispindėtų visos trys duomenų subjekto galimos reikalauti informacijos, susijusios su jo asmens duomenų tvarkymu, kategorijos.

Svarbu pabrėžti, kad duomenų subjektas turi teisę gauti informaciją ne tik apie esamu metu vykdomą jo asmens duomenų tvarkymą, bet ir apie praeityje atliktus jo asmens duomenų tvarkymo veiksmus. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad teisės gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją esmė lemia, jog ši teisė būtinai turi būti siejama su praeitimi⁴⁶⁰. Suprantama, jog duomenų subjektui būtina žinoti, kaip

⁴⁶⁰ Byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889. 54 p.

praeityje buvo tvarkomi jo asmens duomenys, kad galėtų užtikrinti savo interesų apsaugą, be kita ko, reikalaujamas ištaisyti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis, nutraukti asmens duomenų tvarkymą ar kreipdamasis teisminės gynybos.

Iš kitos pusės, įpareigojimas kaupti informaciją apie atliktus asmens duomenų tvarkymo veiksmus sukelia administracinę naštą duomenų valdytojams, riboja duomenų subjekto informacinį privatumą, konfrontuoja su minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu. Todėl įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį informacijos apie vykdytą asmens duomenų tvarkymą saugojimo terminą ir tokias šios informacijos pateikimo duomenų subjektui sąlygas, kad būtų užtikrinta pusiausvyra tarp duomenų subjekto interesų, duomenų valdytojui tenkančios administracinės naštos ir reikalavimo, kad asmens duomenys būtų tvarkomi ne ilgiau nei būtina, siekiant duomenų valdytojo nustatytų asmens duomenų tvarkymo tikslų⁴⁶¹.

Santykis su teise gauti privačią informaciją apie save

Duomenų subjekto teisė gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, iš pirmo žvilgsnio, gali pasirodyti esanti tapati Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 7 straipsnyje⁴⁶² numatytai asmens teisei gauti privačią informaciją apie save. Tačiau panagrinėjus atidžiau, išryškėja šių teisių skirtumai ir ne vien subjekto, kurio atžvilgiu gali būti realizuotos aptariamoms teisėms, požiūriu (vadovaujantis minėtu įstatymu, teisė gauti privačią informaciją apie save gali būti įgyvendinta tik valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų atžvilgiu, o teisė gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją – bet kurio duomenų valdytojo atžvilgiu).

⁴⁶¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889. 64, 65 p.

⁴⁶² 2000 m. sausio 11 d. redakcija.

Pirmiausia, reikia pažymėti, kad privačios informacijos ir asmens duomenų sąvokos nors dalinai persidengia, tačiau nesutampa. Asmens duomenimis laikoma daug kitos informacijos, nepriskiriamos privačios informacijos kategorijai, o privačia informacija, be kita ko, laikoma informacija, kurios tvarkymas nepatenka į asmens duomenų apsaugos teisės nuostatų veikimo sferą, tai yra asmens duomenimis siaurąja prasme nesanti informacija. Asmens duomenų ir privačios informacijos aprėpties skirtumai atsispindi ir Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 2 straipsnio 9 dalyje, kurioje numatyta, kad privačia informacija laikomi tik ypatingi asmens duomenys, taip pat informacija apie asmenį ir jo šeimos gyvenimą, su asmens garbe ir orumu susijusi informacija.

Antra, skiriasi realizuojant aptariamą teisę gaunamos informacijos turinys, šios informacijos rinkimo ir panaudojimo tikslai. Įgyvendindamas teisę gauti privačią informaciją apie save, asmuo susipažįsta su tam tikros valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos turimos privačios informacijos apie jį turiniu. Asmeniui jį dominanti informacija pateikiama žodžiu, leidžiant susipažinti su dokumentu, pateikiant pažymą, dokumento išrašą, popierinę dokumento kopiją, elektroninę laikmeną, garso ar (ir) vaizdo įrašą, prieigą prie informacijos rinkmenos ir pan. Gautą informaciją asmuo gali panaudoti tiek informaciją pateikusios institucijos ar įstaigos, tiek kitų subjektų atžvilgiu, siekdamas patenkinti savo interesus.

Realizuojant teisę gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, duomenų subjektas informuojamas ne tik apie duomenų valdytojo tvarkomas su duomenų subjektu susijusias informacijos turinį, bet ir apie šios informacijos tvarkymo procesą – tvarkymo tikslus, informacijos gavėjus ir pan. Iš duomenų valdytojo gautą informaciją duomenų subjektas paprastai panaudoja, gindamas savo interesus ar realizuodamas jam pripažįstamas teises to paties, tai yra informaciją pateikusio, duomenų valdytojo atžvilgiu, pavyzdžiui pareikšdamas reikalavimą ištaisyti netikslius ar papildyti neišsamius asmens duomenis, nutraukti asmens duomenų tvarkymą ir pan.

Taigi, teisė gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją ir teisė gauti privačią informaciją apie save – savarankiškos teisės, kuriomis asmuo naudojasi, siekdamas skirtingų tikslų skirtingų teisinių santykių kontekste.

Teisės gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją įgyvendinimo sąlygos ir tvarka asmens duomenų teisinės apsaugos principų kontekste

Analizuojant teisės gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją realizavimo tvarką, paminėtina, kad norėdamas pasinaudoti šia teise, duomenų subjektas privalo kreiptis į duomenų valdytoją arba duomenų tvarkytoją, jeigu pastarasis paskirtas. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas suteikia galimybę duomenų subjektui pasirinkti į kurią subjektą – duomenų valdytoją ar duomenų tvarkytoją, jam kreiptis. Siekiant palengvinti nagrinėjamos teisės realizavimą, rekomenduojama duomenų valdytojams išplatinti informaciją (ją pateikiant duomenų subjektams, paskelbiant duomenų valdytojo interneto svetainėje ar pan.) apie tai, kur duomenų subjektas turėtų kreiptis, norėdamas pasinaudoti teise gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją.

Kreipdamasis į duomenų valdytoją ar duomenų tvarkytoją, duomenų subjektas turėtų pateikti prašymą ir jame nurodyti, kokią informaciją jis pageidauja gauti: tik patvirtinimą, kad duomenų valdytojas tvarko ar netvarko duomenų subjekto asmens duomenis, duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą charakterizuojančią informaciją (tvarkomų asmens duomenų kategorijas, asmens duomenų tvarkymo tikslus ir pan.) ar pačius asmens duomenis. Prašyme taip pat turėtų būti nurodyta, kokiu būdu duomenų subjektas norėtų gauti jį dominančią informaciją – raštu (atsakymą pateikiant popieriniu ar elektroniniu laišku), žodžiu, sudarant galimybę susipažinti su dominančią informaciją fiksuojančiomis laikmenomis ar kitokiu būdu.

Reikia pabrėžti, kad duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas lemia, jog duomenų subjektas neprivalo argumentuoti

teikiamo prašymo ir duomenų valdytojas neturi teisės atsisakyti suteikti duomenų subjektui jo prašomą informaciją tuo pagrindu, kad duomenų subjekto prašymas neargumentuotas ar kad prašyme nurodyti tikslai, dėl kurių duomenų subjektas prašo suteikti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, duomenų valdytojo nuomone, nėra pakankamai svarūs.

Itin svarbu, kad duomenų subjektas pateikiamame prašyme aiškiai identifikuotų informaciją, kurią jis siekia gauti, ir pateiktų nuorodas, padedančias duomenų valdytojui rasti reikiamą informaciją. Tais atvejais, kai duomenų subjektas siekia susipažinti su asmens duomenimis, kuriuos duomenų valdytojas tvarko vienoje duomenų bazėje ir kurie gali būti randami šioje bazėje, pasitelkiant vieną ar kelis duomenų subjektą apibūdinančius požymius, nurodyti šiuos požymius duomenų subjekto prašyme pakaktų, kad duomenų valdytojas galėtų surinkti ir pateikti duomenų subjektui jį dominančią informaciją. Tačiau asmens duomenų, su kuriais susipažinti siekia duomenų subjektas, pobūdis (pavyzdžiui vaizdo duomenys), duomenų valdytojo tvarkomų asmens duomenų ir duomenų bazių gausa gali sąlygoti, kad tik tiksliai nurodžius, kokie duomenų valdytojo tvarkomi asmens duomenys domina duomenų subjektą, šie duomenys galėtų būti rasti ir galėtų būti sudaryta galimybė duomenų subjektui su jais susipažinti.

Nors Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme tai tiesiogiai nenurodyta, tačiau iš asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo visumos seka, kad naudodamasis teise gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, duomenų subjektas gali susipažinti tik su tais asmens duomenimis, kurių tvarkymas patenka į asmens duomenų apsaugos teisės nuostatų veikimo sferą, tai yra su automatizuotai tvarkomais ar neautomatizuotai susistemintose rinkmenose tvarkomais asmens duomenimis. Jeigu tam tikra informacija, nors ir susijusi su asmeniu, bet nėra tvarkoma minėtais būdais, duomenų valdytojui neatsiranda pareiga su šia informacija supažindinti duomenų subjektą, pateikusį prašymą gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją.

Praktika patvirtina, kad duomenų subjekto teisės gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją įgyvendinimas palengvinamas ir

duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis realizavimas užtikrinamas, duomenų valdytojui parengus tipinę prašymo pateikti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją formą. Užpildydamas tipinę prašymo formą, duomenų subjektas neužmiršta pateikti duomenų, reikalingų tam, kad duomenų valdytojas ar duomenų tvarkytojas galėtų surasti duomenų subjektą dominančią informaciją. Be to, duomenų valdytojas ar duomenų tvarkytojas, gavęs tipinės formos prašymą, lengvai nustato, kad prašymas pateiktas, duomenų subjektui realizuojant teisę gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, ir kad į šį prašymą turi būti atsakyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nustatyta tvarka bei terminais. Duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo darbuotojų gebėjimas atskirti duomenų subjektų prašymus pateikti su jų asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją nuo kitų gaunamų kreipimūsi – svarbi prielaida tinkamam analizuojamos duomenų subjekto teisės realizavimui⁴⁶³.

Aptariant nagrinėjamos duomenų subjekto teisės praktinio įgyvendinimo aspektus, kyla klausimas dėl šios teisės įgyvendinimo per atstovą. Deja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nenumatyta galimybė duomenų subjektui realizuoti jam priklausančią teisę gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją per atstovą. Priešingai, įstatymo 25 straipsnio 1 dalies formuluotė sudaro prielaidas interpretacijai, esą nagrinėjama teisė gali būti įgyvendinta tik paties duomenų subjekto asmeniškai⁴⁶⁴.

Užsienio šalyse, pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje⁴⁶⁵, Prancūzijoje⁴⁶⁶, pripažįstama, kad duomenų subjektas teise gauti su jo asmens duomenų

⁴⁶³ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 269.

⁴⁶⁴ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 25 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad duomenų subjektas, pateikęs duomenų valdytojui ar duomenų tvarkytojui asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą arba teisės aktų nustatyta tvarka ar elektroninių ryšių priemonėmis, kurios leidžia tinkamai identifikuoti asmenį, patvirtinęs savo asmens tapatybę, turi teisę gauti informaciją, iš kokių šaltinių ir kokie jo asmens duomenys surinkti, koku tikslu jie tvarkomi, kokiems duomenų gavėjams teikiami ir buvo teikti bent per paskutinius 1 metus.

⁴⁶⁵ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 52.

tvarkymu susijusią informaciją gali pasinaudoti ir per atstovą. Šio darbo autorės manymu, pritartina Jungtinės Karalystės Informacijos komisaro nuomonei, kad nėra priežasčių, dėl kurių duomenų subjektas negalėtų gauti informacijos apie tvarkomus jo asmens duomenis bei susipažinti su savo asmens duomenimis per atstovą⁴⁶⁷.

Siekiant užtikrinti duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo realizavimą ir sudaryti palankiausias sąlygas duomenų subjektui naudotis jam garantuojamomis teisėmis, Lietuvoje turėtų būti pripažįstama duomenų subjekto teisė kreiptis į duomenų valdytoją dėl galimybės susipažinti su informacija apie jo asmens duomenų tvarkymą per atstovą. Vadovaujantis Civilinio kodekso 2.137 ir 2.138 straipsniais⁴⁶⁸, duomenų subjekto atstovo teisės būtų išdėstomos notaro patvirtintame įgaliojime, kai kreipiamasi į duomenų valdytoją – juridinį asmenį, arba paprastos rašytinės formos įgaliojime, kai kreipiamasi į fizinį asmenį, esantį duomenų valdytoju. Įgaliojime atstovui galėtų būti pavedama tiek kreiptis į konkretų duomenų valdytoją, kad pastarasis suteiktų informaciją apie duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą, tiek ir atstovauti duomenų subjektui visais su jo asmens duomenų tvarkymu susijusiais klausimais. Visgi, kad duomenų subjektams nekiltų kliūčių gauti su jų asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją per atstovus, reikėtų tokią duomenų subjekto teisę tiesiogiai įtvirtinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme.

Duomenų subjektui pateikus prašymą, kad būtų suteikta su jo asmens duomenų tvarkymu susijusi informacija, duomenų valdytojui kyla grupė įpareigojimų, susijusių su pateikto prašymo nagrinėjimu, kurie turi būti įgyvendinami, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos principų.

⁴⁶⁶ Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés. *Guide. Droit d'accès* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-30]. Prieiga per internetą: <http://www.cnil.fr/fileadmin/documents/Guides_pratiques/Livrets/droit_d-acces/index.html>.

⁴⁶⁷ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 52.

⁴⁶⁸ 2000 m. liepos 18 d. redakcija.

Pirmiausia, rūpestingumo principas reikalauja, kad duomenų valdytojas įsitikintų prašymą pateikusio asmens tapatybę, o jeigu prašymas pateiktas per atstovą – patikrintų pastarojo įgaliojimus kreiptis į duomenų valdytoją dėl informacijos suteikimo. Duomenų valdytojui kilus abejonių dėl prašymą suteikti informaciją pateikusio asmens tapatybės ar atstovo įgaliojimų, turėtų būti imamasi priemonių šioms abejonėms pašalinti (paprašoma papildomų tapatybę patvirtinančių ar atstovo įgaliojimus pagrindžiančių įrodymų), o jeigu abejonių vis tiek išlieka, teisingumo, protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo principai suponuoja, kad duomenų valdytojas turėtų atsisakyti suteikti prašomą informaciją ir atsisakymą argumentuoti.

Kaip matyti, asmens duomenų teisinės apsaugos principai įpareigoja duomenų valdytoją imtis priemonių patikrinti prašymą dėl informacijos suteikimo pateikusio asmens tapatybę, o prašymą pateikus atstovui – ir jo įgaliojimus veikti duomenų subjekto vardu. Iš šių teisės principų kyla ir duomenų valdytojo pareiga pateikti duomenų subjektui būtent tą informaciją, kurios jis pageidauja, o jeigu duomenų subjektą dominančios informacijos pobūdžio ir apimties neįmanoma nustatyti iš gauto prašymo – duomenų valdytojo pareiga pasiūlyti duomenų subjektui ar jo vardu veikiančiam atstovui patikslinti prašymą ir konkretizuoti norimą gauti informaciją. Kol prašymas nepatikslingas, duomenų valdytojui nustatyto termino atsakyti į duomenų subjekto prašymą eiga laikoma neprasidėjusia.

Duomenų subjektui ar jo atstovui patikslinus prašymą suteikti informaciją, duomenų valdytojas privalo surinkti ir pateikti pareiškėją dominančią informaciją. Prašymo nepatikslingas, negalėtų būti teikiama su duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymu susijusi informacija.

Rūpestingumo, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principai sąlygoja, kad duomenų valdytojas privalo reaguoti į kiekvieną gautą duomenų subjekto prašymą pateikti informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą. Tais atvejais, kai duomenų subjekto teisė gauti informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą ribojama (šie atvejai aptariami toliau),

duomenų valdytojas privalo motyvuotai pranešti duomenų subjektui, kad jį dominanti informacija nebus suteikta.

Pateikti atsakymą duomenų subjektui privaloma ir tais atvejais, kai duomenų subjektas teiraujasi, ar duomenų valdytojas tvarko jo asmens duomenis, o pastarasis jų netvarko⁴⁶⁹. Vadovaujantis protingumo, sąžiningumo, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principais, neatsakymas į duomenų subjekto paklausimą turėtų būti vertinamas kaip duomenų valdytojui nustatytos pareigos nevykdymas ir trukdymas duomenų subjektui pasinaudoti jam garantuojamomis teisėmis, bet ne kaip neigiamas duomenų valdytojo atsakymas į duomenų subjekto pateiktą prašymą.

Reikia pabrėžti, kad atsakydamas į duomenų subjekto prašymą informuoti apie jo asmens duomenų tvarkymą, duomenų valdytojas privalo suteikti informaciją ne apskritai apie vykdomą asmens duomenų tvarkymą, bet būtent apie duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymo procesą. Tai yra duomenų subjektui turi būti pranešama, kokių kategorijų jo asmens duomenys tvarkomi, iš kokių šaltinių jie gauti, kokiais tikslais tvarkomi, kam teikiami, taip pat pateikiama kita duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą charakterizuojanti informacija⁴⁷⁰. Būtent tokį duomenų subjektui pateiktinos informacijos turinį suponuoja aplinkybė, kad duomenų subjektas į duomenų valdytoją kreipiasi, ne naudodamasis teise apskritai gauti informaciją apie duomenų valdytoją ir jo veiklą, bet realizuodamas iš duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principo kylančią teisę, sudarančią prielaidas duomenų subjektui žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą ir pasinaudoti kitomis dalyvavimo asmens duomenų tvarkyme formomis, tai yra kitomis duomenų subjekto teisėmis.

Į prašymą pateikti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją duomenų valdytojas privalo atsakyti tokia forma ir tokiu būdu, kuriuos nurodė duomenų subjektas, nebent tai reikalautų neproporcingai didelių sąnaudų. Vertinant galimų sąnaudų adekvatumą, turėtų būti vadovaujama protingumo

⁴⁶⁹ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 280.

⁴⁷⁰ Ten pat.

principu ir atsižvelgiama į laiko, reikalingo duomenų subjektą dominančiai informacijai surinkti ir apibendrinti, trukmę, prašomos informacijos surinkimo ir apibendrinimo sudėtingumą, asmens duomenis tvarkančios organizacijos dydį, kitas svarbias aplinkybes⁴⁷¹.

Duomenų subjektui nenurodžius informacijos pateikimo formos, ją turėtų parinkti duomenų valdytojas savo nuožiūra. Parinkdamas šią formą, duomenų valdytojas privalo veikti sąžiningai, rūpestingai ir užtikrinti duomenų subjektui teikiamos informacijos saugumą. Kuo svarbesnė teikiama informacija ir kuo didesnė žala galimai sukeltų šios informacijos praradimas, tuo saugesnėmis priemonėmis informacija turėtų būti perduodama duomenų subjektui.

Įprastine atsakymo į duomenų subjekto pateiktą prašymą forma laikoma rašytinė. Duomenų subjektui siekiant susipažinti su jo asmens duomenimis, jam turėtų būti pateikiama duomenų valdytojo tvarkomų asmens duomenų kopija, nebent, kaip minėta, toks duomenų subjekto informavimo būdas reikalautų neproporcingai didelių sąnaudų. Jeigu duomenų valdytojo teikiamai informacijai suprasti reikalingi papildomi paaiškinimai, protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo principai suponuoja, kad šie paaiškinimai privalo būti pateikti kartu su informacija. Pažymėtina, kad į duomenų subjekto prašymą galėtų būti atsakoma žodžiu tik tuomet, jeigu neabejotinai įsitikinta informacijos prašančio asmens tapatybe ir informacijos pateikimas žodžiu nepakenktų duomenų subjekto interesams⁴⁷².

Atsakymo į duomenų subjekto paklausimą pateikimo terminas reglamentuotas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme. Įstatymo 25 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad duomenų valdytojas duomenų subjekto prašomą informaciją privalo pateikti ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo duomenų subjekto kreipimosi dienos. Šią įstatymo nuostatą aiškinant protingumo, sąžiningumo ir rūpestingumo principų kontekste, 30 kalendorinių

⁴⁷¹ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 46.

⁴⁷² ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 275.

dienų laikotarpis laikytinas maksimaliu terminu, per kurį duomenų valdytojas privalėtų atsakyti į gautą duomenų subjekto paklausimą.

Minėti asmens duomenų teisinės apsaugos principai taip pat suponuoja, kad duomenų valdytojas negali delsti atsakyti į duomenų subjekto prašymą pateikti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, nesant pakankamo pagrindo tokiam delsimui. Siekiant užtikrinti duomenų subjekto teisėtų interesų apsaugą ir užkirsti kelią galimam duomenų valdytojo piktnaudžiavimui, būtų tikslinga Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 25 straipsnio 2 dalyje numatyti, kad duomenų valdytojas į duomenų subjekto prašymą suteikti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją turėtų atsakyti kaip galima greičiau, bet ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo duomenų subjekto kreipimosi dienos.

Duomenų subjekto prašoma informacija, susijusi su duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymu, kaip numatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 25 straipsnio 2 dalyje, teikiama neatlygintinai, jeigu ši informacija teikiama pirmą kartą per kalendorinius metus. Duomenų subjektui dažniau prašant informacijos apie tvarkomus jo asmens duomenis ar šių asmens duomenų tvarkymą, duomenų valdytojas gali reikalauti, kad duomenų subjektas sumokėtų atlyginimą, kurio dydis neviršija informacijos pateikimo sąnaudų⁴⁷³. Protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo principai suponuoja, kad duomenų valdytojas turėtų būti patvirtinęs atlyginimo už informacijos suteikimą dydžio apskaičiavimo metodiką ir šios metodikos pagrindu turėtų nurodyti duomenų subjektui preliminarų atlyginimo dydį tuo metu, kai duomenų subjektas pateikia prašymą suteikti informaciją, susijusią su jo asmens duomenų tvarkymu.

⁴⁷³ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto 12 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad su duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymu susijusi informacija duomenų subjektui turi būti teikiama neatlygintinai, nebent duomenų subjekto prašymas akivaizdžiai neproporcingas, visų pirma dėl analogiškų prašymų pakartotinio teikimo. Pareiga įrodyti, kad duomenų subjekto prašymas akivaizdžiai neproporcingas, tektų duomenų valdytojui.

Kaip žinia, asmens duomenų tvarkymas – nuolatinė nepertraukiama veikla, todėl tuo laikotarpiu, kol nagrinėjamas duomenų subjekto prašymas suteikti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, gali būti atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmai, gali pakisti tvarkomų asmens duomenų apimtis ir pobūdis, o duomenų valdytojas gali susidurti su dilema, kuriuo momentu buvusią ar esančią asmens duomenų tvarkymo būklę turėtų atspindėti duomenų subjektui pateikiama informacija.

Jay Rosemary teigia, kad duomenų subjektui turėtų būti suteikiama informacija, buvusi aktuali duomenų subjekto prašymo gavimo metu⁴⁷⁴. Pritartina šiai nuomonei, tačiau siekiant tinkamai informuoti duomenų subjektą apie jo asmens duomenų tvarkymą, duomenų valdytojo pateikiamame atsakyme turėtų būti nurodoma konkreti data, kurios metu buvusi aktuali informacija teikiama duomenų subjektui.

Taip pat reikia pridurti, jog sąžiningumo principas reikalauja, kad, gavęs duomenų subjekto prašymą suteikti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, duomenų valdytojas su duomenų subjekto asmens duomenimis atliktų tik tuos tvarkymo veiksmus, kuriuos jis būtų atlikęs su šiais asmens duomenimis ir tuo atveju, jeigu nebūtų gavęs duomenų subjekto prašymo. Duomenų valdytojas negali, nuslėpdamas nuo duomenų subjekto, pakeisti tvarkomus jo asmens duomenis ar juos sunaikinti, siekdamas pateikti duomenų subjektui informaciją, kuri patvirtintų, kad jo asmens duomenys tvarkomi, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų⁴⁷⁵.

Jeigu nagrinėdamas duomenų subjekto prašymą suteikti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją, duomenų valdytojas nustato, kad duomenų subjekto asmens duomenys tvarkomi, nesilaikant asmens duomenų apsaugos teisės nuostatų, jis privalo pašalinti asmens duomenų tvarkymo trūkumus ir informuoti duomenų subjektą tiek apie tai, kaip ir kokie jo asmens duomenys buvo tvarkomi iki prašymo pateikti informaciją gavimo, tiek apie

⁴⁷⁴ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 288.

⁴⁷⁵ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 48.

tai, kokie asmens duomenų tvarkymo pakeitimai buvo padaryti, gavus duomenų subjekto prašymą.

Reikia pabrėžti, kad duomenų subjekto teisė gauti iš duomenų valdytojo informaciją, susijusią su pastarojo vykdomu duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymu, nėra absoliuti. Kai kurie asmens duomenų tvarkymo tikslai gali būti pasiekti, apie šį asmens duomenų tvarkymą bei tvarkomus asmens duomenis nežinant kitiems asmenims, įskaitant duomenų subjektą. Dėl šios priežasties Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies nuostatomis leista įstatymuose nustatyti atvejus, kai ribojama duomenų subjekto teisė gauti informaciją apie jo asmens duomenų tvarkymą, siekiant, kad būtų užtikrintas valstybės saugumas ar gynyba, viešojo tvarka, nusikalstamų veikų prevencija, tyrimas, nustatymas ir baudžiamasis persekiojimas, svarbūs valstybės ekonominiai ar finansiniai interesai, tarnybinės ar profesinės etikos pažeidimų prevencija, tyrimas ir nustatymas, duomenų subjekto ar kitų asmenų teisių ir laisvių apsauga. Priklausomai nuo asmens duomenų tvarkymo tikslų duomenų subjektui gali būti ne tik nesuteikiama informacija apie tvarkomus jo asmens duomenis, bet ir atsisakoma informuoti, ar jo asmens duomenys apskritai tvarkomi.

Analizuojant duomenų subjekto teisės gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją įgyvendinimo tvarką, paminėtina, kad duomenų subjektas šia teise gali pasinaudoti, tarpininkaujant Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai. Tam duomenų subjektas turėtų pateikti inspekcijai prašymą, kuriame turėtų nurodyti pageidaujamą gauti informaciją ir duomenų valdytojus, iš kurių informacija turėtų būti surinkta⁴⁷⁶.

Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, gavusi duomenų subjekto prašymą padėti surinkti informaciją iš duomenų valdytojų apie jo asmens duomenų tvarkymą, kreipiasi į duomenų subjekto nurodytus duomenų valdytojus, prašydama pateikti informaciją apie duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą. Duomenų valdytojais, gavę inspekcijos prašymą, privalo

⁴⁷⁶ *Informacija dėl prašymo pildymo* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/index.php?lng=lt&action=page&id=383>>.

per 15 kalendorinių dienų pateikti inspekcijai duomenų subjekto prašomą informaciją arba nurodyti, kad netvarko duomenų subjekto asmens duomenų. Iš duomenų valdytojų gautą informaciją Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija perduoda duomenų subjektui ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo duomenų subjekto prašymo pateikimo.

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos teikiama duomenų subjektui paslauga atlygintinė. Už šią paslaugą turi būti sumokėta valstybės rinkliava – 10 litų už informacijos surinkimą iš vieno duomenų valdytojo ir 3 litai, bet ne daugiau kaip 500 litų, už informacijos rinkimą iš kiekvieno papildomo duomenų valdytojo⁴⁷⁷.

Reikia pastebėti, kad duomenų subjektai nėra linkę naudotis Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos teikiama tarpininkavimo paslauga. Inspekcijos duomenimis, padėti surinkti informaciją, susijusią su jų asmens duomenų tvarkymu, į inspekciją 2012 m. kreipėsi 15 duomenų subjektų, 2011 m. – 14 duomenų subjektų, 2010 m. – 8 duomenų subjektai, 2009 m. ir 2008 m. – po 7 duomenų subjektus⁴⁷⁸. Mažą paslaugos populiarumą lemia jos atlygintinumas ir ta aplinkybė, kad Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija duomenų subjektą dominančią informaciją renka tik iš duomenų subjekto nurodytų, Asmens duomenų valdytojų valstybės registre registruotų duomenų valdytojų. Pats gi duomenų subjektas dėl informacijos suteikimo gali kreiptis ir į tuos asmenis, kurie, duomenų subjekto žiniomis, tvarko jo asmens duomenis, nors ir nėra registruoti minėtame valstybės registre.

Kaip matyti, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, teikdama tarpininkavimo paslaugą duomenų subjektui, atlieka tik techninį su informacijos rinkimu susijusį darbą ir žymiau neprisideda prie veiksmingo duomenų subjekto teisės gauti su jo asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją įgyvendinimo, nebent būtų manoma, kad inspekcijos autoritetas

⁴⁷⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 1458 „Dėl konkrečių valstybės rinkliavos dydžių ir šios rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ su vėlesniais papildymais ir pakeitimais. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 108-3463.

⁴⁷⁸ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos veiklos ataskaitos [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/index.php?lng=lt&action=page&id=71>>.

paskatina duomenų valdytojus greičiau ir sąžiningai pateikti su duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją. Šio darbo autorės nuomone, nėra racionalu kvalifikuotus priežiūros institucijos žmogiškuosius išteklius skirti techniniam darbui, todėl minėtos Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos funkcijos galėtų būti atsisakyta, dėl to didesnių praradimų nepatiriant nei duomenų subjektams, nei inspekcijai.

Apibendrinus aukščiau išdėstyta, reikia pažymėti, kad duomenų subjekto teisė žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą – vienas iš būtinų komponentų, realizuojant skaidrumo principą asmens duomenų teisinės apsaugos srityje. Analizuojant šį teisės principą, buvo paminėta, kad jį įgyvendinant reikalingos dvi šalys – viena privalanti teikti informaciją, kita suinteresuota gauti šią informaciją. Todėl duomenų subjektui, kaip suinteresuotai žinoti apie duomenų valdytojo vykdomą asmens duomenų tvarkymą šaliai, eksplicitinėmis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatomis suteikiami instrumentai (teisė būti informuotu apie asmens duomenų tvarkymą ir teisė gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją), sukuriantys atsvarą iš skaidrumo principo kylančioms duomenų valdytojo pareigoms.

3.4. Duomenų subjekto teisės prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui konstrukcija ir įgyvendinimas

Minėta, kad įgyvendinant duomenų subjekto teisę žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą, gauta informacija gali paskatinti duomenų subjektą reaguoti į jo asmens duomenų tvarkymą. Be kita ko, atsižvelgdamas į gautą informaciją, duomenų subjektas gali manyti esant būtina neleisti duomenų valdytojui toliau tvarkyti jo asmens duomenis. Šį tikslą duomenų subjektas gali pasiekti, naudodamasis teise prieštarauti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys.

Sukeliamų padarinių požiūriu teisė prieštarauti asmens duomenų tvarkymui artima duomenų subjekto teisei neduoti sutikimo, kad būtų tvarkomi

jo asmens duomenys. Pasinaudojus tiek viena, tiek kita teise, paneigiama duomenų valdytojo galimybė tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis. Pagrindinis skirtumas tarp minėtų dviejų teisių tas, kad jomis duomenų subjektas gali pasinaudoti skirtingais atvejais. Neduoti sutikimo tvarkyti jo asmens duomenis duomenų subjektas gali tik tuomet, kai duomenų valdytojas kreipiasi į jį su prašymu pareikšti valią dėl ketinamo vykdyti asmens duomenų tvarkymo. Ši duomenų subjekto valia dėl jo asmens duomenų tvarkymo pareiškiami išskirtinai tik duomenų valdytojo iniciatyva, prieš pastarajam pradėdant tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis.

Prieštaravimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, duomenų subjektas pareiškia savo iniciatyva. Ši iniciatyva gali būti įgyvendinama tik po to, kai duomenų valdytojas pradeda tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis. Duomenų subjektas pats nusprendžia, ar prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, o jeigu prieštarauti – tai kuriuo metu. Pabrėžtina, kad duomenų subjekto galimybė svarstyti klausimą dėl prieštaravimo pareiškimo ir šio prieštaravimo pareiškimas nesaistomas ir nesąlygojamas jokių duomenų valdytojo veiksmų.

Svarbu pažymėti, kad duomenų subjektas gali prieštarauti ne bet kokiam jo asmens duomenų tvarkymui, o tik vykdomam Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatytais sąlygomis, tai yra, kai asmens duomenys tvarkomi vienu iš keturių įstatyme nurodytų pagrindų – įgyvendinant teisės aktais valstybės ar savivaldybės institucijai, įstaigai, įmonei ar duomenų gavėjui suteiktus oficialius įgaliojimus; duomenų valdytojui ar duomenų gavėjui siekiant teisėtų už duomenų subjekto interesus svarbesnių tikslų; tiesioginės rinkodaros tikslais arba socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais. Pirmieji du pagrindai nustatyti, atsižvelgiant į Direktyvos 95/46/EB nuostatas, o kiti du – Lietuvos įstatymų leidėjo iniciatyva.

Kaip matyti, duomenų subjektas gali prieštarauti, kad būtų tvarkomi tik tie jo asmens duomenys, kurie nepriskiriami ypatingų asmens duomenų kategorijai. Galimybės pasinaudoti nagrinėjama teise ypatingų asmens duomenų atžvilgiu nenumato nei Asmens duomenų teisinės apsaugos

įstatymas, nei Direktyva 95/46/EB. Tai gali būti paaiškinta duomenų subjekto teisės prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui prigimtimi bei ypatingu asmens duomenų tvarkymo teisinio reguliavimo specifika.

Ypatingų asmens duomenų tvarkymas reguliuojamas, pasitelkiant imperatyvų metodą. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas bendras draudimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis ir pateiktas sąrašas pagrindų, kuriems esant šie asmens duomenys gali būti tvarkomi⁴⁷⁹. Kitų (ne ypatingų) asmens duomenų tvarkymo reguliavimas turi aiškių dispozityvumo elementų: duomenų valdytojui ir duomenų subjektui leidžiama tarpusavyje susitarti dėl duomenų valdytojo galimybės tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis, be to, kai kuriais atvejais preziumuojamas duomenų valdytojo interesų prioritetas prieš duomenų subjekto interesus ir duomenų valdytojui leidžiama tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis, kartu duomenų subjektui suteikiant galimybę paneigti minėtą prezumpciją ir eliminuoti pagrindą duomenų valdytojui tvarkyti jo asmens duomenis.

Duomenų subjekto teisė prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui – tai priemonė, kurios pagalba duomenų subjektas gali paneigti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtintą prezumpciją, kad interesas tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis, duomenų valdytojui įgyvendinant jam įstatymais suteiktus oficialius įgaliojimus⁴⁸⁰ ar siekiant kitų,

⁴⁷⁹ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad draudžiama tvarkyti ypatingus asmens duomenis, išskyrus atvejus, kai: 1) duomenų subjektas duoda sutikimą; 2) toks tvarkymas yra būtinas darbo ar valstybės tarnybos tikslais duomenų valdytojo teisėms ir prievolėms darbo teisės srityje įgyvendinti įstatymų nustatytais atvejais; 3) reikia apsaugoti duomenų subjekto arba kito asmens esminius interesus, kai duomenų subjektas nepajėgia duoti sutikimo dėl fizinės negalios arba yra neveiksnius; 4) asmens duomenis tvarko savo veikloje fondas, asociacija ar kita ne pelno organizacija politiniais, filosofiniais, religiniais ar su profesinėmis sąjungomis susijusiais tikslais, jei tvarkomi asmens duomenys yra susiję tik su šios organizacijos nariais arba su asmenimis, kurie nuolat kitaip dalyvauja jos veikloje dėl šios organizacijos siekiamų tikslų; 5) duomenų subjektas asmens duomenis paskelbė viešai; 6) įstatymų nustatytais atvejais būtina užkirsti kelią nusikalstamoms ar kitoms neteisėtoms veikoms arba būtina jas tirti; 7) jie yra reikalingi bylai nagrinėti teisme; 8) įstatymai įpareigoja duomenų valdytoją tvarkyti tokius duomenis.

⁴⁸⁰ Pritartina Jay Rosemary nuomonei, kad įstatymu suteiktų įgaliojimų vykdymas netapatus įstatymo nustatytam įpareigojimui tvarkyti asmens duomenis. Žr. ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 312.

duomenų valdytojo nuomone, itin svarbių tikslų, svarbesnis nei duomenų subjekto interesai. Tačiau duomenų valdytojo interesų prezumpcija Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, sekant Direktyva 95/46/EB, nustatoma, tik reglamentuojant asmens duomenų, nepriskiriamų ypatingų asmens duomenų kategorijai, tvarkymą. Tvarkyti ypatingus asmens duomenis leidžiama ne tikėtina, bet tik akivaizdžiai svarbesniais už duomenų subjekto interesus asmens duomenų tvarkymo tikslais. Dėl šios priežasties duomenų subjektui nesuteikiama teisė prieštarauti jo ypatingų asmens duomenų tvarkymui.

Minėta, kad Lietuvos įstatymų leidėjas suteikė teisę duomenų subjektui prieštarauti, jog jo asmens duomenys būtų tvarkomi tiesioginės rinkodaros⁴⁸¹, socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo⁴⁸² tikslais. Analizuojamos teisės įgyvendinimas nurodytais atvejais, šio darbo autorės nuomone, nedera su duomenų subjekto teisės prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui prigimtimi.

Kaip jau buvo pažymėta, duomenų subjektas naudojasi teise prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, siekdamas paneigti įstatyme preziumuojamą duomenų valdytojo intereso tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis svarbą ir užkirsti kelią tokiam asmens duomenų tvarkymui. Asmens duomenys tiesioginės rinkodaros tikslais ir socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais tvarkomi ne preziumuojamo svarbaus duomenų valdytojo intereso, o duomenų subjekto sutikimo pagrindu. Duomenų subjekto sutikimo pagrindu vykdomas asmens duomenų tvarkymas gali būti nutrauktas duomenų subjekto valia, pastarajam atšaukus duotą sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis. Todėl duomenų subjektas, nenorėdamas, kad jo asmens duomenys toliau būtų tvarkomi tiesioginės rinkodaros, socialinio ar viešosios nuomonės

⁴⁸¹ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 13 dalyje tiesioginė rinkodara apibrėžta kaip veikla, skirta paštu, telefonu arba kitokiu tiesioginiu būdu siūlyti asmenims prekes ar paslaugas ir (arba) teirautis jų nuomonės dėl siūlomų prekių ar paslaugų.

⁴⁸² Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 10 dalyje socialinis ir viešosios nuomonės tyrimas apibrėžtas kaip sisteminis duomenų ir (ar) informacijos apie fizinius ir juridinius asmenis rinkimas ir interpretavimas statistikos, analizės ir kitais socialinių mokslų taikomais metodais, siekiant gauti sprendimams priimti reikalingas įžvalgas.

tyrimo tikslais, turėtų pasinaudoti teise atšaukti duotą sutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo, o ne teise prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui.

Tiesa, prieštaravimo teisė galėtų būti pripažįstama tiems duomenų subjektams, kurių asmens duomenis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas leidžia tvarkyti tiesioginės rinkodaros tikslais be duomenų subjekto sutikimo, atsižvelgiant į tarp duomenų valdytojo ir duomenų subjekto susiklosčiusių santykių ypatumus⁴⁸³. Teisės prieštarauti asmens duomenų tvarkymui tiesioginės rinkodaros, socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais suteikimas duomenų subjektui būtų pateisinamas ir tais atvejais, jeigu šia teise duomenų subjektas galėtų pasinaudoti visų, netgi potencialių, o ne konkrečių faktinių duomenų valdytojų atžvilgiu, pareikšdamas valią būti įrašytas į asmens duomenų tvarkymui prieštaraujančių duomenų subjektų sąrašus⁴⁸⁴. Tačiau Lietuvoje tokių sąrašų sudarymo galimybė nėra numatyta.

Kaip matyti, esamas teisinis reguliavimas neatitinka duomenų subjekto teisės prieštarauti asmens duomenų tvarkymui esmės, todėl siūlytina jį tobulinti ir atsisakyti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 3 dalies nuostatos, leidžiančios duomenų subjektui prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui tiesioginės rinkodaros, socialinio ar viešosios nuomonės tyrimo tikslais, įstatyme tiesiogiai įtvirtinant duomenų subjekto teisę atšaukti duotą sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis tiek minėtais, tiek ir kitais tikslais.

Naudodamasis teise prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, duomenų subjektas turėtų raštu kreiptis į duomenų valdytoją ir nurodyti priežastis, dėl kurių nesutinka, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys. Tenka pastebėti, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nekonkretizuotas duomenų subjekto pareiškiamo prieštaravimo jo asmens duomenų tvarkymui

⁴⁸³ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 14 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad duomenų valdytojas, kuris teikdamas paslaugas ar parduodamas prekes šio įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis yra gavęs iš duomenų subjektų, esančių jo klientais, kontaktinius asmens duomenis (vardą, pavardę ir adresą), šiuos duomenis gali naudoti be atskiro duomenų subjekto sutikimo tik savo paties panašių prekių ar paslaugų rinkodarai, jeigu klientams yra suteikiama aiški, nemokama ir lengvai įgyvendinama galimybė nesutikti arba atsisakyti tokio duomenų naudojimo pirmiau nurodytais tikslais, jeigu klientas iš pradžių neprieštaravo dėl tokio duomenų naudojimo teikiant kiekvieną pasiūlymą.

⁴⁸⁴ Tokie sąrašai sudaromi Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Jungtinėse Amerikos Valstijose.

turinys. Įstatymo 27 straipsnio 2 dalyje tėra numatyta, kad duomenų subjekto prieštaravimas turi būti teisiškai pagrįstas. Aiškiai nereglamentavus, kokiomis aplinkybėmis duomenų subjektas turėtų motyvuoti prieštaravimą jo asmens duomenų tvarkymui, apsunkinamas nagrinėjamos teisės esmės ir sąlygų, kurioms esant gali būti realizuojama ši teisė, identifikavimas.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatomis esant neaiškioms, siekiant suprasti, kokiais argumentais turėtų būti grindžiamas duomenų subjekto prieštaravimas jo asmens duomenų tvarkymui, nagrinėtina Direktyva 95/46/EB. Direktyvos 14 straipsnyje numatyta, kad duomenų subjektas gali prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, remdamasis teisėtu pagrindu, susijusiu su jo konkrečia padėtimi⁴⁸⁵. Taigi, duomenų subjekto prieštaravimas jo asmens duomenų tvarkymui turėtų būti grindžiamas ne tipinio duomenų subjekto reakcija į asmens duomenų tvarkymą, kaip siūlo Jay Rosemary⁴⁸⁶, o tuo, kaip į vykdomą asmens duomenų tvarkymą reaguoja konkretus duomenų subjektas. Tipinio duomenų subjekto standartas galėtų būti pasitelkiamas, nustatant ir aiškinant bendrąsias asmens duomenų teisinės apsaugos taisykles, o duomenų subjektui naudojantis individualaus pobūdžio priemonėmis, kurioms priskiriama ir duomenų subjekto teisė prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, turėtų būti atsižvelgiama į individualias duomenų subjekto savybes, įskaitant savitą duomenų subjekto reakciją į konkretaus duomenų valdytojo vykdomą jo asmens duomenų tvarkymą.

Vadinasi, duomenų subjekto pateikiami prieštaravimo argumentai turėtų atspindėti konkrečias faktines asmens duomenų tvarkymo aplinkybes ir atskleisti asmens duomenų tvarkymo poveikį duomenų subjektui. Kitaip sakant, prieštaravimo motyvai turėtų būti susiję su asmens duomenų tvarkymo tikslais, tvarkomų asmens duomenų kategorijomis, asmens duomenų tvarkymo būdu ar kitais asmens duomenų tvarkymo ypatumais ir turėtų pagrįsti, kad

⁴⁸⁵ Europos Komisijos pateikto Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento) projekto 19 straipsnio 1 dalyje taip pat numatyta, kad duomenų subjektas prieštaravimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo turėtų grįsti priežastimis, susijusiomis su jo konkrečiu atveju.

⁴⁸⁶ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 315.

asmens duomenų tvarkymas kelia duomenų subjektui neproporcingai didelę žalą⁴⁸⁷.

Pabrėžtina, kad duomenų subjekto pareikštas prieštaravimas, jog būtų tvarkomi jo asmens duomenys, skirtingai nei duomenų subjekto atsisakymas duoti sutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo ar duoto sutikimo tvarkyti asmens duomenis atšaukimas, nėra besąlygiškai įpareigojantis duomenų valdytoją nutraukti duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą. Duomenų valdytojas teturi pareigą Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatytu terminu – per 30 kalendorinių dienų nuo duomenų subjekto kreipimosi dienos, išnagrinėti duomenų subjekto pareikštą prieštaravimą ir priimti sprendimą dėl jo. Tačiau duomenų valdytojas, rūpestingai, sąžiningai įvertinęs duomenų subjekto pareiškime nurodytas aplinkybes ir pripažinęs prieštaravimą teisiškai pagrįstu, turėtų nedelsdamas ir neatlygintinai nutraukti duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą.

Reikia paminėti, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 2 dalyje numatyta pareigos nutraukti asmens duomenų tvarkymą išlyga, pagal kurią duomenų valdytojas, išnagrinėjęs duomenų subjekto pareikštą prieštaravimą ir pripažinęs jį teisiškai pagrįstu, neprivalo nutraukti asmens duomenų tvarkymo įstatymų nustatytais atvejais.

Tokia įstatymų leidėjo pozicija, šio darbo autorės nuomone, turėtų būti vertinama kritiškai: įstatyme galėtų būti nustatyti pagrįsti, proporcingi ribojimai duomenų subjektui naudotis teise prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, bet ne atvejai, kai duomenų subjektui pasinaudojus teise prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui ir duomenų valdytojui pripažinus duomenų subjekto prieštaravimą pagrįstu, duomenų valdytojas būtų įpareigojamas tęsti tiek duomenų subjekto, tiek paties duomenų valdytojo nepagrįstu laikomą asmens duomenų tvarkymą. Todėl siūlytina įstatymų leidėjui iš Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 2 dalies pašalinti nuostatą, įpareigojančią duomenų valdytoją įstatymų nustatytais

⁴⁸⁷ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 313–315.

atvejais tęsti duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą po to, kai dėl jo duomenų subjektas pareiškia pagrįstą prieštaravimą.

Rūpestingumo, skaidrumo, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principai reikalauja, kad duomenų valdytojas, atsižvelgęs į duomenų subjekto pareikštą prieštaravimą ir nutraukęs duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą, apie tai praneštų duomenų gavėjams. Apie asmens duomenų tvarkymo nutraukimą turėtų būti informuotas ir duomenų subjektas. Deja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad duomenų subjektas apie jo pareikšto prieštaravimo tenkinimą ir asmens duomenų tvarkymo nutraukimą turi būti informuojamas tik esant atskiram duomenų subjekto prašymui.

Manytina, kad duomenų subjekto kreipimasis į duomenų valdytoją su prieštaravimu dėl jo asmens duomenų tvarkymo savaimė išreiškia duomenų subjekto pageidavimą gauti informaciją apie duomenų valdytojo sprendimą dėl tolesnio duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymo, todėl Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme neturėtų būti reikalaujama, kad duomenų subjektas teiktų papildomą prašymą duomenų valdytojui informuoti jį apie atsižvelgimą į pareikštą prieštaravimą asmens duomenų tvarkymui.

Minėta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 4 dalies nuostata dar griežčiau kritikuotina dėl to, kad duomenų valdytojas apie atsisakymą nutraukti asmens duomenų tvarkymą, dėl kurio duomenų subjektas pareiškė prieštaravimą, privalo informuoti duomenų subjektą taip pat tik tuo atveju, jeigu duomenų subjektas prašė suteikti šią informaciją. Duomenų subjekto informavimas apie duomenų valdytojo sprendimus, priimtus dėl duomenų subjekto pateiktų prašymų ar reikalavimų, – protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo principų suponuojama duomenų valdytojo pareiga, būtina sąlyga veiksmingam duomenų subjekto dalyvavimui jo asmens duomenų tvarkyme ir efektyviai duomenų subjekto interesų apsaugai. Duomenų valdytojas privalo be atskiro duomenų subjekto prašymo informuoti duomenų subjektą apie priimtą sprendimą dėl duomenų subjekto pareikšto prieštaravimo, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys. Dėl šios

priežasties siūlytina įstatymų leidėjui pakeisti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 27 straipsnio 4 dalį ir joje įtvirtinti pareigą duomenų valdytojui per nurodytą laiko tarpą (pavyzdžiui per 3 darbo dienas nuo sprendimo priėmimo) pranešti duomenų subjektui apie jo prašymo tenkinimą ir asmens duomenų tvarkymo nutraukimą arba pateikti motyvuotą atsisakymą nutraukti asmens duomenų tvarkymą.

Baigiant nagrinėti duomenų subjekto teisę prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui, norėtusi pateikti vieną lingvistinio pobūdžio pastebėjimą. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 4 punkte ir 27 straipsnyje nagrinėjama teisė vadinama duomenų subjekto teise nesutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys. Tačiau nesutikimas pareiškiamas, atsakant į klausimą, ar sutinkama su tam tikru dalyku. Nagrinėjama teise duomenų subjektas naudojasi savo nuožiūra ir savo iniciatyva, bet ne atsakydamas į duomenų valdytojo ar kito asmens kvietimą pareikšti nuomonę (sutikimą) dėl jo asmens duomenų tvarkymo. Dėl šios priežasties nėra tikslo nagrinėjamą teisę vadinti teise nesutikti su asmens duomenų tvarkymu.

Be to, sąvokos „nesutikti“, „nesutikimas“ vartojamos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 13¹ straipsnio 1 dalyje, 14 straipsnio 3 ir 4 dalyse ir šiomis sąvokomis nusakoma priešinga sutikimui duomenų subjekto valia, pareiškiamą, kai duomenų valdytojas kreipiasi į duomenų subjektą dėl leidimo tvarkyti jo asmens duomenis. Paminėtina ir tai, kad Direktyvos 95/46/EB 14 straipsnyje duomenų subjekto teisė reikalauti, kad duomenų valdytojas nutrauktų jo asmens duomenų tvarkymą, įvardinta duomenų subjekto teise prieštarauti (būtent ši sąvoka vartojama Direktyvos 95/46/EB vertime į lietuvių kalbą)⁴⁸⁸. Todėl nagrinėjamą duomenų subjekto teisę tiksliau būtų vadinti teise prieštarauti asmens duomenų tvarkymui. Būtent taip ši teisė įvardinta, aukščiau analizuojant jos turinį. Įstatymų leidėjui taip pat siūlytina Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 4 punkte ir

⁴⁸⁸ Duomenų subjekto teisė prieštarauti jo asmens duomenų tvarkymui Direktyvos 95/46/EB tekste anglų kalba įvardinta „the data subject’s right to object“, prancūzų kalba – „droit d’opposition de la personne concernée“, vokiečių kalba – „Widerspruchsrecht der betroffenen Person“.

27 straipsnyje minimą teisę vadinti duomenų subjekto teise prieštarauti asmens duomenų tvarkymui.

Apibendrinus aukščiau išdėstyta, darytina išvada, kad duomenų subjekto teisę prieštarauti, jog būtų tvarkomi jo asmens duomenys, suponuoja iš Direktyvos 95/46/EB į Lietuvos nacionalinę teisę perkeltas minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo įgyvendinimo, tvarkant asmens duomenis tam tikrais tikslais, modelis. Preziūmavus kai kurių asmens duomenų tvarkymo tikslų, atitinkančių Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nurodytus kriterijus, prioritetą prieš duomenų subjekto interesus, duomenų subjektui suteikiama teisė prieštarauti faktiniam jo asmens duomenų tvarkymui šiais tikslais, kas leidžia atkurti duomenų subjekto ir duomenų valdytojo interesų pusiausvyrą, jeigu ji būtų pažeista netinkamu minėtos prezumpcijos taikymu, ir garantuoti, kad duomenų subjekto asmens duomenys būtų tvarkomi, laikantis pamatinių asmens duomenų teisinės apsaugos gairių, tai yra minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo, teisingumo, protingumo, sąžiningumo principų.

3.5. Duomenų subjekto teisės reikalauti sunaikinti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis konstrukcija ir įgyvendinimas

Duomenų subjekto teisė prieštarauti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, artima kitai iš teisingumo, protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo, minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principų kylančiai duomenų subjekto teisei – teisei reikalauti, kad duomenų valdytojas sunaikintų tvarkomus duomenų subjekto asmens duomenis. Pagrindinis skirtumas tarp šių teisių tas, kad prieštaravimo teise duomenų subjektas gali pasinaudoti tik Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatytais atvejais ir esant pagrindui manyti, kad duomenų valdytojo vykdomas asmens duomenų tvarkymas daro neproporcingą žalą duomenų subjektui, o teise reikalauti sunaikinti tvarkomus asmens duomenis duomenų subjektas gali pasinaudoti bet

kurio duomenų valdytojo atžvilgiu, jeigu mano, kad pastarasis neteisėtai ar nesąžiningai tvarko jo asmens duomenis.

Reikia pabrėžti, kad vienintelis ir pakankamas pagrindas duomenų subjektui pasinaudoti nagrinėjama teise – paties duomenų subjekto pozicija, kad jo asmens duomenys tvarkomi neteisėtai ar nesąžiningai. Nereikalaujama, kad kuri nors institucija (teismas, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija ar kt.) patvirtintų, kad duomenų subjekto įtarimai dėl jo asmens duomenų tvarkymo neteisėtumo ar nesąžiningumo pagrįsti. Duomenų subjekto teisė reikalauti, kad duomenų valdytojas sunaikintų tvarkomus jo asmens duomenis, nesaistoma ir sąlygos, kad dėl neteisėtos ar nesąžiningos duomenų valdytojo veiklos duomenų subjektas būtų patyręs žalos.

Reikalavimą duomenų valdytojui sunaikinti tvarkomus asmens duomenis duomenų subjektas turi pareikšti raštu ir išdėstyti argumentus, kuriais remdamasis mano, kad jo asmens duomenys tvarkomi neteisėtai ar nesąžiningai. Duomenų subjekto nurodomi argumentai gali būti susiję su asmens duomenų šaltiniais, asmens duomenų tvarkymo tikslais ir pagrindais, tvarkomų asmens duomenų apimtimi ar kategorijomis, atskirais asmens duomenų tvarkymo veiksmais. Duomenų subjektas turi teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas sunaikintų visus tvarkomus duomenų subjekto asmens duomenis ar tik dalį jų, jeigu, duomenų subjekto nuomone, neteisėtai ar nesąžiningai tvarkomi ne visi asmens duomenys.

Nagrinėjama duomenų subjekto teisė, kaip ir duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, aiškiai atspindi idėją, kad tinkama asmens duomenų apsauga gali būti užtikrinta, tik pačiam duomenų subjektui kontroliuojant jo asmens duomenų tvarkymą. Ar bus pasinaudota teise reikalauti sunaikinti neteisėtai ar nesąžiningai tvarkomus asmens duomenis, priklauso išimtinai nuo duomenų subjekto valios, suinteresuotumo tinkamu jo asmens duomenų tvarkymu, iniciatyvumo naudojantis kitomis duomenų subjekto teisėmis, tokiomis kaip teise būti informuotu apie jo asmens duomenų tvarkymą.

Svarbu pabrėžti tai, kad gebėjimas identifikuoti neteisėtą ar nesąžiningą asmens duomenų tvarkymą bei tinkamai į jį reaguoti, apsaugant savo teises ir teisėtus interesus, priklauso ir nuo duomenų subjekto žinių apie asmens duomenų teisinę apsaugą. Todėl siekiant, kad asmens duomenys būtų tvarkomi, laikantis asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų, būtina šviesti duomenų subjektus tiek apie jų vaidmenį asmens duomenų tvarkyme, tiek apie šiam vaidmeniui atlikti skirtas priemones.

Rūpestingumo principas suponuoja, kad duomenų subjektui pareiškus reikalavimą sunaikinti jo asmens duomenis, duomenų valdytojas privalo nedelsdamas ir neatlygintinai patikrinti duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymo teisėtumą ir sąžiningumą, o pripažinęs, kad duomenų subjekto prašymas pagrįstas, nedelsdamas nutraukti asmens duomenų tvarkymą, tai yra fiziškai sunaikinti tvarkomus asmens duomenis arba juos modifikuoti tokiu būdu, kad nebeliktų galimybės nustatyti duomenų subjekto tapatybės.

Iš rūpestingumo, skaidrumo principų kyla reikalavimas, kad duomenų subjekto prašymu sunaikinęs jo asmens duomenis, duomenų valdytojas apie tai turi pranešti duomenų subjektui ir duomenų gavėjams, kuriems buvo teikti sunaikintieji asmens duomenys. Atsisakęs sunaikinti duomenų subjekto asmens duomenis, duomenų valdytojas apie tokį savo sprendimą ir sprendimo motyvus turėtų informuoti duomenų subjektą. Pastarasis, nesutikdamas su duomenų valdytojo sprendimu, gali Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 4 dalyje numatytu terminu – per 3 mėnesius nuo informacijos apie sprendimą gavimo dienos, šį sprendimą skųsti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, kurios sprendimas galės būti skundžiamas teismui.

Taigi, aukščiau pateikta duomenų subjekto teisės reikalauti sunaikinti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis analizė leidžia teigti, kad minėta duomenų subjekto teisė – viena iš Lietuvos įstatymų leidėjo objektyvizuotų sąžiningumo principo apraiškų, įgalinanti duomenų subjektą siekti, kad būtų nutrauktas asmens duomenų teisinės apsaugos principų neatitinkantis jo asmens duomenų tvarkymas.

3.6. Duomenų subjekto teisės reikalauti ištaisyti ar papildyti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis konstrukcija ir įgyvendinimas

Nagrinėjant rūpestingumo principą, buvo minėta, kad vienas iš šio principo suponuojamų reikalavimų duomenų valdytojui – pareiga užtikrinti tvarkomų asmens duomenų kokybę. Naudodamasis teise gauti su asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją ar kitais būdais susipažinęs su duomenų valdytojo tvarkomais asmens duomenimis, duomenų subjektas gali nustatyti, kad duomenų valdytojas neužtikrina tvarkomų asmens duomenų kokybės: asmens duomenys yra netikslūs ar neišsamūs. Nekokybiškų asmens duomenų tvarkymas kelia grėsmę duomenų subjekto interesams, todėl duomenų subjektui pripažįstama teisė reikalauti, kad duomenų valdytojas pakoreguotų tvarkomus asmens duomenis. Šios teisės svarbą, užtikrinant asmens duomenų apsaugą, yra pripažinęs ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, šią teisę įvardindamas įsiterpimo priemone⁴⁸⁹.

Vadovaujantis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 26 straipsnio 1 dalimi, duomenų subjektas turi teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas ištaisytų neteisingus, neišsamius ar netikslus asmens duomenis. Įstatyme nedetalizuota, kokie asmens duomenys turėtų būti laikomi neatitinkančiais teisingumo, išsamumo ar tikslumo standartų ir turėtų būti koreguojami, esant pagrįstam duomenų subjekto reikalavimui.

Atsižvelgiant į bendrąją žodžio „išsamus“ sampratą⁴⁹⁰, neišsamiais turėtų būti laikomi asmens duomenys, kurie tvarkomi per maža apimtimi, kad suteiktų pakankamą ir neklaidinančią informaciją tuo tikslu, dėl kurio šie asmens duomenys tvarkomi. Taigi, asmens duomenų pripažinimą neišsamiais lemia neatitikimas tarp duomenų valdytojo tvarkomų asmens duomenų apimties ir šių asmens duomenų tvarkymo tikslo. Pabrėžtina, kad asmens duomenys gali būti pripažįstami neišsamiais tik konkrečių asmens duomenų

⁴⁸⁹ Byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889. 59 p.

⁴⁹⁰ Lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad žodis „išsamus“ reiškia „kuris viską išsemia; platus, pilnas“. Žr. *Lietuvių kalbos žodynas*. T.4. Vilnius: Mokslas, 1978. p. 234.

tvarkymo aplinkybių, įskaitant asmens duomenų tvarkymo tikslus, kontekste. Tuos pačius asmens duomenis tvarkant skirtingais tikslais, vienu tikslu požiūriu asmens duomenys gali būti laikomi išsamiais, kitų – ne.

Asmens duomenų išsamumo problema atspindi būtinumą rasti pusiausvyrą tarp reikalavimo tvarkyti kaip galima mažesnę asmens duomenų kiekį (tai yra minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principo) ir duomenų valdytojo intereso pasiekti jo nustatytus asmens duomenų tvarkymo tikslus. Svarbu pažymėti, kad maža tvarkomų asmens duomenų apimtis ne visada reiškia atitinkamą asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimams. Nepakankamo asmens duomenų kiekio tvarkymas gali neatitikti ne tik duomenų valdytojo, bet ir duomenų subjekto interesų. Pavyzdžiui neišsamių asmens duomenų, susijusių su duomenų subjekto pajamomis ar finansinių įsipareigojimų vykdymu, tvarkymas gali nulemti duomenų subjektui nepalankų ir jo realios finansinės situacijos neatitinkantį kreditingumo įvertinimą, kuris gali sukelti neigiamų padarinių duomenų subjektui.

Remiantis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, taisytinų asmens duomenų grupei priskiriami ir neteisingi bei netikslūs asmens duomenys, kurių samprata įstatyme neatskleista, bet kuriais turėtų būti laikomi asmens duomenys, neatitinkantys jų apibūdinamų aplinkybių⁴⁹¹. Tarpusavyje neteisingų ir netikslų asmens duomenų kategorijos skiriasi neatitikimo nusakomoms aplinkybėms laipsniu – neteisingi asmens duomenys šių aplinkybių neatitinka labiau nei netikslūs. Reikia pastebėti, kad neteisingų ir netikslų asmens duomenų kategorijos minimos tik Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, o Direktyvoje 95/46/EB kalbama vien apie netikslius asmens duomenis⁴⁹². Duomenų subjekto teisės reikalauti ištaisyti asmens duomenis įgyvendinimo požiūriu asmens duomenų skirstymas į neteisingus ir netikslius didesnės reikšmės neturi.

⁴⁹¹ Viena iš Lietuvių kalbos žodyne nurodomų žodžio „teisingas“ prasmų – „tikslus“, o žodis „tikslus“ apibūdinamas kaip reiškiantis „smulkiai, detalai atitinkantis tikrovę, tikrąją padėtį“. Žr. *Lietuvių kalbos žodynas*. T.16. Vilnius: Mokslas, 1978. p. 277.

⁴⁹² Direktyvos tekste anglų kalba vartojamas terminas „inaccurate date“, prancūzų kalba – „les données inexactes“, vokiečių kalba – „unzutreffende Daten“, „nichtzutreffende Daten“.

Vienintelis veiksmas, kurį duomenų subjektas gali reikalauti iš duomenų valdytojo atlikti neteisingų, neišsamių ar netikslų asmens duomenų atžvilgiu, kaip numatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 26 straipsnio 1 dalyje, – tai reikalauti šiuos asmens duomenis ištaisyti. Asmens duomenų ištaisymu turėtų būti laikomi veiksmai, kuriais keičiamas asmens duomenų turinys⁴⁹³, todėl šiais veiksmais galėtų būti pašalinti trūkumai tik tų asmens duomenų, kurie nekokybiški turinio požiūriu, tai yra neteisingų ir netikslų asmens duomenų trūkumai. Neišsamių asmens duomenų atitikimas kokybės standartams turėtų būti užtikrinamas ne keičiant asmens duomenų turinį, bet išplečiant duomenų valdytojo tvarkomų asmens duomenų apimtį, tai yra papildant asmens duomenis⁴⁹⁴. Dėl šios priežasties Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 26 straipsnio 1 dalyje turėtų būti numatyta duomenų subjekto teisė reikalauti, kad duomenų valdytojas atliktų dvejopo pobūdžio veiksmus – ištaisyti neteisingus ir netikslius ar papildyti neišsamius asmens duomenis.

Reikia pabrėžti, kad asmens duomenų ypatumai gali lemti duomenų subjekto teisės reikalauti juos ištaisyti ar papildyti įgyvendinimo specifiką. Didžioji dalis asmens duomenų atspindi objektyvias faktiškai esančias ar buvusias su duomenų subjektu susijusias aplinkybes, todėl nėra sudėtinga nustatyti, kad duomenų valdytojo tvarkomi asmens duomenys minėtų aplinkybių neatitinka, ir pateikti neatitikimą patvirtinančius įrodymus. Tačiau egzistuoja ir tokių asmens duomenų, kurie atspindi ne objektyvias su duomenų subjektu susijusias aplinkybes, bet subjektyvių elementų turintį minėtų aplinkybių vertinimą, pavyzdžiui asmens charakteristikoje, gydytojo išvadoje dėl asmens sveikatos būklės esantys asmens duomenys. Šių asmens duomenų vertinimui sudėtinga taikyti tiesos standartą.

⁴⁹³ Viena iš Lietuvių kalbos žodyne nurodomų žodžio „ištaisyti“ reikšmių – „pašalinti klaidas, nesklendumus, netikslumus“. Žr. *Lietuvių kalbos žodynas*. T. 15. Vilnius: Mokslas, 1978. p. 703.

⁴⁹⁴ Lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad žodis „papildyti“ reiškia „prie esamo ar turimo pridėti; padaryti pilnesnį, išsamesnį; padauginti“. Žr. *Lietuvių kalbos žodynas*. T. 9. Vilnius: Mokslas, 1978. p. 979.

Duomenų subjektas subjektyvaus vertinimo elementų turinčius asmens duomenis dažnai laiko neteisingais ar netiksliais ir reikalauja duomenų valdytoją juos ištaisyti, vadovaudamasis ne teisingumo, o priimtino kriterijumi. Aptariami asmens duomenys galėtų būti laikomi neteisingais ar netiksliais ir galėtų būti reikalaujama juos ištaisyti⁴⁹⁵ tik tais atvejais, kai jie suformuoti neteisingos ar netikslios informacijos pagrindu arba darant akivaizdžias informacijos interpretavimo klaidas. Kitais atvejais subjektyvaus vertinimo elementų turintys asmens duomenys negalėtų būti taisomi kaip neteisingi ar netikslūs. Tačiau, vadovaujantis rūpestingumo, sąžiningumo principais ir siekiant apsaugoti duomenų subjekto interesus, turėtų būti sudaryta galimybė duomenų subjektui pareikšti nuomonę dėl minėtų asmens duomenų, kuri privalėtų būti saugoma ir teikiama duomenų gavėjams kartu su asmens duomenimis, dėl kurių ji pareikšta.

Duomenų subjektui pareikalavus ištaisyti ar papildyti tvarkomus asmens duomenis, protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo principai suponuoja, kad duomenų valdytojas privalo nedelsdamas įvertinti tvarkomų asmens duomenų kokybę ir paaiškėjus, kad asmens duomenys neteisingi, netikslūs ar neišsamūs, juos ištaisyti arba papildyti. Minėti teisės principai reikalauja, kad duomenų subjekto kreipimasis būtų išnagrinėtas kaip galima greičiau, bet ne vėliau kaip per Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 3 dalyje nurodytą terminą – 30 kalendorinių dienų nuo duomenų subjekto kreipimosi dienos.

Ištaisęs ar papildęs tvarkomus duomenų subjekto asmens duomenis arba nusprendęs nekoreguoti asmens duomenų, duomenų valdytojas privalo apie tai nedelsdamas pranešti duomenų subjektui. Atsisakęs ištaisyti ar papildyti asmens duomenis taip, kaip prašė duomenų subjektas, duomenų valdytojas turėtų nurodyti atsisakymo koreguoti asmens duomenis priežastis.

Duomenų subjekto prašymu pakoregavęs asmens duomenis, duomenų valdytojas privalo apie tai informuoti ir duomenų gavėjus, kuriems buvo teikęs

⁴⁹⁵ Atskiros diskusijos reikalauja klausimas, ar subjektyvaus vertinimo elementų turintys asmens duomenys gali būti taisomi, ar gali būti tik naikinami ir formuojami nauji asmens duomenys.

asmens duomenis, kurie buvo taisomi ar pildomi. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 26 straipsnio 7 dalyje leidžiama duomenų valdytojui neinformuoti duomenų gavėjų apie ištaisytus ar papildytus asmens duomenis tais atvejais, kai pateikti minėtą informaciją neįmanoma ar pernelyg sunku (dėl didelio duomenų subjektų skaičiaus, duomenų laikotarpio, nepagrįstai didelių sąnaudų). Nuo pareigos informuoti duomenų gavėjus apie ištaisytus ar papildytus asmens duomenis atleistas duomenų valdytojas apie atliktas asmens duomenų korekcijas privalo, kaip numatyta įstatyme, pranešti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai.

Įstatyme nustatyta duomenų valdytojo pareiga, nesant galimybės apie ištaisytus ar papildytus asmens duomenis informuoti duomenų gavėjus, apie tai pranešti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, šio darbo autorės nuomone, nėra prasminga, nes nepadeda pasiekti tų tikslų, dėl kurių apie pakoreguotus duomenų subjekto asmens duomenis pranešama duomenų gavėjams – siekiant užtikrinti, kad tvarkomų asmens duomenų trūkumus pašalintų ne tik tas duomenų valdytojas, kuriam reikalavimą ištaisyti ar papildyti asmens duomenis pareiškė duomenų subjektas, bet ir tie duomenų valdytojai, kurie gavo nekokybiškus asmens duomenis iš minėto duomenų valdytojo.

Paminėtina, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas nenumato, kaip turėtų reaguoti Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, gavusi duomenų valdytojo pranešimą apie ištaisytus ar papildytus duomenų subjekto asmens duomenis. Vien inspekcijos žinojimas apie atliktas duomenų subjekto asmens duomenų korekcijas neužtikrina duomenų subjekto intereso, kad būtų tvarkomi kokybiški jo asmens duomenys, įgyvendinimo. Manytina, kad protingumo, rūpestingumo, skaidrumo principus labiau atitiktų duomenų valdytojo įpareigojimas, nesant galimybės apie ištaisytus ar pakoreguotus asmens duomenis pranešti duomenų gavėjams, apie tai informuoti ne Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją, o duomenų subjektą. Tuomet duomenų subjektas pats nuspręstų, kokia grėsmė kyla jo interesams, atitinkamiems duomenų valdytojams tvarkant nekokybiškus jo asmens

duomenis, ir kokių veiksmų turėtų būti imamasi šiai grėsmei pašalinti ar patirtai žalai atlyginti.

Kaip matyti, duomenų subjekto teisės reikalauti ištaisyti ar papildyti duomenų valdytojo tvarkomus asmens duomenis turinį ir įgyvendinimo sąlygas suponuoja ne vienas asmens duomenų teisinės apsaugos principas, tačiau šios teisės šerdį sudaro duomenų subjekto diskrecija eliminuoti neigiamus padarinius, sukeltus iš rūpestingumo principo kylančios duomenų valdytojo pareigos tvarkyti kokybiškus asmens duomenis nevykdymas.

3.7. Duomenų subjekto teisės reikalauti sustabdyti asmens duomenų tvarkymą konstrukcija ir įgyvendinimas

Apie šią duomenų subjekto teisę trumpai užsimenama Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 26 straipsnyje, tačiau detaliau šios teisės turinys įstatyme nėra atskleidžiamas. Apibendrinus kelias šiai teisei skirtas įstatymo nuostatas, galima teigti, kad duomenų subjekto teisė reikalauti sustabdyti asmens duomenų tvarkymą turėtų būti laikoma priemone, padedančia įgyvendinti kitas duomenų subjekto teises, konkrečiai – teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas ištaisytų ar papildytų asmens duomenis, bei teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas sunaikintų tvarkomus asmens duomenis⁴⁹⁶.

Prašyti sustabdyti jo asmens duomenų tvarkymą duomenų subjektas gali, pateikdamas reikalavimą duomenų valdytojui ištaisyti, papildyti ar sunaikinti tvarkomus jo asmens duomenis. Esant tokiam duomenų subjekto prašymui, vadovaujantis protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo principais, asmens duomenų tvarkymas turėtų būti sustabdomas tam laikui, kol nagrinėjamas duomenų subjekto reikalavimas dėl asmens duomenų ištaisymo, papildymo ar sunaikinimo. Minėtais atvejais sustabdyti asmens duomenų

⁴⁹⁶ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 26 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad duomenų subjekto prašymu sustabdžius jo asmens duomenų tvarkymo veiksmus, asmens duomenys, kurių tvarkymo veiksmai sustabdyti, turi būti saugomi tol, kol bus ištaisyti ar sunaikinti (duomenų subjekto prašymu arba pasibaigus duomenų saugojimo terminui).

tvarkymą prasminga ir svarbu duomenų subjekto interesų apsaugos požiūriu, nes užtikrinama, kad nebus naudojami ir platinami asmens duomenys, kurie gali būti pripažinti nekokybiškais arba tvarkomais neteisėtai ar nesąžiningai.

Pažymėtina, kad vadovaujantis rūpestingumo principu, duomenų valdytojui turėtų būti pripažįstama teisė savo iniciatyva laikinai, kol nagrinėjamas duomenų subjekto prašymas ištaisyti, papildyti ar sunaikinti jo asmens duomenis, sustabdyti duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą. Pasinaudoti šia galimybe duomenų valdytojas turėtų ypač tais atvejais, kai numato, kad duomenų subjekto reikalavimo ištaisyti, papildyti ar sunaikinti asmens duomenis nagrinėjimas gali užtrukti.

Duomenų subjektui kartu su reikalavimu ištaisyti, papildyti ar sunaikinti asmens duomenis pateikus prašymą sustabdyti asmens duomenų tvarkymą, duomenų valdytojas privalėtų nedelsiant sustabdyti asmens duomenų tvarkymo veiksmus, nebent duomenų subjekto reikalavimas dėl jo asmens duomenų ištaisymo, papildymo ar sunaikinimo būtų akivaizdžiai nepagrįstas. Tokiais atvejais asmens duomenų tvarkymas neturėtų būti stabdomas. Stabdyti asmens duomenų tvarkymą nebūtų prasminga ir tuomet, jeigu duomenų valdytojas nedelsiant ištaisytų, papildytų ar sunaikintų duomenų subjekto nurodytus asmens duomenis.

Rūpestingumo, skaidrumo principai suponuoja, kad duomenų subjektas turėtų būti informuojamas apie jo asmens duomenų tvarkymo sustabdymą ar atsisakymą stabdyti asmens duomenų tvarkymo veiksmus. Informacija apie atsisakymą stabdyti asmens duomenų tvarkymą duomenų subjektui galėtų būti pateikiama kartu su informacija apie duomenų subjekto reikalavimo ištaisyti, papildyti ar sunaikinti jo asmens duomenis tenkinimą ar netenkinimą, jeigu sprendimai dėl asmens duomenų tvarkymo sustabdymo ir duomenų subjekto pareikšto reikalavimo būtų priimami kartu ar nedelsiant vienas po kito.

Sustabdžius duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymą, su asmens duomenimis negali būti atliekami jokie asmens duomenų tvarkymo veiksmai, išskyrus nurodytus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 26 straipsnio

3 dalyje. Įstatymas leidžia saugoti asmens duomenis, kurių tvarkymas sustabdytas, ir su šiais asmens duomenimis atlikti tuos tvarkymo veiksmus, kurie reikalingi įrodyti aplinkybes, dėl kurių asmens duomenų tvarkymas sustabdytas, arba apsaugoti trečiųjų asmenų teises ar teisėtus interesus.

Asmens duomenų tvarkymas turėtų būti atnaujinamas, duomenų valdytojui priėmus sprendimą dėl duomenų subjekto reikalavimo ištaisyti ar papildyti jo asmens duomenis, duomenų valdytojui atmetus duomenų subjekto reikalavimą sunaikinti jo asmens duomenis arba duomenų subjektui davus sutikimą toliau tvarkyti jo asmens duomenis.

Taigi, duomenų subjekto teisė reikalauti sustabdyti jo asmens duomenų tvarkymą – fakultatyvi teisė, kuri gali būti įgyvendinama kartu su duomenų subjekto teise reikalauti, kad duomenų valdytojas ištaisytų, papildytų ar sunaikintų tvarkomus asmens duomenis. Šios teisės turinys Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nėra aiškiai atskleistas ir šiuo metu gali būti aiškinamas, tik vadovaujantis protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo, duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principais. Siekiant sudaryti platesnes galimybes duomenų subjektui pasinaudoti teise reikalauti sustabdyti jo asmens duomenų tvarkymą, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme turėtų būti eksplicitiškai įtvirtinti aptarti asmens duomenų teisinės apsaugos principų suponuojami su šios teisės įgyvendinimu susiję aspektai.

3.8. Duomenų subjekto teisių, įgyvendinamų, atliekant automatinį duomenų subjekto savybių vertinimą, konstrukcija ir įgyvendinimas

Su automatiniu savybių vertinimu susijusios duomenų subjekto teisės (teisė susipažinti su automatiniu būdu atliekamo savybių vertinimo kriterijais ir principais bei teisė susipažinti su automatiniu būdu atlikto savybių įvertinimo rezultatais ir pareikšti nuomonę dėl jų) buvo pripažintos Lietuvoje nustatytu teisiniu reguliavimu, atitinkamas nuostatas perėmus iš Direktyvos 95/46/EB. Ta aplinkybė, kad minėtų teisių suteikimą duomenų subjektams suponavo ne

praktikoje išryškėję poreikiai, o Europos Sąjungos lygmens teisinis reguliavimas, nulėmė, kad šioms teisėms teskirtas vienas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo straipsnis, o ir jame iš esmės apsiribojama Direktyvos 95/46/EB nuostatų pakartojimu⁴⁹⁷.

Analizuojant duomenų subjekto teises, susijusias su automatiniu savybių vertinimu, pirmiausia, reikia pažymėti, kad nei įstatyme, nei Direktyvoje 95/46/EB nėra pateikta automatinio savybių vertinimo samprata. Teoretikai ir praktikai laikosi nuomonės, kad automatiniu vertinimu turėtų būti laikomas vertinimas, atliekamas išskirtinai technologijų pagalba be jokio žmogaus įsikišimo⁴⁹⁸. Suprantama, kad tokio pobūdžio asmens savybių vertinimas sudaro grėsmę asmens teisėms ir teisėtiems interesams, įskaitant asmens orumą, nes vertinimo metu asmuo laikomas ne individualia gerbtina asmenybe, o objektu, kurio vertė gali būti išreikšta mato vienetais ir apskaičiuota.

Dėl šios priežasties Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 28 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas priimti duomenų subjektui teises pasekmes sukeliančius ar kitokį poveikį darančius ir tik automatiniu duomenų subjekto savybių vertinimu grindžiamus sprendimus. Tiesa, pakartojant Direktyvos 95/46/EB nuostatas, įstatyme numatytos kelios tokio draudimo išimtys: automatiniu savybių vertinimu gali būti grindžiami sprendimai, priimami sudarant ar vykdant sutartį, jeigu tenkinamas duomenų subjekto prašymas dėl sutarties sudarymo ar vykdymo, arba įgyvendinant tinkamas priemones duomenų subjekto teisėtiems interesams apsaugoti, taip pat sprendimai, kurie priimami įstatymų nustatyta tvarka ir taikant įstatymuose nustatytas duomenų subjektų teisėtų interesų apsaugos priemones.

⁴⁹⁷ Pritartina Jaunius Gumbio nuomonei, kad taisyklė tik tada turi tikrąją vertę, tai yra nekyla abejonės dėl jos reikalingumo, jeigu taisyklė atsirado savaime vystantis visuomenei. Žr. GUMBIS, Jaunius. Naujų besiformuojančių visuomeninių santykių valstybinis reguliavimas ir savireguliacija. *Teisė*. 2006, 58. p. 84.

⁴⁹⁸ *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>. p. 55; KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. p. 65; ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 327.

Pastebėtina, kad poveikį duomenų subjektui darančių sprendimų, kuriuos draudžiama grįsti išimtinai tik automatiniu duomenų subjekto savybių vertinimu, pobūdis gali būti labai įvairus. Šiai sprendimų kategorijai, pirmiausia, priskiriami sprendimai, kurie sąlygoja duomenų subjekto teisinio statuso pokyčius. Darančiais poveikį duomenų subjektui taip pat laikytini sprendimai, kurie suponuoja finansinius duomenų subjekto praradimus, daro kitokią turtinę žalą, sukelia psichines kančias ir pan.⁴⁹⁹. Jeigu remiantis automatiniu būdu atlikto asmens savybių vertinimo rezultatais, asmuo išskiriamas iš kitų asmenų grupės ir jo atžvilgiu imamasi specifinių veiksmų (asmuo apklausiamas, apieškomas ir pan.), tokia elgsena taip pat turėtų būti laikoma poveikį duomenų subjektui darančiu sprendimu.

Draudimas priimti poveikį duomenų subjektui darantį sprendimą, remiantis tik automatiniu būdu atliktu duomenų subjekto savybių vertinimu, apima visų be išimties duomenų subjekto savybių vertinimą. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 28 straipsnio 1 dalyje paminėtos trys savybės – kreditingumas, patikimumas, darbingumas, bet tai tik pavyzdinis, o ne baigtinis sąrašas savybių, kurių vertinimas gali būti atliekamas automatiniu būdu.

Analizuojant duomenų subjekto teisių, susijusių su automatiniu savybių vertinimu, turinį, pirmiausia, paminėtina, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 28 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta iš rūpestingumo, skaidrumo principų kylanti duomenų valdytojo pareiga, prieš pradėdant duomenų subjekto savybių vertinimą automatiniu būdu, sudaryti sąlygas duomenų subjektui susipažinti su duomenų valdytojo nustatytais vertinimo kriterijais ir principais. Tačiau ši įstatyme numatyta duomenų valdytojo pareiga vertintina kaip deklaratyvi, nes įstatyme nėra aptarta šios pareigos įgyvendinimo tvarka.

Akivaizdu, jog apie tai, kad duomenų valdytojas ketina vertinti duomenų subjekto savybes automatiniu būdu, žino tik pats duomenų valdytojas, todėl tam, kad duomenų subjektas galėtų pasinaudoti įstatymo jam suteikta teise susipažinti su duomenų valdytojo planuojamo atlikti vertinimo

⁴⁹⁹ ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007. p. 327.

kriterijais ir principais, jis, pirmiausia, turėtų būti informuojamas apie numatomą atlikti vertinimą. Protingumo, sąžiningumo, rūpestingumo, skaidrumo principai suponuoja, kad duomenų subjektas turėtų žinoti ne tik tai, kad jo savybės bus vertinamos automatinio būdu, bet ir tai, kokias savybes numatoma vertinti, kokie galimi planuojamo atlikti vertinimo padariniai. Deja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nėra nustatyta duomenų valdytojo pareiga pranešti duomenų subjektui nei apie numatomą atlikti automatinį jo savybių vertinimą, nei apie šio vertinimo sąlygas.

Iš kitos pusės, duomenų subjektui pripažįstama teisė susipažinti su duomenų valdytojo numatomo atlikti automatinio vertinimo kriterijais ir principais nėra vertinga, nes duomenų subjektui nesuteikti jokie instrumentai reaguoti į gautą informaciją. Taigi, duomenų subjektas negali nei prieštarauti, kad duomenų valdytojas atliktų jo savybių vertinimą pagal numatytus kriterijus ir principus, nei reikalauti, kad vertinimo kriterijai ir principai būtų pakeisti.

Remiantis asmens duomenų teisinės apsaugos principais, ne mažiau kritikuotina ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme duomenų subjektui suteikta teisė pareikšti prieštaravimą ir savo nuomonę dėl atlikto automatinio jo savybių vertinimo. Visų pirma, įstatyme nėra numatyta tvarka, kaip turėtų būti realizuojamas skaidrumo principas, duomenų subjektą informuojant apie atlikto vertinimo rezultatus. Įstatyme taip pat nėra aiškiai apibrėžta duomenų subjekto pareikšto prieštaravimo reikšmė, kuri turėtų atitikti duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principą, – iš vienos pusės, nustatoma duomenų valdytojo pareiga atsižvelgti į duomenų subjekto pareikštą nuomonę dėl vertinimo, iš kitos pusės – duomenų valdytojui suteikiama teisė pačiam spręsti, ar reikalinga pakartotinai atlikti duomenų subjekto savybių vertinimą neautomatinio būdu. Duomenų subjektui suteiktos prieštaravimo teisės vertę menkina ir tai, kad įstatyme nėra nustatyta, dėl ko konkrečiai duomenų subjektas galėtų prieštarauti: dėl netinkamo vertinimo kriterijų ir principų taikymo, dėl netinkamos vertinamų savybių aprėpties, dėl vertinimo rezultatų neigiamo poveikio duomenų subjektui ar kt.

Nagrinėti duomenų subjekto teisių, susijusių su automatiniu savybių vertinimu, turinį ir įgyvendinimą pasirinkta per kritikos esamam teisiniam reguliavimui prizmę dėl tos priežasties, kad automatinis savybių vertinimas – sudėtingas klausimas, reikalaujantis ne tik (ir ne tiek) teisinių žinių (įskaitant asmens duomenų teisinės apsaugos principų suvokimą), kiek asmens savybių automatinio vertinimo organizavimo ir atlikimo procedūrų išmanymo. Neturint asmeninės patirties, teisės mokslo atstovams detaliam nenagrinėjant automatinio savybių vertinimo ir duomenų valdytojams nesidalinant žiniomis automatinio vertinimo klausimais, mat didžioji dalis su tuo susijusios informacijos sudaro komercinę paslaptį, sudėtinga pateikti analizę, kokio turinio teisės turėtų būti suteiktos duomenų subjektui ir kaip šios teisės turėtų būti įgyvendinamos, kad būtų užtikrinta duomenų subjekto interesų apsauga bei asmens duomenų tvarkymo atitiktis asmens duomenų teisinės apsaugos principams.

Taigi, duomenų subjekto savybių automatinis vertinimas – specifinė asmens duomenų tvarkymo veikla, kelianti grėsmę konstitucinėms vertybėms, įskaitant žmogaus orumą. Šios veiklos specifika ir pavojingumas duomenų subjekto interesams lemia valstybės pareigą identifikuoti asmens duomenų teisinės apsaugos principų suponuojamus reikalavimus šiai veiklai ir juos aiškiai išdėstyti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, kartu duomenų subjektui suteikiant atitinkamas teises, kurios leistų šiam asmeniui kontroliuoti duomenų valdytojo atliekamo automatinio savybių vertinimo atitiktį asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklėms ir principams.

3.9. Duomenų subjekto teisės gauti valstybės pagalbą, įgyvendinant jam garantuojamas teises asmens duomenų apsaugos srityje, konstrukcija ir įgyvendinimas

Asmens duomenų teisinės apsaugos principai be aukščiau išnagrinėtų duomenų subjekto teisių taip pat suponuoja valstybės pagalbos, įgyvendinant minėtas duomenų subjekto teises, garantiją, tai yra duomenų subjekto teisę kreiptis konsultacijos ir gynybos į valstybės kompetentingas institucijas, kas

sudaro svarbią prielaidą realiam, o ne tariamam, duomenų subjekto teisių egzistavimui ir jų įgyvendinimui.

Prižiūrėti duomenų valdytojų veiklą tvarkant asmens duomenis, kontroliuoti asmens duomenų tvarkymo teisėtumą, užkirsti kelią asmens duomenų tvarkymo pažeidimams ir užtikrinti duomenų subjekto teisių apsaugą Lietuvoje pavesta Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai⁵⁰⁰. Šios institucijos funkcionavimas numatytas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, atsižvelgiant į Direktyvos 95/46/EB reikalavimą, pagal kurį kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje turėtų veikti nepriklausoma institucija, prižiūrinti, kaip šalyje įgyvendinamos asmens duomenų apsaugos teisės nuostatos⁵⁰¹.

Asmens duomenų apsaugos priežiūros funkcijas vykdančios institucijos nepriklausomumas reiškia, kad neturėtų būti jokių nurodymų ir kitokios išorinės tiesioginės ar netiesioginės įtakos, galinčios sutrukdyti institucijai atlikti jai pavestą užduotį – nustatyti teisingą pusiausvyrą tarp teisės į privatų gyvenimą apsaugos ir laisvo asmens duomenų judėjimo⁵⁰². Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nuomone, nepriklausomos priežiūros institucijos įsteigimas Europos Sąjungos valstybėse narėse – pagrindinis asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis elementas⁵⁰³.

⁵⁰⁰ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 1156, 2 punktą (2011 m. rugpjūčio 24 d. redakcija).

⁵⁰¹ Lietuvoje veikiančios priežiūros institucijos – Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos, nepriklausomumas kėlė nemažas diskusijas. Žr. *Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. rugsėjo 17 d. vakarinio plenarinio posėdžio stenograma* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=352805&p_query=XIP-760&p_tr2=2>.

Visgi galima nurodyti ne vieną aspektą, leidžiantį teigti, kad sudarytos teisinės prielaidos inspekcijai veikti nepriklausomai: Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai vadovauja direktorius, kuris yra valstybės pareigūnas, į pareigas priimamas ir atleidžiamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės, skiriamas 5 metų kadencijai ir ne daugiau kaip dviem kadencijoms iš eilės. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktorius yra Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme inspekcijai numatytų valstybės biudžeto asignavimų valdytojas. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos valstybės tarnautojus ir darbuotojus, įskaitant direktoriaus pavaduotojus, į darbą priima ir atleidžia inspekcijos direktorius. Inspekcija turi teisę kontroliuoti, kaip asmens duomenis tvarko visi duomenų valdytojai, išskyrus teismus.

⁵⁰² Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 9 d. sprendimas byloje C-518/07, *Europos Komisija v. Vokietijos Federacinė Respublika*, 2010 I-1885. 30 p.

⁵⁰³ Byla C-518/07, *Europos Komisija v. Vokietijos Federacinė Respublika*, 2010 I-1885. 23 p.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 40 straipsnyje numatyta, kad Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija teikia konsultacijas duomenų subjektams dėl asmens duomenų ir privatumo apsaugos, rengia ir viešai internete skelbia metodines rekomendacijas dėl asmens duomenų apsaugos, teikia pagalbą užsienyje gyvenantiems duomenų subjektams, taip pat nagrinėja asmenų skundus ir pranešimus, pagal juos tikrina asmens duomenų tvarkymo teisėtumą ir priima sprendimus dėl asmens duomenų tvarkymo pažeidimų. Taigi, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija – valstybės įstaiga, įgaliota padėti duomenų subjektams jų asmens duomenų apsaugos klausimais.

Minėta, kad Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija prie duomenų subjekto teisių įgyvendinimo prisideda, ne tik teikdama konsultacijas duomenų subjektams, bet ir nagrinėdama duomenų subjektų skundus dėl jų teisių pažeidimų⁵⁰⁴. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad duomenų subjektas gali skųsti duomenų valdytojo veiksmus ir neveikimą Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai per 3 mėnesius nuo atsakymo iš duomenų valdytojo gavimo dienos arba nuo tos dienos, kada baigiasi įstatyme nustatytas terminas pateikti atsakymą į duomenų subjekto prašymą įgyvendinti įstatymo suteiktas duomenų subjektui teises, o Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos veiksmus ir neveikimą įstatymų nustatyta tvarka duomenų subjektas gali skųsti teismui. Kaip matyti, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija – valstybės institucija, išankstine neteismine tvarka nagrinėjanti su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu susijusius ginčus.

Aptariant duomenų subjekto teisę kreiptis į Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją kaip į ikiteisminę ginčų nagrinėjimo instituciją, paminėtinos kelios su šios teisės įgyvendinimu susijusios problemos, aktualios tiek teoriniu, tiek ir praktiniu požiūriu⁵⁰⁵.

⁵⁰⁴ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos išnagrinėtų skundų ir duomenų subjektams suteiktų konsultacijų statistika pateikta aukščiau, p. 6.

⁵⁰⁵ Plačiau apie ginčų nagrinėjimą ikiteismine tvarka žr. KAVALIAUSKIENĖ, Gitana. Išankstinės neteisminės ginčų sprendimo tvarkos laikymasis įgyvendinant teisę kreiptis į teismą. *Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso reformos kontekste*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010: 103–115;

Pirmiausia, reikia atsakyti į klausimą, ar duomenų subjektas privalo prieš kreipdamasis į teismą pasinaudoti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatyta ikiteismine ginčų nagrinėjimo tvarka. Lietuvos teismų jurisprudencijoje ši problema kol kas nėra nagrinėta⁵⁰⁶, tad atsakymo į iškeltą klausimą tenka ieškoti, analizuojant galiojantį teisinį reguliavimą.

Minėtomis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 4 dalies nuostatomis asmeniui (duomenų subjektui) suteikta teisė jo teises ir teisėtus interesus pažeidžiančio subjekto (duomenų valdytojo) veiksmus ir neveikimą skusti atitinkamai valstybės institucijai (Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai), nurodant, kad šios institucijos veiksmai ar neveikimas įstatymų nustatyta tvarka gali būti skundžiami teismui. Pagal analogišką modelį įstatyme pateikta asmens teisių ir teisėtų interesų pažeidimų ginčijimo seka administracinių teismų jurisprudencijoje ne kartą interpretuota kaip nustatanti privalomą išankstinę ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarką⁵⁰⁷. Tai

PAUŽAITĖ – KULVINSKIENĖ, Jurgita. Konstitucinių imperatyvų įtaka Lietuvos administraciniam procesui. *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012. p. 607–611; VĖLYVIS, Stasys, ABROMAVIČIENĖ, Gitana. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos. *Jurisprudencija*. 2006, 2 (80). p. 126–128.

⁵⁰⁶ Šis klausimas nėra minimas ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarką reglamentuojančias teisės normas, apibendrinime, kuriam pritarta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2010 m. rugsėjo 22 d. pasitarime. Žr. *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis*. 2010, 19: 452-535, 2010, 20: 540-611.

⁵⁰⁷ Antai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencijoje nustatančiomis privalomą išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarką laikomos šios įstatymų nuostatos: Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 23 straipsnio 2 ir 7 dalys, pagal kurias privalomas nurodymas per 10 dienų nuo jo įteikimo gali būti skundžiamas aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančios institucijos, kurios pareigūnas davė privalomąjį nurodymą, vadovui, o aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančios institucijos vadovo (aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės priežiūrą atliekančios institucijos) sprendimas įstatymų nustatyta tvarka gali būti skundžiamas teismui (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS²⁶¹-51/2009); Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 183 straipsnio 1, 2 ir 3 dalys, pagal kurias viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Minėtas bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui, o pastarojo veiksmai ir sprendimai per dvidešimt dienų nuo jų įteikimo gali būti skundžiami apygardos administraciniam teismui (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁵-477/2007); Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 12 straipsnio 6 dalis, numatanti, kad jeigu pareiškėjas nesutinka su institucijos, kuri pagal įstatymą įgaliota skirti valstybinę pensiją, sprendimu, jis turi teisę šį sprendimą apskusti tos

leidžia daryti išvadą, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 4 dalyje taip pat numatyta privaloma ikiteisminė ginčų, kilusių duomenų subjektui įgyvendinant jam garantuojamas teises, nagrinėjimo tvarka.

Konstatavus, kad duomenų subjektas dėl jo teisių įgyvendinimo kilusius ginčus privalo pamėginti išspręsti ikiteisimine tvarka, kyla klausimas, ar duomenų subjektas dėl minėto ginčo išsprendimo gali kreiptis tik į Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 4 dalyje numatytą instituciją – Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją, ar ir į kitas institucijas, turinčias įgaliojimus nagrinėti ginčus ikiteisimine tvarka, tai yra į administracinių ginčų komisijas⁵⁰⁸.

Ieškoti atsakymo į šį klausimą tenka, analizuojant galiojančias teisės aktų, reguliuojančių išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarką, nuostatas. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 26 straipsnio 1 dalyje⁵⁰⁹ numatyta, kad įstatymams nenumatant kitaip, administracinius ginčus ikiteisimine tvarka nagrinėja administracinių ginčų komisijos, o Lietuvos Respublikos administracinių ginčų komisijų įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 2 punkte ir 9 straipsnio 2 dalies 2 punkte⁵¹⁰ įtvirtinta, kad administracinių ginčų komisijos nesprenžia administracinių ginčų, kuriems nagrinėti įstatymuose numatyta kitokia tvarka. Taigi, administracinių ginčų komisijos kompetentingos išankstine neteisimine tvarka nagrinėti tik tuos ginčus, kuriems nagrinėti įstatymuose nenustatyta speciali tvarka.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 4 dalyje numačius, kad tam tikri su asmens duomenų tvarkymu susiję ginčai, prieš

institucijos vadovui, o jei nesutinkama ir su vadovo sprendimu, ginčas sprendžiamas teisme (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gruodžio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁸-655/2006, 2008 m. vasario 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁷⁵⁶-246/2008).

⁵⁰⁸ Kadangi kitų institucijų, išankstine neteisimine tvarka nagrinėjančių atitinkamų kategorijų ginčus, kompetencija apibrėžiama, nurodant konkrečius klausimus ar veiklos sritis, su kuriais susijusius ginčus šios institucijos nagrinėja, ir šioms institucijoms nėra suteikti įgaliojimai asmens duomenų teisinės apsaugos srityje, daroma prielaida, kad su asmens duomenų tvarkymu susijusius ginčus greita Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos galėtų nagrinėti nebent administracinių ginčų komisijos, tai yra plačiausią ir bendriausią pobūdžio kompetenciją turinčios išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucijos, kurioms pavesta spręsti skundus dėl individualių administracinių aktų ir valstybės tarnautojų veiksmų (neveikimo) viešojo administravimo srityje.

⁵⁰⁹ 2010 m. birželio 22 d. redakcija.

⁵¹⁰ 2010 m. birželio 22 d. redakcija.

kreipiantis teisminės gynybos, nagrinėjami išankstine neteismine tvarka ir nurodžius minėtus ginčus išankstine neteismine tvarka nagrinėjančią instituciją bei apibrėžus terminą, per kurį gali būti pateikti skundai šiai institucijai, gali būti daroma išvada, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatyta speciali atitinkamų ginčų ikiteisminio nagrinėjimo tvarka, eliminuojanti administracinių ginčų komisijų kompetenciją nagrinėti šiuos ginčus. Be to, reikia pažymėti, kad administracinių ginčų komisijos bet kuriuo atveju negali nagrinėti su asmens duomenų teisine apsauga susijusių neadministracinio pobūdžio ginčų, tai yra ginčų, kurie kyla, tvarkant asmens duomenis kitais nei viešojo administravimo įgaliojimų vykdymas tikslais.

Analizuojant su asmens duomenų tvarkymu susijusių ginčų nagrinėjimo tvarką, svarbu patikslinti aukščiau padarytą išvadą, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtinta privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka, ir pabrėžti, kad šia tvarka privaloma pasinaudoti sprendžiant ne visus, o tik kai kuriuos su asmens duomenų tvarkymu susijusius ginčus. Šis teiginys seka iš sisteminio Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 4 dalies aiškinimo. Atsižvelgus į tai, kad privalomą ikiteisminę ginčų nagrinėjimo tvarką numatančios nuostatos išdėstytos įstatymo straipsnyje, skirtame duomenų subjekto teisėms, ir seka po nuostatų, apibrėžiančių duomenų valdytojo pareigas, gavus duomenų subjekto prašymą įgyvendinti jam suteiktas teises, manytina, kad įstatyme nustatyta privaloma ikiteismine tvarka nagrinėjami tik tie ginčai, kurie kyla dėl duomenų valdytojo veiksmų ar neveikimo, duomenų subjektui pateikus prašymą įgyvendinti jam įstatymo garantuojamas teises.

Su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu susiję ginčai sudaro tik dalį tvarkant asmens duomenis kylančių ginčų, todėl tenka ieškoti atsakymo į klausimą, ar kiti su asmens duomenų teisine apsauga susiję ginčai, kuriems Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nenustatyta privaloma ikiteisminė nagrinėjimo tvarka, gali būti nagrinėjami administracinių ginčų komisijų. Šio darbo autorės nuomone, į pateiktą klausimą reikėtų atsakyti neigiamai, nes Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme Valstybinei duomenų apsaugos

inspekcijai pavesta ne tik ikiteismine tvarka nagrinėti ginčus dėl duomenų subjekto teisių įgyvendinimo, bet ir kitus su asmens duomenų tvarkymu susijusius skundus, kas reiškia, kad duomenų subjektas, norėdamas neteisimine tvarka ginčyti duomenų valdytojo veiksmus ar neveikimą, susijusius tiek su duomenų subjekto pateiktu prašymu įgyvendinti jam įstatymo garantuojamas teises, tiek su kitais asmens duomenų tvarkymo aspektais, skundą turėtų pateikti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai.

Pripažinus, kad tarp duomenų subjekto ir duomenų valdytojo dėl asmens duomenų tvarkymo kilę ginčai nagrinėtini Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos, reikia paminėti, kad savo ruožtu ginčai dėl šios įstaigos veiksmų ar neveikimo asmens duomenų teisinės apsaugos priežiūros srityje (išskyrus ginčus dėl inspekcijos sprendimų, priimtų ikiteismine tvarka išnagrinėjus duomenų subjekto skundą dėl duomenų valdytojo veiksmų ar neveikimo, duomenų subjektui pateikus prašymą dėl jo teisių įgyvendinimo⁵¹¹) taip pat gali būti nagrinėjami ikiteismine tvarka.

Pabrėžtina, kad pateikti skundą dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos elgesio, susijusio su šiai inspekcijai suteiktų įgaliojimų vykdymu ir pažeidžiančio teisės aktų nustatytus reikalavimus, Vyriausiajai administracinių ginčų komisijai, ikiteismine tvarka nagrinėjančiai ginčus dėl centrinių valstybinio administravimo subjektų individualių administracinių aktų, veiksmų, atsisakymo ar vilkinimo atlikti jų kompetencijai priskirtus veiksmus teisėtumo ir pagrįstumo⁵¹², gali tiek duomenų subjektas, tiek ir duomenų valdytojas. Be to, skundas dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos veiksmų ar neveikimo gali būti pareiškiamas ir kitoms valstybės institucijoms, turinčioms specialią kompetenciją nagrinėti tam tikro pobūdžio ginčus: pavyzdžiui inspekcijos vadovo ar valstybės tarnautojų piktnaudžiavimas ar biurokratizmas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos Seimo

⁵¹¹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2005 m. liepos 10 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. AS¹⁵-184/2005, konstatavo, kad administracinių ginčų komisijos nesprenžia ginčų dėl kitų išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucijų sprendimų.

⁵¹² Lietuvos Respublikos administracinių ginčų komisijų įstatymo 9 straipsnio 1 dalis (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija).

kontrolieriams⁵¹³, o lygių galimybių pažeidimas – Lygių galimybių kontrolieriui⁵¹⁴.

Galiausiai tikslinga bent trumpai aptarti ginčų, kylančių dėl duomenų subjekto teisių įgyvendinimo, teisingumo problemą. Minėta, kad asmens duomenis tvarko tiek viešojo administravimo įgaliojimus turintys, tiek ir tokių įgaliojimų neturintys subjektai, kas lemia, kad dėl asmens duomenų tvarkymo kilę ginčai gali būti tiek civilinio, tiek ir administracinio teisinio pobūdžio, tad teisingi skirtingų sistemų (bendrosios kompetencijos ir administraciniams) teismams. Viešojo administravimo įgaliojimų ir jų įgyvendinimo formų įvairovė, viešojo administravimo subjektų dalyvavimas civiliniuose teisiniuose santykiuose lygiomis teisėmis su kitais subjektais ir panašios aplinkybės lemia, kad nustatyti, kurios sistemos teisme turėtų būti nagrinėjamas kilęs su asmens duomenų teisine apsauga susijęs ginčas, ne visuomet paprasta.

Tarp bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo kilus ginčui dėl teisingumo, šį ginčą tektų spręsti specialiai teisėjų kolegijai, kurią sudaro Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko pavaduotojas ir po vieną minėtų teismų pirmininkų paskirtą teisėją⁵¹⁵. Reikia pažymėti, kad ta aplinkybė, jog tarp duomenų subjekto ir duomenų valdytojo kilusį ginčą buvo mėginta spręsti ikiteismine tvarka, pareiškiant skundą viešojo administravimo subjektui – Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, negali lemti ginčo teisingumo administraciniam teismui⁵¹⁶.

⁵¹³ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 12 straipsnis (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija).

⁵¹⁴ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 12 straipsnio 1 dalis (2008 m. birželio 17 d. redakcija).

⁵¹⁵ Kolegija kol kas tėra tik kartą sprendusi klausimą dėl su asmens duomenų tvarkymu susijusios bylos teisingumo: 2011 m. rugsėjo 30 d. nutartyje ji konstatavo, kad byla pagal ieškovo Lindorff Oy ieškinį atsakovui Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dėl asmens duomenų teikimo sutarties nutraukimo pripažinimo niekiniu ir įpareigojimo atnaujinti asmens duomenų teikimą teisinga administraciniam teismui, nes minėta sutartis turėtų būti vertinama ne kaip tam tikrų civilinių teisių santykių išraiška, bet kaip teisinis instrumentas, kurio pagalba atsakovas (Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) įgyvendina jam priskirtas viešojo administravimo funkcijas, tai yra užtikrina teisingą duomenų apie apdraustus asmenis tvarkymą.

⁵¹⁶ Šiame kontekste tikslinga atsižvelgti į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudenciją, susijusią su Vartotojų teisių apsaugos tarnybos ikiteismine tvarka išnagrinėtų ginčų teisingumo.

Analizuojant su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu susijusių ginčų nagrinėjimą ikiteismine tvarka, būtina paminėti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ne kartą pabrėžtą nuostatą, kad numatant ikiteisminę ginčų nagrinėjimo tvarką, negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme⁵¹⁷. Pasak Konstitucinio Teismo, iš konstitucinio teisinės valstybės principo bei kitų Konstitucijos nuostatų (*inter alia* Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą) kyla imperatyvas, kad asmuo, manantis, jog jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, turi absoliučią teisę į nepriklausomą ir nešališką teismą – arbitrą, kuris išspręstų ginčą⁵¹⁸.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikosi pozicijos, kad Vartotojų teisių apsaugos tarnyba, išankstine ginčo nagrinėjimo ne per teismą tvarka priimdama nutarimą dėl vartotojo pateikto skundo, iš esmės sprendžia civilinį teisinį ginčą, todėl tokie nutarimai negali būti skundžiami administraciniam teismui (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³⁹-182/2009, 2009 m. kovo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³⁹-375/2009, 2009 m. liepos 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-829/2009).

⁵¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 69-2832; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija)“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 24-1004 ir kt.

⁵¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas „Dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo – Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, ar Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsniui, 30 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtarnos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ 1

Aiškindamas Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalį, Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad asmens teisių ir laisvių teismo gynimo garantija – procesinio pobūdžio garantija, esminis asmens teisių ir laisvių konstitucinio instituto elementas, būtina teisingumo įgyvendinimo sąlyga, neatskiriamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinio elementas, kad asmens teisė kreiptis į teismą absoliuti, ji negali būti apribota ar paneigta, nes kiltų grėsmė vienai svarbiausių teisinės valstybės vertybių, kad asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų⁵¹⁹.

Asmens teisės į teisminę gynybą⁵²⁰ kontekste vertinant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatytą privalomą su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu susijusių ginčų ikiteisminio nagrinėjimo tvarką, manytina, kad duomenų subjekto teisė į teisminę gynybą nėra paneigiama, nes, kaip minėta, duomenų subjektui garantuojama teisė Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos veiksmus ir neveikimą skusti teismui, be to, privalomo ikiteisminio nagrinėjimo tvarka nustatyta ne visiems, o tik kai kuriems su asmens duomenų tvarkymu susijusiems ginčams.

punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1 straipsniui, 5 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nutraukimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 88-3475.

⁵¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 „Dėl Nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7405.

⁵²⁰ Plačiau apie šią teisę žr. ABRAMAVIČIUS, Armanas. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3 (117): 21–40; BIRMONTIENĖ, Toma. Europos žmogaus teisių konvencija ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojama konstitucinė doktrina. *Regnum est: 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui – 20*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. p. 395–399; PAUŽAITĖ – KULVINSKIENĖ, Jurgita. Konstitucinių imperatyvų įtaka Lietuvos administraciniam procesui. *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012: 598–617; ŠTARIENĖ, Lijana. *Teisė į teisingą teismą. Pagal Europos žmogaus teisių konvenciją*. Vilnius: Viešoji įstaiga „Registru centras“, 2010; VĖLYVIS, Stasys. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje. *Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai*. Vilnius: Visus plenus, 2006: 195–211.

Visgi Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatyta privaloma ginčių nagrinėjimo ne per teismą tvarka iš dalies galėtų būti vertinama kaip ribojanti duomenų subjekto teisę į teisminę gynybą. Tai teigtina, atsižvelgiant į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo padarytą išvadą, kad neteisminio ginčų nagrinėjimo mechanizmas paprastai nustatomas tam, kad asmuo turėtų galimybę, nepatirdamas teismo bylinėjimosi trūkumų, įgyvendinti teisę į veiksmingą, ekonomišką ir operatyvią savo pažeistų teisių gynybą, o taikant privalomą ikiteisminį ginčo išnagrinėjimą, įgyvendinama siekiamybė, kad teismas būtų paskutinė priemonė pažeistoms teisėms ginti, ir į jį būtų galima kreiptis tik išnaudojus visas kitas prieinamas teisinės tvarkos atstatymo priemones⁵²¹.

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos sprendimas, priimtas ikiteismine tvarka išnagrinėjus ginčą, nors teisiniu požiūriu privalomas, tačiau negali būti vykdomas priverstinai: jis nelaikomas vykdomuoju dokumentu, vykdytinu civilinio proceso tvarka⁵²², taip pat nėra numatyta galimybė analogiškai kaip dėl administracinių ginčų komisijų sprendimų kreiptis į administracinį teismą dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos sprendimo, priimto viešojo administravimo subjekto atžvilgiu, vykdymo užtikrinimo⁵²³. Taigi, duomenų valdytojui gera valia nevykdant Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos sprendimo, priimto ikiteismine tvarka išnagrinėjus ginčą, susijusį su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu, duomenų subjektas galėtų apginti savo interesus, tik kreipdamasis į teismą. Todėl nesant mechanizmo, užtikrinančio Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos sprendimų įgyvendinimą, tai yra ikiteisminiam ginčų nagrinėjimui nesant tokia pat veiksminga teisinės tvarkos atstatymo priemone kaip teisminis

⁵²¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarką reglamentuojančias teisės normas, apibendrinimas (pritarta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2010 m. rugsėjo 22 d. pasitarime). *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis*. 2010, 19. p. 455-457.

⁵²² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 587 straipsnio 10 punktą (2012 m. birželio 26 d. redakcija).

⁵²³ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 9 punktą, 19 straipsnio 2 dalies 8 punktą, 91 straipsnį (2004 m. lapkričio 26 d. redakcija).

ginčo nagrinėjimas, turėtų būti atsisakyta ikiteisminės su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu susijusių ginčų nagrinėjimo tvarkos privalomumo.

Kaip matyti, asmuo, siekdamas pasinaudoti valstybės pagalba, įgyvendinant jam kaip duomenų subjektui garantuojamas teises, gali susidurti su sunkumais, kurie dėl procesinių aspektų negali būti pašalinti vien asmens duomenų teisinės apsaugos principų, kaip materialinės teisės elementų, pagalba. Minėtos problemos turėtų būti sprendžiamos, keičiant galiojantį teisinį reguliavimą arba plėtojant oficialiąją jurisprudenciją, pastarosios plėtrą inspiruojant teisėtyrininkų, ypač procesinės teisės žinovų, išvalgomis, pateiktomis, analizuojant duomenų subjekto galimybes ginti savo pažeistas teises bei teisėtus interesus.

IŠVADOS

1. Lietuvos įstatymų leidėjas, sekdamas Europos Sąjungos teisės aktuose pateiktomis asmens duomenų teisinės apsaugos gairėmis, yra įtvirtinęs ir asmens duomenų tvarkymo reikalavimais įvardinęs keletą nuostatų, kuriomis privalu vadovautis, formuojant, aiškinant ir taikant asmens duomenų tvarkymo taisykles. Šios nuostatos dėl jų išreiškiamų ganėtinai konkrečių reikalavimų asmens duomenų tvarkymui ir pernelyg siauros veikimo sferos negali būti laikomi teisės principais. Asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančių teisės principų išskyrimas būtinas, siekiant asmens duomenų apsaugos teisės sistemiškumo, nuoseklumo ir gyvybingumo. Šių principų neidentifikavus nei Lietuvos įstatymų leidėjui, nei Lietuvos teismams, suponuojamas reikalingumas asmens duomenų teisinės apsaugos principų įžvalgą pateikti moksliniu lygmeniu.

2. Asmens duomenų teisinės apsaugos taisyklėmis reguliuojami socialiniai santykiai, susiklostantys, asmens duomenis tvarkant tiek viešojo administravimo įgaliojimus turintiems, tiek šių įgaliojimų neturintiems asmenims, kas lemia, kad asmens duomenų apsaugos teisėje matomi tiek viešosios, tiek privatinės teisės elementai, o identifikuojant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, koncentruojamasi į viešąją ir privatinę teisę jungiančias pamatines teises nuostatas, tai yra į bendruosius teisės principus (teisingumą, protingumą, sąžiningumą, rūpestingumą, proporcingumą, skaidrumą), bei į jų kontekstinį, su asmens duomenų tvarkymu susijusį, turinį.

3. Asmens duomenų teisinės apsaugos reikšmę ir vertę lemia tai, kad reguliuojant asmens duomenų tvarkymą, užtikrinama pamatinių, Lietuvoje konstituciniu lygmeniu garantuojamų vertybių (teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, asmens garbės ir orumo, laisvės rinkti ir skleisti informaciją, ūkinės veiklos laisvės ir kt.) apsauga. Siekis apsaugoti minėtąsias vertybes, išspręsti jų konkurenciją ir palaikyti pusiausvyrą tarp jų, kiek tai susiję su asmens duomenų tvarkymu, orientuoja asmens duomenų teisinės apsaugos principų turinį.

4. Į asmens duomenų teisinės apsaugos nuostatų, įskaitant asmens duomenų teisinės apsaugos principus, veikimo sritį patenka tik su asmens duomenimis siaurąja prasme susijusi veikla, tai yra turinio, tvarkymo tikslo ar tvarkymo pasekmių pagrindu su konkrečiu gyvu individu susijusios informacijos tvarkymas automatiniu būdu arba susistemintose rinkmenose neautomatiniu būdu kitais nei fizinio asmens privačių interesų tenkinimas tikslais.

5. Asmens duomenų tvarkymą reguliuojančiose teisės nuostatose gali būti įžvelgiamos bendrojo teisės principo – proporcingumo principo, apraiškos. Šis teisės principas asmens duomenų teisinės apsaugos srityje išsiskiria tam tikra specifika: principo esminiais elementais laikytini būtinumas ir adekvatumas. Tokia teisės principo turinio dvinarė konstrukcija, siekiant tinkamo teisės principo suvokimo ir taikymo, duoda pagrindą šį teisės principą įvardinti minimalaus būtino asmens duomenų tvarkymo principu, paties principo esmę nusakant bendro pobūdžio draudimu tvarkyti asmens duomenis, išskyrus atvejus, kai tai neišvengiamai būtina duomenų valdytojo apibrėžtais tikslais, svarbesniais nei duomenų subjekto interesai, ir tik tokia apimtimi, kiek tai reikalinga minėtiems tikslams pasiekti.

6. Lietuvoje nustatyto asmens duomenų tvarkymo teisinio reguliavimo ir asmens duomenų teisinės apsaugos srityje veikiančių bendrųjų teisės principų pagrindu gali būti išvestas duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, išreiškiantis teisinės duomenų subjekto galimybes kreipti ir individualizuoti jo asmens duomenų tvarkymą, o kartu atspindintis rūpestingo duomenų subjekto pareigą aktyviai dalyvauti, užtikrinant, kad jo asmens duomenų tvarkymas atitiktų asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimus.

7. Asmens duomenų teisinės apsaugos principai, ypač duomenų subjekto dalyvavimo tvarkant asmens duomenis principas, suponuoja ne tik duomenų valdytojo pareigas, bet ir duomenų subjekto teises, kas lemia asmens duomenų teisinės apsaugos sampratos transformavimą, šioje sampratoje greta

negatyvaus elemento (ribojimų ir draudimų duomenų valdytojui) iškeliant ne mažiau svarbų pozityvų elementą (duomenų subjekto įgaliojimus).

8. Tyrimo metu išskirtų asmens duomenų teisinės apsaugos principų požiūriu nėra būtina iš esmės keisti Lietuvoje nustatytą asmens duomenų tvarkymo teisinį reguliavimą, tačiau Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, pateikiančiame bendruosius asmens duomenų teisinės apsaugos standartus, reikėtų:

- nustatyti draudimą tvarkyti asmens duomenis, jeigu duomenų valdytojo keliami asmens duomenų tvarkymo tikslai gali būti pasiekti, tvarkant anoniminius arba pseudoniminius duomenis;

- įtvirtinti galimybę duomenų subjektui savo teisėmis naudotis per atstovą;

- numatyti, kad nepilnamečiai nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų amžiaus savarankiškai įgyvendina jiems, kaip duomenų subjektams, priklausančias teises, išskyrus šių teisių įgyvendinimą biometrinių, genetinių ir ypatingų asmens duomenų atžvilgiu;

- nustatyti reikalavimą, kad duomenų subjekto sutikimas, jog būtų tvarkomi jo asmens duomenys, būtų aiškus, konkretus ir duotas, žinant esmines su asmens duomenų tvarkymu susijusias aplinkybes, įskaitant asmens duomenų tvarkymo trukmę ir galimus asmens duomenų gavėjus;

- tiesiogiai įtvirtinti duomenų subjekto teisę atšaukti duotą sutikimą, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys;

- nustatyti duomenų valdytojo pareigą per protingą terminą informuoti duomenų subjektus ir Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją apie tvarkomų asmens duomenų atsitiktinį ar neteisėtą sunaikinimą, pakeitimą, atskleidimą ar kitokį neteisėtą tvarkymą.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014; 1996, Nr. 64-1501, Nr. 122-2863; 2002, Nr. 65-2629; 2003, Nr. 14-540, Nr. 32-1315, Nr. 32-1316; 2004, Nr. 111-4123, Nr. 111-4124; 2006, Nr. 48-1701.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 126-2962.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 15-314.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 90-2662.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei

- 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 „Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo“ (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 39-1441.
 7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 69-2832.
 8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija)“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 24-1004.

9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005. Nr. 1-7.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005. Nr. 9-289.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas „Dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo – Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija) neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, ar Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsniui, 30 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir

kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ 1 punktas neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1 straipsniui, 5 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nutraukimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 88-3475.

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos patvirtinimo“ (2002 m. birželio 24 d., 2002 m. rugpjūčio 29 d., 2003 m. birželio 3 d., 2003 m. lapkričio 25 d., 2005 m. spalio 28 d. redakcijos) patvirtintos Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d. redakcija) 1 daliai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2006 m. birželio 28 d. redakcija) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) 1 daliai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. gruodžio 12 d. redakcijos) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2007 m. birželio 7 d. redakcija) 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 10-350.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 177 „Dėl Skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija)

patvirtintų Skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) 34 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 32-1114.

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies (2000 m. liepos 13 d., 2005 m. gegužės 19 d. redakcijos), 11 straipsnio 5 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija), 11 straipsnio 3 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 12 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 150-6106.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio (2000 m. spalio 10 d. redakcija) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 36-1390.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo (2004 m. sausio 15 d. redakcija) 22 straipsnio 6 dalies (2006 m. birželio 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimu Nr. 635 „Dėl Detaliojo teritorijų planavimo organizatoriaus teisių ir pareigų perdavimo ir sutarties sudarymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtinto Detaliojo teritorijų planavimo organizatoriaus teisių ir pareigų perdavimo ir sutarties sudarymo tvarkos aprašo 7.2 punkto (2007 m. sausio 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo nuostatomis ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 9 d. nutarimo Nr. 641 „Dėl Miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis

tvarkos patvirtinimo“ 1 punktu patvirtintos Miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis tvarkos 7.4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo nuostatomis“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 75-3074.

18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 34-1620.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5, 6 straipsnių, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija), Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 16 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 134-6860.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 3-93.
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.103 straipsnio (2006 m. spalio 17 d. redakcija) 3 dalies ir Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 28 straipsnio (2006 m. spalio 17 d., 2009 m. lapkričio 19 d. redakcijos) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 14-602.
22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) 4 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 5 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 20-967.

23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 „Dėl Nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7405.

Kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis Įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1990, Nr. 9-224, Nr. 9-245, Nr. 11-333, Nr. 23-556, Nr. 27-637, Nr. 27-639, Nr. 27-641, Nr. 27-643, Nr. 27-645, Nr. 27-647, Nr. 27-649, Nr. 27-651, Nr. 27-653, Nr. 31-752; 1991, Nr. 2-42, Nr. 8-227, Nr. 23-596, Nr. 27-733, Nr. 36-980; 1992, Nr. 3-42, Nr. 7-154, Nr. 22-634, Nr. 33-1015.
2. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 13-308, Nr. 36-1067, Nr. 60-1955; 2000, Nr. 85-2566; 2001, Nr. 62-2219; 2002, Nr. 31-1125; 2003, Nr. 38-1678, Nr. 39-1765; 2004, Nr. 171-6320; 2007, Nr. 72-2830, Nr. 140-5758; 2009, Nr. 75-3063, Nr. 144-6348; 2010, Nr. 48-2290, Nr. 76-3872, Nr. 142-7258; 2011, Nr. 4-126, Nr. 49-2363, Nr. 85-4131, Nr. 119-5617, Nr. 139-6549; 2012, Nr. 50-2442.
3. Lietuvos Respublikos administracinių ginčų komisijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 13-310; 2000, Nr. 85-2569, Nr. 85-2578; 2001, Nr. 112-4083; 2002, Nr. 64-2578; 2003, Nr. 35-1463; 2004, Nr. 4-48; 2008, Nr. 131-5032; 2010, Nr. 76-3871; 2011, Nr. 86-4173.

4. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1985, Nr. 1 -1; 1990, Nr. 9-232, Nr. 13-380, Nr. 19-495, Nr. 23-565, Nr. 32-776, Nr. 36-862, Nr. 36-866; 1991, Nr. 2-37, Nr. 6-162, Nr. 17-453, Nr. 22-568, Nr. 23-600, Nr. 32-858; 1992, Nr. 2-17, Nr. 21-610; 1993, Nr. 5-90, Nr. 26-597, Nr. 30-683, Nr. 52-993, Nr. 54-1047, Nr. 56-1079, Nr. 59-1142, Nr. 72-1344, Nr. 73-1369; 1994, Nr. 8-123, Nr. 14-227, Nr. 14-228, Nr. 15-250, Nr. 34-618, Nr. 37-668, Nr. 39-704, Nr. 51-949, Nr. 58-1132, Nr. 59-1164, Nr. 73-1372, Nr. 88-1668, Nr. 88-1670, Nr. 89-1724, Nr. 91-1766; 1995, Nr. 3-36, Nr. 3-39, Nr. 36-886, Nr. 43-1045, Nr. 43-1046, Nr. 48-1162, Nr. 51-1244, Nr. 55-1356, Nr. 59-1470, Nr. 59-1473, Nr. 61-1529, Nr. 79-1818, Nr. 86-1942, Nr. 103-2294, Nr. 104-2325, Nr. 106-2350; 1996, Nr. 8-195, Nr. 9-216, Nr. 9-218, Nr. 14-353, Nr. 18-460, Nr. 37-930, Nr. 41-988, Nr. 41-990, Nr. 57-1334, Nr. 57-1345, Nr. 67-1598, Nr. 73-1741, Nr. 73-1743, Nr. 74-1769, Nr. 104-2362, Nr. 105-2398, Nr. 106-2428; 1997, Nr. 15-305, Nr. 21-488, Nr. 41-996, Nr. 64-1505, Nr. 69-1732, Nr. 94-2358, Nr. 94-2359, Nr. 97-2446, Nr. 104-2625, Nr. 108-2735, Nr. 112-2823, Nr. 116-2954, Nr. 118-3046; 1998, Nr. 6-116, Nr. 16-377, Nr. 25-636, Nr. 25-637, Nr. 25-634, Nr. 32-851, Nr. 32-854, Nr. 33-874, Nr. 40-1065, Nr. 40-1066, Nr. 41-1094, Nr. 44-1198, Nr. 55-1518, Nr. 63-1803, Nr. 67-1939, Nr. 68-1979; 1999, Nr. 3-58, Nr. 11-237, Nr. 18-443, Nr. 19-510, Nr. 19-517, Nr. 23-649, Nr. 36-1066, Nr. 60-1946, Nr. 66-2111, Nr. 101-2906, Nr. 106-3061, Nr. 113-3286; 2000, Nr. 22-552, Nr. 32-888, Nr. 41-1164, Nr. 54-1557, Nr. 56-1645, Nr. 64-1913, Nr. 64-1942, Nr. 81-2443, Nr. 85-2570, Nr. 89-2745, Nr. 92-2866, Nr. 92-2871, Nr. 92-2884, Nr. 113-3610; 2001, Nr. 25-826, Nr. 39-1328, Nr. 45-1571, Nr. 52-1818, Nr. 62-2220, Nr. 66-2409, Nr. 99-3522; 2002, Nr. 13-468, Nr. 13-477, Nr. 29-1031, Nr. 23-852, Nr. 31-1121, Nr. 31-1129, Nr. 33-1252, Nr. 33-1257, Nr. 55-2165, Nr. 75-3214, Nr. 124-5623; 2003, Nr. 28-1126, Nr. 35-1462, Nr. 74-3421, Nr. 102-4581, Nr. 112-4997; 2004, Nr. 25-763, Nr. 68-2368, Nr. 72-2491, Nr. 115-4275, Nr. 135-4896, Nr. 134-4840, Nr. 166-6060, Nr. 171-

6317; 2005, Nr. 18-576, Nr. 47-1553, Nr. 58-2001, Nr. 83-3040, Nr. 122-4359, Nr. 137-4911, Nr. 143-5167; 2006, Nr. 17-593, Nr. 17-606, Nr. 73-2759, Nr. 102-3937, Nr. 119-4548, Nr. 132-4986, Nr. 141-5389; 2007, Nr. 12-492, Nr. 49-1880, Nr. 81-3316, Nr. 138-5641, Nr. 138-5644; 2008, Nr. 11-375, Nr. 18-630, Nr. 81-3181, Nr. 82-3234, Nr. 123-4661, Nr. 135-5227, Nr. 149-5992; 2009, Nr. 77-3169, Nr. 89-3805, Nr. 147-6550; 2010, Nr. 1-2, Nr. 1-5, Nr. 13-613, Nr. 55-2680, Nr. 60-2960, Nr. 63-3098, Nr. 70-3471, Nr. 71-3549, Nr. 72-3614, Nr. 76-3872, Nr. 116-5918, Nr. 118-5991, Nr. 125-6383, Nr. 137-6987, Nr. 139-7114, Nr. 142-7257, Nr. 145-7436, Nr. 153-7786, Nr. 157-7968; 2011, Nr. 40-1918, Nr. 49-2364, Nr. 29-2373, Nr. 52-2502, Nr. 68-3216, Nr. 69-3289, Nr. 72-3463, Nr. 72-3473, Nr. 74-3542, Nr. 78-3795, Nr. 81-3964, Nr. 85-4125, Nr. 85-4136, Nr. 86-4163, Nr. 86-4175, Nr. 91-4313, Nr. 91-4326, Nr. 91-4328, Nr. 153-7204, Nr. 163-7758, Nr. 163-7778; 2012, Nr. 44-2145, Nr. 50-2441, Nr. 57-2832, Nr. 63-3163, Nr. 72-3707, Nr. 78-4023, Nr. 78-4026, Nr. 82-4263, Nr. 82-4271, Nr. 83-4347, Nr. 122-6127, Nr. 132-6695.

5. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 63-1479; 1998, Nr. 31-819; 2000, Nr. 64-1924; 2002, Nr. 13-473, Nr. 68-2769; 2003, Nr. 15-597; 2004, Nr. 60-2120; 2008, Nr. 22-804; 2011, Nr. 65-3046.
6. Lietuvos Respublikos asmens duomenų, tvarkomų vykdančios policijos ir teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, teisinės apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 52-2511; 2012, Nr. 122-6096.
7. Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 76-3004; 2008, Nr. 19-674; 2009, Nr. 93-3966; 2012, Nr. 73-3779.
8. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340; 2003, Nr. 39-1765; 2004, Nr. 63-2244, Nr. 72-2494; 2005, Nr. 18-574; 2006, Nr. 77-2973; 2008, Nr. 50-1844, Nr. 137-5367, Nr. 138-5446; 2009, Nr. 159-7203; 2010, Nr. 84-4408, Nr. 126-6457; 2011, Nr. 85-

- 4126, Nr. 2011, Nr. 139-6551; 2012, Nr. 6-179, Nr. 57-2825, Nr. 76-3933, Nr. 80-4140, Nr. 155-8004; 2013, Nr. 35-1694.
9. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262; 2004, Nr. 72-2495, Nr. 171-6319; 2006, Nr. 77-2974, Nr. 116-4403; 2008, Nr. 68-2568, Nr. 149-5997; 2009, Nr. 93-3965, Nr. 134-5832, Nr. 141-6205, Nr. 159-7202; 2010, Nr. 48-2297, Nr. 71-3554, Nr. 76-3873, Nr. 84-4402, Nr. 126-6456; 2011, Nr. 1-2, Nr. 49-2367, Nr. 74-3545, Nr. 85-4130, Nr. 129-6108, Nr. 139-6550; 2012, Nr. 6-178, Nr. 44-2146, Nr. 57-2824, Nr. 57-2828, Nr. 78-4015.
 10. Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 107-2389; 2004, Nr. 57-1982; 2007, Nr. 4-154; 2008, Nr. 50-1846; 2010, Nr. 79-4055; 2012, Nr. 44-2147, Nr. 122-6102.
 11. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 69-2382; 2007, Nr. 46-1723; 2008, Nr. 87-3468, Nr. 131-5037, Nr. 137-5383; 2011, Nr. 91-4327, Nr. 153-7200; 2012, Nr. 122-6103.
 12. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 56-2224; 2003, Nr. 69-3118; 2005, Nr. 142-5104; 2007, Nr. 55-2124; 2008, Nr. 135-5228; 2009, Nr. 10-352, Nr. 67-3337; 2011, Nr. 91-4319, Nr. 160-7576; 2012, Nr. 76-3936.
 13. Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 5-78; 1999, Nr. 28-793; 2004, Nr. 80-2836; 2006, Nr. 65-2387; 2007, Nr. 43-1631; 2008, Nr. 87-3467; 2012, Nr. 80-4142.
 14. Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 50-1197; 1997, Nr. 23-542; 1998, Nr. 16-379, Nr. 20-504, Nr. 41-1096, Nr. 63-1802; 2000, Nr. 67-2017, Nr. 113-3605; 2001, Nr. 48-1658, 2002, Nr. 62-2493, Nr. 64-2577, Nr. 116-5191; 2003, Nr. 73-3353, Nr. 123-5583; 2004, Nr. 47-1551; 2005, Nr. 18-577, Nr. 50-1845, Nr. 138-5445; 2009, Nr. 85-3579; 2010, Nr. 25-1178, Nr. 41-1936, Nr. 63-3097, Nr. 125-6377; 2011, Nr. 37-1757, Nr. 153-7208, Nr. 153-7210; 2012, Nr. 50-2446, Nr. 78-4022, Nr. 122-6105, Nr. 126-6326, Nr. 132-6653; 2013, Nr. 11-500.

15. Lietuvos Respublikos įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 86-4145.
16. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 114-5115; 2008, Nr. 76-2998.
17. Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 153-6901.
18. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 90-2777; 2002, Nr. 54-2116; 2003, Nr. 42-1910, Nr. 104-4643; 2006, Nr. 60-2118; 2008, Nr. 87-3464; 2009, Nr. 130-5637; 2011, Nr. 52-2510; 2012, Nr. 5-140, Nr. 122-6115.
19. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 110-3024; 2000, Nr. 111-3582; 2001, Nr. 39-1342, Nr. 64-2328; 2003, Nr. 38-1677, Nr. 104-4640; 2004, Nr. 170-6238; 2005, Nr. 149-5419; 2008, Nr. 131-5031; 2010, Nr. 15-700, Nr. 48-2291, Nr. 63-3087; 2012, Nr. 129-6465.
20. Lietuvos Respublikos statistikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 54-1048; 1995, Nr. 55-1355; 1997, Nr. 65-1542; 1999, Nr. 114-3299; 2010, Nr. 53-2596, Nr. 137-3986.
21. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 10-236, Nr. 47-1344; 2003, Nr. 116-5250; 2005, Nr. 139-5008; 2008, Nr. 87-3473; 2009, Nr. 75-3064; 2010, Nr. 63-3088; 2012, Nr. 2529.
22. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 80-3214; 2010, Nr. 54-2644, Nr. 157-7969.
23. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33-807; 1999, Nr. 66-2129; 2001, Nr. 71-2523; 2002, Nr. 95-4090; 2003, Nr. 38-1685; 2006, Nr. 72-2688.
24. Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 163-7739; 2013, Nr. 11-509.
25. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1945; 2002, Nr. 123-5557; 2003, Nr. 104-4637; 2005, Nr. 76-

- 2746; 2006, Nr. 77-2975; 2007, Nr. 17-628; 2008, Nr. 117-4441, Nr. 123-4657; 2009, Nr. 75-3062; 2010, Nr. 1-7, Nr. 81-4228; 2011, Nr. 4-125.
26. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 67-1659; 1998, Nr. 28-728, Nr. 44-1199; 1999, Nr. 39-1198; 2000, Nr. 18-431, Nr. 85-2574; 2001, Nr. 35-1165, Nr. 71-2517, Nr. 99-3529; 2003, Nr. 38-1683, Nr. 42-1911, Nr. 111-4929, Nr. 123-5584; 2004, Nr. 98-3630; 2005, Nr. 88-3286; 2006, Nr. 77-2968; 2008, Nr. 81-3177; 2009, Nr. 75-3066; 2011, Nr. 37-1758; 2012, Nr. 72-3708.
27. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049; 1995, Nr. 30-683, Nr. 59-1486, Nr. 79-1820; 1996, Nr. 33-804, Nr. 35-869, Nr. 50-1196; 1997, Nr. 11-206, Nr. 20-446, Nr. 53-1228, Nr. 62-1465, Nr. 106-2669; 1998, Nr. 51-1393, Nr. 105-2900, Nr. 108-2955; 2000, Nr. 91-2832; 2001, Nr. 64-2323, Nr. 71-2515, Nr. 85-2969, Nr. 99-3519, Nr. 110-3984; 2002, Nr. 33-1256, Nr. 43-1604, Nr. 68-2765, Nr. 96-4171, Nr. 103-4605, Nr. 112-4976, Nr. 127-5749; 2003, Nr. 12-439, Nr. 17-704, Nr. 28-1124, Nr. 38-1694, Nr. 42-1918, Nr. 54-2371, Nr. 73-3357, Nr. 104-4636, Nr. 115-5193; 2004, Nr. 4-33, Nr. 73-2537, Nr. 134-4839; 2005, Nr. 57-1941, Nr. 121-4329, Nr. 143-5170, Nr. 153-5641; 2006, Nr. 17-590, Nr. 46-1647, Nr. 73-2756, Nr. 80-3140, Nr. 82-3251; 2007, Nr. 12-496, Nr. 72-2832, Nr. 80-3219; 2008, Nr. 15-508, Nr. 113-4290; 2009, Nr. 77-3165, Nr. 159-7206; 2010, Nr. 25-1177, Nr. 51-2480, Nr. 81-4219, Nr. 84-4406, Nr. 86-4525, Nr. 139-7110, Nr. 145-7429; 2011, Nr. 52-2500, Nr. 52-2504, Nr. 72-3472, Nr. 91-4334, Nr. 155-7354; 2012, Nr. 126-6328, Nr. 136-6958, Nr. 154-7935.
28. Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1931; 2002, Nr. 72-3019; 2012, Nr. 129-6463.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 1458 „Dėl konkrečių valstybės rinkliavos dydžių ir šios rinkliavos mokėjimo ir gražinimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 108-346; 2001, Nr. 35-1195, Nr. 50-1752, Nr. 53-1877, Nr. 58-2090,

Nr. 67-2447, Nr. 72-2548, Nr. 82-2859; 2002, Nr. 2-67, Nr. 8-290, Nr. 12-403, Nr. 15-566, Nr. 15-577, Nr. 15-587, Nr. 43-1613, Nr. 53-2070, Nr. 56-2267, Nr. 60-2433, Nr. 69-2819, Nr. 93-3987, Nr. 96-4185, Nr. 102-4568, Nr. 112-4995, Nr. 112-4996, Nr. 115-5155, Nr. 123-5604, Nr. 124-5655; 2003, Nr. 5-212, Nr. 5-180, Nr. 10-356, Nr. 11-411, Nr. 15-610, Nr. 19-825, Nr. 35-1489, Nr. 36-1587, Nr. 40-1846, Nr. 42-1943, Nr. 48-2128, Nr. 52-2340, Nr. 52-2343, Nr. 57-2551, Nr. 61-2796, Nr. 71-3223, Nr. 73-3412, Nr. 75-3482, Nr. 84-3841, Nr. 87-3945, Nr. 100-4493, Nr. 104-4656, Nr. 114-5150, Nr. 116-5267, Nr. 116-5287, Nr. 119-5433, Nr. 123-5625; 2004, Nr. 9-244, Nr. 30-989, Nr. 34-1107, Nr. 35-1144, Nr. 46-1519, Nr. 56-1944, Nr. 74-2554, Nr. 83-3002, Nr. 85-3093, Nr. 89-3277, Nr. 96-3538, Nr. 103-3784, Nr. 103-3796, Nr. 107-3989, Nr. 113-4225, Nr. 132-4768, Nr. 136-4939, Nr. 138-5040, Nr. 142-5190, Nr. 148-5364, Nr. 153-5578, Nr. 155-5643, Nr. 156-5707, Nr. 162-5909, Nr. 165-6032, Nr. 171-6333, Nr. 177-6562, Nr. 186-6932; 2005, Nr. 12-370, Nr. 12-379, Nr. 17-532, Nr. 23-736, Nr. 36-1183, Nr. 43-1367, Nr. 45-1456, Nr. 54-1850, Nr. 60-2120, Nr. 64-2281, Nr. 78-2828, Nr. 81-2958, Nr. 98-3704, Nr. 113-4130, Nr. 123-4393, Nr. 135-4856, Nr. 149-5428; 2006, Nr. 6-217, Nr. 7-245, Nr. 25-839, Nr. 27-897, Nr. 32-1127, Nr. 36-1288, Nr. 70-2579, Nr. 72-2715, Nr. 95-3731, Nr. 118-4489, Nr. 124-4692, Nr. 127-4839, Nr. 132-4998; 2007, Nr. 4-170, Nr. 15-534, Nr. 37-1360, Nr. 42-1584, Nr. 47-1804, Nr. 49-1893, Nr. 54-2089, Nr. 68-2664, Nr. 72-2847, Nr. 95-3816, Nr. 105-4309, Nr. 106-4345, Nr. 132-5378, Nr. 138-5661, Nr. 138-5671; 2008, Nr. 33-1169, Nr. 36-1280, Nr. 36-1285, Nr. 51-1889, Nr. 66-2512, Nr. 73-2835, Nr. 83-3312, Nr. 85-3383, Nr. 90-3607, Nr. 114-4356, Nr. 140-5547, Nr. 140-5562, Nr. 140-5566, Nr. 142-5655, Nr. 150-6098; 2009, Nr. 22-850, Nr. 28-1096, Nr. 34-1302, Nr. 38-1458, Nr. 45-1750, Nr. 67-2710, Nr. 76-3101, Nr. 76-3116, Nr. 103-4321, Nr. 109-4629, Nr. 117-5014, Nr. 147-6571, Nr. 153-6924; 2010, Nr. 15-715, Nr. 19-878, Nr. 28-1307, Nr. 31-1441, Nr. 59-2913, Nr. 65-3234, Nr. 72-3638, Nr. 76-3878, Nr. 77-3924, Nr. 82-4330, Nr. 88-4659,

- Nr. 102-5264, Nr. 104-5402, Nr. 120-6121, Nr. 118-6014, Nr. 123-6284, Nr. 142-7297, Nr. 149-7640; 2011, Nr. 8-349, Nr. 15-653, Nr. 15-674, Nr. 28-1334, Nr. 41-1950, Nr. 43-2035, Nr. 46-2179, Nr. 82-4012, Nr. 105-4932, Nr. 114-5362, Nr. 123-5835, Nr. 125-5940, Nr. 130-6166, Nr. 134-6368, Nr. 147-6884, Nr. 148-6945, Nr. 150-7060, Nr. 159-7519, Nr. 159-7522; 2012, Nr. 13-555, Nr. 17-777, Nr. 18-800, Nr. 21-945, Nr. 21-951, Nr. 21-958, Nr. 22-1012, Nr. 25-1172, Nr. 29-1313, Nr. 35-1707, Nr. 46-2232, Nr. 50-2477, Nr. 56-2763, Nr. 57-2852, Nr. 57-2865, Nr. 67-3421, Nr. 71-3667, Nr. 103-5230, Nr. 110-5570, Nr. 119-5987, Nr. 146-7517, Nr. 146-7523; 2013, Nr. 15-728, Nr. 15-730.
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. 1156 „Dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos struktūrinės reformos, įgaliojimų suteikimo, Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nuostatų patvirtinimo ir su tuo susijusių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų dalinio pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 83-2890; 2003, Nr. 50-2223; 2005, Nr. 12-371; 2008, Nr. 136-5319; 2010, Nr. 7-318; 2011, Nr. 61-2899, Nr. 78-3821, Nr. 107-5058.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 20 d. nutarimas Nr. 262 „Dėl Asmens duomenų valdytojų valstybės registro nuostatų ir Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 20-768; 2003, Nr. 57-2548; 2005, Nr. 144-5249; 2008, Nr. 133-5137.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 966 „Dėl Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65-2654, Nr. 86-3693; 2003, Nr. 55-2436, Nr. 112-5006; 2005, Nr. 130-4671; 2006, Nr. 73-2784; 2007, Nr. 103-4210, Nr. 135-5467; 2008, Nr. 41-1496; 2009, Nr. 19-757, Nr. 106-4417; 2010, Nr. 87-4589; 2011, Nr. 105-4961, Nr. 125-5965; 2012, Nr. 30-1406, Nr. 99-5032.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 53 „Dėl Nacionalinės įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009-2013 metų

- programos ir jos įgyvendinimo 2009-2011 metų priemonių plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 8-368; 2012, Nr. 65-3280.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarimas Nr. 80 „Dėl Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 11-535.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimas Nr. 1504 „Dėl Už studijas sumokėtos kainos kompensavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 125-6426; 2012, Nr. 89-4653.
36. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. V-78 „Dėl Kraujo ir kraujo komponentų įvežimo į Lietuvos Respubliką ir išvežimo iš jos sąlygų bei tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 30-1000; 2005, Nr. 33-1075; 2006, Nr. 98-3822; 2008, Nr. 96-3734; 2011, Nr. 14-607.
37. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. gegužės 29 d. įsakymas Nr. 1R-168 „Dėl Teisinių išvadų dėl norminių teisės aktų projektų rengimo rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 66-2660; 2010, Nr. 107-5548.
38. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. 5-V-266 „Dėl Ginklų, šaudmenų, jų dalių kolekcijų sudarymo, laikymo, eksponavimo, likvidavimo, ginklų, šaudmenų perdirbimo kolekcijoms, imitacinių ginklų naudojimo ir ginklų, šaudmenų, jų dalių, ginklų priedėlių parodų organizavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 42-2021.
39. Statistikos departamento generalinio direktoriaus 2010 m. rugsėjo 29 d. įsakymas Nr. DĮ-183 „Dėl Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo lapo (vienkartinio) formos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 117-5988.
40. Valstybės tarnybos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2007 m. sausio 8 d. įsakymas Nr. 27V-7 „Dėl

valstybės tarnautojų mokymo programų tvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 5-244; 2010, Nr. 5-228.

41. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus 2006 m. vasario 2 d. įsakymas Nr. 1T-6 „Dėl Išankstinės patikros atlikimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 18-653; 2008, Nr. 35-1264; 2009, Nr. 11-447; 2011, Nr. 104-4899.
42. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2010 m. spalio 28 d. protokolinis nutarimas Nr. PN-6 „Dėl Svetimžodžių atitikmenų sąrašo“ [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-25]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=385140&p_query=&p_tr2=>>.
43. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012 m. spalio 25 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-60-11-14 „Gyventojų turto ir pajamų deklaravimas“ [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-16]. Prieiga per internetą: <http://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2>.

Tarptautiniai teisės aktai

1. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1973 m. rugsėjo 26 d. nutarimas Nr. (73) 22 dėl asmenų privatumo apsaugos elektroninių duomenų bankų privačiame sektoriuje atžvilgiu [interaktyvus] [žiūrėta 2010-11-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/ES%20ir%20ET%20dokumentai/13.pdf>>.
2. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1974 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. (74) 29 dėl asmenų privatumo apsaugos elektroninių duomenų bankų viešajame sektoriuje atžvilgiu [interaktyvus] [žiūrėta 2010-11-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/ES%20ir%20ET%20dokumentai/12.pdf>>.
3. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1983 m. rugsėjo 23 d. rekomendacija Nr. R (83) 10 dėl asmens duomenų, naudojamų moksliniams tyrimams ir statistikai, apsaugos [interaktyvus] [žiūrėta 2010-11-25]. Prieiga per

interneta: <[http://www.ada.lt/images/cms/File/Rekomendacija%20Nr.%20R%20\(83\)%2010.pdf](http://www.ada.lt/images/cms/File/Rekomendacija%20Nr.%20R%20(83)%2010.pdf)>.

4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987; 2000, Nr. 96-3016; 2011, Nr. 156-7390.
5. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 60-1501.
6. Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108). *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 32-1059.
7. Recommendation of the Committee of Ministres of the Council of Europe No. R (91) 10 Communication to Third Parties of Personal Data Held by Public Bodies [interaktyvus] [žiūrėta 2010-07-11]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=572401&SecMode=1&DocId=597936&Usage=2>>.
8. Recommendation of the Committee of Ministres of the Council of Europe No. R (99) 5 for the Protection of Privacy on the Internet [interaktyvus] [žiūrėta 2010-07-11]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=407311&Site=CM>>.
9. Recommendation of the Council of the Organisation for Economic Co-operation and Development Concerning Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2009-11-17]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/document/18/0,3746,en_2649_34223_1815186_1_1_1_1,00.html>.
10. Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe No. 428 (1970) Containing a Declaration on Mass Communication Media and Human Rights [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-03]. Prieiga per internetą: <<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta70/eres428.htm>>.

11. Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe No. 1165 (1998) Right to privacy [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-03]. Prieiga per internetą: <<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm>>.

Europos Sąjungos teisės aktai, jų rengimo medžiaga

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (C 83, 2010 03 30, p. 389).
2. 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 13 skyrius, 15 tomas, p. 355).
3. 1997 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/66/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos telekomunikacijų sektoriuje (OL L 24, 1998 01 30, p. 1).
4. 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (OL L 201, 2002 07 31, p. 37).
5. 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB (OL L 105, 2006 04 13, p. 54).
6. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 2006 12 27, p. 36).
7. 2007 m. kovo 13 d. Europos Parlamento rezoliucija „Įmonių socialinė atsakomybės: nauja partnerystė“ (OL C 301 E, 2007 12 13, p. 45).
8. 2011 m. birželio 8 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl socialinės politikos, pagal kurią skatinami darbo ir socialiniai standartai, išorės aspekto ir dėl Europos įmonių socialinės atsakomybės (2010/2205(INI)) (OL C 380 E, 2012 12 11, p. 39).

9. 2011 m. sausio 31 d. Komisijos sprendimas dėl Izraelio valstybės užtikrinamos tinkamos asmens duomenų apsaugos automatizuoto asmens duomenų tvarkymo srityje pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 95/46/EB (OL L 7, 2011 02 01, p. 39.).
10. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Safeguarding Privacy in a Connected World. A European Data Protection Framework for the 21st Century. COM (2012) 9 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.statewatch.org/news/2012/jan/eu-com-dp-commuication-com-9-3-12.pdf>>.
11. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui KOM (2010) 609 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_lt.pdf>.
12. Green Paper. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility (COM(2001) 366) [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0366:FIN:EN:PDF>>.
13. Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-30]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0011:FIN:LT:PDF>>.
14. Evaluation of the Implementation of the Data Protection Directive. Annex to Impact Assessment Accompanying the Regulation of the European Parliament and of the Council on the Protection of Individuals with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data (General Data Protection Regulation) and Directive of the European Parliament and of the Council on the Protection of Individuals with Regard

to the Processing of Personal Data by Competent Authorities for the Purposes of Prevention, Investigation, Detection or Prosecution of Criminal Offences or the Execution of Criminal Penalties, and the Free Movement of such Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/dataprotection/document/review2012/sec_2012_72_annexes_en.pdf>.

Užsienio valstybių konstitucijos ir oficialioji konstitucinė jurisprudencija

1. Constitution of the Portuguese Republic [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-08]. Prieiga per internetą: <http://app.parlamento.pt/site_antigo/ingles/cons_leg/Constitution_VII_revisao_definitive.pdf>.
2. Federal Constitution of the Swiss Confederation [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/org/polit/00083/index.html?lang=en>>.
3. Fundamental Law of Hungary [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.kormany.hu/download/4/c3/30000/THE%20FUNDAMENTAL%20LAW%20OF%20HUNGARY.pdf>>.
4. Spanish Constitution [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-08]. Prieiga per internetą: <http://www.senado.es/constitu_i/indices/consti_ing.pdf>.
5. Constitutional Court of the Czech Republic, Decision from 22 March 2011 [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.concourt.cz/view/pl-24-10>>.
6. Constitutional Court of Romania, Decision from 8 October 2009 [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ccr.ro/files/products/D1258_091.pdf>.
7. Federal Constitutional Court of Germany, Decision from 24 January 2012 [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.bundesverfassungsgericht.de/en/decisions/rs20120124_1bvr129905en.html>.

Kiti užsienio valstybių teisės aktai

1. Austria Federal Act Concerning the Protection of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-04]. Prieiga per internetą: <http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1999_1_165/ERV_1999_1_165.pdf>.
2. Belgian Law on Privacy Protection in Relation to the Processing of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-05-17]. Prieiga per internetą: <https://www.law.kuleuven.be/icri/publications/499Consolidated_Belgian_Privacylaw_v200310.pdf>.
3. Czech Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/implementation/czech_republic_act_101_en.pdf>.
4. Estonian Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.eu/pmwiki/pmwiki.php?n=Main.EE>>.
5. Finnish Personal Data Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-05-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.tietosuoja.fi/uploads/hopxtvf.HTM>>.
6. French Act on Data Processing, Data Files and Individual Liberties. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.cnil.fr/fileadmin/documents/en/Act78-17VA.pdf>>.
7. German Federal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BDSG.htm>>.
8. Icelandic Act on the Protection of Privacy as Regards the Processing of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2012-05-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.personuvernd.is/information-in-english/greinar/nr/438>>.
9. Italian Personal Data Protection Code [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.garanteprivacy.it/garante/document?ID=1894006>>.
10. Slovenian Personal Data Protection Act [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-25]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/dataprotection/National%20laws/SLOVENIA_DP_LAW.pdf>.

1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo 29 straipsnio darbo grupės dokumentai

1. Nuomonė 1/2007 dėl Žaliosios knygos dėl aptikimo technologijų, kurias taiko teisėtvarkos, muitinės ir kitos saugumo institucijos [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp129_lt.pdf>.
2. Nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf>.
3. Nuomonė 2/2009 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (Bendrosios gairės ir konkretus mokyklų klausimas) [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_lt.pdf>.
4. Nuomonė 12/2011 dėl pažangiųjų skaitiklių naudojimo [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp183_lt.pdf>.
5. Opinion 3/99 on Public Sector Information and the Protection of Personal Data [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/1999/wp20en.pdf>>.
6. Opinion 7/2009 on the Level of Protection of Personal Data in the Principality of Andora [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp166_en.pdf>.
7. Opinion 11/2011 on the Level of Protection of Personal Data in New Zealand [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp182_en.pdf>.

8. Opinion 15/2011 on the Definition of Consent [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf>.
9. Working Document on Data Protection Issues Related to RFID Technology [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2005/wp105_en.pdf>.

Lietuvos administracinių ir bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“. *Teismų praktika*. 1998, 9.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2007.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2008.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2008.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2008.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-119/2009.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-2/2009.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 29 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga Nr. A-3. *Teismų praktika*. 2009, 31.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-518/2009.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2010.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2010.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-229/2011.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2011.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260/2011.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-268/2011.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2012.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124/2012.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2012.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-214/2012.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-215/2012.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012.

23. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹-355/2004. *Administracinių teismų praktika*. 2005, 6.
24. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarką reglamentuojančias teisės normas, apibendrinimas (pritarta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2010 m. rugsėjo 22 d. pasitarime). *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis*. 2010, 19: 452-535, 2010, 20: 540-611.
25. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. liepos 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS¹⁵-184/2005.
26. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N³-1540/2006.
27. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gruodžio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁸-655/2006.
28. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. sausio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰-74/2007.
29. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁵-477/2007.
30. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. vasario 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁷⁵⁶-246/2008.
31. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-689/2008.
32. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-905/2008.
33. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS²⁶¹-51/2009.
34. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³⁹-182/2009.
35. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. kovo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³⁹-375/2009.

36. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. liepos 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-829/2009.
37. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-1429/2009.
38. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁸²²-297/2011.
39. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-1453/2011.
40. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-2926/2011.
41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2634/2011.
42. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugpjūčio 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-793/2011.
43. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁹²-2809/2011.
44. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁸⁵⁸-150/2011.
45. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-3582/2011.
46. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-3236/2011.
47. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁶²-1988/2011.
48. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁵⁷⁵-827/2012.
49. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. gegužės 31 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁴⁹²-1570/2012.
50. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁵²⁰-361/2012.

51. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁸⁵⁸-398/2012.
52. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. rugpjūčio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-2113/2012.
53. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. gruodžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-2740/2012.
54. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2011 m. rugsėjo 30 d. nutartis.
55. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. birželio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-7110-5/2007.
56. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2009 m. vasario 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-425-142/2009.
57. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. sausio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-1310-365/2012.

Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija

1. *Amann v. Switzerland* [GC], no. 27798/95, ECHR 2000-II.
2. *Armonienė v. Lithuania*, no. 36919/02.
3. *Burghartz v. Switzerland*, 22 February 1994, Series A no. 280-B.
4. *Costello–Roberts v. the United Kingdom*, 25 March 1993, Series A no. 247–C.
5. *Friedl v. Austria*, 31 January 1995, Series A no. 305-B.
6. *L. v. Finland*, no. 25651/94.
7. *L. L. v. France*, no. 7508/02, ECHR 2006-XI.
8. *Niemietz v. Germany*, 16 December 1992, Series A no. 251-B.
9. *Peck v. the United Kingdom*, no. 44647/98, ECHR 2003-I.
10. *Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, ECHR 2002-III.
11. *Rotaru v. Romania* [GC], no. 28341/95, ECHR 2000-V.
12. *S. and Marper v. the United Kingdom*, no. 30562/04, 30566/04.

13. *Slivenko v. Latvia*, no. 48321/99, ECHR 2003-X.
14. *Smith and Grady v. the United Kingdom*, no. 33985/96, 33986/96, ECHR 1999-VI.
15. *Varapnickaitė – Mažylienė v. Lithuania*, no. 20376/05.
16. *Z. v. Finland*, no.22009/93 ECHR 1997-I.

Europos Sąjungos teismų: Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo jurisprudencija

1. Byla C-106/89, *Marleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentacion SA*, 1990 I-4135.
2. Byla C-41/00, *Interporc Im, Export GmbH v. Komisija*, 2003 I-2125.
3. Bylos C-465/00, C-138/01, C-139/01, *Österreichischer Rundfunk ir kt.*, 2003 I-4989.
4. Byla C-101/01, *Bodil Lindqvist*, 2003 I-12971.
5. Byla C-244/06, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH v. Avides Media AG*, 2008 I-505.
6. Byla C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU*, 2008 I-271.
7. Byla C-524/06, *Heinz Huber v. Vokietijos Federacinė Respublika*, 2008 I-9705.
8. Byla C-73/07, *Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy*, 2008 I-9831.
9. Byla C-518/07, *Europos Komisija v. Vokietijos Federacinė Respublika*, 2010 I-1885.
10. Byla C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer*, 2009 I-3889.
11. Byla C-28/08, *Komisija v. The Bavarian Lager Co*, 2010 I-6055.
12. Byla C-508/08, *Europos Komisija v. Maltos Respublika*, 2010 I-10589.
13. Bylos C-92/09, C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR, Hartmut Eifert v. Land Hesse*, 2010 I-11063.

14. Byla C-189/09, *Europos Komisija v. Austrijos Respublika*, 2010 I-99.
15. Byla C-192/09, *Europos Komisija v. Nyderlandų Karalystė*.
16. Byla C-202/09, *Europos Komisija v. Airija*, 2009 I-203.
17. Byla C-211/09, *Europos Komisija v. Graikijos Respublika*, 2009 I-204.
18. Byla C-347/09, *Jochen Dickinger, Franz Ömer*.
19. Byla C-543/09, *Deutsche Telekom AG v. Vokietijos Federacinė Respublika*.
20. Byla C-394/10, *Europos Komisija v. Liuksemburgo Didžioji Hercogystė*.
21. Bylos C-468/10, C-469/10, *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito, Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo v. Administración del Estado*.
22. Byla C-270/11, *Europos Komisija v. Švedijos Karalystė* (OL C 226, 2011 07 30, p. 17).
23. Byla C-329/12, *Europos Komisija v. Vokietijos Federacinė Respublika* (OL C 287, 2012 09 22, p. 23).
24. Byla T-194/04, *The Bavarian Lager Co. Ltd v. Europos Bendrijų Komisija*, 2007 II-4523.

Specialioji literatūra

1. AARNIO, Reijo. Introduction: What Does Data Protection Mean? *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005: 165–168.
2. ABRAMAVIČIUS, Armanas. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3 (117): 21-40.
3. ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2008.

4. ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
5. ANDRUŠKEVIČIUS, Arvydas, PAŠKEVIČIENĖ, Laura. *Viešojo administravimo teisiniai pagrindai*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011.
6. ÁVILA, Humberto. *Theory of Legal Principles*. Springer, 2007.
7. BAGDANSKIS, Tomas, SARTATAVIČIUS, Paulius. Workplace Privacy: Different Views and Arising Issues. *Jurisprudencija*. 2012, 19 (2): 697–713.
8. BAKAVECKAS, Audrius. *Administracinė teisė: teorija ir praktika*. I dalis. Vilnius: MES, 2012.
9. BAKAVECKAS, Audrius, et al. *Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
10. BALICKI, Michał, STEPIEŃ, Emilia. Polish Data Protection Act Amendment in Detail. *The Privacy Advisor*. April 1, 2011 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-07]. Prieiga per internetą: <https://www.privacyassociation.org/publications/2011_04_01_polish_data_protection_act_amendment_in_detail/>.
11. BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012.
12. BAUBLYS, Linas, et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: MES, 2010.
13. BIRMONTIENĖ, Toma, et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
14. BIRMONTIENĖ, Toma. Europos žmogaus teisių konvencija ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojama konstitucinė doktrina. *Regnum est: 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui – 20*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010: 377–414.
15. BIRMONTIENĖ, Toma. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2007, 1 (5): 202–240.
16. BIRMONTIENĖ, Toma. *Teisė į informaciją*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.

17. BYGRAVE, Lee Andrew. Privacy Protection in a Global Context – A Comparative Overview. *Scandinavian Studies in Law*. 2004, 47: 319–348.
18. BYGRAVE, Lee Andrew. The Place of Privacy in Data Protection Law. *University of New South Wales Law Journal*. 2001, 24 (1): 277–283.
19. British Institute of International & Comparative Law. *The Implementation of Directive 95/46/EC to the Processing of Sound and Image Data. Report* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/lawreport/consultation/biiclstudy-soundimage>>.
20. BUTTARELLI, Giovanni. Discourse. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005: 68–78.
21. CAREY, Peter. *Data Protection. A Practical Guide to UK and EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
22. CATE, Fred H. The Failure of Fair Information Practice Principles. *Consumer Protection in the Age of the „Information Economy“*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2006: 341–378.
23. CIVILKA, Mindaugas. Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos internete teisinis reguliavimas. *Teisė*. 2003, 47: 7–27.
24. CIVILKA, Mindaugas, BARASNEVIČIŪTĖ, Rita. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis. *Justitia*. 2007, 4: 22–38.
25. CIVILKA, Mindaugas, et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004.
26. Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés. *Guide. Droit d'accès* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-30]. Prieiga per internetą: <http://www.cnil.fr/fileadmin/documents/Guides_pratiques/Livrets/droit_d-acces/index.html>.

27. Commission of the European Communities. *Study on the Protection of the Rights and Interests of Legal Persons with Regard to the Processing of Personal Data Relating to such Persons* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-05-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/studies/legal_en.pdf>.
28. DANĖLIENĖ, Ingrida. *Proporcingumo principas administracinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2012.
29. DANĖLIENĖ, Ingrida. Proporcingumo principo taikymas administracinėje ir aplinkos teisėje. *Teisė*. 2009, 72: 110–128.
30. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.
31. *Data Protection Act 1998. Legal Guidance* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-05-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/data_protection_act_legal_guidance.pdf>.
32. Data Protection Review Group established by the Minister for Justice, Equality and Law Reform of Ireland. *Consultation Paper* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.justice.ie/en/JELR/DPRG%20Consultation%20Doc%201.1.pdf/Files/DPRG%20Consultation%20Doc%201.1.pdf>>.
33. DECEW, Judith Wagner. *In Pursuit of Privacy: Law, Ethics, and the Rise of Technology*. Ithaca: Cornell University Press, 1997.
34. DE HERT, Paul, GUTWIRTH, Serge. Data Protection ir the Case Law of Strasbourg and Luxemburg: Constitutionalisation in Action. *Reinventing data protection?* Dordrecht: Springer, 2009: 3–44.
35. DRAKŠAS, Romualdas. Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011: 151–176.
36. DRIUKAS, Artūras, VALANČIUS, Virgilijus. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. 1 tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
37. DWORKIN, Ronald. *Rimtas požiūris į teises*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.

38. *Europos Sąjungos teisė ir Lietuva*. Vilnius: Justitia, 2002.
39. FRANGAKIS, Nikolaos. Digital Democracy and Threats to Privacy. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005: 279–286.
40. FRIED, Charles. Privacy: a Moral Analysis. *Yale Law Journal*. 1968, 77 (3): 475–493.
41. GAJDA, Amy. *What if Samuel D. Warren Hadn't Married a Senator's Daughter?: Uncovering the Press Coverage that Led to „The Right to Privacy“* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <<http://msulawreview.org/PDFS/2008-1/Gajda.pdf>>.
42. GALGINAITIS, Juozas, STANKEVIČIUS, Rimantas. *Draudimo teisė*. Vilnius: Teisės institutas, 2005.
43. GERSDORF, Małgorzata. New Techniques for the Collection and Processing of Employees' Personal Data and their Privacy Protection. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005: 187–216.
44. GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUCONIS Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011.
45. GUMBIS, Jaunius, BACIANSKAITĖ, Vytautė, RANDAKEVIČIŪTĖ, Jurgita. Human Rights Today. *Jurisprudencija*. 2010, 1 (119): 125-145.
46. GUMBIS, Jaunius. Asmens autonomijos privačiuose susitarimuose ribojimo priežastys ir apimtys. *Teisė*. 2002, 42: 54–65.
47. GUMBIS, Jaunius. Naujų besiformuojančių visuomeninių santykių valstybinis reguliavimas ir savireguliacija. *Teisė*. 2006, 58: 84–93.
48. GUMBIS, Jaunius. Teisės samprata: teisės ribų nustatymo problematika. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012: 610–625.

49. GUTWIRTH, Serge. *Short Statement about the Role of Consent in the European Data Protection Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://works.bepress.com/serge_gutwirth/80>.
50. HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai, 1997.
51. HESSELINK, Martijn W. The General Principles of Civil Law: their Nature, Roles and Legitimacy. *Working Paper of Centre for the Study of European Contract Law*. 2011, 14 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1932146>>.
52. *Inappropriate Use of CCTV Footage by West Wood Club* [interaktyvus] [žiūrėta 2009-11-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.ie/ViewDoc.asp?fn=/documents/casestudies/CaseStudies2007.htm&CatID=91&m=c#3>>.
53. JANKAUSKAS, Kęstutis. *Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2005.
54. JANKAUSKAS, Kęstutis. Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai. *Jurisprudencija*. 2004, 51 (43): 17–31.
55. JANKAUSKAS, Kęstutis. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija*. 2004, 59 (51): 137–150.
56. JARUKAITIS, Irmantas, et al. *Elektroninių ryšių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
57. JOČIENĖ, Danutė, ČILINSKAS, Kęstutis. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005.
58. JÓRI, András. *Data Protection Law – an Introduction* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.dataprotection.eu/pmwiki/pmwiki.php?n=Main.Privacy>>.
59. JURKA, Raimundas, et al. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009.
60. KABIŠAITIS, Andrius. Paciento informuotas sutikimas: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisė*. 2004, 50: 1-16.

61. KALPOKAS, Vaidas, MARCINAUSKAITĖ, Renata. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*. 2012, 3 (77): 30–52.
62. KARANJA, Stephen Kabera. *Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-operation*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008.
63. KARGAUDIENĖ, Aušra. Proporcingumo principas administracinėje teisėje (Taikymo praktika Lietuvos teismuose). *Jurisprudencija*. 2005, 78 (70): 29–38.
64. KAVALIAUSKIENĖ, Gitana. Išankstinės neteisminės ginčų sprendimo tvarkos laikymasis įgyvendinant teisę kreiptis į teismą. *Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso reformos kontekste*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010: 103–115.
65. KAVALNĖ, Salvija, et al. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.
66. KELSEN, Hans. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
67. KERR, Ian, STEEVES, Valerie, LUCOCK, Carole. *Lessons from the Identity Trail: Anonymity, Privacy and Identity in a Networked Society*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
68. KIRŠIENĖ, Julija, PRANEVIČIENĖ, Birutė, VINCIŪNAS, Karolis. Teisė į privatumą: privatumo esmė ir iššūkiai privatumo apsaugos įgyvendinimui. *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012: 237-258.
69. KLIMAS, Evaldas. *Pareigos bendradarbiauti principas, šio principo taikymas ir reikšmė statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011.
70. KONDRATIENĖ, Virginija. *Subsidiarumo principas ir jo taikymas valstybės valdymui ir vietos savivaldai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011.
71. KUČINSKAS, Vaidutis, STEPONAVIČIŪTĖ, Danguolė, ANDRULIONIS, Gytis. The Value of Free and Informed Consent in Personalising Medicine. *Acta Medica Lituanica*. 2005, 4: 1-12.

72. KUNER, Christopher. *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
73. KUNER, Christopher. Proportionality in European Data Protection Law and its Importance for Data Processing by Companies. *Privacy & Security Law Report*. 2008, 7 (44).
74. KŪRIS, Egidijus. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. 1 dalis. *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15): 46–69.
75. KŪRIS, Egidijus. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. 2 dalis. *Jurisprudencija*. 2002, 24 (16): 57–70.
76. KŪRIS, Egidijus. Koordinaciniai ir determinaciniai konstituciniai principai. 1 dalis. *Jurisprudencija*. 2002, 26 (18): 30-55.
77. KŪRIS, Egidijus. Koordinaciniai ir determinaciniai konstituciniai principai. 2 dalis. *Jurisprudencija*. 2002, 27 (19): 59-74.
78. KŪRIS, Egidijus. Valdžių padalijimo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Konstituciniai valdžių sandaros principai*. Vilnius: Valstybės žinios, 2008: 10–21.
79. LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, 85: 45–60.
80. LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika. *Teisės problemos*. 2005, 1 (47): 5–25.
81. LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos. *Jurisprudencija*. 2012, 19 (4): 1343-1359.
82. LASTAUSKIENĖ, Giedrė. Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus? *Jurisprudencija*. 2006, 8 (86): 63–70.
83. LAUŽIKAS, Egidijus, MIKELĖNAS, Valentinas, NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
84. LEONAITĖ, Erika. Proporcingumo principas ir jo taikymas EŽTT bylose prieš Lietuvą pagal EŽTK 8 straipsnį. *Teisė*. 2010, 77: 113-125.
85. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.

86. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
87. LIU, Yue. Identifying Legal Concerns in the Biometric Context. *Journal of International Commercial Law and Technology*. 2008, 3 (1): 45–54.
88. MACULEVIČIUS, Jurijus. Socialinės apsaugos teisės principų samprata ir jų reikšmė reguliuojant socialinės apsaugos santykius. *Jurisprudencija*. 2004, 56 (48): 5–11.
89. MALJEAN–DUBOIS, Sandrine. Bioéthique et droit international. *Annuaire française de droit international*. 2000, 46: 82–110.
90. MEDELIENĖ, Aistė, SUDAVIČIUS, Bronius. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011.
91. MEDELIENĖ, Aistė. Principai kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012: 321–342.
92. MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
93. MICHAEL, Peter. A struggle? Discours. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005: 43–46.
94. MIKELĖNAS, Valentinas. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009.
95. MIKELĖNAS, Valentinas. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. *Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas*. Vilnius: Justitia, 2001: 52–113.
96. MITROU, Lilian. *DRM and Personal Data Protection in the Context of the EU Law* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-06]. Prieiga per internetą: <http://www.slidefinder.net/d/drm_personal_data_protection_context/789024323/16750051>.
97. MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2008.

98. MIZARAS, Vytautas. Teisė į privatų gyvenimą: tos pačios lyties asmenų teisės į šeimos gyvenimą apsaugos problema. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Klaipėda: Druka, 2012: 161–175.
99. MURAUŠKAS, Donatas. Teisinės valstybės principas: sampratos paieškos doktrinoje. *Teisė*. 2011, 78: 168–181.
100. NAWROT, François, SYSKA, Katarzyna, ŚWITALSKI, Przemysław. Horizontal Application of Fundamental Rights: Right to Privacy on the Internet. *9th Annual European Constitutionalism Seminar. University of Warsaw* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-16]. Prieiga per internetą: <http://en.zpc.wpia.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2010/04/9_Horizontal_Application_of_Fundamental_Rights.pdf>.
101. NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002.
102. PALIULIS, Narimantas, CHLIVICKAS, Eugenijus, PABEDINSKAITĖ, Arnoldina. *Valdymas ir informacija*. Vilnius: Technika, 2004.
103. PANOMARIOVAS, Artūras. Asmens privataus gyvenimo paslaptis ir su ja susijusios problemos baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*. 2001, 23 (15): 98-105.
104. PARENT, William. Privacy, Morality and the Law. *Philosophy and Public Affairs*. 1983, 12 (4): 269-288.
105. PAUŽAITĖ – KULVINSKIENĖ, Jurgita. Konstitucinių imperatyvų įtaka Lietuvos administraciniam procesui. *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012: 598–617.
106. PAUŽAITĖ – KULVINSKIENĖ, Jurgita. Teisės į gerą administravimą (atsakingo valdymo principo) sampratos doktrininiai aspektai bei įgyvendinimo pavyzdžiai aplinkos apsaugos teisėje. *Teisė*. 2009, 72: 82–95.

107. PETRYLAITĖ, Daiva, TAMAŠAUSKAITĖ, Gintarė. Informacinių technologijų panaudojimo darbo vietoje reglamentavimo ir taikymo problemos. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2009, 3: 194–230.
108. PETRYLAITĖ, Vida. *Pamatiniai socialinės apsaugos teisės principai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2012.
109. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
110. PRANEVIČIENĖ, Birutė, AMILEVIČIUS, Darius. The Limiting of Privacy in the Cyberspace. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2011, 6: 237-253.
111. PRANEVIČIENĖ, Birutė. Limiting of the Right to Privacy in the Context of Protection of National Security. *Jurisprudencija*. 2011, 18 (4): 1609-1622.
112. PRANEVIČIENĖ, Birutė. The Right to Privacy in the Context of Information Technology Development. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2011, 6: 254-270.
113. PROKOPČIK, Marija. Informacinės technologijos ir žmogaus teisės: galimybės ir grėsmės. *Informacijos mokslai*. 2004, 30: 14–28.
114. PROSSER, William L. *Handbook of the Law of Torts*. West Publishing, 1971.
115. PUKANASYTĖ, Indrė. Rinkimų teisės principai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2013, 5 (1): 215–234.
116. RENAUDIÈRE, Philippe. Discourse. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005: 56–58.
117. ROBINSON, Neil, *et al.* *Review of the European Data Protection Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/review_of_eu_dp_directive.pdf>.

118. ROSEMARY, Jay. *Data Protection: Law and Practice*. London: Sweet & Maxwell, 2007.
119. ROTENBERG, Marc. *Preserving Privacy in the Information Society* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-14]. Prieiga per internetą: <http://www.unesco.org/webworld/infoethics_2/eng/papers/paper_10.rtf>.
120. ROTENBERG, Marc. *Protecting Human Dignity in the Digital Age* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-14]. Prieiga per internetą: <http://webworld.unesco.org/infoethics2000/report_151100.html>.
121. ROUVROY, Antoinette, POULLET, Yves. The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy. *Reinventing Data Protection?* Dordrecht: Springer, 2009: 45–76.
122. SEMMELMANN, Constanze. Legal Principles in EU Law as an Expression of a European Legal Culture between Unity and Diversity. *Working Paper of Maastricht European Private Law Institute*. 2012, 7 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-13]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=2049245>>.
123. SCHERMER, Bart Willem. *Software Agents, Surveillance and the Right to Privacy*. Leiden University Press, 2007.
124. SOLOVE, Daniel J. *Understanding Privacy*. Harvard University Press, 2008.
125. ŠILEIKIS, Egidijus. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
126. ŠILEIKIS, Egidijus. Lietuvos Respublikos Konstitucijos įgyvendinimo įžvalgos praėjus dvidešimtmečiui. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Klaipėda: Druka, 2012: 92–105.
127. ŠILEIKIS, Egidijus. Teisėtų lūkesčių principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2010, 3 (19): 236–255.
128. ŠTARIENĖ, Lijana. *Teisė į teisingą teismą. Pagal Europos žmogaus teisių konvenciją*. Vilnius: Viešoji įstaiga „Registrų centras“, 2010.

129. ŠTITILIS, Darius, *et al.* *Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: socialiniai, elektroninio verslo ir teisinio reguliavimo aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
130. *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory*. Malden: Blackwell Publishing, 2005.
131. *The „Durant“ Case and its Impact on the Interpretation of the Data Protection Act 1998* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/detailed_specialist_guides/the_durant_case_and_its_impact_on_the_interpretation_of_the_data_protection_act.pdf>.
132. TOČICKIENĖ, Natalija. Asmens duomenų apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisėje. *Jurisprudencija*. 2003, 44 (36): 116–125.
133. TRANBERG, Charlotte Bagger. Proportionality and Data Protection in the Case Law of the European Court of Justice. *International Data Privacy Law*. 2011, 1 (4): 239–248.
134. *Užsienio šalių konstitucijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
135. VAIČAITIS, Vaidotas A. Teisingumo samprata ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2009, 1 (13): 206–221.
136. VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004.
137. VAITKEVIČIENĖ, Rita. Darbuotojas taip pat turi teisę į privatumą. *Justitia*. 2008, 2 (68): 51–66.
138. VAITKEVIČIENĖ, Rita. Dėmesio! Pertekliniai asmens duomenys. *Justitia*. 2008, 1 (67): 14–26.
139. VARGA, János Tamás, TARJÁN, Zoltán. *Data Protection: Hungary* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-07-10]. Prieiga per internetą: <<http://ipandit.practicallaw.com/3-502-4056#a769938>>.
140. VASILIAUSKAS, Martynas. *Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011.

141. VĖLYVIS, Stasys, ABROMAVIČIENĖ, Gitana. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos. *Jurisprudencija*. 2006, 2 (80): 123–133.
142. VĖLYVIS, Stasys. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje. *Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai*. Vilnius: Visus plenus, 2006: 195–211.
143. VYSOCKIENĖ, Lyra. *Pabėgėlių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
144. ŽALTAUSKAITĖ – ŽALIMIENĖ, Skirgailė. Teisinio saugumo principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Klaipėda: Druka, 2012: 136–155.
145. ŽIOBIENĖ, Edita. Informacijos apie privatų asmens gyvenimą apsauga. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2008, 3 (11): 139–181.
146. WALTER, Jean-Philippe. Specific Aspects of Data Protection in the Use of Biometric Data in the Private Sector. *The Right to Privacy – the Right to Dignity: 26th International Conference on Privacy and Personal Data Protection*. Warszawa: Biuro Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, 2005: 299–324.
147. WARREN, Samuel, BRANDEIS, Louis Dembitz. The Right to Privacy. *Harvard Law Review*. 1890, 4 (5): 193–220.
148. WESTIN, Alan. *Privacy and Freedom*. New York: Atheneum, 1967.
149. ДЕМИЧЕВ, Алексей Андреевич, ИСАЕНКОВА, Оксана Владимировна. Принципы гражданского процессуального права современной России. *Justicija*. 2008, 2 (104): 55-63.
150. ЛИВШИЦ, Роман Зиновьевич. *Теория права*. Москва: БЕК, 1994.
151. *Общая теория государства и права*. Москва: Зерцало, 2000.
152. *Общая теория права и государства*. Москва: Юристъ, 2001.
153. ХРОПАНЮК, Валентин Николаевич. *Теория государства и права*. Москва: Интерстиль, 1999.

Informacinė literatūra

1. *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*. Vilnius: TEV, 2008.
2. *Lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1978.
3. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.
4. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007.

Kiti šaltiniai

1. A. Zuokas – turtingiausias iš didmiesčių merų. *Balsas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/m/naujiena/558423>>.
2. ALEKSĖJŪNAITĖ, Asta. Slapti VRM Centrinės duomenų bazės duomenys – it vieši. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/slapti-frm-centrines-duomeniu-bazes-duomenys-it-viesi.d?id=58880845>>.
3. *Ar tvarkant mirusių asmenų duomenis taikomas Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas?* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/images/cms/File/naujienu/Mirusiu_asmenu_AD_tvarkymas.pdf>.
4. Asmens duomenų valdytojų valstybės registras [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://db.ada.lt>>.
5. *Asmens kodas kaip vienintelis paieškos kriterijus ir identifikatorius duomenų bazėse nėra tinkamas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.teisesforumas.lt/index.php/idomybes-ir-naudinga-informacija/1391-asmens-kodas-kaip-vienintelis-paiekos-kriterijus-ir-identifikatorius-duomen-bazse-nra-tinkamas.html>>.
6. *Bulgarian Court Annuls a Vague Article of the Data Retention Law* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://>>

www.edri.org/edri-gram/number6.24/bulgarian-administrative-case-data-retention>.

7. *Data Retention Law Provisions Declared Unlawful in Cyprus* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.edri.org/edri-gram/number9.3/data-retention-un-lawful-cyprus>>.
8. DIGRYTĖ, Eglė, ZADARACKAS, Lukas Simonas. Šiuokšlių maišuose prie „Hansabanko“ – klientų pasų kopijos. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://verslas.delfi.lt/business/article.php?id=13766972&categoryID=11>>.
9. Globalizacija informacijos amžiuje. *Balsas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/172210/globalizacija-informacijos-amziuje>>.
10. *Hungarian Data Retention Law - Challenged at the Constitutional Court* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.edri.org/edri-gram/number6.11/hungary-data-retention-constitutional>>.
11. Informacija braunasi net į žmogaus vidų. *XXI amžiaus horizontai* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20110223/horizontai_03.html>.
12. JACKEVIČIUS, Mindaugas. Lietuvoje gali būti 50-200 trasseksualų. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvoje-gali-buti-50-200-transseksualu.d?id=46028685>>.
13. Kodėl iš „Sodros“ buvo vagiami Lietuvos piliečių ir įmonių duomenys? *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=12191155>>.
14. Leadership in the Information Age. *The Economist* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.economist.com/node/14742618>>.

15. Lietuvos mokinio pažymėjimas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.moksleiviopazymejimas.lt/>>.
16. Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. rugsėjo 17 d. vakarinio plenarinio posėdžio stenograma [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=352805&p_query=XIP-760&p_tr2=2>.
17. Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų informacinės sistemos Projektų registravimo posistemė [interaktyvus] [žiūrėta 2011-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/tais_tapis/>.
18. Lydeka susirūpino asmens kodo naudojimo mastais. *Alfa* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/157204/Lydeka.susirupino.asmens.kodo.naudojimo.mastais=2007-11-13_12-08/>.
19. Longman Dictionary of Contemporary English [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.ldoceonline.com/dictionary>>.
20. MAŽIONIENĖ, Marina, POVILAITIS, Robertas, SUCHODOLSKA, Ivona. *Elektroninės patyčios ir jų prevencija* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www.bepatyciu.lt/static/cms_page_media/4/Leidiny%20%20Elektronines%20patycios%20ir%20ju%20prevenncija.pdf>.
21. MOCKUVIENĖ, Jūratė. Valstybės tarnyboje knibžda milijonierių. *Veidas*. 2008, 42: 22-23.
22. Mokslininkai ragina nepirkti telefonų ikimokyklinio amžiaus vaikams. *Veidas*. 2009, 27 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <<http://archyvas.veidas.lt/leidinys.nrfull/4a4dee1a3a143>>.
23. Oxford Dictionaries [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://oxforddictionaries.com>>.
24. Panevėžio degalinėje buvo vagiami banko kortelių duomenys. *Lietuvos rytas* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-11812250521179349882-panev%C4%97%C5>>

- BEio-degalin%C4%97je-buvo-vagiame-banko-korteli%C5%B3-duomenys.htm>.
25. Patyčios “Facebook“ tinkle plinta lyg virusas. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/patycios-facebook-tinkle-plinta-lyg-virusas.d?id=60030911#ixzz2DbUK5PLC>>.
 26. Policija išitraukė į Solomono medžioklę. *Valstietis* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Kriminalai-nelaimes/Policija-isitrauke-i-Solomono-medziokle>>.
 27. Rinkdama informaciją STT pažeidė įstatymus. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/rinkdama-informacija-stt-pazeide-istatymus.d?id=3943871>>.
 28. SINKEVIČIUS, Dainius. Lietuvos teismuose – 7 milijonieriai. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=14743638>>.
 29. *Slovak Constitutional Court Receives Data Retention Complaint* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.edri.org/edriagram/number10.19/slovak-constitutional-court-data-retention>>.
 30. Socialinį profilį turi 65 proc. Lietuvos vaikų. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/socialini-profil-turi-65-proc-lietuvos-vaiku.d?id=44547385#ixzz2DbNwj9sG>>.
 31. *Socialinis eksperimentas: ar Vilniaus troleibusuose stebėjimo kameros tikrai jus stebi?* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://tv.delfi.lt/video/JzYVHydY/>>.
 32. „Sodros“ turimi gyventojų duomenys – šiukšlių maišuose prie konteinerių. *Delfi* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-08-09]. Prieiga per internetą: <<http://pilietis.delfi.lt/news/sodros-turimi-gyventoju-duomenys-siukslu-maisuose-prie-konteineriu.d?id=37881225>>.

33. *Special Eurobarometer 359. Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union. Report* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-12-11]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm>.
34. STUNDŽIENĖ, Rasa. Teisiamas Panevėžio Kelių policijos biuro viršininkas V. Mačėnas. *Lietuvos rytas* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://m.lrytas.lt/-13351662041334035900-teisiamas-panev%C4%97%C5%BEio-keli%C5%B3-policijos-biuro-vir%C5%A1ininkas-v-ma%C4%8D%C4%97nas-papildyta.htm>>.
35. *Sweden Passes Controversial Data Retention Directive* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.dw.de/sweden-passes-controversial-data-retention-directive/a-15826462-1>>.
36. Teismų pranešimai apie nagrinėjamas bylas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-18]. Prieiga per internetą: <http://pranesimai.teismai.lt/teismu_pranesimai/>.
37. The Free Dictionary [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.thefreedictionary.com/>>.
38. *The Speech of Viviane Reding, the vice president of the European Commission and the justice commissioner of the European Union, at the 2nd Annual Cloud Computing Conference, 7 March 2013* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-15]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-197_de.htm>.
39. *V. Reding: ES valstybės galėtų reglamentuoti mirusių asmenų duomenis internete* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.lsdp.lt/lt/naujienos/3281-v-reding-es-valstybes-galetu-reglamentuoti-mirusiu-asmenu-duomenis-internete-.html>>.
40. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos veiklos ataskaitos [interaktyvus] [žiūrėta 2013-03-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/go.php/lit/Veiklos-ataskaitos/401>>.
41. Varėnos policijos pareigūnei galimai neteisėtas duomenų rinkimas gali liūdnei baigtis. *Varėniškis* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-02-18]. Prieiga per

internetą: <http://vareniskis.balsas.lt/naujienos_/naujienos/varenos-policijos-pareigunei-galimai-neteisetas-duomenu-rinkimas-gali-liudnai-baigtis-4237/>.

42. Vilniaus kelių patruliai apsižioplino – kyšį iš vairuotojo pareigūnai paėmė tiesiai po STT vaizdo kamera. *15 minučių* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/antikorupcija/vilniaus-keliu-patruliai-apsizioplino-kysi-is-vairuotojo-pareigunai-paeme-tiesiai-po-stt-vaizdo-kamera-327-177707#axzz1pfcNBlyd>>.
43. *Vilniaus troleibusuose – „WiMAX“ ryšys ir vaizdo stebėjimo kameros.* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/503386/vilniaus-troleibusuose-wimax-rysysis-ir-vaizdo-stebėjimo-kameros/rubrika:naujienos-mokslasirit-technologijos>>.
44. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą: asmens kodo naudojimas Lietuvoje. Informacinė medžiaga.* Vilnius, 2004 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/TYRIMAI/Asmens_kodo_naudojimas_Lietuvoje.pdf>.
45. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą: asmens kodo naudojimas Lietuvoje. Situacijos įvertinimas* Vilnius, 2011. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/uploaded/TYRIMAI/Privatus%20gyvenimas_Asmens%20kodas_20110920.pdf>.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. PETRAITYTĖ, Ilona. Asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos teisės sistemoje. *Teisė*. 2011, 79: 125–138.
2. PETRAITYTĖ, Ilona. Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą. *Teisė*. 2011, 80: 163–174.